การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

โดย

พระครูพิมลสีลสังวร (สายัณห์ แซ่เตียว)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

โดย

พระครูพิมลสีลสังวร (สายัณห์ แซ่เตียว)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE EDUCATIONAL ADMINTRATION OF WATPHRAPATHOMCHEDIRACHAVORAMAHAVIHRAN IN THE PERIAD OF ABBOT PHRATHUMPARIYATVETEE (SUTHEPPHUSSATHUMMO)

By

Phrakru Phimonseensangwong Chatierw

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Doctor of Philosophy Program in Educational Administration

Department of Educational Administration

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2014

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ยุสสธมโม) เป็นเจ้าอาวาส ” เสนอโดย พระครูพิมลสีลสังวร แซ่เตียว เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

…….....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษ์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ดร.พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร)

...../...../.....

54252801: สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
คำสำคัญ: การบริหารจัดการศึกษา/ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร /พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พิมลสีลสังวร แซ่เตียว: การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ยุสสธมโม) เป็นเจ้าอาวาส. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ผศ.ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และ ผศ. ว่าที่ พ.ต.ดร.นพดล เจนอักษร. 242 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 2) รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และ3)รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่รวบรวมข้อมูลในลักษณะพหุวิธี ได้แก่การสัมภาษณ์ และศึกษาเอกสาร ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ซึ่งเป็นบุคลากรหลักสำคัญ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และผู้เกี่ยวข้องใน ภาค 15 ข้อมูลที่ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ประกอบด้วย การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี จัดการเรียนการสอนนักธรรมชั้น “นวกภูมิ” จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ และ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

2. รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส ประกอบด้วย รูปแบบ/แนวทาง ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปฏิบัติงาน มีความสามารถในเชิงพัฒนานวัตกรรม และการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลง มีการสื่อสารที่ดี คำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของผู้ร่วมงาน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม นำแนวทางในการครองตน ครองคน และครองงาน บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้

3. รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ประกอบด้วย การให้ทุนการศึกษา การให้ธรรม การสร้างคน สร้างอาคาร สร้างอุปกรณ์การศึกษา และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของท่าน พบว่า ท่านเป็นพระเถราจารย์ที่เป็นปูชนียสงฆ์ แห่งคณะสงฆ์ มีคุณูประการ เป็นแบบอย่างแห่งความดีงาม ความกตัญญูกตเวที และได้อุทิศชีวิตตนเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้วยความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละอย่างแท้จริง ทั้งต่อสถาบันสงฆ์และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

54252801: MAJOR: EDUCATIONAL ADMINISTRATION
KEY WORDS : EDUCATIONAL ADMINISTRATION / WATPHRAPATHOMCHE

PHIMONSEENSANGWONG CHATIERW: THE EDUCATIONAL ADMINTRATION OF WATPHRAPATHOMCHEDIRACHAVORAMAHAVIHRAN IN THE PERIAD OF ABBOT PHRATHUMPARIYATVETEE (SUTHEPPHUSSATHUMMO). THESIS ADVISORS: ASST.PROF.PRASERT INTARAK, Ed.D., AND ASST.PROF. MAJ.NOPADOL CHENAKSARA, RTAR., Ph.D. 242 pp.

The purposes of this research were to know : 1) The educational administration of Wat Phra Pathom Chedi Rachavoramahaviharn in the period of Abbot Phrathumpariyatvetee (Suthep Phussathummo), 2)The model / approaches of educational administration of Wat Phra Pathom Chedi Rachavoramahaviharn in the period of Abbot Phrathumpariyatvetee (Suthep Phussathummo),and 3)The model/ approaches for support the educational administration of Phrathumpariyatvetee (Suthep Phussathummo) in the 15 primate. This research is qualitative study collected data with multi-method.The respondents were Phrathumpariyatvetee (Suthep Phussathummo) which is an important key personnel and those related to the educational administration of Wat Phra Pathom Chedi Rachavoramahaviharn, tally 15 reapondents. The data were analised by content analysis.

The research findings were as follows :

1. The educational administration of Wat Phra Pathom Chedi Rachavoramahaviharn include education and Pali Buddhist theology department, Teaching divine "Nawakapomi" teaching Buddhism on Sunday, Preschool child development center and the educational welfare.

2. The Model / approaches of educational administration of Wat Phra Pathom Chedi Rachavoramahaviharn in the period of Abbot Phrathumpariyatvetee (Suthep Phussathummo) consisted of leadership to resolve conflicts, effective team building, building a good relationship with the worker, the ability of development innovation, adaptation to change, good communication, regard to the involvement of colleagues, a conduct learning atmosphere, rule and personalized -co worker, task based on morale and ethic by integrate and apply Buddhism doctrine.

3. The Model / approaches for supporting the educational administration of Phrathumpariyatvetee (Suthep Phussathummo) includes: providing education fund, preaching ,human development , fund for building, supporting education material and etc.. He was devoted his life for religious, monarchy, with diligence, honesty, patience and sacrifice, literally nation, religion and the King

.

Department of Educational Administration Graduate School, Silpakorn University
Student's signature ..... Academic Year 2014
Thesis Advisors' signature 1. ..... 2. .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะความกรุณาของคณาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ อินทร์รักษ์ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรีดร. นพดล เจนอักษร กรรมการคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และดร. พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ สนับสนุนช่วยเหลือ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)/เจ้าคณะภาค15 เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ผู้เมตตาสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติชีวิตการทำงานและการบริหารจัดการศึกษาของท่าน ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมกิตติมุนี เจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี พระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม พระธรรมเสนานี พระศรีปริยัติมุนี ขอกราบขอบพระคุณ เจ้าคณะจังหวัดและรองเจ้าคณะจังหวัดในคณะภาค 15 ทุกรูป และขอบใจผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดสมุทรสงคราม ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและเสียสละเวลาให้สัมภาษณ์และขอขอบใจ ดร.พิชญาภา ยืนยาว นายสุรพล ชั่งดวงจิตร และนายสนธยา เสนเอี่ยม ดร.อภิชาติ เลนะนันท์ รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่สละเวลาให้สัมภาษณ์อย่างดียิ่ง

ขอขอบใจ คุณจิรชัย มูลทองโร่ย ดร.ณัฐพล ชุมวรฐายี ผศ.ดร.เสวียน เจนเขว้า ดร.ธีระพร อายุวัฒน์ ดร.สุริยะ รูปหมอก ดร.ขัตติยา ด้วงสำราญ และผู้อำนวยการ ธีระพล ว่องกิตติพงษ์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการวิเคราะห์ข้อมูลและให้คำแนะนำสำหรับการศึกษาวิจัย ตลอดจนนักศึกษาปริญญาเอกการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ที่ให้การช่วยเหลือ แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นกำลังใจสำคัญ ในการศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิตและจัดทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จสมบูรณ์

ขออุทิศส่วนกุศล ผลบุญในประโยชน์ของดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ให้โยมบิดา โยมมารดา และญาติทุก ๆ ท่าน ที่ล่วงลับไปแล้ว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญแผนภูมิ ..... ญ

บทที่

1 บทนำ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 2

ปัญหาของการวิจัย 6

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 13

ข้อคำถามของการวิจัย 13

กรอบแนวคิดในการวิจัย 14

นิยามศัพท์เฉพาะ 15

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 17

การบริหารจัดการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์ 17

พัฒนาการการจัดการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์ในประเทศไทย 22

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยพุทธกาล 23

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาก่อนสมัยสุโขทัย 24

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสมัยสุโขทัย 25

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสมัยล้านนา 25

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา 26

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยธนบุรี 28

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคแรก 29

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 9 30

การจัดการศึกษาของสงฆ์ : ศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ 33

การจัดการศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม 33

หลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม 36

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ในวัด 36

รูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์และการบริหารจัดการ 57

บทที่ หน้า
วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร : การจัดการศึกษา 61
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 74
สรุป 94
3 วิธีดำเนินการวิจัย 95
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 95
ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย 96
ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย 97
ระเบียบวิธีวิจัย 100
แผนแบบของการวิจัย 100
ตัวแปรที่ศึกษา 100
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 100
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย 101
การเก็บรวบรวมข้อมูล 101
การวิเคราะห์ข้อมูล 102
การตรวจสอบข้อมูล 104
การสังเคราะห์ผลการวิจัย 105
สรุป 105
4 การบริหารจัดการศึกษา ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและรูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 107
การบริหารจัดการศึกษา ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 107
ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 107
วิสัยทัศน์ 108
โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ 110
งานอุปถัมภ์ศาสนศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร 111
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระปฐมเจดีย์ 112

บทที่ หน้า
รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 117
5 รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 และ อัตตะชีวประวัติ คุณูปรการ 145
ตอนที่ 1 รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 และข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ 145
ตอนที่ 2 อัตตะชีวะประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) 163
ตอนที่ 3 คุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) 169
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 173
สรุป ผลการวิจัย 173
อภิปรายผล 177
ข้อเสนอแนะ 194
ข้อเสนอแนะทั่วไป 194
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 195
รายการอ้างอิง 196
ภาคผนวก 220
ภาคผนวก ก หนังสือขอสัมภาษณ์งานวิจัย รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์ 221
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ 226
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมโม) 230
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง) 234
ภาคผนวก จ ภาค 15 ของการปกครองสงฆ์ 237
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) 239
ประวัติผู้วิจัย 242

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	14
2	โครงสร้างการบริหารจัดการของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก	35
3	โครงสร้างการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่	35
4	แผนภูมิการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย	48
5	รูปแบบโครงสร้างการบริหารโรงเรียน	56
6	รูปแบบการแบ่งส่วนราชการ	57
7	โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 1 และแบบที่ 2	58
8	โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 3 และแบบที่ 4	59
9	โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 5	60
10	โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 6	60
11	โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 7	61
12	แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	99

บทที่ 1

บทนำ

มนุษย์เรารู้จักการศึกษา หรือการเล่าเรียนมานานแล้วน่าจะพูดได้ว่า มีมาตั้งยุคสมัยหิน หรืออย่างช้า ก็ตั้งแต่ยุคแรกของยุคประวัติศาสตร์ เพียงแต่ว่าในเวลานั้น เป็นการเล่าเรียนประเภทถ่ายทอดความรู้จากผู้ทรงความในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง ระบบการศึกษา ที่ถ่ายทอดความรู้ ให้กันอย่างเป็นระบบอย่างโรงเรียนนั้น มาเกิดทีหลังมาก

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพสูงขึ้นในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงวัยแห่งการพัฒนาศักยภาพและขีดของความสามารถในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ[1] รวมทั้งมีรายได้เลี้ยงตนเอง สร้างครอบครัว พัฒนาสังคม ชุมชน และประเทศชาติอย่างมีความสุข จวบจนวัยสุดท้ายของชีวิต[2] การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 บัญญัติให้วัดมีสิทธิและหน้าที่ ในการจัดการศึกษา ควรจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เพราะในกระบวนการเรียนรู้ ทางศาสนาถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ จะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และวัดเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนมาหลายยุคหลายสมัย ซึ่งปัจจุบันวัดจำนวนมากจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติวัดในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ หลัก คือ เป็นสถานที่ ปฏิบัติ ศาสนกิจและแหล่งเรียนรู้ ทางศาสนา วัดมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบันเพราะนอกจากจะเป็นสถานที่พำนักของสงฆ์แล้ว ยังเป็นสถานที่สำหรับศึกษาเล่าเรียนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย[3]

---

[1]สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **การปฏิรูปการศึกษา** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2539), 38.

[2]ประเวศ วะสี, **แนวคิดปฏิรูปการศึกษา** (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2539), 10.

[3]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546), 2.

วัดในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นแหล่งให้การศึกษาที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่ในอดีตซึ่งวัดมีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมการศึกษาของประชาชนในชาติให้เกิดการเรียนรู้ในวิทยาการต่างๆ ในการดำรงชีวิตให้อยู่รอดและสอนให้คนมีคุณธรรมมีความเมตตาต่อกันเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่รักความสงบอยู่อย่างพอเพียงเพราะได้รับการศึกษาที่ควบคู่กับคุณธรรม[4] ซึ่งปัจจุบัน รัฐมีนโยบายให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จนสามารถกล่าวได้ว่าระบบปฏิบัติทั้งหมดในพุทธศาสนาก็คือระบบแห่งการศึกษานั่นเอง จะเห็นเด่นชัดเมื่อมองไปยังแบบแผนของชุมชนสงฆ์เริ่มตั้งแต่การบวช จุดมุ่งหมายสำคัญของการบวชคือการศึกษาที่มักเรียกคู่กันว่า “บวชเรียน” สิ่งหนึ่งที่จะช่วยการศึกษาในระหว่างบวชให้เป็นไปได้ด้วยดีก็คือวินัย และเมื่อแยกวินัยออกเป็นข้อ ๆ ที่เรียกว่าสิกขาบท ก็จะเห็นจุดมุ่งหมายในแง่การศึกษาชัดเจนขึ้น เพราะสิกขาบทแปลว่า “ข้อศึกษา” หรือ “ข้อฝึก”[5] เมื่อวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน จึงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาสำหรับประชาชน พระสงฆ์กับความเป็นผู้นำทางการศึกษาจึงกลายเป็นสิ่งคู่กันอย่างแท้จริง[6]

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแม้โครงสร้างของสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้นบริบททางสังคมก็มีความเปลี่ยนไปและมีการจัดระเบียบหน้าที่ให้กับสถาบันอื่นเข้ามาทำหน้าที่เดิมของวัดและพระสงฆ์เกือบแทบทั้งหมด แต่สถาบันสงฆ์และวัดก็ยังคงเป็นหน่วยงานหรือเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความผูกพันใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมไทยทั้งทางด้านศิลปะวัฒนธรรมประเพณีและมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อค่านิยมของคนไทยมายาวนานเจ้าอาวาสหรือสมภารคือผู้นำของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัดนั้นเจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและความมั่นคงของวัดโดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่างๆของวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกันให้ร่วมแรงร่วมใจกันในการปฏิบัติศาสนกิจดำเนิน

---

[4]พระนันทชัยจตฺตมโล (จันทร์เพ็ง), “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยพระสงฆ์ในจังหวัดปทุมธานี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 1.

[5]พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2546), 184.

[6]เรื่องเดียวกัน, 284.

กิจกรรมโครงการต่างๆของวัดให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงและให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง สันติสุขและมั่นคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรมจริยธรรมและภาวนาธรรมคือวิปัสสนากรรมฐานแก่ชุมชนและประชาชนทั้งใกล้และไกลให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง[7]

ในปัจจุบันวัดหลายแห่งมุ่งที่จะพัฒนาด้านวัตถุและพัฒนาด้านอาคารสถานที่มากกว่าการที่จะพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรมหรือการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเรียนของประชาชนในแต่ละชุมชนวัดเป็นที่พึ่งพิงเพียงด้านพิธีกรรมเท่านั้นบางวัดมุ่งสร้างวัตถุมงคลเครื่องรางของขลังเมื่อเกิดปัจจัยมากก็นำไปพัฒนาด้านอาคารสถานที่ใหญ่โตเกินความจำเป็น แต่การพัฒนาวัดไม่ได้เป็นไปแบบองค์รวมของสงฆ์เป็นเรื่องของเจ้าอาวาสเพียงฝ่ายเดียวสมาชิกในวัดนอกวัดไม่ได้เป็นเจ้าของวัดการทุ่มเทพัฒนาวัดและชุมชนจึงไม่เต็มที่ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนไม่สมบูรณ์ฝ่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาบวชไม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนขาดการเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ของชาวบ้านไม่สู้จะดีนักสังคมและพระพุทธศาสนาจึงเกิดปัญหาสถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเริ่มทรุดต่ำประกอบกับยุคของการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่มีการรับวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบจนเกิดการละเลยต่อคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมประชาชนขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ก็ย่อหย่อนจากพระธรรมวินัยและเป็นที่ติติงแก่ผู้ที่ได้พบเห็น[8]วัดจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าเพื่อเรียกความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนกลับมาอีกครั้งสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญควบคู่กับชาติไทยตลอดมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนกระทั่งปัจจุบันวัดเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาวบ้านเป็นศูนย์รวมแห่งอารยะธรรมของไทยพระภิกษุซึ่งเป็นผู้นำทางจริยธรรมเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและความเชื่อตลอดจนเป็นผู้นำทางความคิดทางการศึกษาและการพัฒนาด้านต่างๆสถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนตลอดมาบทบาทการให้การศึกษาเป็นบทบาทหนึ่งที่วัดและพระสงฆ์ดำเนินการมายาวนานตั้งแต่ครั้ง

---

[7]พระฐิติรัฐฐิตเปโม (รินสาร), “ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ เชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), 1-2.

[8]พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์รวิวณฺโณ), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้วจังหวัดปทุมธานี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), 1.

พุทธกาลครั้นต่อมาพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาสู่แหลมทองสุวรรณภูมิอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทย ในปัจจุบันวัดจึงเป็นแหล่งอบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาในรูปของกิจกรรมต่างๆทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นคนดีมีศีลธรรมมีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบ[9]

วัดในพระพุทธศาสนาของไทยมีอยู่เป็นจำนวนมากที่สามารถใช้เป็นสถานที่พัฒนาจิตวิญญาณประชาชนได้ปีละหลายล้านคนหากวัดนั้นๆได้รับการพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเป็นศูนย์กลางชุมชนสามารถดึงดูดใจผู้ที่ผ่านไปมาให้มีความรู้สึกว่าที่นี่มีความสุขที่สัมผัสได้วัดจึงน่าจะเน้นบทบาทตอบเป้าประสงค์ของพุทธศาสนาที่ชัดเจนออกมาในฐานะผู้ให้ที่พึ่งพิงทางการทางใจที่ไม่เพียงพัฒนาในด้านวัตถุและศาสนสถานเท่านั้นแต่ต้องครอบคลุมไปถึงการพัฒนาด้านบริหารศาสนบุคคลการศาสนศึกษาศาสนสมบัติและการสาธารณสงเคราะห์ด้วย[10]

ในอดีตทุกวัดก็มักจะมีการดำเนินการด้านการจัดการศึกษาโดยถือเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสแต่ปัจจุบันเจ้าอาวาสส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนแล้ว ส่วนหนึ่งคงเพราะเข้าใจว่าหน้าที่ของเจ้าอาวาสคือ"ปกครอง" การปกครองที่มองข้ามการศึกษาหรือไม่อิงการศึกษา การกระทำดังกล่าวแทนที่จะเป็นตัวแก้ปัญหากลับกลายเป็นตัวก่อปัญหาการปฏิรูปคณะสงฆ์และการฟื้นฟูพุทธศาสนาไม่อาจสำเร็จได้ หากปราศจากการปฏิรูปการการศึกษาของสงฆ์ โดยให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันคือ หลักการ"บูรณาการ" การศึกษาโดยสงฆ์ที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะบูรณาการ หรือเชื่อมโยงอย่างไม่แยกส่วน ทั้งในด้านบทบาท เนื้อหา และการจัดการจากการศึกษาของศิริพร สกุลเจริญพร สรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษาในอดีตและปัจจุบันนั้น พระสงฆ์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาทุกแขนง ไม่ได้จำกัดอยู่ในระบบการศึกษาแบบโรงเรียนปริยัติธรรมหรือโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วไปเท่านั้น แต่พระสงฆ์ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาด้านออกแบบและช่วยส่งเสริมให้คนไทยได้รับการศึกษาที่ดี ทัดเทียมกับต่างประเทศเพราะอยากให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาเหล่านั้นมาช่วยพัฒนาประเทศให้เป็นที่รู้จักของโลกมากขึ้น[11]

---

[9]พระนันทชัยจตฺตมโล (จันทร์เพ็ง), “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยพระสงฆ์ในจังหวัดปทุมธานี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 2.

[10]กรมการศาสนา, **วัดพัฒนา56** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2556), 10.

[11]ศิริพร สกุลเจริญพร, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา กรณีศึกษาหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินธโร เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาศึกษา วิทยาลัยศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550), บทคัดย่อ.

จากสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของวัดในปัจจุบันทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้นจากการสำรวจพบว่าวัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิมคือวัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคม การศึกษา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข และปลูกฝังความเชื่อที่ผิด ๆ พระสงฆ์จึงควรปรับบทบาทและชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจในความสำคัญของวัดมากขึ้นเพราะวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งของสังคมซึ่งในปัจจุบันได้มีหลายวัดเพิ่มความดูแลเอาใจใส่และพัฒนาการเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ในชนบทยังแพร่หลายไม่ทั่วถึง[12]ในขณะที่การศึกษาที่วัดจัดขึ้นโดยพระสงฆ์ในรูปแบบเดิมกำลังถูกท้าทายเป็นอย่างมาก การศึกษาโดยสงฆ์ในปัจจุบันอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ และลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ[13]

ที่เป็นดังนี้ อาจจะเป็นเพราะเกิดจากสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้บริหารหรือเจ้าอาวาสที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษา ไม่ได้รับการพัฒนาด้านการบริหารการศึกษาอย่างเพียงพอ ไม่มีการวางแผน ไม่มีการวินิจฉัยสั่งการ และการติดตามประเมินผล ด้านครูพระผู้สอนหนังสือยังขาดเทคนิควิธีการสอน มีครูสอนจำนวนน้อย ที่สอนอยู่ก็หลายวิชา ใช้วิธีการสอนไม่ทันสมัย ไม่มีเทคนิคใหม่ ๆ ขาดอุปกรณ์การสอน สถานที่เรียนแออัด ไม่สงบ และมีเสียงรบกวนจากภายนอก[14] อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการของสำนักเรียนให้มีประสิทธิภาพนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาส เป็นสำคัญ วัดจะเจริญและมั่นคงก็เพราะมีเจ้าอาวาสที่มีสติปัญญาสามารถวัดจะเสื่อมก็เพราะมีเจ้าอาวาสไม่ดีพอโง่เขลาและหย่อนความสามารถ วัดจะดีจะมีความเจริญมั่นคงจะต้องประกอบด้วย 1)มีสมภารดีคือมีเจ้าอาวาสผู้ทรงศีลทรงธรรมมีกุศโลบายในการบริหารงานหรือจัดงานวัดและการปกครองพระภิกษุสามเณรลูกวัดให้อยู่ในพระธรรมวินัยได้ดี 2)มีธรรมดีคือมีการให้การศึกษาอบรมกายอบรมศีลอบรมจิตใจและอบรมปัญญาด้วยทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติภาวนาธรรมที่ให้เกิดผลเป็นปฏิเวธที่ดี 3) มีพระดีคือมีปูชนียวัตถุได้แก่

---

[12]ธนู ศรีทอง และคณะ, “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11” (รายงาการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, 2549), 2.

[13]วรเชษฐชัยวรพล, “สถานภาพการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย,” **วารสารศาสนาและวัฒนธรรม** 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2550): 172-173.

[14]พระไพศาล ปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง), “ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), บทคัดย่อ.

พระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธปฏิมาที่น่าเลื่อมใส 4)มีการจัดสถานที่วัดคือมีการจัดระเบียบแผนผังภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสงบร่มรื่นเป็นที่สัปปายะคือเป็นที่เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมกล่าวคือเป็นศูนย์รวมของสาธุชนผู้ใฝ่เรียนรู้และปฏิบัติพระสัทธรรมหาความสงบทางใจและเหมาะสมแก่ผู้ต้องการประกอบการบุญกุศลเป็นอริยทรัพย์[15]

ปัญหาของการวิจัย

การศึกษาภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540ระบุกำหนดทิศทางของการให้การศึกษาต้องก่อให้เกิด “ความรู้คู่คุณธรรม” ส่วนในคณะสงฆ์มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2535 ได้มีกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 15ข้อที่5มีเนื้อหาสาระในการกำหนดหน้าที่ของคณะพระสังฆาธิการไว้ 6 ด้านที่จะเป็นแนวทางของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ได้แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542ส่วนที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวไว้ว่า “การศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”พระสงฆ์และวัดเป็นองค์กรสำคัญที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องเหมาะสมสอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพราะพระเป็นผู้อบรมให้ธรรมะซึ่งสามารถให้ผลได้ทั้งโลกิยะและโลกุตตระจัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติและด้านปฏิบัติแก่ประชาชนทุกคนมีส่วนใกล้ชิดกับสังคมเอื้อประโยชน์ทางธรรมอันเป็นสาธารณะสมบัติสงเคราะห์ชุมชนและสังคมส่งเสริมและพัฒนาสาธารณูปการโดยมีการร่วมมือประสานงานเผยแผ่ธรรมะผูกสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสังคมซึ่งเกี่ยวเนื่องกันในพระพุทธศาสนาตลอดทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนดับไป[16]

---

[15]รัฐพล เย็นใจมา, “การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), 6.

[16]พระรุ่งโรจน์ชยานนฺโท (เทวินบุรานุวงศ์), “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม: กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์อำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), 2-3.

การจัดการศึกษาที่ดำเนินการโดยสงฆ์ นอกจากจะศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังเป็นสถานศึกษาของชุมชนสำหรับให้ชาวบ้านส่งบุตรหลานมารับการฝึกอบรมและเล่าเรียนวิชาต่างๆ รัฐจึงกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับองค์กรของสงฆ์ๆ ในเรื่องนี้สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วงวรปุญฺโญ) กล่าวว่า การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญควบคู่ไปกับการพัฒนาถ้าการพัฒนาขาดการศึกษาเข้าไปกำกับก็จะทำให้การพัฒนานั้นไม่ยั่งยืนไม่สามารถจะดำเนินได้ตลอดและจะไม่สนองตอบต่อปัจจัยขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นความจำเป็นของกลุ่มชนการศึกษาเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดเกิดขึ้นผู้มีการศึกษาดีย่อมได้รับการแซ่ซ้องสาธุการจากคนทั้งหลายโดยทั่วไปโดยฐานะที่มีโอกาสดีที่ไดศึกษาและใช้โอกาสนั้นเพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพสูงส่งโดยยิ่งขึ้นไปดังนั้นการเรียนการสอนการสอบจึงเป็นวัฏจักรทางการศึกษาที่สืบทอดและปฏิบัติกันสืบๆมาจวบจนปัจจุบันปรัชญาการศึกษาเทคโนโลยีทางการศึกษาจะแปรเปลี่ยนไปเช่นใดก็ไม่อาจพ้นข้อสรุปทางการศึกษาที่จบลงด้วยการเรียนการสอนการสอบอยู่นั่นเองการที่การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ได้การยอมรับและเป็นที่นับถือของประชาชนมาแต่ครั้งอดีตกาลมาเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมดังนั้นพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพเลื่อมใสและเป็นต้นแบบแห่งชีวิตที่เรียบง่ายเพื่อเป็นแบบฉบับให้แก่ประชาชนได้กำหนดยึดถือเป็นแบบแผนแห่งตนงานการศึกษาของคณะสงฆ์จึงสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีในปัจจุบัน[17]

แต่วัดต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาในปัจจุบันนั้นเมื่อพูดถึงด้านคุณภาพและสัมฤทธิผลของการศึกษายังไม่น่าพอใจนัก ผู้มีหน้าที่ไม่ได้มองเห็นความสำคัญในการพัฒนาปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยแห่งการศึกษา การบริหารเน้นแบบรวมศูนย์ในลักษณะแนวดิ่งทำให้การศึกษาไม่ทั่วถึงไปยังส่วนภูมิภาคที่ห่างไกล การศึกษาในปัจจุบันขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักเรียนเป็นสำคัญ คุณภาพของการศึกษาเมื่อเทียบกับอดีตถูกมองว่าด้อยลงไป[18] ที่เป็นดังนี้ อาจจะเป็นเพราะเกิดจากสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้บริหารสำนักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารการศึกษา ไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาด้านการบริหารการศึกษาอย่างเพียงพอ ไม่มีการวางแผน ไม่มีการวินิจฉัยสั่งการ และการติดตามประเมินผล ด้านครูสอนยังขาดทักษะในการสอน ไม่มีการพัฒนาไม่มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน ขาดแคลนบุคลากรเพื่อดำเนินการจัดการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สาเหตุที่สำคัญคือการบริหารจัดการหรือการดำเนินการซึ่ง

---

[17]สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วงวรปุญฺโญ), **เรื่องสอบบาลีสนามหลวงแผนกบาลี** (กรุงเทพฯ: แผนกบาลีสนามหลวง, 2550), 6-8.

[18]วรเชษฐ ชัยวรพล, "สถานภาพการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย," **วารสารศาสนาและวัฒนธรรม** 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2550): 177-178.

เป็นอำนาจหน้าที่และภาระรับผิดชอบสำหรับผู้บริหารสำนักเรียนโดยตรง[19]เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้นำของวัดต้องพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุคือศาสนสถานเพื่อการสาธารณะประโยชน์เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมและการพัฒนากระบวนการนำหลักธรรมมาสู่สังคมอย่างเหมาะสมกับสมัยทั้งเจ้าอาวาสต้องพัฒนาองค์กรเพื่อนำบุคลากรไปพัฒนาสังคมอีกมิติหนึ่งในการพัฒนาวัดให้เป็นองค์กรเพื่อพัฒนาสังคมนั้นได้มีการแนะนำไว้หลายวิธีการคือเน้นบทบาทด้านการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเป็นระบบและส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของวัดโดยมีการพัฒนาพระสงฆ์ควบคู่กันไป[20]นอกจากนี้ข้อค้นพบของมงคล สิทธิหล่อ ที่พบว่า การจัดการศึกษาโดยสงฆ์นั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งด้านปัจจัยในการจัดการศึกษาด้านกระบวนการจัดการศึกษาอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมทั้ง 3 ด้าน คือ การบริหาร การบริการการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมทั้งการวัดและประเมินผล การจัดการศึกษายังไม่ทั่วถึงและไม่มีประสิทธิภาพคุณภาพยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด[21]และพระมหาชลอชยสิทฺโธ(กาไชยา)พบว่าองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้แก่ปัจจัยด้านระบบและรูปแบบการบริหารการศึกษาที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและทฤษฎีการบริหารงาน ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำโดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณลักษณะรวมทั้งเป็นผู้มีผลงานดีเด่นในด้านต่างๆปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมซึ่งวัดตั้งอยู่ในทำเลที่ดีมีภูมิทัศน์ที่สวยงามและเป็นที่ตั้งของโบราณสถานเป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ที่เข้ามาภายในวัดปัจจัยด้านบุคลากรโดยแต่ละฝ่ายจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความขยันเสียสละและเคารพซึ่งกันและกันปัจจัยด้านงบประมาณมีการจัดตั้งมูลนิธิกองทุนการศึกษาเพื่อนำดอกผลมาใช้ในการบริหารการศึกษารวมทั้งทุนบริจาคโดยสานุศิษย์ของเจ้าอาวาสทั้งในและนอกประเทศปัจจัยด้านแรงจูงใจมีการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สอนและผู้เรียนอย่างดีเยี่ยมเป็นต้นว่าครูผู้สอนจะได้รับนิตยภัตประจำเดือนและได้รับทุนศึกษาต่อผู้เรียนจะได้รับการอุปการะและทุนการศึกษาสม่ำเสมอปัจจัย

---

[19]พระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว, “สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม กรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548), 2.

[20]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดใหญ่ชัยมงคล** (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548), ฌ.

[21]มงคล สิทธิหล่อ, “การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญในจังหวัดเชียงราย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), 3.

ด้านรูปแบบการเรียนการสอนมีการเรียนการสอนตลอดทั้งปีซึ่งมุ่งเน้นให้นักเรียนสอบไล่ได้ภายในปีเดียวปัจจัยด้านความมุ่งมั่นของเจ้าอาวาสและครูผู้สอนซึ่งทั้งสองฝ่ายเป็นเสาหลักที่สำคัญยิ่งไม่เคยคำนึงถึงความเหนื่อยยากมีเจตนารมณ์และศรัทธามุ่งมั่นต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสำคัญ[22]สอดคล้องกับการศึกษาของศิริพร สกุลเจริญพรสรุปว่า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษาในอดีตและปัจจุบันนั้น พระสงฆ์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาทุกแขนงไม่ได้กำจัดอยู่ในระบบการศึกษาแบบโรงเรียนปริยัติธรรมหรือโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วไปเท่านั้น แต่พระสงฆ์ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาด้านออกแบบและช่วยส่งเสริมให้คนไทยได้รับการศึกษาที่ดี ทัดเทียมกับต่างประเทศ เพราะอยากให้บุคคลที่ได้รับการศึกษาเหล่านั้นมาช่วยพัฒนาประเทศให้เป็นที่รู้จักของโลกมากขึ้น[23]และพระมหาสรพงษ์ การุญ พบว่า ความสำเร็จในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมาจาก ผู้บริหารซึ่งมีลักษณะเป็นพระนักบริหาร นักพัฒนา นักการศึกษา มีความสามารถในการวางแผนงาน มีความเสียสละ ตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ผู้บริหารโรงเรียน และ มอบงานตามถนัด[24] เช่นเดียวกับพระมหาเมธาอภินนฺโท (ดวงคุณ) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีดังนี้ ผู้บริหารและครูสอนมีความเห็นว่าปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือด้านการบริหารทั่วไป รองลงมาด้านพฤติกรรมการสอนของครู ด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเรียงตามลำดับ ส่วนนักเรียนมีความเห็นต่อระดับปัจจัยที่มีผลด้านพฤติกรรมการสอนของครูมากที่สุด รองลงมาด้านสภาพแวดล้อม ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารทั่วไปและ

---

[22]พระมหาชลอชยสิทฺโธ (กาไชยา), “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษากรณีวัดจองคำตำบลบ้านหวดอำเภองาวจังหวัดลำปาง.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2550), 66.

[23]ศิริพร สกุลเจริญพร, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา กรณีศึกษาหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินธโร เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาศึกษา วิทยาลัยศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550), บทคัดย่อ.

[24]พระมหาสรพงษ์ การุญ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์” (ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา, 2551), 2.

ด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามลำดับ[25] ต่อมาพระครูพิทักษ์สังฆกิจ (โกสุมติกฺขวีโร)พบว่า การจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์จัด เป็นส่วนหนึ่งในการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ที่จัดการศึกษาให้พระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย พระปริยัติธรรมแผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และ ระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนและผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสในการศึกษา ผลสำเร็จของแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนศึกษานั้น ส่งผลให้พระภิกษุสามเณรได้รับความรู้จากการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติ ความคิด พฤติกรรมในเชิงลบเป็นไปในเชิงบวก พระสังฆาธิการได้มีโอกาสพัฒนาตนเองในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ จนสามารถนำหลักธรรมไปเผยแผ่อย่างกว้างขวาง อันเป็นการประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมตลอดไป[26] พระไพศาลปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง) พบว่าปัญหาอุปสรรคการจัดการการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ได้แก่ พระที่สอนพระปริยัติธรรมมีจำนวนน้อย ที่สอนอยู่ก็สอนหลายวิชา ใช้วิธีการสอนแบบไม่ทันสมัย ไม่มีเทคนิคใหม่ๆ ทำให้ขาดความน่าสนใจในการเรียน ขาดอุปกรณ์ที่จะมาช่วยสอน เพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียน สถานที่เรียนอยู่ที่แออัด ไม่สงบ และมีเสียงรบกวนจากภายนอกข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอน ได้แก่ ด้านบุคลากร สรรหาพระที่ทำหน้าที่สอนพระปริยัติธรรมรุ่นใหม่เพิ่มขึ้น โดยทดสอบวัดความรู้และทดลองปฏิบัติหน้าที่การสอนจริง, ด้านเทคนิคและวิธีการสอน เพิ่มแรงจูงใจในการท่องจำอาจจะเป็นค่าตอบแทนหรือรางวัล เพื่อให้เกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น, ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน เพิ่มอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยสอนเพิ่มมากขึ้น เช่น สื่อรูปภาพ สื่อเสียง, ด้านสภาพแวดล้อม จัดสถานที่เรียนให้เหมาะสม มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอกและทำให้สถาบันการศึกษา

---

[25]พระมหาเมธาอภินนฺโท (ดวงคุณ) “ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมืองอำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), บทคัดย่อ.

[26]พระครูพิทักษ์สังฆกิจ (โกสุมติกฺขวีโร), “แนวทางการส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนศึกษาของพระธรรมโมลี(ทองอยู่ญาณวิสุทฺโธ)” (ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), บทคัดย่อ.

ทางพระพุทธศาสนาสามารถแข่งขันกับสถาบันการศึกษาทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป[27] พระครูสังฆรักษ์สุชาติเขมกาโร (แย้มเดช)พบว่า การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา ทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านสื่อการเรียนการสอน, ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน, ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน, และด้านหลักสูตรการเรียนการสอนการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เห็นว่า ด้านหลักสูตรควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารที่ชัดเจนและควรมีการจัดการเรียนรู้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมที่ประกอบการเรียนรู้และน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรเพิ่มสื่อการเรียนการสอนให้มากและทันสมัย ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนควรนำผลการเรียนของนักเรียนมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น[28]

ปัจจุบันมีวัด ๆ หนึ่งในจังหวัดนครปฐมชื่อว่าวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมซึ่งมีความเป็นมาที่ยาวนานทั้งในด้านศิลปะวัฒนธรรมและในด้านการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ แต่เดิมจัดการศึกษาเน้นเฉพาะโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ และปัจจุบันได้ดำเนินการขยายการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่สมบูรณ์และมีการพัฒนามาตามลำดับ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนการบริหารจัดการด้านศาสนสงเคราะห์ เป็นต้น[29] แต่ปัญหาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี นั้น เมื่อจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาแล้วก็ดำเนินการเรียนการสอนไปแรกๆ ก็ดี แต่พอจัดไปได้ไม่กี่ปี ก็ประสบปัญหาในการบริหารจัดการจำเป็นต้องยุติยุบโรงเรียน บาง

---

[27]พระไพศาล ปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง), “ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), บทคัดย่อ.

[28]พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แย้มเดช), “ศึกษาเรื่องการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

[29]สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **ข้อมูลด้านการศาสนาประจำปี 2556 จังหวัดนครปฐม** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2556), 20-22.

โรงเรียนเกิดประสบปัญหา ในเรื่องของเงินทุน ขาดผู้บริหารจัดการที่ดี ขาดแคลนครูสอน ขาดแคลนนักเรียน ขาดเงินสนับสนุนจากญาติโยม ขาดเงินงบประมาณของรัฐ ขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์เจ้าคณะผู้ปกครองระดับสูงในเขตพื้นที่ ปัจจัยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้โรงเรียนเหล่านั้น มีอันต้องยุบตัวไปเป็นจำนวนหลายๆ โรงเรียนด้วยกัน ซึ่งแม้แต่โรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ ก็เคยประสบกับปัญหาเหล่านั้น เช่นกัน[30]นอกจากนี้การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารก็ยังพบปัญหาในด้านต่าง ๆ อีกหลายประการ ได้แก่ การจัดการศึกษายังขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เห็นได้จาก ผลการเรียนบาลีทุกชั้น ตั้งแต่ประโยค 1-2 ถึงขั้นประโยค 9 (10 ปี หลังสุด)ดังนี้ จำนวนนักเรียน 3,432 รูป ส่งสอบ 3,181 รูป สอบได้ 1,249 รูป[31] อีกทั้งด้านปัจจัยในการจัดการศึกษาก็ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐน้อยมาก ด้านกระบวนการจัดการศึกษาอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารขาดการเอาใจใส่ดูแลจากระดับบนและขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาทำให้การพัฒนาด้านปริมาณและคุณภาพยังไม่ดีนัก ด้านวิชาการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน ด้านบุคลากรขาดแคลนครูที่มีความรู้ความสามารถ สำหรับด้านอาคารสถานที่นั้นขาดงบประมาณในการพัฒนา แต่ทางวัดได้ใช้เงินของทางวัดพัฒนาปรับปรุงมาโดยตลอด[32]

แต่ถ้าผู้บริหารซึ่งมิใช่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ซึ่งเป็นพระเถรชั้นผู้ใหญ่ผู้มีตำแหน่งมีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ในฐานะเจ้าอาวาสของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15 (จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ได้เข้ามาบริหารจัดการและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นอย่างยิ่ง ในท่ามกลางปัญหาและอุปสรรคนานัปการ และการบริหารจัดการศึกษาดังกล่าวถือว่ามีความสำเร็จและสามารถที่จะก่อให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมซึ่งถือว่าเป็นบทบาท และรูปแบบที่สมควรจะต้องนำมาศึกษาค้นคว้าวิจัยว่าเพราะเหตุใดการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นเจ้าอาวาสและในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ท่านได้ดำเนินการบริหารจัดการศึกษา สนับสนุน ส่งเสริมการบริหารจัดการศึกษาจนเกิดคุณูประการที่

---

[30]พระราชรัตนมุนีและคณะ, **ที่ระลึก “งานทำบุญครบรอบ”, 59 ปี, โรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2553), 17.

[31]พระราชรัตนมุนีและคณะ,**บันทึกช่วยจำ ดร.พระธรรมปริยัติเมธี** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2555), 25-26.

[32]เรื่องเดียวกัน, 300-305.

หลากหลายต่อการจัดการศึกษา จึงประสบความสำเร็จและความสำเร็จดังกล่าวนั้นมีแนวคิดหรือรูปแบบตลอดจนบทบาทในการดำเนินการของท่านอย่างไร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยในฐานะเจ้าอาวาส จึงสนใจศึกษารูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นเจ้าอาวาสและในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ที่ครอบคลุม 2 ด้าน คือ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์ ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยจะช่วยให้ทราบถึงรูปแบบ/แนวทางที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการศึกษาของเจ้าอาวาสให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล รวมทั้งนำไปใช้ในการปรับปรุง แก้ไข ตลอดจนเป็นแนวทางยุทธศาสตร์ขององค์กรสงฆ์ในการบริหารจัดการศึกษาในวัดโดยเจ้าอาวาสเพื่อจรรโลงการจัดการศึกษาของวัดให้อยู่คู่กับสังคมสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อทราบการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

2. เพื่อทราบรูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราช-วรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

3. เพื่อทราบรูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15

ข้อคำถามของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงกำหนดข้อคำถามการวิจัยดังนี้ คือ

1. การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสมีประเภทใดบ้าง

2. เพื่อทราบรูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสเป็นอย่างไร

3. รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 เป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบถึงการบริหารจัดการศึกษาของสงฆ์ตามปรากฏในข้อกฎหมายในภาพรวมของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารใน สมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ในด้าน 1) การศาสนศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และ 2) การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การมอบทุนการศึกษา การจัดสร้างอาคารสถานที่ การมอบอุปกรณ์การศึกษา และการให้ศึกษาประเภทอื่น ๆ รวมทั้งศึกษาอัตตะชีวประวัติ และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ดังแผนภูมิที่ 1 ต่อไปนี้

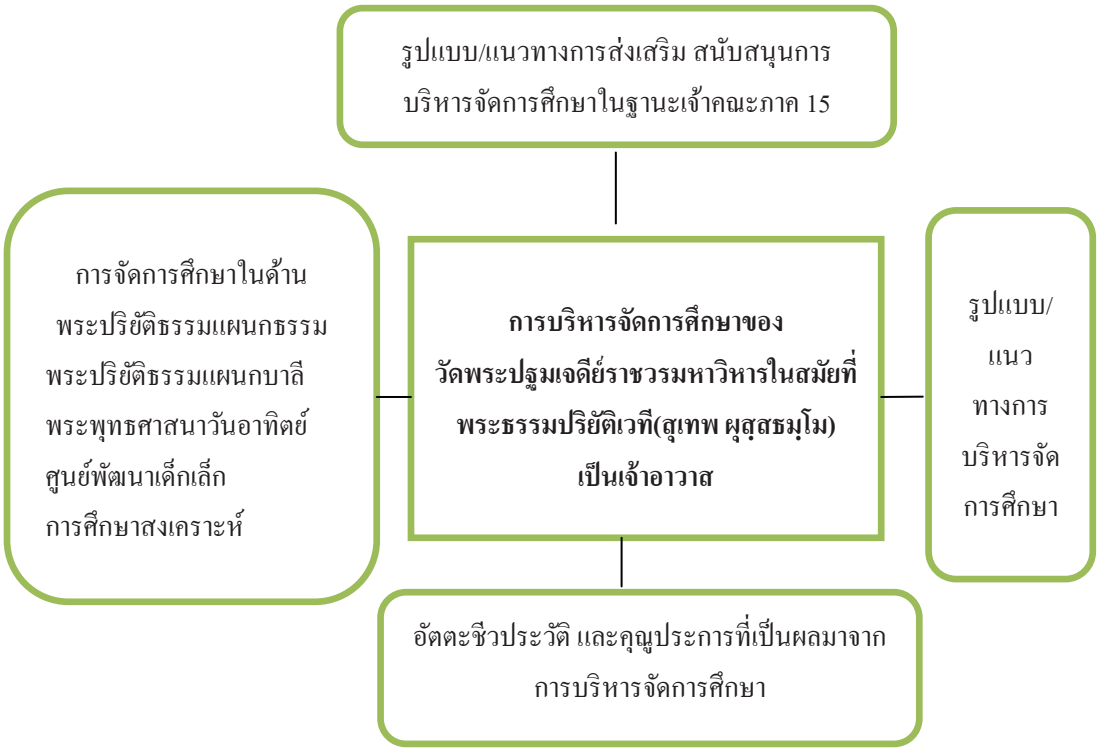

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, **กรณีศึกษา:Best Practicesการบริหารกระบวนการ** (กรุงเทพฯ: เรดเฟิร์นครีเอชั่น, 2546), 5.

กองพุทธศาสนสถาน, **วัดพัฒนา48** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548), 69-73.

กองพุทธศาสนสถาน, **วัดพัฒนา50** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), 82-85.

กองพุทธศาสนสถาน, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนา, 2548), 1-12.

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อความเข้าใจความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามความหมายของคำต่าง ๆ ไว้ดังนี้

วัดพระปฐมเจดีย์ หมายถึง ศาสนสถาน ที่มีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่างๆเป็นที่พำนักอยู่อาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆของพุทธบริษัทโดยทั่วไป และเป็นศูนย์กลางบริการทางการศึกษาและทางสังคมด้วยตลอดจนมีฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลตั้งอยู่ที่ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐมจังหวัดนครปฐม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกพิเศษ ชนิดราชวรมหาวิหารมีพระสถูปเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารห่างจากกรุงเทพประมาณ 60 กิโลเมตร

เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัดและบริหารจัดการวัดตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505)

พระธรรมปริยัติเวที หมายถึง พระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งได้รับสมณศักดิ์ที่พระธรรมปริยัติเวที ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และเจ้าคณะภาค 15 ซึ่งทำหน้าที่ปกครองสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมาย มหาเถรสมาคม ในจังหวัด ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์

แนวคิดหรือรูปแบบ หมายถึง แบบอย่างของการบริหารจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ที่นำมาใช้เป็นบรรทัดฐาน ซึ่งพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ

การบริหารจัดการศึกษา หมายถึง การแสดงพฤติกรรมหรือภาระหน้าที่ที่ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีการศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการจัดการศึกษาระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาให้ความรู้แก่ภิกษุสามเณรเป็นหลักซึ่งภิกษุสามเณรต้องศึกษาเล่าเรียนก่อนจึงจะไปเผยแผ่ได้ ประกอบด้วยการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังนี้

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หมายถึง การจัดการศึกษาที่จัดให้ทั้งสงฆ์และฆราวาสมีหลักสูตรคือนักธรรมจัดสำหรับพระภิกษุสามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรม แบ่งเป็นนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

2. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนภาษาบาลีสำหรับพระภิกษุสามเณรตามหลักสูตรของคณะสงฆ์มี 8ชั้นคือประโยค 1-2 ถึงประโยค 9

3. การศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง การจัดการศึกษาทั้งในวัดและนอกวัดตามสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนได้ศึกษาและรู้จักหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องตามสมควรแก่วัยของตนรวมถึงการฝึกด้านทักษะชีวิตตามความถนัดและความต้องการของเด็กและเยาวชนเพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์ชีวิตสามารถจะนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันตามสมควรแก่วัยต่อไป

4. การจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนอายุ3-5 ปี ที่ดำเนินการโดยวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กและมุ่งส่งเสริมการพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อสร้างพื้นฐานคุณภาพชีวิตในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล และการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา เช่น การให้ทุนสงเคราะห์เด็กยากจน การมอบวัสดุอุปกรณ์ การสร้างอาคารสถานที่ การบริจาคทรัพย์ เพื่อการจัดการศึกษา และการอบรมต่าง ๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1)การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 2)รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และ 3)รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 โดยมีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารจัดการศึกษาโดยสงฆ์
2. วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร : การจัดการศึกษา
3. อัตตะชีวประวัติ และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารจัดการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์

วัดเป็นสถาบันที่สำคัญในการสืบทอดหลักธรรมคำสอน และอุดมคติทางพระพุทธศาสนาไปสู่สังคมและชุมชนไทย ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ของสังคมและชุมชนไทยผูกติดอยู่กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้นมาเป็นเวลายาวนาน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีอารยธรรมอันสูงส่งของสังคม เป็นแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมจิตใจ มีส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นบรรเทาปัญหาสังคมให้ธรรมขับเคลื่อน ให้สังคมเกิดการพัฒนา[1] วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ละแวกบ้านใด ต่างก็มีวัดเป็นสมบัติร่วมกันของคนใน

---

[1]กองพุทธศาสนสถาน, **วัดพัฒนา 50** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), 143-144.

ท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละละแวกบ้านต่างก็มีความสัมพันธ์ความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับวัด[2] นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นสถานศึกษา ฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นสถานพยาบาลที่รักษา ผู้เจ็บป่วย เป็นที่พักคนเดินทางเป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ เป็นคลังวัสดุ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือใช้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคน ในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต[3] หน่วยราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับวัดจึงเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของวัด เพื่อให้เป็นที่พึ่งของสังคม ดังนี้ (1) การจัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณร และประชาชน (2) การจัดให้มีการถวายความรู้และฝึกอบรมกรรมฐานแก่พระภิกษุสามเณร และประชาชน (3) การทำวัตรสวดมนต์ (4) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน (5) การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (6) จัดให้พระภิกษุสามเณรออกเยี่ยมเยียนชุมชน โรงเรียนและชาวบ้าน เพื่อเผยแผ่ธรรมให้เข้าถึงประชาชน และ (7)การปรับปรุงศาสนพิธีให้มีความหมายตรงตามพระธรรมวินัย ประหยัด เรียบง่ายและปราศจากอบายมุข[4] นอกจากนี้วัดยังเป็นอุทยานการศึกษาอีกด้วย โดย เป็นศูนย์กลางชุมชน ที่ให้บริการความรู้ข่าวสารข้อมูล และรวมถึงให้การศึกษาตามอัธยาศัย และจัดให้เป็นแหล่งให้ความรู้ไม่จำกัดเพศและวัย รวมทั้งให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังต่อไปนี้ คือ 1) ทางตรง ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนให้มีครูหรือวิทยากรบรรยาย เช่น (1) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษา บาลี และสามัญศึกษา (2) จัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์อบรมเด็กด้อยโอกาสในวัด (3) จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมทางศิลปกรรมเพื่อเสริมการประกอบอาชีพประจำวัน การฝึกสอนและสาธิตวิชาชีพสาขาต่าง ๆ จัดอบรมเกี่ยวกับงานพื้นบ้าน การเตรียมอาหารที่ถูกวิธี การทำนาทำสวน การสาธารณสุขมูลฐาน การให้ความรู้ทางกฎหมาย พร้อมทั้งตอบปัญหาให้แก่ชาวบ้านเป็นครั้งคราว (4) การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ฝึกการทำสมาธิเพื่ออบรมจิตใจ 2) ทางอ้อม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบไม่มีครูผู้สอน สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสิ่งแวดล้อมหรือสื่อต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ มีเนื้อหาสาระที่อยู่ในความสนใจและเป็น

---

[2]เรื่องเดียวกัน, 66.

[3]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2541), 15-16.

[4]กองพุทธศาสนสถาน, **วัดพัฒนา 48** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548), 69-73.

ประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างละเอียด เป็นขั้นตอน เป็นหมวดหมู่ สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วเข้าใจง่าย เช่น (1) การจัดนิทรรศการ (2) จัดต้นไม้พูดได้ โดยเขียนคติธรรม หรือคติพจน์ และการจัดสวนสมุนไพรโดยบอกสรรพคุณของต้นไม้ไว้ (3) การบรรยายภาพเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนัง โดยอาจจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณคดี พุทธประวัติ มหาชาติชาดก หรือตำรายาต่าง ๆ (4) จัดทำพิพิธภัณฑ์ให้เป็นสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ และของเก่าแก่ต่าง ๆ ควรเขียนชื่อสิ่งของพร้อมทั้งคำบรรยายประวัติความเป็นมา และคุณประโยชน์ของสิ่งนั้น ๆ (5) จัดทำเอกสารเกี่ยวกับธรรมะ เพื่อเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนและประชาชน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าอุทยานการศึกษาในวัดมีความสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี[5] สถาบันสงฆ์ยังต้องทำหน้าที่ลดความขัดแย้งในสังคมดังที่ พระอธิการสุนทร อาภาธโร (แสวงมิ้ม) กล่าวว่า บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ 2 ประการ คือ บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง และบทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น พระสงฆ์จึงมีบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ใช้บทบาทตามภาวะที่มีอยู่เข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมกับพระสงฆ์และประชาชนตามภารกิจของพระสงฆ์ใน 6 ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ โดยสื่อกลางระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร เพื่อการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนั้นใช้วิธีการส่งเสริมลดความขัดแย้งโดยทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักผาสุกวิหารธรรมในด้านกายกรรม วจีกรรม และมโนธรรม เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีเกียรติและความสุขตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ย่อมก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชนนานัปการ ปัญหาต่างๆ ก็ลดน้อยลงไปเพราะอาศัยกำลังของพระสงฆ์[6] อย่างไรก็ตามบทบาทขององค์กรภาครัฐกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาย่อมมีความสัมพันธ์กันกับภารกิจของสงฆ์ ดังที่ พระพงษ์ศักดิ์ ฐิตเวที (อ่อนอุทัย) พบว่า บทบาทขององค์กรภาครัฐกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการปกครอง การสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่มีค่าเฉลี่ย ด้านการสาธารณูปการมี ด้านการศาสนศึกษามีค่าเฉลี่ย)และการศึกษาสงเคราะห์ แต่พบปัญหาในทางปฏิบัติหลายด้าน เช่น องค์กรภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้เปิดโอกาส ให้กับพระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือแสดง

---

[5]กองพุทธศาสนสถาน, **วัดพัฒนา 50**, 82-85.

[6]พระอธิการสุนทร อาภาธโร (แสวงมิ้ม), “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

ความคิดเห็น ยังขาดการบริหารงานหรือดำเนินงานในการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้นองค์กรภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนเรื่องการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาและงบประมาณในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ก็จะเป็นการบริหารงานและการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาได้อย่างแท้จริง[7] เช่นเดียวกับ พระอนุชา ธมฺมวโร (วงษ์ประพันธ์) ที่ศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า คณะสงฆ์ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาในด้านต่างๆหลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการศึกษาขาดการทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำการทำงานที่ไม่ชัดเจนและเด็ดขาดการติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจนการทำงานที่เฉื่อยชามักทำงานแบบการย่ำอยู่กับที่ไม่มีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆการขัดแย้งกันระหว่างบ้านกับวัดการไม่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันของผู้น้อย ที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ปัญหาเรื่องของยาเสพติดให้โทษและอบายมุขอื่นๆ เป็นปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนข้อเสนอแนะได้แก่การจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องหลักๆที่จะพัฒนาคณะสงฆ์เช่นเรื่องการศึกษาธรรมศึกษาบาลีซ่อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไวชัดเจนจัดการให้เจ้าอาวาสทุกวัดพาลูกวัดทำการสวดมนต์ทุกวันลงปาฏิโมกข์เป็นประจำไม่เพียงแค่ในพรรษาเท่านั้นหาวิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้านอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกันรู้จักมีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์หาวิธีป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติดช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง[8] พระมหาอุทัย วชิรเมธี (นิยม) ที่ศึกษา การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าอาวาสในอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า กาฬสินธุ์เจ้าอาวาสควรเพิ่มบทบาทด้านการพัฒนาองค์ความรู้ในหลักธรรมด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ให้สามารถนำหลักธรรมมาใช้และประยุกต์ใช้ในการพึ่งพาตนเองได้ ควรแต่งตั้ง

---

[7]พระพงษ์ศักดิ์ ฐิตเวที (อ่อนอุทัย), “บทบาทขององค์กรภาครัฐกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ในอำเภอเมืองปราจีนบุรีจังหวัดปราจีนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

[8]พระอนุชา ธมฺมวโร (วงษ์ประพันธ์), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

คณะกรรมการในด้านการร่วมมือขึ้นมาให้คณะการบริหารงานร่วมมือกับสำนักพุทธศาสนาประจำจังหวัด จัดหลักสูตรฝึกอบรมหลักอิทธิบาท 4 ให้กับประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่และหมู่บ้านได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจถึงหลักธรรมการใช้อิทธิบาท 4 ในการดำเนินชีวิต ควรสนับสนุนงบประมาณให้บุคลากรได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาหลักธรรมคำสอนนำพาชีวิตเพื่อเป็นการส่งเสริมและผลักดันในด้านการบริหารเกี่ยวกับหลักธรรมต่างๆเพื่อให้เกิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติและส่งเสริมให้เป็นนโยบายต่อไป[9] นอกจากนี้ พระปริญญา ฝากกาย (รตนปญฺโญ) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า พระสงฆ์ควรให้การสนับสนุนการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาและให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการเรียนรู้อย่างบูรณาการ และควรจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาที่สนองตอบต่อการพัฒนาชุมชนจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน[10] เช่นเดียวกับ พระมหาฤทัย สิริคุตฺโต (เสาวรักษ์) ศึกษาเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการอำเภอพนมสารคามจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า พระสังฆาธิการต้องมีการวางแผนนโยบายในการทำงานและควรสร้างความน่าเลื่อมใสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ สร้างความน่าเชื่อถือให้กับประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุและพระพุทธศาสนาอยู่ตลอด และพระสังฆาธิการเองควรมีความประพฤติดี ในการเทศน์บรรยายควรรู้จักการเลือกใช้หัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับผู้ฟัง และควรเรียนรู้ในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการเทศน์อยู่ตลอดในทันกับเหตุการณ์และสถานการณ์ปัจจุบัน และควรรู้จักที่จะเรียนรู้และศึกษาผู้ฟังก่อนรับนิมนต์เทศน์ในทุก ๆ ครั้ง และควรที่เรียนรู้และศึกษาเพิ่มเติมให้มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอนและเทศน์อยู่ตลอดและควรสร้างส่งเสริมเรียนรู้ยกวิทยาฐานะตัวเองให้มีวุฒิการศึกษาที่เหมาะสมกับบทบาทและควรที่จะสร้างส่งเสริมพลักดันให้ตนเองมีภูมิความรู้ที่น่าเชื่อถือ และรู้จักการเลือกใช้หัวข้อธรรมที่ฟังแล้วจรรโลงใจอยู่ตลอด และควรมีการเรียนรู้ที่จะเลือกใช้สื่อสมัยใหม่

---

[9]พระมหาอุทัย วชิรเมธี (นิยม), “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าอาวาสในอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), บทคัดย่อ.

[10]พระปริญญา ฝากกาย (รตนปญฺโญ), “ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

ประกอบการเทศน์อยู่ตลอดและควรที่จะรู้จักการเลือกใช้หัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับวัยผู้ฟังอยู่เสมอ[11]

กล่าวโดยสรุปเรื่องบทบาทของวัด ได้ว่า เป็นสถานที่จัดการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำกิจวัตรของพระสงฆ์สามเณร เป็นโรงเรียน เป็นศูนย์กลางการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนและแก้ปัญหาของชุมชนโดยมีพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงาน

พัฒนาการการจัดการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์ในประเทศไทย

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะเห็นได้ชัดก็สมัยพระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวก 60 รูปออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดีย เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา[12] สำหรับประเทศไทยนั้นนับแต่โบราณมา วัดเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาที่สำคัญตลอดมา การศึกษากระทำกันที่วัด โดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้สูงกว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กชายจะถูกนำไปเป็นศิษย์วัดหรือสามเณรเพื่อศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการอบรมศีลธรรม และหลักธรรมทางศาสนา ทำให้เด็กชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคมไทยถือเป็นเกียรติของตนเองและครอบครัว แสดงให้เห็นความสำคัญของสถาบันพุทธศาสนาที่มีต่อประชาชนเสมอมา[13]

วิถีชีวิตของคนไทยกับวัดผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน วัดกับชุมชนจึงแยกกันไม่ได้[14] วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ที่หลากหลายทั้งที่เข้ามาร่วมกิจกรรมกับวัด และที่สำคัญวัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียนอีกด้วย แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ บทบาทของวัดยังคงมีค่อนข้างมาก คือ เรื่องของการ

---

[11]พระมหาฤทัย สิริคุตฺโต (เสาวรักษ์), “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการอำเภอพนมสารคามจังหวัดฉะเชิงเทรา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

[12]Channarongs 22, **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการจัดการศึกษาของไทย**, เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://channarongs22.wordpress.com/2011/07/24/

[13]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), 18.

[14]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี** (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 8.

พัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาการจัดการศึกษา หรือการเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ ซึ่งยังคงมีอยู่มิเสื่อมคลายแต่อย่างใด วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย[15] ดังที่ จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ กล่าวไว้ว่า วัดและพระสงฆ์มีความสำคัญมาก ในการพัฒนาสังคม และการพัฒนาประเทศชาติให้ประสบผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ในแผนพัฒนาประเทศ จะไม่สำเร็จเลยหากไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมพระสงฆ์เป็นกลุ่มสังคมกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงเพราะพระสงฆ์ ก็เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคมด้วยจึงมีความสามารถในการชักจูงประชาชนให้มีศรัทธาและกระทำในสิ่งที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้เป็นอย่างดี และเป็นที่พึ่งของประชาชนคนไทยได้อย่างแท้จริง[16] วัดจึงเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนจนถึงประเทศ วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ เป็นสถานที่ให้การศึกษาและบริการสังคมด้วย[17] รัฐบาลเพิ่งจะยื่นมือเข้ามาจัดการในการศึกษาของประชาชนครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2414 ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการตั้งโรงเรียนแห่งแรกในประเทศไทยในพระบรมมหาราชวัง และออกประกาศเปิดการสอนแก่เด็ก ๆ ในท้องที่ของตน แผนการศึกษาสมัยใหม่พัฒนาขึ้นมาจากพื้นฐาน ระบบการศึกษาดังกล่าว การมีพระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถในการสอนกับมีสถานที่ในวัดเพียงพอแก่การจัดชั้นเรียน นับเป็นสิ่งเร่งเร้าสำคัญในการจัดให้มีโรงเรียนขึ้นในประเทศ[18] การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยจึงมีพัฒนาการมาเป็นลำดับโดยแบ่งออกตามยุคสมัย ได้ดังนี้

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยพุทธกาล

สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงวางระบบศึกษาไว้เป็นสามขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และขั้นปฏิเวธ (1) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นส่วนสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ และการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือ การศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานชัดแจ้ง การศึกษาในสมัยพุทธกาล

---

[15]เรื่องเดียวกัน, 12.

[16]จำนง อดิวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, 2545), 78.

[17]ฐิติพร สะสม, “ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเวียง จังหวัดน่าน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 17.

[18]ทินพันธุ์ นาคะตะ, **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย** (กรุงเทพฯ: หจก.สหายบล็อกและการพิมพ์, 2549), 4-7.

นั้นเป็นการศึกษาแบบมุขปาฐะ คือการท่องจำด้วยปากเปล่า (2) ปฏิบัติ ได้แก่การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีแล้วนำสู่ภาคปฏิบัติจริง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือบรรทัดฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน เรียกว่า ปฏิบัติ (3) ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคล ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมชั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยนั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเอง เรียกว่าปฏิเวธ

สรุปว่า การศึกษาในพุทธกาลถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะถือว่าผู้มีการศึกษาคือผู้เจริญ การศึกษาเป็นกระบวนการรองรับคนให้มีศักยภาพสูง สามารถทำการเผยแผ่สั่งสอนคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงความรู้ทุกสรรพศาสตร์แล้วนำศาสตร์แห่งความรู้เหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้นั่นเอง[19] ซึ่งพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะเห็นได้ชัด ก็สมัยพระพุทธเจ้า ทรงส่งพระสาวก 60 รูป ออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา[20]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาก่อนสมัยสุโขทัย

ในการจัดการศึกษาในสมัยนี้ วัดเป็นแหล่งให้การศึกษาในทุก ๆ ด้าน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาเอง ภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาคำเมือง และมีพระภิกษุเป็นผู้นำทั้งทางวัตถุ และจิตใจ วัดเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา ในสมัยแรก ๆ นั้นเปิดโอกาสให้เฉพาะชายเท่านั้นที่ได้รับการศึกษา แต่ต่อมาก็เปิดโอกาสให้หญิงเข้ามารับการศึกษาด้วย โดยตั้งขึ้นในรูปขององค์กรที่เรียกว่า “ภิกษุณี และสามเณรี” ซึ่งมีข้อบัญญัติบางอย่างเคร่งครัดกว่าพระภิกษุเสียอีก[21] โดยมีการจัดการศึกษาเพื่อมวลชน 2 รูปแบบ กล่าวคือ ส่วนทฤษฎี มีสำหรับผู้เริ่มเรียนให้การศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาศึกษาเรื่องในพระไตรปิฎก สอนให้รู้จักการ

---

[19]พระอธิการวีระพัฒน์ ฐิตสาโร (ทุ้ย จันทร์ศรีนาค), **การศึกษาในพระพุทธศาสนา**, เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://mcucri.igetweb.com/articles/480973/html.

[20]พระมหาไทย, **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการจัดการศึกษาไทย**, เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://mcucri.igetweb.com/articles/480978/html

[21]สนิท ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับการศึกษา** (กรุงเทพฯ: นิลนารากการพิมพ์, 2551), 172-173.

ปรับตัวเข้ากับผู้อื่น แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ส่วนการปฏิบัติ เน้นการลงมือกระทำ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับประโยชน์ 3 ประการ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์อนาคต และประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้วัดและพระสงฆ์จะเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาทั้งสิ้น[22] นอกจากนี้ในวัดยังสามารถแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ในด้านศิลปวิทยาการต่าง ๆ ที่เคยได้อบรมจาก ครอบครัวมา จะเห็นได้ว่าสถาบันทั้งสามนี้ล้วนแต่มี บทบาทในการศึกษาอบรมสำหรับคนไทยในสมัยนั้นทั้งสิ้น[23]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสมัยสุโขทัย

การศึกษาโดยทั่วไปในสมัยนี้จะเป็นลักษณะการบวชเรียน และเรียนเอง คือ สายฆราวาส และสายบรรพชิต ในสายฆราวาสจะศึกษาในเรื่องของวิชาชีพ เป็นการเรียนรู้ในระดับครอบครัว เครือญาติ ส่วนสายบรรพชิต คือ การบวชเรียน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนธรรม ความรู้และมีวัดเป็นศูนย์กลางการอบรม ในสมัยนี้มีการสนใจในการศึกษา อย่างมากจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 1205 พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใหม่ เรียกว่า “ลายสือไทย”[24] การจัดการศึกษาที่สำคัญสมัยนี้นอกจากบ้านแล้ว มีอีก 2 แห่ง คือวัด และสำนักปราชญ์ราชบัณฑิต การจัดการศึกษาโดยวัดในสมัยสุโขทัยแบ่งตามหลักการออกเป็น 4 องค์ความรู้ ดังต่อไปนี้[25] จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษาและหัตถศึกษา สำหรับการศึกษาด้านปริยัติธรรมในสมัยนี้นั้นมาณพ พลไพรินทร์ กล่าวว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยกรุงสุโขทัยมี“วัด” เป็นโรงเรียนผู้บริหารหรือผู้จัดการศึกษาคือพระ ส่วนครูสอนแบ่งออก 3 ประเภท คือ เจ้าอาวาสทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ พระภิกษุมีพรรษามากกว่าห้าพรรษา ทำหน้าที่สอนพระภิกษุส่วนพระภิกษุผู้มีพรรษาน้อยจะทำหน้าที่สอนเด็กวัด[26]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสมัยล้านนา

การจัดการศึกษาสมัยนี้ยังไม่มีระบบเหมือนปัจจุบัน การศึกษาจะเน้นอักษรศาสตร์และศาสนา สาระสำคัญของการจัดการศึกษาสมัยนี้ ได้แก่ สถานศึกษา อาศัยครอบครัวหรือบ้าน ชุมชน

---

[22]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, 45-47.

[23]ครูบ้านนอก**, ประวัติความเป็นมาของการศึกษาไทย,** เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://blog.eduzones.com/lovely401/33203.

[24]รุ่ง แก้วแดง, **ปฏิวัติวัฒนธรรมการเรียนรู้** (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542), 42.

[25]ดนัย ไชยโยธา, **พัฒนาการของมนุษย์กับอารยธรรมในราชอาณาจักรไทย เล่ม 1** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2543), 119-120.

[26]มาณพ พลไพรินทร์, **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, ม.ป.ป.), 155-156.

และวัด โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาคือให้สมาชิกของสังคมมีความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ สำหรับหลักสูตร จำแนกออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้ พุทธิศึกษา อาชีวศึกษา การจัดการศึกษาสมัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ การจัดการศึกษาที่จัดให้สามัญชนทั่วไป เป็นการศึกษาที่มีอยู่ในครอบครัว ชุมชน วัด และวัง เป็นต้น การศึกษาที่จัดขึ้น ในวัด เป็นการจัดการศึกษาที่มีความมุ่งหมายเฉพาะ และจัดให้แก่บุคคลที่ต้องการบวชเรียน ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ชั้นสูง ในสมัยนี้พระสงฆ์ได้รับการยกย่องมาก เนื่องจากพระสงฆ์ได้มีบทบาทมากที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านการเมืองและการจัดการศึกษา ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากือนา เป็นต้นมา จึงนับได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะสำคัญยิ่งคือด้านการจัดการศึกษา[27]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การศึกษาจะเริ่มปรากฏชัดเจนในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยทรงโปรดให้มีการฟื้นฟูการเรียนพระปริยัติธรรม และจัดให้มีการสอบไล่เป็นครั้งแรก โดยทรงให้ขุนหลวงสรศักดิ์จัดการสอบพระภิกษุสามเณรและทรงโปรดให้คณะสงฆ์เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อให้กุลบุตรที่เข้ามาบวชได้ศึกษาเล่าเรียน การจัดการศึกษาในสมัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อการธำรงไว้ซึ่งพระศาสนา เพื่อจำกัดผู้เข้ามาอาศัยพระศาสนาโดยวิธีการอันไม่ชอบ และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระสัทธรรมหลักสูตรการเรียนการสอนในสมัยนี้แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นบาเรียนตรี สอนพระสูตร ชั้นบาเรียนโท สอนพระสูตรและพระวินัย ส่วนชั้นบาเรียนเอกสอน พระสูตร พระวินัย และพระธรรม สำหรับสถานที่ศึกษา ได้แก่ พระที่นั่งในพระราชวังและวัด ในส่วนผู้สอนก็คือพระมหากษัตริย์ ราชบัณฑิต และพระภิกษุที่มีความรู้[28]

นอกจากนี้ในสมัยอยุธยามีลักษณะเด่นของการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้[29]

1. วัด เป็นศูนย์กลางการศึกษาทั้ง ของฆราวาสและของบรรพชิต แล้วเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ของสังคมพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญ ในการอบรมสั่งสอนประชาชน และการที่วัดเป็นสำนักสั่งสอนวิชาการต่างๆ นั้นได้สืบประเพณีมาจนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

---

[27]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, 127-129.

[28]กรมการศาสนา, **ประวัติการศึกษาคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551), 17-18.

[29]กระทรวงศึกษาธิการ, **การจัดการศึกษาไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติอดีต – ปัจจุบัน** (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542), 28-52.

2. วิชาชีพ เช่น การทำนา ทำสวน การช่างต่าง ๆ เช่น ช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างหล่อ ช่างบาตร ก็สอนกันในครอบครัวหรือในวงศาคณาญาติ สำหรับชายหนุ่มที่หวังจะเอาดีทางวิชาการต่อสู้และป้องกันตัว เช่น วิชามวย วิชาฟันดาบ วิชากระบี่กระบอง ก็จะเล่าเรียนจากสำนักต่างๆ

3. ทางฝ่ายราชสำนัก นอกจากจะส่งพระราชกุมารไปศึกษากับพระสงฆ์ ตามพระอารามต่าง ๆ แล้วก็มักจะมีพระมหาราชครูและโหราธิบดีเข้ามา สอนนิติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ราชประเพณี ตลอดจนวิชาการปกครอง และการรบพุ่งอื่นๆ อีกด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาเรารับปรัชญาการศึกษามาทางฝ่ายราชสำนักจากศาสนาพราหมณ์ ทำให้ปรัชญาการศึกษาฝ่ายพุทธและพราหมณ์อยู่คู่กันมาตราบเท่าทุกวันนี้

ในสมัยนี้ถึงแม้ว่าจะมีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมาก่อนก็ตาม แต่ไม่ถือว่าจะดำเนินการอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดการประเมินผล และการศึกษานั้นเป็นไปตามอัธยาศัยของผู้สอนและผู้เรียน พระองค์จึงโปรดให้ทางคณะสงฆ์รับภาระ และเป็นธุระจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจัง คือมีการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน และการวัดผลประเมินผล ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดให้คณะสงฆ์เอาธุระในการเรียน การสอนอย่างจริงจัง คือใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี เป็นหลักสูตรสำหรับศึกษาและใช้วัดเป็นโรงเรียน[30] การจัดศึกษาของไทยในสมัยอยุธยาสถาบันทางศาสนา พระสงฆ์ และวัดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษา ผู้ปกครองจะพาลูกหลานมาฝากไว้ที่วัดเพื่อให้พระภิกษุสอนศิลปวิทยาต่าง ๆ[31]

ในสมัยนี้ถือว่าวัดเป็นโรงเรียนสำหรับการจัดการศึกษาให้ความรู้แก่ประชาชนที่สำคัญยิ่ง เมื่อจบการศึกษาจากวัดหนึ่งแล้วจะถูกส่งไปยังอีกวัดหนึ่ง เพื่อร่ำเรียนวิชาชั้นสูงขึ้นไปอีก การศึกษาในยุคนั้นจะเป็นการจัดการศึกษาโดยสงฆ์ที่อยู่ตามวัดต่าง ๆ อย่างแท้จริง โดยการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อฝึกบุคคลเข้ารับราชการเป็นทหารสำหรับรับใช้ชาติบ้านเมือง ทำให้พระสงฆ์ได้รับการเคารพและมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา[32]

โดยสรุปแล้ว การศึกษาสมัยอยุธยาไม่ต่างจากสมัยสุโขทัยมากนัก ส่วนที่แตกต่างกันก็คือ นโยบายการจัดการศึกษาเน้นด้านปริยัติ หรือคันถะธุระมากขึ้น มีการจัดการศึกษาเป็นระบบโดย

---

[30]รังษี สุทนต์, “จากการศึกษาในอดีตถึงการศึกษาที่บัณฑิตวิทยาลัย,” ใน **รวมบทความทางวิชาการ 20 ปีบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2551), 172.

[31]กระทรวงศึกษาธิการ, **200 ปีของการศึกษาไทย** (กรุงเทพ: องค์การค้าคุรุสภา, 2526), 3.

[32]พระมหาสง่า สุภาโร(ณ ระนอง) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุเพื่อพัฒนาสังคมไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), 9.

การกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน และการวัดผลประเมินผลชัดเจน ไม่เน้นการศึกษาด้านการปฏิบัติมากนักมีการมอบถวายสมณศักดิ์เพื่อเป็นแรงจูงใจในการศึกษาและดำรงสมณเพศสืบทอดพระศาสนา ส่วนสถานศึกษานั้นยังคงเรียนในพระบรมมหาราชวัง และวัดบางวัด สำหรับผู้สอนก็จะมีพระมหากษัตริย์เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภ์ มีราชบัณฑิต พระเถระผู้ใหญ่รวมกัน อีกประการหนึ่งสมัยอยุธยามีการทำศึกสงครามกับพม่าหลายครั้ง พระภิกษุถือได้ว่าเป็นผู้นำของพุทธศาสนิกปฏิบัติที่ถูกต้องจนสิ้นสุดสมัยกรุงศรีอยุธยา[33]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยธนบุรี

การจัดการศึกษารัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงครองราชย์สมบัติได้ 15 ปี (พ.ศ. 2311-2325) ซึ่งเป็นช่วงที่บ้านเมืองเริ่มตั้งตัวของการกอบกู้ชาติ พระองค์ทรงเหน็ดเหนื่อยกว่ากษัตริย์พระองค์ใดๆ แต่กระนั้นก็น่าสรรเสริญน้ำพระทัยของพระองค์ที่ไม่ทอดทิ้งพระราชกรณียกิจทางด้านพระศาสนาและการศึกษา [34] การศึกษาในสมัยนี้ ช่วงแรกขาดการศึกษาในระยะหนึ่ง เพราะการอพยพกระจายกันไปตามชนบทเพื่อหนีภัยข้าศึก เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงว่างจากศึกสงครามแล้ว ทรงโปรดให้มีการเรียนพระปริยัติธรรม เหมือนสมัยอยุธยาทุกประการ[35] คือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศาสนูปถัมภ์ควบคุมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรอย่างใกล้ชิด แต่เนื่องจากกรุงธนบุรีมีประวัติศาสตร์ที่สั้น ทำให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาดำเนินไปไม่ได้เต็มที่บ้านเมืองยังไม่สงบเรียบร้อยไม่ทราบว่าพระสงฆ์ท่านจัดการศึกษาอย่างไร ส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำนุบำรุงไว้ซึ่งพระไตรปิฎก การศึกษาของคณะสงฆ์กำลังจะเจริญรุ่งเรืองแต่ก็ได้เกิดความยุ่งยากขึ้นปลายรัชสมัยของพระองค์[36]

การศึกษาสมัยธนบุรีสรุปได้ว่า สถานศึกษา การเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ได้ดำเนินตามแบบอย่างจากสมัยอยุธยา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระสงฆ์เป็น

---

[33]พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2541), 15-16.

[34]เรื่องเดียวกัน, 17.

[35]สมศักดิ์ บุญปู่, **การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย,** เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent&articlegroup_id=157, 4.

[36]เฉลิมพล โสมอินทร์, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, 2546), 132.

ผู้ดำเนินการสอน ส่วนที่แตกต่างของการศึกษาสมัยธนบุรีกับสมัยอยุธยา ก็คือสมัยอยุธยาเน้นด้านคันถธุระแต่สมัยธนบุรีเน้นวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นสำคัญ[37]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคแรก

การศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เหมือนกับสมัยอยุธยา กล่าวคือ วัง กับวัด เป็นสถาบันที่จัดการศึกษาที่สำคัญให้กับประชาชนทั่วไป ซึ่งหลักฐานปรากฏชัดเจนในหนังสือของ เซอร์ จอหน์ เบาริง อัครราชทูตของประเทศอังกฤษ ที่กล่าวว่า “การศึกษาตั้งต้นแต่การโกนจุกแล้วเด็กชายถูกส่งไปอยู่วัด เรียนอ่านและเขียนคำสอนศาสนาจากพระ” แสดงว่า พระได้รับมอบหมายให้จัดการศึกษาและโรงเรียนก็เป็นโรงเรียนวัด หรืออยู่ติดกับวัดเป็นส่วนมาก[38]

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การศึกษาไทยในสมัยนี้มีการพัฒนาที่รวดเร็วมาก คือการตั้งโรงพิมพ์ภาษาไทยของคนไทยเป็นแห่งแรกในวัดบวรนิเวศวิหารในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่4 ทรงเห็นประโยชน์ของการพิมพ์หนังสือมาแต่แรก จึงให้มีการพิมพ์หนังสือพุทธศาสนา และโปรดให้ตั้งโรงพิมพ์หลวงในพระบรมหาราชวัง เพื่อพิมพ์หนังสือราชการ โดยพิมพ์หนังสือ “ราชกิจจานุเบกษา” ขึ้นเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2401 สำหรับสถานศึกษานั้น ยุครัชกาลที่ 1-2 ใช้พระที่นั่งมณเฑียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับการศึกษาของชนชั้นเจ้านาย และสำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไปให้ไปศึกษาตามวัดต่าง ๆ พอถึงยุครัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้ใช้พระอารามบ้างทรงสร้างเก๋งบริเวณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน โปรดให้ถวายเพลพระภิกษุที่มาสอนหนังสือด้วย[39]

สมัยรัชกาลที่ 2 ทรงดำเนินการปฏิรูปการศึกษาพระปริยัติธรรม ใหม่เพื่อกวดขันให้บรรดาพระภิกษุสามเณรได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม และมีความรู้มากขึ้นโดยโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) จัดการปฏิรูปการเรียนการสอนใหม่ โดยแบ่งการเรียนเป็นประโยคตั้งแต่ประโยค 1-9 และมีการกำหนดให้มีการสอบเป็นประโยคตั้งแต่นั้นมา[40] ส่วนสถานศึกษา ในสมัยรัชกาลที่ 1-2 ได้แก่ หอมณเฑียรธรรมภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ท้องพระโรงเจ้านาย

---

[37]พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **บทบาทพรสงฆ์ในสังคมไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยามนคร, 2540), 156.

[38]สมหมาย จันทร์เรือง, **พัฒนาการศึกษาไทย อดีต ปัจจุยันและในสหัสวรรษใหม่** (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาบรรณาคาร, 2544), 25.

[39]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, 218-220.

[40]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม** (กรุงเทพ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 51-52.

และวัดต่าง ๆ ในรัชกาลที่ 3 ได้แก่ เก๋งที่ริมหอพระปริตต์ในบริเวณพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย และพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และวัด ต่อมารัชกาลที่ 4 ทรงโปรดให้มีการสร้างเก๋ง 4 หลัง สำหรับราชบัณฑิตสอนหนังสือพระภิกษุหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม[41]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 9

การศึกษาแต่เดิมมานั้นจะเป็นแบบอรูปนัย กล่าวคือ ไม่มีโรงเรียน ไม่มีสถาบันการศึกษานอกจากวังและวัดเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญ พ่อแม่สอนลูกในครอบครัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงมีพระราชดำริที่จะปรับปรุงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาวการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ จึงเริ่มมีการศึกษาเป็นระบบโดยจัดตั้งโรงเรียนแห่งแรกเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2414 ซึ่งเป็นโรงเรียนมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาได้ขยายการศึกษาสู่ประชาชนอย่างกว้างขวางโดยตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดสำหรับราษฎรเป็นแห่งแรก คือ โรงเรียน วัดมหรรณพาราม เมื่อ พ.ศ. 2427 รวมถึงการจัดตั้งโรงเรียนในพระอารามทุกแห่ง และการที่จัดตั้งโรงเรียนในวัดนี้ก็เพื่ออาศัยพระสงฆ์จัดการและเป็นผู้สอนไปด้วย ดังที่โครงการ ร.ศ. 117 กำหนดไว้ว่า “โรงเรียนบูรพบท ก ข นโม ควรจะตั้งตามวัดแทบทั้งนั้น เว้นแต่หมู่บ้านพลเมืองมากไม่มีวัดเพียงพอแก่การเป็นโรงเรียนในหมู่บ้านนั้น รัฐบาลจะได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นนอกจากที่วัดให้พอแก่เด็กเรียน ในจังหวัดนั้น”[42] รัชกาลที่ 5 จะมีนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของชาติอย่างสมัยใหม่ให้เป็นแบบตะวันตก และมีการขยายการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง แต่พระองค์ก็มิได้ทรงทอดทิ้งแหล่งภูมิปัญญาที่สำคัญของชาตินั่น คือทรงไม่ทิ้งวัดโดยทรงแต่งตั้งให้พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา และทรงใช้ศาลาวัดเป็นโรงเรียนให้โรงเรียนตั้งอยู่ในวัด มีพระสงฆ์เป็นครูสอนเด็กๆ เป็นผู้บริหารการศึกษาขั้นต้น นอกจากนี้ พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาสมัยใหม่ด้วย[43]

ในช่วงสมัยในปี พ.ศ. 2435 มีการจัดตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดทั้งในกรุงเทพและหัวเมืองต่าง ๆ โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการให้พระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในวัดสอนศิษย์ในวัด การศึกษาของไทยในสมัยต่อมาได้เปลี่ยนแปลงไปตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2411 หรือที่

---

[41]กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2542), 2-4.

[42]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, 250-254.

[43]พระสุวรรณฐา อินฺทฺริยสำโร (ลึม), “ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 32.

เรียกว่าโครงการร.ศ. 117 เป็นพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีสถานะเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาของชาติ ในระยะนั้นคณะสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือในการขยายการศึกษาตามหัวเมืองต่าง ๆ เป็นอันมาก พระภิกษุสงฆ์ได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ฝ่ายโรงเรียน ด้านการสร้างโรงเรียนในวัดและรับเป็นครูเท่าที่จะทำได้ พระภิกษุสงฆ์ได้ช่วยแก้ไขเรื่องความต้องการในเรื่องครูได้ดีที่สุด[44]

ในปี พ.ศ. 2464 มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาใช้บังคับแก่เด็กอายุระหว่าง 7-14 ปี ให้เข้าโรงเรียน โดยมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2478 ทำให้วัดหลายวัดต้องดัดแปลงศาลาเป็นโรงเรียนประชาบาล หลังจากปี พ.ศ. 2479 จำนวนโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดเริ่มลดลงบ้าง เมื่อรัฐบาลตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นแต่ก็ยังผูกพันอยู่กับวัด โดยยังมีชื่อวัดนำหน้าชื่อโรงเรียนและเจ้าอาวาสก็ยังสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ต่อโรงเรียนวัดเหล่านั้น[45]

โดยนัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณค่าของสถาบันสงฆ์และพระพุทธศาสนาที่มีต่อการศึกษาของประชาชนและของสังคมโดยรวมของประเทศ พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการศึกษาของชาวไทยมาช้านานเป็นเวลาต่อเนื่องมาหลายศตวรรษ มิฉะนั้นแล้วคนไทยส่วนมากอาจเป็นผู้ไม่รู้หนังสือก็ได้ นอกจากนั้นสถาบันสงฆ์ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาเรื่องความขาดแคลนครูและสถานที่ ซึ่งมีส่วนให้โครงการศึกษาของชาติบรรลุผลสำเร็จได้ ซึ่งจะเห็นว่าตั้งแต่อดีตมา แม้ในเรื่องของการจัดการศึกษาก็ต้องพึ่งพระพุทธศาสนามาโดยตลอด โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ให้การศึกษาในด้านจริยธรรมหรือศีลธรรมแก่เยาวชนไทยตามหลักพระพุทธศาสนาควบคู่กับการสอนหนังสือ แม้เมื่อทางราชการยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือจัดการศึกษาของประชาชนแล้วก็ตาม บรรดาพระภิกษุสงฆ์ก็ยังมีส่วนเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้สอนเยาวชนในโรงเรียนวัดอยู่เสมอมา จนถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ในสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นต้นมา หน้าที่สำคัญเช่นนั้นของวัดและพระสงฆ์ จึงได้เปลี่ยนไปอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาล แต่ถึงกระนั้นในปัจจุบันก็ยังมีโรงเรียนที่อยู่ในวัดจำนวนมากและอยู่นอกวัดอีกจำนวนหนึ่งที่ใช้ชื่อวัดนำหน้าและได้รับการสนับสนุนจากวัด ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลและวัฒนธรรมในด้านจิตใจที่ได้รับจากสถาบันพระพุทธศาสนาโดยตรง คือพระภิกษุสงฆ์และวัด[46]

---

[44]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, 19.

[45]เรื่องเดียวกัน, 20.

[46]เรื่องเดียวกัน, 20-21.

การศึกษาอย่างมีระเบียบเช่นนี้ ทำให้เด็กไทยมีความสำนึกในการเป็นพุทธศาสนิกชนมากขึ้น มีผลทำให้ประชาชนชาวไทยมีความรู้สึกนึกคิดไม่แตกแยกและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[47]

ในปีพ.ศ. 2542 มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายลูกของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 81 ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมคือให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ” รัฐจึงต้องจัดทำหลักสูตรสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา หลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐานให้ได้เรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาขึ้นไป และตามพระราชบัญญัติมีมติคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบมาตราที่ 6 ว่า ให้รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และแผนกสามัญ ให้เรียนอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกันกับที่รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติของรัฐ[48] ซึ่งการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของประเทศได้ เปิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2432 ที่มหาธาตุวิทยาลัย ต่อมา พ.ศ. 2439 ได้รับพระราชทานนามว่า มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย ต่อมาทางคณะสงฆ์ได้เปิดมหาวิทยาลัยสงฆ์เพิ่มอีกแห่งหนึ่งที่วัดบวรนิเวศน์ในปี พ.ศ.2436 และได้รับพระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย[49] โครงสร้างและแผนการศึกษาของชาติในยุคต่อมาจึงไม่ได้กล่าวถึงการศึกษาของพระสงฆ์ส่วนการวัดผลการศึกษา ใช้วิธีการสอบแปลปากเปล่ามาจนถึง พ.ศ.2459 จึงได้เปลี่ยนมาใช้การสอบแบบข้อเขียนทุกประโยค สำหรับการสอบมีการกำหนดให้สอบปีละครั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.2436 จนถึงปัจจุบัน แผนกบาลีตั้งแต่ชั้นประโยค 1-2 ถึงป.ธ. 3-4 จัดให้มีการสอบในต่างจังหวัดเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2476 และดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน โดยทางแม่กองบาลีสนามหลวงมอบหมายให้เจ้าคณะภาคแต่งตั้งกรรมการนำข้อสอบไปยังสนามสอบต่างจังหวัดแล้ว นำใบตอบมาตรวจรวมกันที่กรุงเทพมหานคร[50]

---

[47]สมศักดิ์ บุญปู่, **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, 22.

[48]พระราชวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต), **การคณะสงฆ์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542), 1.

[49]สมศักดิ์ บุญปู่, **การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย,** เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?, 6.

[50]พรชุลี อาชวอำรุง, **การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของวัดสุทธิวารี จังหวัดนนทบุรี** (กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, 2547)**,** 21.

การจัดการศึกษาของสงฆ์ : ศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาที่จัดขึ้นโดยสถาบันสงฆ์แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ (1) การศึกษาสำหรับภิกษุสามเณร ประกอบด้วยประเภทต่าง ๆ เช่น พระปริยัติธรรม แผนกธรรมพระปริยัติธรรม แผนกบาลี การศึกษาสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเรียกชื่อว่าการศึกษาสายสามัญ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกระบบ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาระดับอุดม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ศึกษาตอนในสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชน เป็นต้น (2) การศึกษาสำหรับพุทธศาสนิกชน อุบาสก อุบาสิกา และเยาวชน ประกอบด้วยประเภทต่าง ๆ เช่น ธรรมศึกษา พุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาก่อนวัยเรียน การศึกษาปฐมวัย ศูนย์การศึกษาเด็กเล็ก การศึกษาสายสามัญระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาสู่การปฏิบัติได้แก่การศึกษาอภิธรรม และกรรมฐาน การศึกษาระดับอุดมศึกษา เปิดโอกาสให้เยาวชนและนิสิตนักศึกษาเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ (3)การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดหาและช่วยเหลือสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ แก่สถาบันการศึกษา เช่น การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ มอบทุน มูลนิธิแนะนำแก้ไขปัญหา[51]

จากข้อมูลที่นำเสนออาจสรุปได้ว่า การศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ภิกษุสามเณร และฆราวาส โดยมีหลักสูตรต่าง ๆ ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย และหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา[52]

การจัดการศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลี ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า

---

[51]พระไพฑูรย์ ศรีบุรินทร์, “บทบาทของเจ้าอาวาสในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 32.

[52]สมปอง มากแจ้ง, **การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544), 34.

ภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย[53] การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า "ธรรมศึกษา" มีครบทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุสามเณร นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น[54] การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีระบบจำแนกได้ดังนี้ (1) หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม (2) หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (3) หลักสูตรปริญญา ได้แก่ พุทธศาสตรบัณฑิต พุทธศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ศาสนศาสตรบัณฑิต ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (4)หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ [55]

การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี มีการจัดการเรียนการสอนและการบริหารสำนักเรียน โดยวัดและท้องถิ่นดำเนินการเอง วัดที่เปิดเป็นสำนักเรียนแล้วมีกฎระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เหมือนกัน ต่างดำเนินงานตามความเหมาะสม สภาพการจัดการศึกษาภายในสำนักเรียนโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน ผู้ที่เป็นครูสอนก็มิได้กำหนดว่าต้องมีวุฒิครู แต่หากมีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนและมีศรัทธาที่จะสอนก็สามารถเป็นครูสอนได้[56] โดยมีโครงสร้างการบริหารสำนักเรียน ดังแผนภูมิที่ 2

---

[53]พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์, "ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม" (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552), 195-198.

[54]สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, **สอบธรรม ของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2550** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), 269-272.

[55]กรมการศาสนา, **คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2542), 105-106.

[56]กรมการศาสนา, **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2541), 15.

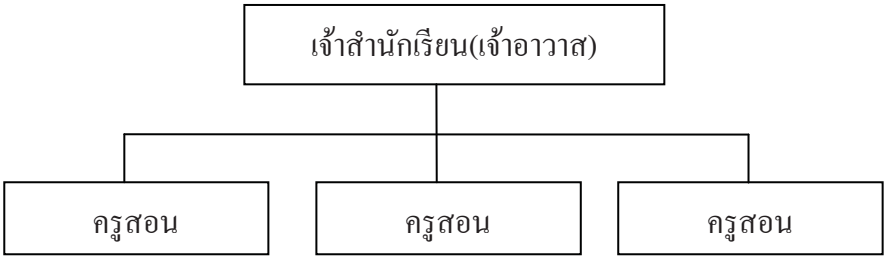

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างการบริหารจัดการของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก
ที่มา: กรมการศาสนา, **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2541), 15.

สำหรับสำนักเรียนขนาดใหญ่จะมีระบบการบริหารที่ชัดเจน มีการแบ่งงานกันทำ ครูผู้สอนไม่ต้องรับผิดชอบงานบริหาร โดยมากจะมีการจัดการเรียนการสอนทั้งนักธรรมและบาลี สำนักเรียนบางแห่งอาจจะมีการสอนทั้งนักธรรม บาลี และพระปริยัติธรรมสายสามัญรวมอยู่ในสำนักเรียนเดียวกัน ดังแผนภูมิที่ 3

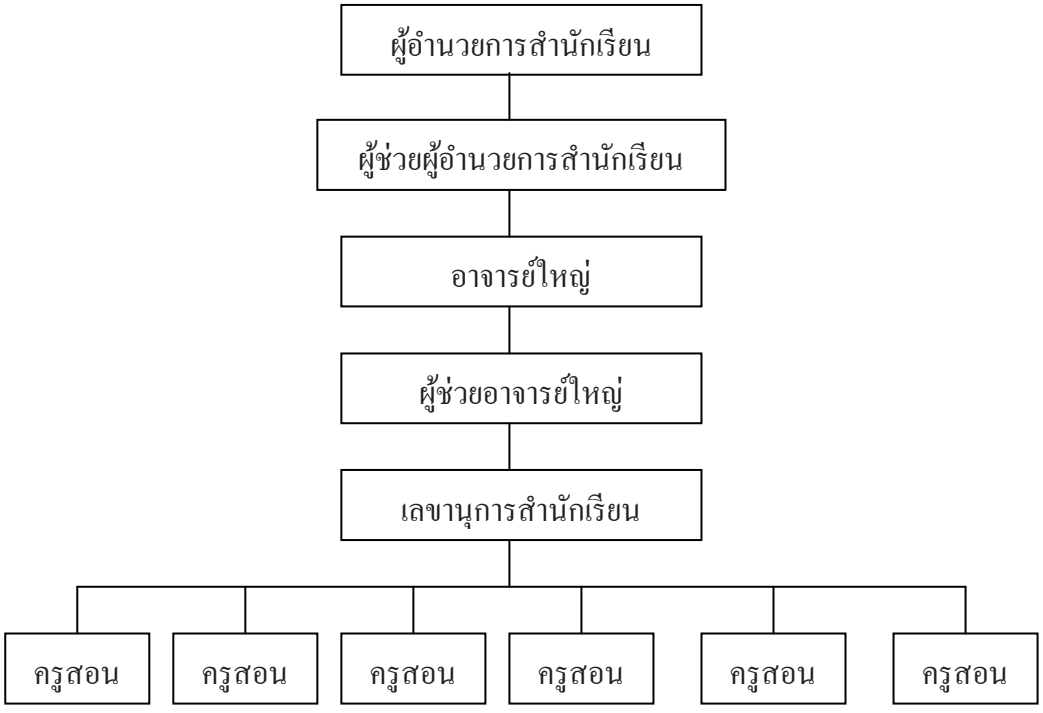

แผนภูมิที่ 3 โครงสร้างการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขนาดใหญ่
ที่มา: กรมการศาสนา, **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2541), 15.

หลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม

หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายนักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และธรรมศึกษาสำหรับแม่ชีและพุทธศาสนิกชนทั่วไป มีหลักสูตรที่ประกาศใช้ปัจจุบัน ดังนี้ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท ธรรมศึกษาชั้นเอก[57]

หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวงที่ยุติใช้ในปัจจุบันมีดังนี้ ประโยค 1-2 และเปรียญตรีปีที่ 1-2 หมวดบาลีศึกษา ประโยค ป.ธ. 3 ประโยค ป.ธ. 4 ประโยค ป.ธ. 5 ประโยค ป.ธ. 6 ประโยค ป.ธ. 7 ประโยค ป.ธ. 8 และ ประโยค ป.ธ. 9[58]

พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆในวัด

สำนักงานเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง อธิบายไว้ว่า ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้แบ่งการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ดังนี้

การศึกษาแผนกบาลี มีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบตั้งแต่ พ.ศ.2489 เป็นต้นมา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 8 ชั้น และผู้เรียนจบตั้งแต่ประโยค ป.ธ. 3 จนถึงประโยคป.ธ. 9 จะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระมหาเปรียญ การเรียนพระปริยัติแผนกบาลีที่ 9 ประโยค ได้ใช้ตำราประกอบการศึกษาคือ หนังสือไวยากรณ์ หนังสือธัมมปทัฏฐกถา 8 เล่ม หนังสือมังคลัตถทีปนี2 เล่ม หนังสือสมันตปาสาทิกา 5 เล่ม หนังสือวิสุทธิมรรค 3 เล่ม หนังสืออภิธัมมัตถวิภาวินี 1 เล่ม คู่มือสัมพันธ์ คู่มือฉันทลักษณ์ และคู่มือบุรพภาค

การศึกษาแผนกนักธรรม แม่กองธรรมสนามหลวง ได้กำหนดตามชั้นเรียนคือ นักธรรมชั้นตรี ใช้หนังสือ คือ วิชากระทู้ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิตเล่มที่ 1 วิชาธรรม ใช้หนังสือนวโกวาทแผนกธรรมวิภาคและคีหิปฏิบัติ วิชาพุทธประวัติ ใช้หนังสือพุทธประวัติเล่ม1-3 หนังสือปฐมสมโพธิ วิชาศาสนพิธี ใช้หนังสือศาสนพิธีเล่มที่ 1 และวิชาวินัย ใช้หนังสือนวโกวาทส่วนวินัยบัญญัติ และวินัยมุขเล่ม 1 ส่วนนักธรรมชั้นโทใช้หนังสือคือ วิชากระทู้ ใช้หนังสือศาสนสุภาษิตเล่มที่ 2 วิชาธรรม ใช้หนังสือธรรมวิภาคปริเฉทที่ 2 วิชาพุทธประวัติใช้หนังสืออนุพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธีใช้หนังสือศาสนพิธีเล่ม 2 วิชาวินัย ใช้หนังสือวินัยมุข เล่ม 1-2 สำหรับนักธรรมชั้นเอกใช้หนังสือ คือ วิชากระทู้ธรรมใช้หนังสือพุทธสุภาษิตเล่มที่ 3 วิชาธรรม ใช้หนังสือธรรมวิจารณ์

---

[57]พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์, “ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม”, 199-202.

[58]เรื่องเดียวกัน, 205.

ส่วนปรมัตถปฏิปทาและสังสารวัฏ สมถกัมมัฏฐาน มหาสติปัฏฐาน และคิริมานนทสูตร วิชาพุทธประวัติใช้หนังสือพุทธานุพุทธประวัติ และปฐมสมโพธิ วิชาวินัยใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม 3 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ.2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของพระสงฆ์ ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาสำหรับนักเรียนวัดกล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2432และ พ.ศ.2489 ตามลำดับได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้นทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมาเรียกว่าโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลี นักธรรม และความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดโดยมติคณะสังฆมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมาและเมื่อสอบได้แล้วก็ยังจะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย ปัจจุบันการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมจำแนกออกเป็น 4 หลักสูตร คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกนักธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการเรียนสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีตามหลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต และหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต[59] โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นฐานรองรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อไป ดังนั้นผู้บริหารต้องมุ่งที่ผลสัมฤทธิ์และบริหารโดยการมีส่วนร่วม รวมทั้ง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการพัฒนาตน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน และการพัฒนางานในที่สุด เพราะการศึกษาระดับนี้เป็นการศึกษาที่จะขึ้นสู่ระดับมหาวิทยาลัยและประกาศนียบัตร มีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทุกประการ จึงมีผู้นิยมจัดตั้ง และมีผู้เรียนมากขึ้นตามลำดับ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแผนกศาสนศึกษาได้จัดกลุ่ม แบ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั่วประเทศออกเป็น

---

[59]พระชาตรี ชุตินฺธโร (อนุเคราะห์), “การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, 2554), 24-25.

14 กลุ่ม การจัดการศึกษาโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาในระบบตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อสนองนโยบายของรัฐ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ประชากรของชาติให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข และมีทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม ให้เป็นสุข พัฒนาภูมิความรู้ของพระภิกษุ-สามเณร ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นองค์กรหลักที่ควบคุม และส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง[60]

การศึกษานอกระบบโรงเรียน กล้า สมตระกูล กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์ในการให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนดังนี้ เป็นผู้ประสานงานในกิจกรรมการศึกษา เช่น กลุ่มสนใจวิชาชีพระยะสั้น ห้องสมุด ฯลฯ เป็นผู้ชี้แนะหน่วยราชการหรือเอกสารต่าง ๆ ที่ชาวบ้านขอความช่วยเหลือ รวบรวมความต้องการด้านการศึกษาของชุมชน ประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียน เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชุมชน เป็นผู้รวบรวมและเผยแพร่วิทยาการใหม่ ๆ เป็นผู้นำในการให้การศึกษาและพัฒนาชนบท[61] กีรติ ศรีวิเชียรกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของรัฐว่า เป็นการให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ ประชาชน และลูกหลานประชาชนรอบวัด เป็นสถานที่เรียนวิชาสามัญของพระสงฆ์ที่สูญเสียโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่พระสงฆ์และฆราวาส ให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของประชาชนรอบวัดเป็นสถานที่สอน ฝึกอบรมอาชีพที่จำเป็นแก่คนหนุ่มสาวรอบวัด[62]

กล่าวโดยสรุปบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาในปัจจุบันนอกจากจะจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว วัดยังทำหน้าที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาสงเคราะห์ ประเภทต่าง ๆ ให้กับประชาชนอีกด้วย ดังที่สุภา อุทโท ศึกษา “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541- 2560)” พบว่า บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท 3 ด้านด้วยกันคือ1) บทบาทต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน 2) บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีสถานที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด

---

[60]พระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญฺโญ (บุญวงศ์), “รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา” **วารสารการบริหารและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม** 4, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2555): 108-109.

[61]กล้า สมตระกูล, “ วัด : สถาบันการศึกษาที่ถูกลืม” **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน** 18, 102 (กรกฎาคม- สิงหาคม 2524): 42.

[62]กีรติ ศรีวิเชียร, **วัดพัฒนา 28** (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2528), 111-119.

ให้มีความหลากหลายมากขึ้น และ 3) ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสังฆาธิการทั่วประเทศและปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง การปลุกจิตสำนึกในด้านศีลธรรม ทั้งในและนอกวัด [63]

การจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัด การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือ การศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ได้รับการศึกษา มีพระสงฆ์เป็นครู การศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคปริยัติธรรม โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด[64]

1. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งตามระเบียบกรมการศาสนา โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของไทยเราตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ไม่ได้สอนเฉพาะเรื่องพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาการต่างๆ เข้ามาเสริมด้วย เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ดนตรี นาฏศิลป์ และวัฒนธรรมไทย เป็นต้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่มีใจรักในวิชาการเหล่านี้ได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ และเกื้อกูลกับวิชาที่เด็ก เรียนในโรงเรียนประจำ แต่ปัญหาของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่หนักอกผู้บริหารมาตลอด ก็คือ ขาดทุนทรัพย์ในด้านการจัดการศึกษา ในสำนักเรียนใหญ่หรือวัดใหญ่ในเมืองที่มีฐานะดี เพราะมีรายได้จากศาสนสมบัติของวัด เช่น ค่าเช่าตึกอาคารพาณิชย์ และที่ดินของวัด(ที่กัลปนาสงฆ์)ก็สามารถจัดการศึกษาได้อย่าง

---

[63]สุภา อุทโท, “บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541-2560)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 21.

[64]คณะสงฆ์อำเภอบ้านหมอ, **การศึกษาสงเคราะห์ที่จัดขึ้นในวัด,** เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://songbanmoh.myreadyweb.com/article/topic-11535.html

ยั่งยืนถาวร แต่ถ้าเป็นสำนักเรียนเล็กๆ หรือวัดเล็กๆ ไม่มีทุนทรัพย์ก็ไม่สามารถจะจัดการศึกษาให้ดำเนินไปได้โดยตลอด ต้องอาศัยกำลังศรัทธาของชาวบ้าน และครูบาอาจารย์จากโรงเรียนภายนอกเข้ามาช่วยสอน นอกจากนั้น ก็จะมีปัญหาบุคลากร คือ พระที่สอน ถ้าเป็นสำนักเรียนเล็กๆ จะหาพระเป็นอาจารย์สอนยากอยู่ เพราะไม่ใช่ว่าเป็นพระแล้วจะสอนธรรมะได้ทุกรูปทุกองค์ ไป หรือสอนได้ แต่ไม่ค่อยดี เด็กไม่เข้าใจ ก็เกิดการเบื่อหน่าย จึงมีการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในรูปลักษณ์ใหม่ ซึ่งจะมีการบริหารจัดการในเชิงรุก โดยมีการปรับบทบาทใหม่แตกต่างจากในอดีต เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ กล่าวคือ จะมีบทบาทอันหลากหลาย กว้างขวาง รองรับกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มเป้าหมายของสังคม นอกจากจะพัฒนาเด็กและเยาวชนแล้ว ยังมีบทบาทที่จะพัฒนากลุ่มข้าราชการและกลุ่มประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ให้กับประชาชน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในวิชาการต่างๆ แบบไม่มีวันหยุด ทั้งวันเสาร์ วันอาทิตย์ วันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในรูปลักษณ์ใหม่จะเป็นพลังสำคัญที่จะพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนแบบครบวงจรภายใต้การสนับสนุนของประชาชนในชุมชนเองอย่างเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาคุณภาพทุกช่วงวัยของชีวิตของประชาชนให้เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุขยิ่งขึ้น

2. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์

โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของเอกชน อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ดำเนินการกิจการคณะสงฆ์เพื่อพัฒนาส่งเสริมและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นมีโอกาสใกล้วัดวาอารามยิ่งขึ้น โดยเน้นธรรมะสำหรับโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ประกอบด้วย สังคหวัตถุ 4 (ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน)ทิฏฐธัมมิกัตถะ (สร้างฐานะในปัจจุบัน) สัมปรายิกัตถะ (สร้างอนาคต) ฆราวาสธรรม 4 (สร้างครอบครัวที่อบอุ่น) ตัวอย่างวัดที่จัดการศึกษาประเภทนี้ ได้แก่วัดสระแก้ว จังหวัดอ่างทอง อบรมสั่งสอนศิลปะวิทยาด้านการแสดงลิเกให้แก่เด็ก ๆ เพื่อจะได้รักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของไทยให้ดำรงสืบไป และเป็นการการจัดกิจกรรมในรูปแบบของการศึกษาที่ให้ความรู้และดูแลเด็กตั้งแต่ระดับอนุบาล จึงถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 แก่เด็กที่ ด้อยโอกาส[65]

---

[65]Channarongs22, **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการจัดการศึกษาของไทย,** เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://channarongs22.wordpress.com/2011/07/24/%E0%B8%9A

3. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

"โรงเรียนเอกชนการกุศล" หมายความว่า โรงเรียนที่จัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดการศึกษาแก่ผู้ยากไร้โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่สำนักพระราชวังเป็นผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์หรือพระราชูปถัมภ์ที่จัดการศึกษาเพื่อการกุศล โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์[66] โรงเรียน การกุศลของวัดได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด เนื่องจากในช่วงแรก ๆ ได้รับอุดหนุนเหมือนโรงเรียนเอกชนทั่วไป และไม่สามารถเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองนักเรียนได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 95 มีฐานะยากจน จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งต้องเลิกกิจการและบางแห่งก็ได้โอนกิจการให้รัฐบาล ปีการศึกษา 2520 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน(สช.) ได้ออกนโยบายและแผนงานให้สอดคล้องกับ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงได้เพิ่มเติมนโยบายการพัฒนาการศึกษาในด้านปริมาณว่า "จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ" ทำให้โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้รับการพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน โดยมีการจัดการศึกษาแบบเรียนฟรี โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมการเรียน รัฐให้การอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียน 100% โดยให้การอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัว100 % ตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้การอุดหนุนด้านทรัพยากรการบริหารในทุก ๆ ด้าน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเพื่อการกุศล เพราะจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย และนักเรียน ยังได้รับการอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม โดย ฝึกทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้แก่ผู้เรียน ให้สัมพันธ์กับชีวิตจริง เช่น ฝึกสอนการทำการเกษตรโดยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ผลิตสินค้าในครัวเรือนเพื่อใช้เองหรือเพื่อจำหน่าย ผลิตสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ ซึ่งนับเป็นการเพิ่มศักยภาพของคนเพื่อเพิ่มคุณภาพของผลผลิต[67]

4. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดกำหนดแนวทางหลักการดำเนินการไว้ดังนี้ 1)การเป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อการกุศล ไม่เก็บค่าธรรมเนียม 2)สอนเด็กก่อนเกณฑ์ทั้งชายและหญิง อายุตั้งแต่ 3-5 ปี 3)ครูสอน คือ พระภิกษุ สามเณร ฆราวาส ครูช่วยสอนและครูพี่เลี้ยง

---

[66]คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, **ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เล่ม 129 ตอนพิเศษ 84 ง ราชกิจจานุเบกษา 23 พฤษภาคม 2555**, เข้าถึงเมื่อ 19 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2555/E/084/21.PDF

[67]มหา, **ประวัติโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา**, เข้าถึงเมื่อ 16 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=5dd33052f7483602&pli=1

การจัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยรวมในการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีหลักเกณฑ์ในการจัดตั้งดังต่อไปนี้ 1)มีคณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 2)เจ้าอาวาสเป็นผู้เสนอรายงานขออนุญาตจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 3)มีครูผู้สอนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ 4)มีครูพี่เลี้ยง อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์และวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 5)วัดจะต้องพร้อมในด้านบุคลากร อาคาร สถานที่ และงบประมาณในการบริหารศูนย์ 6)เจ้าอาวาสจะต้องเป็นประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์ 7)มีอาคารสถานที่เหมาะสมปลอดภัย และเพียงพอกับจำนวนเด็ก 8)มีเด็กที่พร้อมจะเข้ามารับการดูแลอบรม จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน 9)เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย 10)บริเวณที่จัดตั้ง ไม่มีหน่วยงานอื่นดำเนินการจัดตั้งศูนย์ในลักษณะเดียวกัน และไม่ ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น

ผู้บริหารศูนย์ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดที่ดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งศูนย์ โดยเจ้าอาวาสอาจมอบหมายให้ผู้อื่นรับผิดชอบแทนเจ้าอาวาสในการบริหารหรือจัดการภายในศูนย์ได้ ทั้งนี้ถือว่าเจ้าอาวาสยังเป็นผู้บริหารศูนย์โดยตำแหน่ง โดยให้ดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและประชาชนให้มีความรู้ขั้นอ่านออกเขียนได้ มีศีลธรรม และเป็นคนโดยสมบูรณ์ มากกว่าเด็กหรือประชาชนที่ไม่มีโอกาส ดังกล่าว สำหรับธรรมะสำหรับศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ประกอบด้วย สังคหวัตถุ 4 (ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน) พรหมวิหาร 4 กุศลมูล 3 (รากฐานของคนดี) ธรรมะที่พึงเว้น (กรรมกิเลส 4, อบายมุข4, อนันตริยกรรม5, อคติ 4)[68]

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น เป็นการจัดการศึกษาที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" จัดโดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 จัดเพื่อตัวบุคคล ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม

การจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล คือ ภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชมาจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย การศึกษาพระวินัยก็คือศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณร ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำได้ถูกต้อง ตลอดถึงศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอด คือหลุดพ้นจากความทุกข์ เช่นศึกษาและปฏิบัติกรรมฐาน การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นการจัดให้เฉพาะตัวบุคคล ได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ และเอาตัวรอดได้ โดยจะเรียนตามอัธยาศัย เรียนจากตำรา หรือจากครูอาจารย์ก็ได้

การจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา คือจัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี หลักสูตรที่ใช้เรียนก็มี

---

[68]คณะสงฆ์อำเภอบ้านหมอ, **การศึกษาสงเคราะห์ที่จัดขึ้นในวัด,** เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://songbanmoh.myreadyweb.com/article/topic-11535.html

เนื้อหาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยนำพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ มาย่อแล้วเรียนกัน เรียนเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา เรียกกันว่าเรียนพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่และสืบต่อมาได้ทุกวันนี้โดยไม่สูญหายหรือผิดเพี้ยนไป และมีการสืบทอดพัฒนาตลอดมาก็เพราะได้การศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อสังคม เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ยังมีการจัดการศึกษาอีกประเภทหนึ่งที่นับเข้าในระดับนี้ คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด มีพระเป็นผู้สอนหรือควบคุมดูแลใกล้ชิด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นโรงเรียนการกุศลของวัด เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์[69]

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 73 ได้กำหนดว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา...รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา6 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาว่า ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งมาตรา 12 บัญญัติว่า นอกเหนือจากรัฐแล้วสถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรา 23 บัญญัติว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา สาระบัญญัติข้างต้นให้ความสำคัญกับบทบาทของสถาบันทางศาสนาในการปฏิรูปการเรียนรู้และการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง[70] ทั้งนี้สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาชนในชาติให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุขมาช้านานอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนบทบาทดังกล่าวมีทั้งบทบาทนำ บทบาทตาม และสนับสนุนส่งเสริม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่ดำรงอยู่และเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ที่มีหัวใจสำคัญว่า สรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาที่สถาบันพระพุทธศาสนา

---

[69]พระอธิการวีระพัฒน์ ฐิตสาโร (ทุ้ย จันทร์ศรีนาค), **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**, เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.watthasai.org/song_educat.htm.

[70]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา** (กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, 2546), คำนำ.

จัดมาตั้งแต่อดีตและถือว่าเป็นบทบาทนำมาเป็นเวลายาวนานก็คือ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมและบาลี หากจะพิจารณาถึงจุดประสงค์หลักของการจัดการศึกษาดังกล่าวก็จะพบว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษามีทักษะการอ่านและเขียนภาษาไทยได้คล่องแคล่วและชำนาญ มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งพลเมืองไทยที่มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมล้วนเป็นผู้ชาย จึงมีประเพณีไทยมาตั้งแต่โบราณว่า เป็นลูกผู้ชายที่สมบูรณ์ต้องผ่านการบวชเรียน กล่าวคือ ผู้ชายที่ต้องการจะเป็นผู้มีการศึกษาจะต้องบวชเท่านั้น หรือแม้จะไม่บวชอย่างน้อยต้องมาอยู่วัดเป็นเด็กวัดจึงจะได้รับการศึกษา[71] ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจัดให้มีการศึกษาแบบสมัยใหม่ วัดหรือสถาบันศาสนารับหน้าที่จัดการศึกษาสนองพระราชดำริทั้งในกรุงเทพมหานคร และหัวเมืองต่างๆองค์กรที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่พลเมืองจึงได้แก่วัดและวัง วัดจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป ในขณะที่วังจัดการศึกษาเพื่อบุตรหลานข้าราชการและเจ้านายการศึกษาที่จัดมาแต่เดิม วัดก็ยังดำเนินการต่อไป แต่เมื่อรัฐได้จัดวางหลักสูตรใหม่เพื่อให้พลเมืองไทยอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น วัดก็รับจัดการศึกษาให้โดยพระภิกษุที่มีความรู้อยู่แต่เดิมเป็นจำนวนมากเข้ามาทำหน้าที่เป็นครูสอนวัดจัดสถานที่ให้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียน ส่วนมากก็เป็นศาลาวัดบางวัดที่มีรายได้ดี อุบาสก อุบาสิกามีสภาพเศรษฐกิจดี ก็ร่วมมือกันจัดสร้างโรงเรียนขึ้น แม้ปัจจุบันนี้ ก็จะพบว่าโรงเรียนจำนวนมากตั้งอยู่ในเขตวัดหรือที่ดินที่โรงเรียนตั้งอยู่เป็นที่ดินของวัด นั่นคือร่องรอยแห่งบทบาทของวัดที่มีต่อการจัดการศึกษาของไทย นอกจากนี้อุปกรณ์การศึกษาต่างๆ วัดก็จัดหาให้โรงเรียนจนสามารถดำเนินการได้ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันอย่างสุดความสามารถ เมื่อกาลเวลาผ่านไป สังคมเปลี่ยนแปลงไป การจัดการศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดการศึกษาที่สถาบันพระพุทธศาสนาร่วมกับชุมชนดำเนินการมาก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับการสร้างสถานศึกษาเป็นความริเริ่มจากรัฐ การผลิตครูให้สอดคล้องกับหลักสูตรก็จัดขึ้นอย่างมากมายไม่ขาดแคลนอีกต่อไป งบประมาณที่เคยได้รับจากชุมชนตามสภาพของแต่ละชุมชนก็กลายเป็นงบประมาณที่จัดให้โดยรัฐ กระบวนการจัดการศึกษาทั้งหมดรัฐเป็นผู้จัดการ สถาบันศาสนาในช่วงจุดเปลี่ยนผ่านนี้ก็มีบทบาทตามรัฐอย่างเบ็ดเสร็จไม่มีบทบาทนำ อีกต่อไป แต่ก็ยังมีพลเมืองที่ยากจนและด้อยโอกาสที่หลุดออกนอกระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้อยู่เป็นจำนวนมาก สถาบันพระพุทธศาสนาจึงต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดการศึกษาให้กับผู้ที่ด้อยโอกาสจากการศึกษาในระบบที่รัฐจัด เพื่อให้พลเมืองเหล่านี้ได้มีโอกาสพบแสงสว่างแห่งชีวิตการศึกษาในระบบที่วัดจัดให้

---

[71]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา**, 1-3.

ผู้ที่ด้อยโอกาสนี้ ได้จัดควบคู่กันไปกับการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา นับได้ว่าสถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทต่อการจัดการศึกษาแก่พลเมืองไทยมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะต้องอยู่ในฐานะที่จะต้องเป็นผู้ตามรัฐก็ตามเป็นที่น่ายินดีว่า ปัจจุบันนี้สถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาให้พลเมืองตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งในระดับอุดมศึกษาจัดการศึกษาถึงระดับปริญญาเอก[72]

นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาประเภทการศึกษาสงเคราะห์ คือการจัดการศึกษาให้เยาวชน โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนและมีพระเป็นผู้สอน จัดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดเป็นโรงเรียนการกุศลของวัด เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นต้น ซึ่งมีวัดจำนวนไม่น้อยทั่วประเทศที่ดำเนินการในเรื่องเหล่านี้อยู่แล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าสถาบันพระพุทธศาสนาได้มีการปฏิรูปการศึกษาของตนเองอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด[73]

การศึกษาที่สถาบันพระพุทธศาสนาจัดจะดำเนินไปในทิศทางใด ชุมชนหรือประชาชนโดยทั่วไปมีบทบาทเคียงคู่กันตลอดมา การศึกษาที่สถาบันพระพุทธศาสนาจัดจึงเป็นการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาให้แก่ประชาชนในส่วนที่รัฐไม่สามารถดำเนินการได้ จึงนับเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและเป็นพิเศษสำหรับประชาชนผู้ยากไร้ขาดแคลน แม้ว่าการศึกษาที่สถาบันพระพุทธศาสนาจัด จะเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นตามความประสงค์ของรัฐ แต่ก็เป็นการจัดการศึกษาที่แก้ปัญหาสังคมได้ค่อนข้างจะตรงประเด็นและประสบผลสำเร็จ[74] และบทบาทของพระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษา มีทั้งบทบาทนำบทบาทตาม และบทบาทเสริม ในการที่สถาบันพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทต่อการปฏิรูปการศึกษา อย่างไรก็ตามในอนาคตจะต้องกำหนดประเด็นให้ชัดเจนว่าพระสงฆ์จะเข้ามามีบทบาทนำ บทบาทตาม หรือบทบาทเสริมสิ่งที่รัฐกำลังดำเนินการอยู่อย่างไร เพื่อที่จะสามารถกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ได้อย่างชัดเจนเหมาะสมต่อไป[75]

กล่าวโดยสรุป สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษามาเป็นเวลาช้านาน แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังคงดำเนินการอยู่ เมื่อกระแสการปฏิรูปการศึกษาไหลบ่าไปทั่วประเทศไทยและบ่งชี้ว่าภารกิจของการปฏิรูปการศึกษาเป็นของคนไทยทั้งปวงแล้วสถาบันของพระพุทธศาสนา

---

[72]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา**, 4.

[73]เรื่องเดียวกัน, 5.

[74]เรื่องเดียวกัน, 6-8.

[75]เรื่องเดียวกัน, 9-10.

ก็ต้องเข้ามาร่วมอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาจะมีต่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง เพราะความจริงแท้เท่านั้นที่จะเป็นกุญแจไขไปสู่การแก้ปัญหาอย่างแท้จริง[76]

ขณะนี้สังคมไทยกำลังสนใจเรื่องการประกันคุณภาพทางการศึกษา การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้น กระบวนการบริหารจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จึงควรที่จะมีการ เปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบ เพื่อจะได้รองรับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถ เข้ามาศึกษาในคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่แล้ว ได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป และเป็นการสร้างศาสนทายาทและเปิด โอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ ดังที่มีกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 12 กล่าวไว้ว่า นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสถานศึกษาเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษาใด ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ใจความโดยสังเขปว่า อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 มาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 มีดังต่อไปนี้ ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้ “โรงเรียน” หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา “สำนักสถานศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาที่วัด

---

[76]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา**, 36.

จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด “สำนักเรียน” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครและสำนักเรียนคณะจังหวัดตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด ข้อ 2 ให้สถาบันพระพุทธศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุและสามเณรในโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน ข้อ 3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นระดับดังต่อไปนี้ (1)การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (2) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุและสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า และได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ข้อ 4 ให้โรงเรียน สำนักสถานศึกษา และสำนักเรียน ได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการ และเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา ข้อ 5 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนตั้งอยู่ในเขต พื้นที่ ส่งเสริม สนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม และพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ข้อ6 ให้มีคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนัก

ศาสนศึกษา และคณะกรรมการ สำนักเรียน ทำหน้าที่กำกับดูแลจัดการศึกษาของโรงเรียน สำนัก ศาสนศึกษา และสำนักเรียน แล้วแต่กรณี ให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาเถรสมาคม รวมทั้งส่งเสริม และสนับสนุนระบบการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา[77] ดังแผนภูมิที่ 4

---

[77]สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, **เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ. 2551** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2551), 96-98.

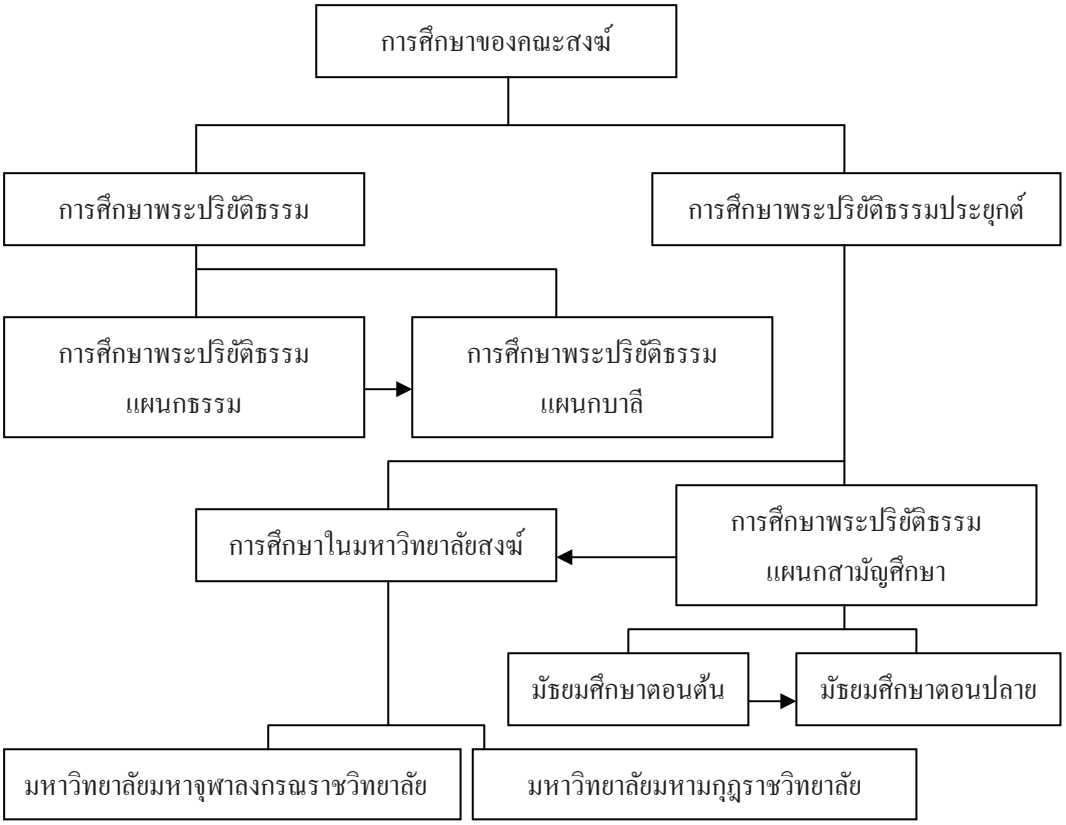

แผนภูมิที่ 4 แผนภูมิการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย
ที่มา: สมปอง มากแจ้ง, **การศึกษาสภาพการจัดการของคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544), 4.

จากการที่มีกฎกระทรวงดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในด้านดีส่งผลให้มีการจัดการศึกษาอย่างมีระบบและส่งเสริมให้มีการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดแรงบันดาลใจต่อพระภิกษุ-สามเณรที่ยังต้องการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นพื้นฐานในการที่ศึกษาในทางโลกที่ทางราชการได้กำหนด

3. ประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553 เป็นประกาศจากมหาเถรสมาคมที่เห็นชอบกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามที่ได้เสนอให้ท่านเห็นชอบ โดยมติที่ประชุมได้รับรองไว้ว่า

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553 บาลีที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุ และสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า และได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไข ที่คณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดโดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็นระดับ ดังต่อไปนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ชั้นเปรียญธรรม 3 ประโยค เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การจัดการศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบัน จัดการศึกษาใน 2 ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือประกอบอาชีพได้แผนกธรรมและแผนกบาลีนั้นเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วน ๆ ไม่มีวิชาสามัญศึกษาเข้าไปปะปน ส่วนแผนกสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน แต่หลักสูตรแผนกธรรม-บาลีไม่เข้มข้นมากนัก แต่ก็ยังมีเนื้อหามากกว่าวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน และเป็นการสร้างศาสนทายาทให้มีความรู้ทั้งทางธรรมและทางสามัญควบคู่กันไป เมื่อไม่อาจสามารถดำรงสมณเพศก็สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ตามสมควรแก่อัตภาพของตนเอง[78]

ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับเยาวชนยุคปัจจุบัน เพราะสามารถบูรณาการนำเอาการศึกษาสงฆ์ทั้ง 3 แผนกมาหลอมเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นการศึกษาแผนกเดียวที่ทุกคนย่อมรับว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

4. การศึกษาระบบมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีอยู่ 2 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุลงกรณ์ราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหากุฏราชวิทยาลัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2430 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกาย โดยพระราชทานนามว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” และได้เปิดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2432 ต่อมา ปีพุทธศักราช 2432 ทรงให้เปลี่ยนนามเป็น “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” แต่การเรียนการสอนยังดำเนินการตาม

---

[78]พระราชวรมุนี (พล อาภากโร), “พัฒนาการการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ปัจจุบัน,” ใน **65 ปี คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), 50.

รูปแบบเดิม คือ เรียนเฉพาะภาษาบาลีและธรรมเท่านั้น ต่อมาได้ประกาศเปิดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พุทธศักราช 2490[79]

พุทธศักราช 2540 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน พุทธศักราช 2540 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัย มีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพ เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับของรัฐบาลและเป็นนิติบุคคล เน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้ขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีทั้งหมด 10 วิทยาเขต 8 วิทยาลัยสงฆ์ 9 ห้องเรียน 6 หน่วย วิทยบริการ และ 5 สถาบันสมทบ

4.2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหารพระราชทานนามว่า “มหามกุฏราช-วิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร และก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้นครั้งเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2439 พระองค์ได้เสด็จมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย และทรงรับอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงประจำปี วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมด้วยพระเถรานุเถระ จึงได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีทั้งหมด 7 วิทยาเขต 3 วิทยาลัย 11 ศูนย์ การศึกษา และ 3 ห้องเรียน

สรุปได้ว่า การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยทุกรูปแบบที่กล่าวมานี้ สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหลักสูตรที่ศึกษาเฉพาะวิชาการพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี จัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรม การศึกษาแบบนี้บางครั้งเรียกว่าการศึกษาแบบจารีต กลุ่มที่ 2 เป็นหลักสูตรที่ศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาร่วมกับวิชาสามัญอื่น ๆ ได้แก่ หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์และหลักสูตรวิชาการพระพุทธศาสนาร่วมกับวิชาสามัญ จัดเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมสมัยใหม่

---

[79]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา** (กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์, 2551), 1.

ระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี พ.ศ. 2537[80] หมวด 2 การบริหาร ข้อ 13 – ข้อ 16 ได้กำหนดให้มี คณะกรรมการกลาง และคณะกรรมการจังหวัด ทำหน้าที่บริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมดังรายละเอียด...

ข้อ 13 ให้มีคณะกรรมการกลางประกอบด้วยผู้แทนแม่กองธรรมสนามหลวง ผู้แทนแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นที่ปรึกษา อธิบดีกรมการศาสนาเป็นประธาน ผู้อำนวยการกองศาสนศึกษาเป็นรองประธาน ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน ผู้อำนวยการกองแผนงาน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผนเป็นกรรมการ หัวหน้าฝ่ายบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ 14 ให้คณะกรรมการกลางมีอำนาจหน้าที่ (1) พิจารณากำหนดนโยบาย (2) พิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุน (3) ดูแลตรวจสอบและให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา (4) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการกลางมอบหมาย

ข้อ 15 ให้มีคณะกรรมการจังหวัดประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด เจ้าสังกัดเป็นหัวหน้าศูนย์ครูพระปริยัตินิเทศก์เป็นกรรมการ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ 16 คณะกรรมการจังหวัดมีหน้าที่ (1) พิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุน (2) พิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์ปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติตามระเบียบนี้ (3) ดูแลตรวจสอบและให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ในข้อ 4.3 – 4.9 ได้กำหนดคุณสมบัติของสถานที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมไว้ 7 ประเภท ได้แก่...

4.3 “โรงเรียนพระปริยัติธรรม” หมายความว่า สถานที่ที่จัดมีการเรียนการสอนการศึกษาพระปริยัติธรรม

4.4 “โรงเรียนพระปริยัติธรรมประจำตำบล” หมายความว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดการศึกษาแผนกธรรม ครบ 3 ชั้น คือ นักธรรมตรี โท เอก และมีนักเรียนไม่น้อยกว่า 40 รูป

4.5 “โรงเรียนพระปริยัติธรรมประจำอำเภอ” หมายความว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรม –บาลี และมีนักเรียนรวมกันไม่น้อยกว่า 50 รูป แผนกบาลีไม่น้อยกว่า 15 รูป

---

[80]กลุ่มงานศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **รายงานการเสวนาเรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย** (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543), 92- 93.

4.6 “โรงเรียนพระปริยัติธรรมประจำจังหวัด” หมายความว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดการศึกษาแผนกธรรม –บาลี และมีนักเรียนรวมกันไม่น้อยกว่า 100 รูป แผนกบาลีไม่น้อยกว่า 30 รูป

4.7 “โรงเรียนพระปริยัติธรรมดีเด่น” หมายความว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรม – บาลี มีนักเรียนรวมกันไม่น้อยกว่า 150 รูป แผนกบาลีไม่น้อยกว่า 20 รูป

4.8 “สำนักเรียน” หมายความว่า สำนักงานหรือสถานที่ที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในส่วนกลาง

4.9 “สำนักเรียนคณะจังหวัด” หมายความว่า สำนักงานหรือสถานที่ที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในส่วนภูมิภาคในจังหวัดเจ้าสังกัด

อีกทั้งในกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ยังกำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารการศึกษาสงฆ์อีกด้วย ดังความในข้อ 7 (2) ข้อ 10 (2) ข้อ 15 (2) ข้อ 20 (2) และข้อ25 (2) ว่า... ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการศึกษาสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

สำหรับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จัดการเรียนการสอนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2535 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การจัดตั้งโรงเรียนและระบบการเรียนการสอนดังต่อไปนี้...

ข้อ 4 “โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในที่วัด หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่ภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

“ผู้รับใบอนุญาต” หมายถึง วัดที่ขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

“วัด” หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา

“ผู้จัดการ” หมายถึง เจ้าอาวาสวัดที่รับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หรือพระภิกษุที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษร

“ครูใหญ่” หมายถึง พระภิกษุทำหน้าที่หัวหน้าสถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนไม่ถึง 200 รูป

“อาจารย์ใหญ่” หมายถึง พระภิกษุทำหน้าที่หัวหน้าสถานศึกษา ที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 200 แต่ไม่ถึง 500 รูป

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง พระภิกษุทำหน้าที่หัวหน้าสถานศึกษา ที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 500 รูปขึ้นไป

“ครูอาจารย์” หมายถึง ผู้ทำหน้าที่สอนประจำอยู่ในโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“นักเรียน” หมายถึง พระภิกษุหรือสามเณรที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“เจ้าหน้าที่” หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“กลุ่มโรงเรียน” หมายถึง กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ข้อ 5 โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา จะจัดตั้งได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ และด้วยความเห็นชอบของประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์...

เมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้กรมการศาสนาเป็นผู้ออกใบอนุญาตการเปิดสอนระดับการศึกษาเพิ่มเติมต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ 6 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาก่อนที่จะขออนุญาตจัดตั้งได้ (1) มีจำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน (2) มีพระภิกษุหรือสามเณรที่พร้อมจะเข้าเรียนไม่ต่ำกว่า 20 รูป (3) ครูที่สอนวิชาสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต้องมีจำนวนเป็นอัตรา 3 : 2 ของจำนวนห้องเรียน สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องมีจำนวนเป็นอัตรา 2 : 1ของจำนวนห้องเรียน

ข้อ 7 คุณสมบัติของผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญมีดังนี้ (1) ผู้จัดการมีพรรษาพ้น 5 อายุไม่เกิน 65ปี (2)ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ เป็นเปรียญ หรือพุทธศาสตรบัณฑิต หรือศาสนศาสตรบัณฑิต มีพรรษาพ้น 5 อายุไม่เกิน 65 ปี (3) ครู จะเป็นภิกษุ สามเณร หรือคฤหัสถ์ ก็ได้ สำหรับคฤหัสถ์ต้องเป็นเพศชายอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

ครูสอนวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องมีวุฒิเปรียญตรีขึ้นไป และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จะต้องมีวุฒิเปรียญโทขึ้นไป

ครูสอนวิชาพระปริยัติธรรม หมวดธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย จะต้องมีวุฒิไม่ต่ำกว่านักธรรมชั้นเอก

ครูสอนวิชาสามัญศึกษา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องมีวุฒิไม่ต่ำกว่าอนุปริญญาหรือเทียบเท่าขึ้นไป และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจะต้องมีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป (4) นักเรียนต้องเป็นพระภิกษุหรือสามเณร สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจะต้องมีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป

(5) เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนอนุโลมตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการและพลเรือน พุทธศักราช 2535

ข้อ 8 ให้มีกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนสามัญศึกษาภายในระยะเวลา 180 วัน นับตั้งแต่วันประกาศใช้ระเบียบนี้

ข้อ 9 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย อธิบดีกรมการศาสนาเป็นประธาน ผู้แทนกรมสามัญศึกษา ผู้แทนกรมวิชาการ ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้แทนคระกรรมการการศึกษาเอกชน ผู้แทนกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวนไม่เกิน 4 ท่านเป็นกรรมการ และผู้อำนวยการกองศาสนศึกษากรมการสาสนาเป็นกรรมการและเลขานุการ

กรรมการที่เป็นผุ้แทนกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นกรรมการได้คราวละไม่เกิน 2 ปี และเป็นกรรมการได้ไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน

ข้อ 10 คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (1) กำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุน (2) กำหนดนโยบายและแผนเพื่อพัฒนาโรงเรียน (3) พิจารณาวินิจฉัย คำร้องทุกข์ของผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ครูและเจ้าหน้าที่ (4) ควบคุมดุแลการจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักและป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก (5) ให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา (6) ตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตลอดจนหลักฐาน เอกสารต่าง ๆ ทุกประเภท ถ้าปรากฏมีความบกพร่องให้พิจารณาเสนอกรมการศาสนา เพื่อขอความเห็นชอบจากประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วกรมการศาสนามีอำนาจสั่งปิดโรงเรียนได้ (7) วินิจฉัย ชี้ขาด ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามระเบียบนี้ (8) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามอบหมาย

ข้อ 11 โรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและหรือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การเปิดปิดภาคเรียนให้เป็นไปตามกำหนดวันเปิด-ปิดภาคเรียนของการศึกษาของคณะสงฆ์

ข้อ 13 การแต่งตั้งผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ครู และเจ้าหน้าที่ในส่วนกลางให้ผู้รับใบอนุญาตพิจารณา เสนอกรมการศาสนาแต่งตั้งเฉพาะผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ และครู ส่วนเจ้าหน้าที่ให้ผู้จัดการแต่งตั้งโดยความเห็นชอบของกรมการศาสนาในส่วนกลางให้ผู้รับใบอนุญาตพิจารณา เสนอกรมการศาสนาแต่งตั้งเฉพาะผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่

ผู้อำนวยการ และครู ส่วนเจ้าหน้าที่ให้ผู้จัดการแต่งตั้งโดยความเห็นชอบของกรมการศาสนาในส่วนภูมิภาคให้ผู้รับใบอนุญาต พิจารณาเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งแล้วรายงานให้กรมการศาสนาทราบ

ข้อ 14 การให้การอุดหนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กรมการศาสนาจะให้เงินอุดหนุนตามกำลังงบประมาณ และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด

ข้อ 18 ให้อธิบดีกรมการศาสนารักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ในพ.ศ. 2537 กรมการศาสนาได้ออกระเบียบว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ดังนี้...

ข้อ 5 ให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

ข้อ 6 ให้ประธานคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน เสนอรายชื่อผู้ทำหน้าที่ประธานบริหารกลุ่มโรงเรียนกับกรมการศาสนา เพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ข้อ 7 ให้มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนประกอบด้วย (1) ผู้จัดการโรงเรียน (2) ผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ (3) ครูคฤหัสถ์ จากโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนละ 1 ท่าน

ข้อ 11 คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1)บริหารกลุ่มโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ (2) ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพในการบริหารงานโรงเรียนและงานวิชาการให้มีมาตรฐานสูงขึ้นและอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน (3) ติดตามและประเมินผลการบริหารกลุ่มโรงเรียนและรายงานการดำเนินงานให้กรมการศาสนาทราบ

ข้อ 12 ประธานคณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1) บริหารกลุ่มโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ (2) ประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และรายงานผลการประชุมให้กรมการศาสนาทราบทุกครั้ง

ข้อ 13 ให้ผู้อำนวยการกองศาสนศึกษา รักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

กระทรวงศึกษาธิการกำหนดหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนวิธีวัดผลและประเมินผล สภาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ความเห็นชอบการจัดตั้ง และยุบเลิกโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กรมการศาสนาโดยคระกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ควบคุมดูแลการบริหารการศึกษาผ่านสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด (ในส่วนภูมิภาค) ไปยังคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนสู่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

และมีหน่วยงานให้ความสนับสนุนด้านวิชาการ คือ หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน และศูนย์ครุปริยัตินิเทศประจำจังหวัดสำหรับโครงสร้างการบริหารงานในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มนัส ภาคภูมิ, รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ และคณะ พบว่ารูปแบบโครงสร้างการบริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะดังนี้[81]

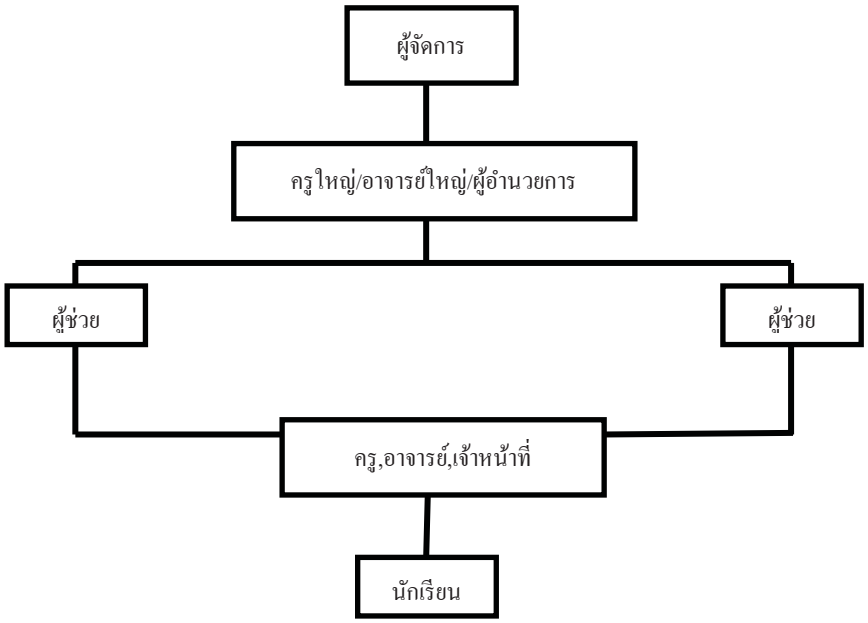

แผนภูมิที่ 5 รูปแบบโครงสร้างการบริหารโรงเรียน

ส่วนมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น มีฐานะนิติบุคคลในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ บริหารงานในความดูแลของสภามหาวิทยาลัยและสภาวิชาการ โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารอำนาจหน้าที่ และการแบ่งส่วนราชการใช้ระบบเดียวกับมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปดังแผนผัง

---

[81]มนัส ภาคภูมิ, รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ และคณะ, **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), 92.

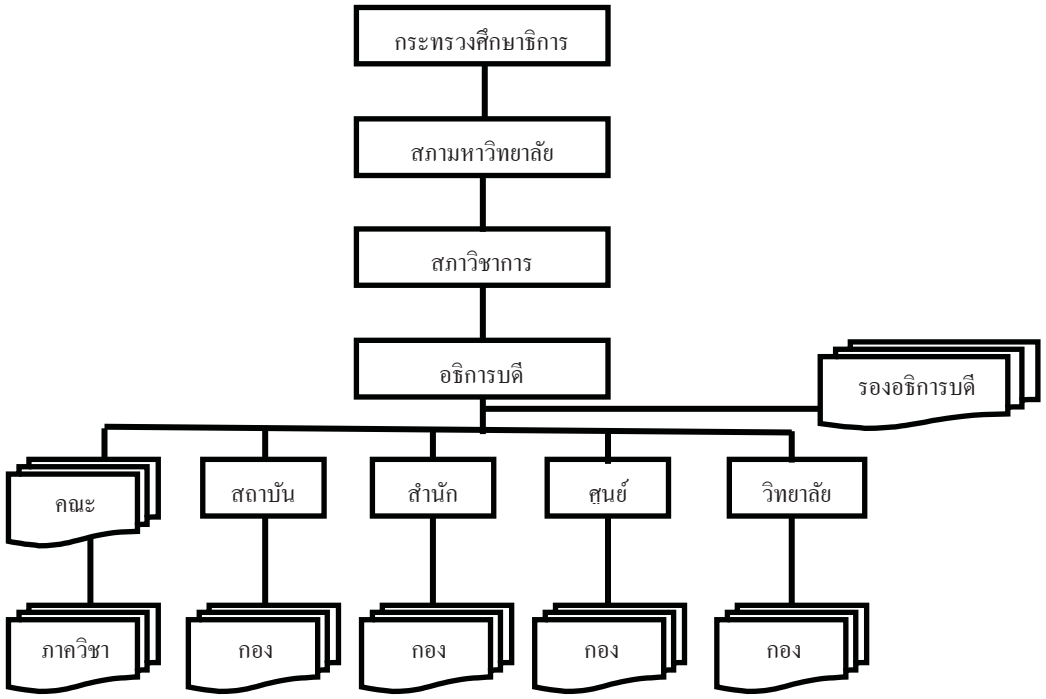

แผนภูมิที่ 6 รูปแบบการแบ่งส่วนราชการ

รูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์และการบริหารจัดการ

การศึกษาของคณะสงฆ์ทั้ง 4 ประการคือ การศึกษาทางปริยัติธรรมแผนกธรรม, แผนกบาลี แผนกสามัญและมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นในปัจจุบันจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี สำนักเรียนวัดและคณะจังหวัดเป็นผู้จัดสอนในความรับผิดชอบของคณะกรรมการการศึกษาสงฆ์ โดยมีแม่กองธรรมและแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบกำหนดหลักสูตรและจัดการสอบโดยใช้ข้อสอบกลางเรียกว่า “การสอบสนามหลวง” ในทุกระดับ ส่วนการจัดการเรียนการสอนและการบริหารสำนักเรียน และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน การจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับความพร้อมของสำนักเรียนด้านบุคลากรทุนทรัพย์และผู้เรียนเป็นสำคัญ บางปีไม่ได้จัดเพราะขาดความพร้อม วัดที่เปิดเป็นสำนักเรียนแล้วมีกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เหมือนกัน ต่างดำเนินงานตามความเหมาะสม สภาพการจัดการศึกษาภายในสำนักเรียนโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน ครูผู้สอนมิได้กำหนดว่าต้องมีวุฒิครู แต่มีความรู้ในเนื้อหาและมีศรัทธาที่จะสอนก็สามารถเป็นครูได้[82] ซึ่งในรายงานวิจัยเรื่องการพัฒนา

[82]กรมการศาสนา, กองแผนงาน, **คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), 15.

รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มนัส ภาคภูมิ พบว่าโครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา จะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามขนาดหรือความพร้อมของแต่ละสำนักถึง 7 แบบ[83] ดังแผนภูมิที่ 7 – 11 ต่อไปนี้

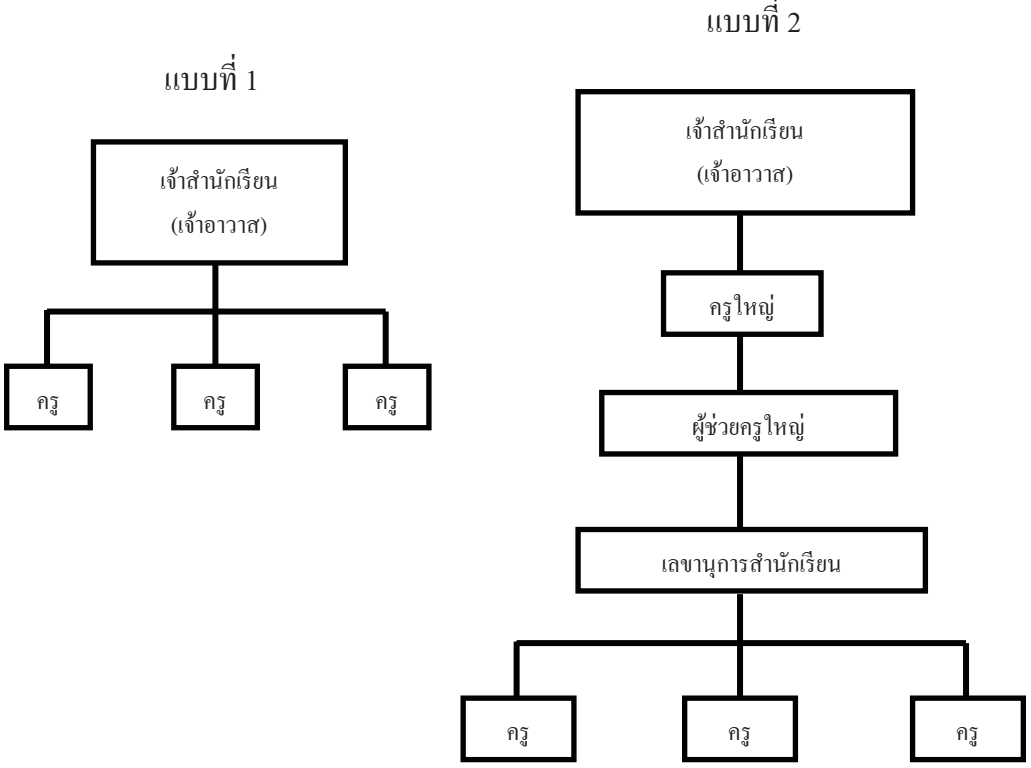

แผนภูมิที่ 7 โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 1 และแบบที่ 2

[83]มนัส ภาคภูมิ, **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2538), 39-42.

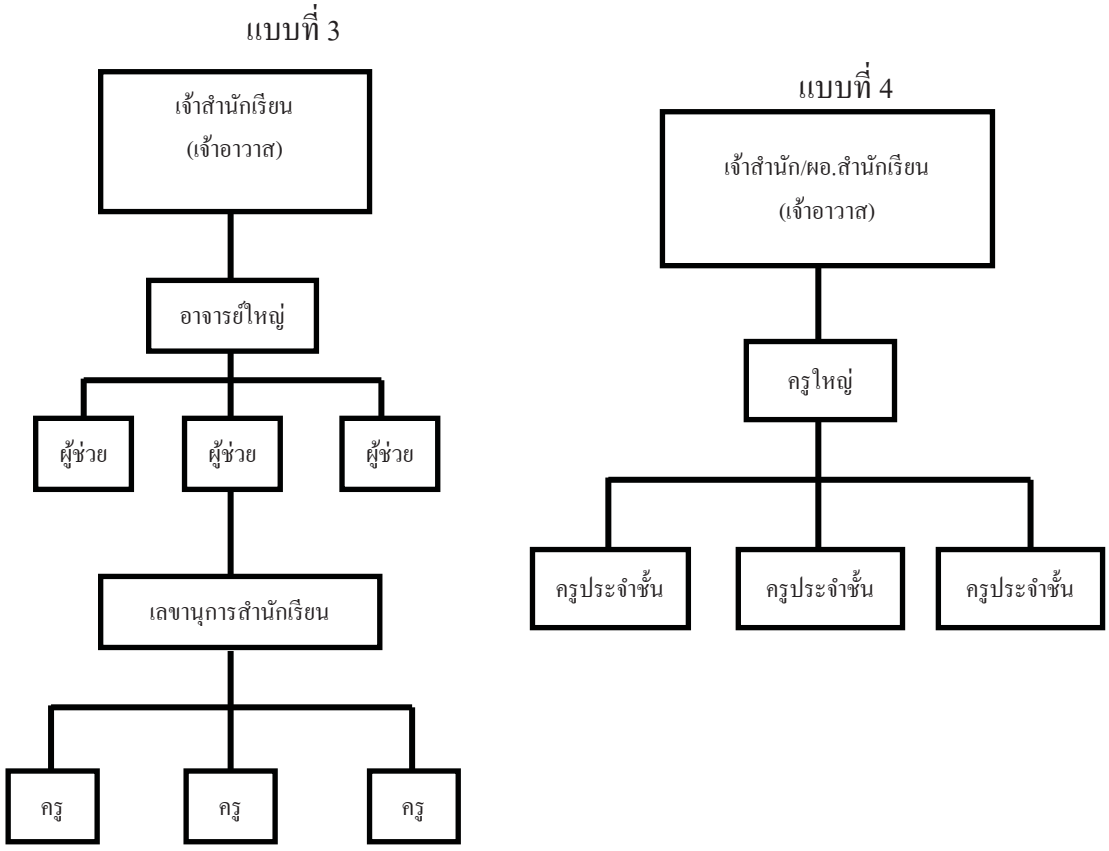

แผนภูมิที่ 8 โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 3 และแบบที่ 4

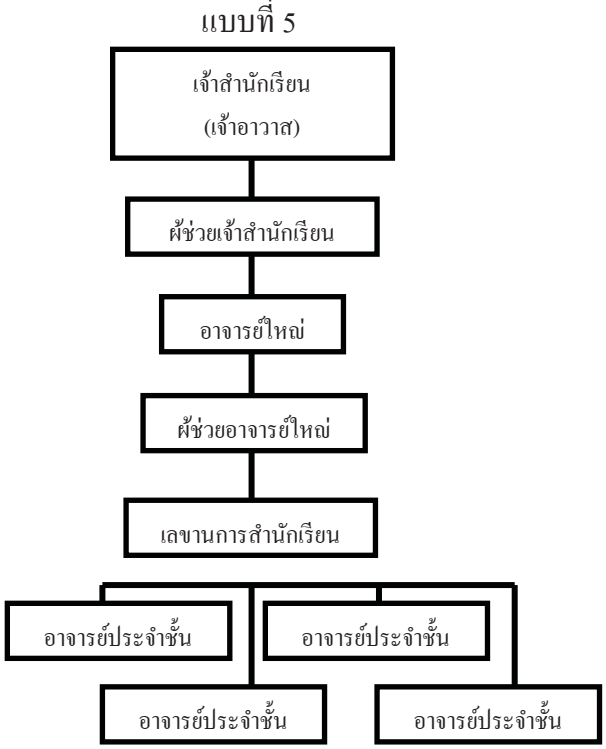

แผนภูมิที่ 9 โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 5

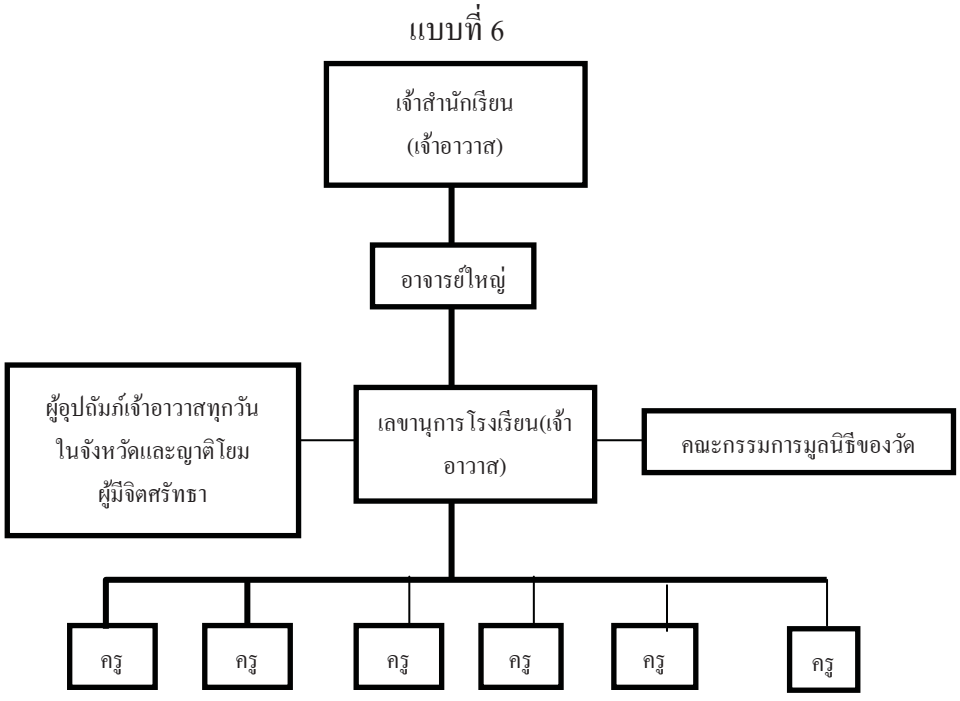

แผนภูมิที่ 10 โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 6

แบบที่ 7

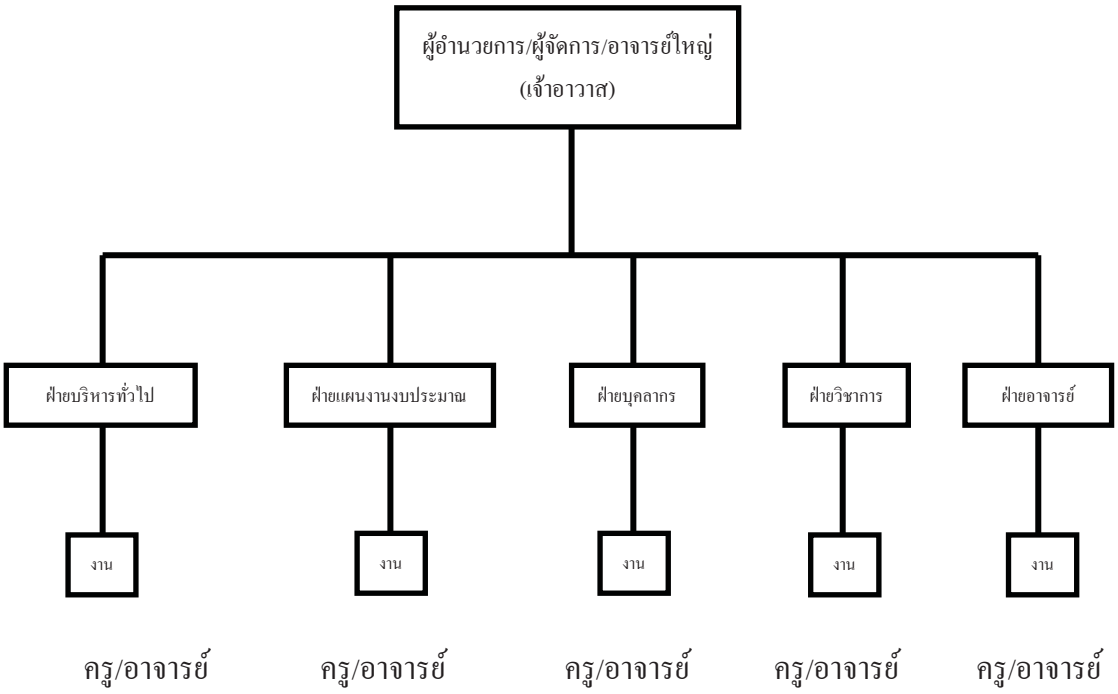

แผนภูมิที่ 11 โครงสร้างการบริหารสำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษา แบบที่ 7

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร : การจัดการศึกษา

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 27 ถนนขวาพระ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐมเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ 27 ถนนขวาพระ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 218 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 300 ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว[84] วัดพระปฐมเจดีย์ตั้งวัดประมาณ พ.ศ. 218 เป็นวัดสมัยโบราณเดิมชื่อ "วัดพระประธม" บ้างชื่อ "วัดพระบรรทม" บ้าง จากการสันนิษฐานของ หม่อมเจ้าสุภัทรดิส ดิศกุล ว่าองค์พระปฐมเจดีย์สร้างเมื่อ พ.ศ. 350 ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งประเทศอินเดีย ทรงจัดส่งพระสมณทูตมาประกาศพระศาสนาใน

[84]"ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมสังฆการี เรื่อง จัดระเบียบพระอารามหลวง," **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 32, ตอน 20 ก (3 ตุลาคม พ.ศ. 2458): 284.

สุวรรณภูมิ องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นปูชนียสถานอันสำคัญของประเทศไทย อยู่ภายในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร มีประวัติความเป็นมายาวนานในแผ่นดินสุวรรณภูมิ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ใหญ่ รูประฆังคว่ำ ปากผายมหึมา โครงสร้างเป็นไม้ซุงรัดด้วยโซ่เส้นมหึมาก่ออิฐ ถือปูน ประดับด้วยกระเบื้องปูทับ ประกอบด้วยวิหาร 4 ทิศ กำแพงแก้ว 2 ชั้น เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้า เป็นที่เคารพสักการบูชาของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ทางวัดกำหนดให้มีงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ถึง วันแรม 5 ค่ำ เดือน 12 รวม 9 วัน 9 คืน เป็น ประจำทุกปี

พระปฐมเจดีย์ หรือเดิมเรียกว่า พระธมเจดีย์ มีฐานะเป็นมหาธาตุหลวง ของแผ่นดินสุวรรณภูมิ ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชวินิจฉัยว่า พระธมเจดีย์องค์นี้อาจเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้น เมื่อคราวที่พระสมณทูต ในพระเจ้าอโศกมหาราช เดินทางมาเผยแผ่ศาสนายังสุวรรณภูมิ ก็เป็นได้ เพราะพระเจดีย์เดิม มีลักษณะทรงโอคว่ำ หรือทรงมะนาวผ่าซีก แบบเดียวกับพระสถูปสาญจี แต่ปรากฏว่ามียอดเป็นแบบปรางค์ ซึ่งพระองค์ฯ มีพระราชวินิจฉัยว่า อาจมีเจ้านายพระองค์ใดมาบูรณะไว้ก็เป็นได้ ซึ่งตรงกับความในศิลาจารึกหลักที่ 2 (ศิลาจารึกวัดศรีชุม) ของ พระมหาเถรศรีศรัทธาฯ อันได้กล่าวไว้ว่า พระมหาเถรศรีศรัทธาฯ ท่านทรงได้แวะมาบูรณะพระธมเจดีย์องค์นี้ ก่อนที่ท่านจะเดินทางกลับเมืองราดเมื่อคราวที่ท่านเสด็จกลับจากศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกา ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานนามใหม่ว่า พระปฐมเจดีย์ ด้วยทรงเชื่อ ว่านี่คือเจดีย์แห่งแรกของสุวรรณภูมิ นั่นเอง

ในเรื่องนี้ นักประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดีบางท่าน ได้ระบุว่า พระปฐมเจดีย์ไม่ได้เป็นเจดีย์ที่เก่าที่สุดของสุวรรณภูมิ แต่เป็น พระมหาธาตุหลวง ในยุคทวารวดี มากกว่า เนื่องด้วยเหตุผลประกอบหลายประการ โดยเฉพาะ การค้นพบเจดีย์ ที่มีอายุเก่าแก่กว่าพระธมเจดีย์ และหลักฐานลายลักษณ์อักษร ที่ระบุว่า " พระเจดีย์องค์นี้ เดิม ขอมเรียก พระธม " ซึ่งไม่ว่าจะเป็นชาวขอมจริงๆ หรือชาวลวรัฐ ซึ่งสมัยนั้นเราก็เรียกว่าขอม เช่น ขอมสบาดโขลญลำพง คำว่า ธม สำหรับชาวขอมนั้น แปลว่า ใหญ่ ตรงกับคำเมืองว่า หลวง ซึ่งเราก็เรียกพระนครธม ว่า พระนครหลวง ด้วยเหตุผลเดียวกัน

พระร่วงโรจนฤทธิ์ เป็นที่เคารพบูชาของ พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไป ชื่อเต็มก็คือ พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ ธรรโมภาส มหาวชิราวุธ ราชปูชนียบพิตร ตามประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2466 แต่ประชาชนทั่วไป จะเรียกว่า หลวงพ่อพระร่วง หรือพระร่วงโรจนฤทธิ์

พระร่วงโรจนฤทธิ์ มีขนาดความสูงวัดจากพระบาทถึงพระเกศ 7.42 เมตร หรือราว 12 ศอก 4 นิ้ว เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ศิลปะแบบสุโขทัย ประทับยืนอยู่บนฐาน โลหะทองเหลืองลายบัวคว่ำบัวหงาย ทำวงพระพักตร์ตามยาว พระหนุเสี้ยมนิ้วพระหัตถ์ และพระบาทไม่เสมอกัน ห้อยพระหัตถ์ซ้ายลงข้างพระวรกาย แบฝ่าพระหัตถ์ขวายกตั้งขึ้น ยื่นออกไปข้างหน้าระดับพระอุระ เป็นกิริยาห้าม มีพระอุทรพลุ้ยออกมา ห่มจีวรบางคลุม แนบติดพระวรกาย บ่ายพระพักตร์สู่ทิศเหนือ ทำด้วยโลหะทองเหลือง หนัก 100 หาบ

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ครั้งใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาลักษณะการก่อสร้างและสภาพโดยทั่วไปทรงเห็นว่าน่าจะเป็นพระสถูปเจดีย์ที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะมีรูปทรงเดียวกับพระสถูปรามเจดีย์ในกรุงอนุราชบุรี เกาะสิงหลทวีปหรือประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน ทรงเชื่อมั่นว่าเป็นพระเจดีย์องค์แรกที่สร้างขึ้นในแถบนี้และเป็นวัดแรก ทรงพระราชทานนามพระสถูปเจดีย์ว่า"พระปฐมเจดีย์" และพระราชทานนามวัดว่า "วัดพระปฐมเจดีย์" ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์โดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ครอบพระเจดีย์องค์เดิมเริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. 2390 แต่ยังไม่แล้วเสร็จด้วยสวรรคตก่อนในปี พ.ศ. 2411

พ.ศ. 2413 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบูรณะและปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมได้เสด็จ พระราชดำเนินมายกยอดพระปฐมเจดีย์เมื่อปี พ.ศ. 2413 ปัจจุบันรูปพระเจดีย์เป็นรูประฆังคว่ำยอดแหลมครอบซ้อนอยู่กับพระเจดีย์ยอดปรางค์ของพระยาพาน จากบันทึกของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) บันทึกไว้ว่าวิหารหลวงและพระอุโบสถตั้งอยู่จุดเดียวกับที่ตั้งของพระอุโบสถปัจจุบัน ส่วนกุฏิสงฆ์เดิมตั้งอยู่บริเวณลานหน้าพระพุทธรูปศิลาขาว ต่อมาได้ย้ายมาตั้งอยู่บริเวณลานหน้าพระร่วงโรจน์ฤทธิ์ ด้านทิศเหนือองค์พระปฐมเจดีย์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้บูรณะและปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ โปรดเกล้าให้สร้างกุฏิสงฆ์ จำนวน 25 หลัง สร้างศาลาการเปรียญและหอฉัน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้สร้างทางรถไฟจากกรุงเทพถึงนครปฐม ได้ย้ายกุฏิสงฆ์ทั้งหมดและอาคารเสนาสนะมาตั้งอยู่บริเวณถนนขวาพระซึ่งเป็นบริเวณเขตสังฆาวาสในปัจจุบัน องค์พระปฐมเจดีย์นำชื่อเสียงมาสู่วัดพระปฐมเจดีย์เป็นอย่างมาก เป็นที่รู้จักของชาวไทยพุทธศาสนิกชนและชาวต่างประเทศ ปัจจุบันองค์พระปฐมเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีลักษณะแบบทรงไทยรูประฆังคว่ำ ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีส้ม สูง 120 เมตร 45 เซนติเมตร ประกอบด้วยวิหาร 4 ทิศ มีกำแพงแก้ว 2 ชั้นล้อมรอบ

ปี พ.ศ. 2451 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระยุพราช เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือได้ทอดพระเนตร พระพุทธรูปโบราณเป็นอันมาก แต่มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เมืองศรีสัชนาลัย (จังหวัดสุโขทัย) กอปรด้วยพระลักษณะงามเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย แต่ชำรุดมากเหลืออยู่แต่พระเศียร พระหัตถ์และพระบาท

จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ แล้วให้ช่างปั้นสถาปนาขึ้นมาบริบูรณ์เต็มพระองค์ และโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีเททองหล่อขึ้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2456 ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานครฯ

นอกจากนี้พระบรมราชสรีรางคาร รัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บรรจุที่ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และฐานพระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศวิหาร ตามที่มีพระบรมราชโองการสั่งไว้ในพระราชพินัยกรรม ต่อมา ในพุทธศักราช 2529 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระอังคารของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ 6 ไปบรรจุไว้เคียงข้างพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ 6 ที่ใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ต่อมาใน พุทธศักราช 2555 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระสรีรางคาร ของ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ไปบรรจุไว้เคียงข้างพระบรมราชสรีรางคารรัชกาลที่ 6 และพระราชสรีรางคารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ที่ใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์

การอัญเชิญพระร่วงโรจนฤทธิ์ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2457 จำเป็นต้องแยกชิ้นมาและมาประกอบเข้าด้วย กันที่จังหวัดนครปฐมแล้วเสร็จเป็นองค์สมบูรณ์ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้วตามความในพระราชพินัยกรรมของพระองค์ระบุว่าให้ บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระองค์ไว้ใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ที่องค์พระ ปฐมเจดีย์ วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2469 จึงได้ทำพิธีบรรจุ พระบรมราชสรีรังคาร ณ ใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ ธรรโมภาส มหาวชิราวุธ ราชปูชนียบพิตร ตาม พระประสงค์ทุกประการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 หลังจากการพระราชทานเพลิงพระศพพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้อัญเชิญพระสรีรางคารมาประดิษฐานไว้เคียงข้างพระบรมราชสรีรางคารของพระสวามี และในปี พ.ศ. 2555 หลังจาก พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้อัญเชิญพระสรีรางคาร มาประดิษฐานไว้เคียงข้างพระบรมราชสรีรางคารของพระชนกนาถ และพระสรีรางคารของพระชนนี ถึงในพระราชพินัยกรรมให้บรรจุพระบรมราชสรีรางคาร ไว้ใต้ฐานของพระร่วงโรจนฤทธิ์ แต่ในเวลาจริงแล้วพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ประดิษฐานไว้ที่ผนังด้านหลังพระร่วงโรจนฤทธิ์ และยังปรากฏโต๊ะหมู่บูชา เครื่องราชสักการะในห้องพระประสูติปัจจุบัน พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.9 ศศ.บ. พธ.บ. พธ.ด.) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารมีการบริหารจัดการศึกษาและมีบทบาทในด้านการศึกษาตามหน้าที่ของวัดทุกประการ สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สรุปว่า การศึกษา

พระปริยัติธรรมที่คณะสงฆ์และวัด จัดให้แก่พระภิกษุสามเณรตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักธรรม[85] ด้านการศึกษาสงเคราะห์การจัดการศึกษาที่บริการทั่วไปให้แก่ประชาชนทั่วไป ประกอบด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด และโรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดขอตั้ง ดังที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวไว้ว่า วัดที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัด มีบทบาทเด่นชัดในการอุปถัมภ์โรงเรียนในรูปแบบต่างๆเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ของวัดร่วมกิจกรรม เช่น เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียน ร่วมพัฒนาหลักสูตรศีลธรรม สอนศีลธรรม อบรมจริยธรรมแก่นักเรียนเป็นต้น การมอบสื่อการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียน การให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียน การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนหรือโครงการอาหารกลางวัน[86] และกล่าวถึงการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ต่อไปอีกว่า การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็ก และประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งใน และนอกระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ[87] เรื่องเดียวกันนี้พระอวยชัย อินทร์ ศรีเมือง สรุปไว้ว่า คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 2ประการ คือ (1) การศึกษาอื่นนอกจากการศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จัดได้ถึง 4 ประเภท คือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดโดยที่วัดจัดตั้งเป็นมูลนิธิของวัดเพื่อช่วยเหลือประชาชนเป็นหลัก โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของเอกชน อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และเป็นโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ในเรื่องนี้ พระอวยชัย อินศรีเมือง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ ด้านสภาพทางกายภาพ ได้แก่ สภาพพื้นที่เหมาะสม ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก ด้านบุคลิกภาพของผู้นำสงฆ์ เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส มีจริยวัตรที่สำรวม สุขุม เมตตา เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำสงฆ์ รู้จักให้อภัย มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม

---

[85]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม :ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม (**กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548), 14.

[86]เรื่องเดียวกัน, 91.

[87]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม :ศึกษาเฉพาะกรณีวัดปัญญานันทาราม**, 23.

มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสมของสังคมปัจจุบันปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชน กิจกรรมป้องกันยาเสพติด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนเข้าร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัด[88] สำหรับพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งตามระเบียบกรมการศาสนา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จัดตั้งขึ้นเพื่ออบรมเด็กเล็กวัยก่อนเรียนจัดตั้งขึ้นตามระเบียบของกรมการศาสนา[89] สำหรับภารกิจด้านการศาสนาศึกษา โดยปกติแต่ละวัดมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินงานด้านนี้โดยตรง[90] ในปัจจุบันการศึกษาของสงฆ์ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) การศึกษาพระธรรมปริยัติธรรม แผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับภิกษุสงฆ์สามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก (2) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี(ระดับมัธยมศึกษา – อุดมศึกษา) สนามหลวงแผนกบาลี จำแนกการศึกษาบาลี เป็นบาลีประโยค 1-2 และเปรียญธรรม (ป.ธ.)3-9 (3) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา(ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้การศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญ และการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากภิกษุสงฆ์ สามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้ในเพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของ

---

[88]พระอวยชัย อินทร์ศรีเมือง, “ปัจจัยที่ช่วยส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี: วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542), บทคัดย่อ.

[89]พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ, **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: สามลดา, 2549), 130-131.

[90]พระมหาทนงชัย บูรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544), 51.

รัฐ หรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้ (4) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดำเนินการในสองสถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย[91]

กล่าวโดยสรุป การศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร หรือการสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุ รวมทั้งการส่งเสริมทุกทางที่จะทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาการต่าง ๆ ทุก ๆ วิธี ซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษา จนถึงอุดมศึกษา โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การศาสนศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุสงฆ์สามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้น ระยะยาว เพราะอย่างน้อยที่สุดควรได้เรียนรู้พอเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ภายหลังจากที่พระภิกษุสามเณรนั้นลาสิกขาไปแล้ว เช่น หลักคิหิปฏิบัติ เป็นต้น สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเทพปริยัติสุธี ได้กล่าวถึงการศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน 4 ลักษณะ คือ (1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา (2) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ (3) ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (4) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด[92] การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้วภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั่วประเทศด้วย วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษามาทุกยุคทุกสมัย[93] นอกจากนั้น บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ยังได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข[94]

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษา ให้ที่อยู่อาศัยอาหาร ทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ในเรื่องนี้ ศิริพร สกุลเจริญพร พบว่า พระสงฆ์

---

[91]กรมการศาสนา, **คู่มือการดำเนินงานวัดพัฒนาตัวอย่าง** (กรุงเทพฯ: กองพุทธศาสนสถาน, 2545), 13-14.

[92]พระเทพปริยัติสุธี, **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2540), 48-49.

[93]เรื่องเดียวกัน, 50-51.

[94]บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี** (กรุงเทพ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 21.

มีหน้าที่ในการศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีบทบาทด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของประชาชน สร้างสาธารณประโยชน์ สนับสนุนการศึกษา ของสถานศึกษา สร้างสถานศึกษา ศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นต้น[95] และพระมหาอาคม ปญฺญาธโร พบว่า มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการพัฒนา ส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรมสายสามัญแก่พระภิกษุและสามเณรส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบ[96] เช่นเดียวกับ พระอธิการประวัติ กันหะคุณ พบว่า บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสงฆ์ทำการสอนหนังสือให้แก่นักเรียน จัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา พร้อมทั้งมีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์[97] และในเรื่องนี้พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที พบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร การบริหารพัฒนาบุคลากร พัฒนาให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ด้านปริยัติธรรมทำให้สงฆ์เป็นผู้นำสังคมด้านการศึกษา[98] พระพีระพล ปภากโร พบว่า เจ้าอาวาสมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัด และบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้ประสพผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ มีเมตตาบารมีสูงมาก ให้โอกาสพระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนจนมีโอกาสจบการศึกษาระดับสูงสุด มีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียน และครูอาจารย์ ในสำนักเรียน ได้มีการพัฒนาวัดจนได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณต่างๆ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสพผลสำเร็จในการพัฒนาวัด และด้านการศึกษา คือ มิได้ทำงานเพื่อตัวเอง เป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ มีการสงเคราะห์ช่วยเหลือทุกคนที่มี

---

[95]ศิริพร สกุลเจริญพร, "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา กรณีศึกษาหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินธโร เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550),บทคัดย่อ.

[96]พระมหาอาคม ปญฺญาธโร, "ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน: กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2546), บทคัดย่อ.

[97]พระอธิการประวัติ กัณหะคุณ, "ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,2550),บทคัดย่อ.

[98]พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที, " การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), บทคัดย่อ.

ความทุกข์ทางร่างกายและจิตใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ[99] เช่นเดียวกับพระมหาบุญเกิด มะพารัมย์ พบว่า การพัฒนาชุมชนชนบทของเจ้าอาวาส ได้นำหลักพุทธธรรมและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์บูรณาการให้เป็นองค์ความรู้ เป็นวัฒนธรรม เป็นบรรทัดฐานของชุมชนตามวิถีชีวิตของท้องถิ่น การพัฒนาและการบริหารชุมชน เน้นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติการ วิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน โดยยึดหลักธรรมชาติของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนได้ใช้หลักพุทธธรรมนำการพัฒนา จึงสามารถช่วยแก้ปัญหาและลดปัญหาในชุมชนได้ ทำให้ชุมชนและสังคมไปสู่สันติสุข[100]

ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรมประกอบไปด้วย โครงการปฏิบัติสืบเนื่อง ได้แก่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน ข้าราชการ และประชาชน การอบรมครูจริยศึกษา การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ งานพระจริยานิเทศ และงานพระธรรมทูต และโครงการเฉพาะกิจ ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการอุทยานการศึกษา โครงการสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา[101] นอกจากนี้ สามารถสรุปได้ว่า การเผยแผ่หลักพุทธธรรมคำ สอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรม และประพฤติดีปฏิบัติชอบ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์การคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านสาธารณูปการ การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ มีศาลาการเปรียญ กุฏิ วิหาร โบสถ์ เป็นต้น งานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด จัดเป็นงานสาธารณูปการ ที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งบทบาทของเจ้าอาวาส งานสาธารณูปการ หมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางที่เรียกว่า การสาธารณูปการ ทั้งองค์การสาธารณูปการ

---

[99]พระพีระพล ปภากโร, **"บทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดและชุมชน: กรณีศึกษาวัดอาวุธวิกสิตาราม และวัดสร้อยทอง กรุงเทพมหานคร"** (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550), บทคัดย่อ.

[100]พระมหาบุญเกิด มะพารัมย์,"บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา: บทบาทหลวงพ่อเม้า อิสฺสโร วัดป่าเลไลย์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544),บทคัดย่อ.

[101]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดอนงคาราม** (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548), 13.

และการสาธารณูปการซึ่งมีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ ขึ้นเป็น พระอารามหลวง กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรี่ยไร การศาสนสมบัติของวัด[102] งานสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะเสนาสนะของสงฆ์ เจ้าอาวาสต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้างและการบูรณะ การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่น เป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์การรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนา บทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนางาน ด้านสาธารณูปการนั้น เป็นการดำเนินการให้วัดเป็นวัดโดยสมบูรณ์ เป็นที่พักพำนักอาศัย ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมและกระทำกิจกรรมของสังคมของประชาชนแห่งวัดหรือในท้องถิ่นที่ตั้งแห่งวัดนั้น ตลอดจนการรักษาวัฒนธรรม และอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุและโบราณสถานของสังคมนั้นๆ ด้วย[103] ด้านสาธารณสงเคราะห์งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม เช่น การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และอุปสมบทพระภิกษุ การสงเคราะห์วัดที่ประสบภัยและขาดแคลนหรือให้สถานที่จัดประชุมอบรมด้านอาชีพ การสร้างสาธารณะสมบัติ การออมทรัพย์ เป็นต้น การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน หรือของบุคคลหรือ คณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุน จุนเจือสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าทั้งที่เป็นคำแนะคำสอนความคิดการสอนหนังสือก็ดี การแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ก็ดี จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น รวมถึงการ

---

[102]พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ, **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์** (กรุงเทพฯ: สามลดา, 2549), 143-144.

[103]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดอนงคาราม** (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548), 23.

สงเคราะห์คนวัยชรา สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า[104] นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวถึงงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ หมายถึง การดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจและทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัย และสมณวิสัย เพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชนทั่วไป[105]นอกจากนี้การพัฒนาสังคมด้วยการเผยแผ่หลักคำสอน และการสงเคราะห์ประชาชนพระสงฆ์และวัดดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังคมไทย ดังที่ พระครูศรีปริยัติวิกรม พบว่า วัดได้ดำเนินการตามเทคนิคและรูปแบบการสื่อสารตามแนวพุทธ โดยได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีดีโอ หนังสือ และสื่อมวลชนอื่นๆ เข้ามาช่วย และตัวท่านเองก็มีกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธา กล้าหาญ เลื่อมใส เร้าใจอยากฟังและนำไปปฏิบัติตาม[106] นอกจากนี้ พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยในชนบท ดังต่อไปนี้ (1)บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจคนในชุมชน (2) บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ในสมัยที่การศึกษายังไม่แพร่หลาย การศึกษามีอยู่แต่ในวังกับวัดเท่านั้น แต่วัดกับพระสงฆ์เป็นฝ่ายใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่า จึงสามารถให้การศึกษาได้มากกว่า (3) บทบาทในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น (4) บทบาททางการเผยแผ่ธรรม (5) บทบาทการส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังผู้ทรงศีลอยู่แล้ว (6) บทบาทการเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ในชุมชนหรือหมู่บ้านพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่ช่วยแนะนำสั่งสอนและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ[107] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

---

[104]พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ, **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์**, 146.

[105]สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการสงเคราะห์การวิจัย รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษา ของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีจัดการศึกษาตามอัธยาศรัย** (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548), 23.

[106]พระครูศรีปริยัติวิกรม, "ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระเทพสิงหบูราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), บทคัดย่อ.

[107]พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, "บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ลด เลิกอบายมุข: ศึกษากรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม กิติสีโล)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 9-12.

สำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย ดังต่อไปนี้ (1) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องศีลธรรมและความประพฤติดีงาม เพื่อเรียกความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น (2) พระสงฆ์ควรเป็นนักเทศน์ที่ดี เพื่อสามารถดึงดูดจิตใจของประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนได้อย่างถูกต้อง(3) พระสงฆ์ควรพัฒนาตนเองในด้านความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันต่อกระแสโลกอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน (4) พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ ในการพัฒนาจิตใจของประชาชนมากกว่าที่จะเน้นการพัฒนาวัตถุในวัดหรือมุ่งหารายได้แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งขณะนี้วัดต่าง ๆ ได้เดินหลงทางเข้าสู่ระบบวัตถุนิยม หากวัดดำเนินการเช่นนี้จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนความคิดของประชาชน ที่เน้นทางด้านจิตใจมากกว่าวัตถุ (5) พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเป็นเงิน หรือวัตถุสิ่งของ แต่หมายถึงด้านคำสอนและหลักธรรมต่าง ๆ (6) พระสงฆ์ควรดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่นเดียวกับมูลนิธิกลุ่มแสงเทียนซึ่งน่าเลื่อมใสอย่างไรก็ตามจะต้องแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ การขาดปัจจัยและความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทให้ได้ (7) พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาธรรมะให้ถึงแก่น แล้วนำสิ่งที่ศึกษามาถ่ายทอดให้กับประชาชน ทำให้คนไม่ดีกลับเป็นคนดีและมีความรับผิดชอบได้ (8) ควรกำหนดให้มีตำแหน่งด้านความรู้ และควรแสวงหาพระสงฆ์ที่มีความรู้มาเป็นตัวอย่าง เพื่อให้พระสงฆ์ตื่นตัวในการศึกษา หรือมองเห็นความสำคัญในการศึกษาจึงจะนำธรรมะมาเผยแผ่ได้ (9) พระสงฆ์ต้องมีความรู้สมภูมิ สามารถรอบรู้ต่อการพัฒนาทั้งจิตใจและรูปแบบการบริหารมีความรู้ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ ต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาและผลิตบุคลากรของศาสนา ให้มีความเป็นผู้นำ (10) พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ ของรัฐบาลและเอกชน (11) พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สมควรที่จะไปให้การอบรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำทั้ง ด้านปฏิบัติและปฏิเวธ (12) พระสงฆ์ควรมีการรวมตัวหรือทำงานเป็นทีมและทำงานเชิงรุก ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสและรัฐบาลในเรื่องงบประมาณดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นบทบาทที่พระสงฆ์พึงกระทำต่อสังคมเพื่อช่วยเหลือสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมนั้นควรเป็นบทบาทที่ตอบสนองความต้องการของสังคมในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเฉพาะบทบาทด้านการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมนั้นๆ[108] ในส่วนงานของพระมหาชูศักดิ์ น้อยสันเทียะ ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์ไว้ ดังต่อไปนี้ (1)

---

[108]สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 18-22.

บทบาทผู้เรียนรู้และวิจัย คือ การแสวงหาความรู้และความเข้าใจอย่างเป็นระบบในด้านต่าง ๆ เพื่อการทำงานพัฒนาและการช่วยเหลือสังคมหรือชุมชนของพระสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (2) บทบาทผู้สอนศีลธรรม (3) บทบาทผู้ให้การศึกษา (4) บทบาทผู้เป็นที่ปรึกษา คือ การให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตส่วนตัวแก่ประชาชนทุกระดับ (5) บทบาทผู้ปลุกจิตสำนึก คือ การปลุกจิตสำนึกให้คนมีความขยัน ประหยัด และรับผิดชอบและไม่ให้ตกเป็นทาสของการบริโภคนิยม (6) บทบาทผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (7) บทบาทผู้สงเคราะห์ชุมชน (8) บทบาทผู้ประสานงาน คือ พระสงฆ์ควรประสานงานทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นประชาชนเจ้าหน้าที่เอกชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ชุมชน (9) บทบาทผู้ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน และ (10) บทบาท ผู้รวมกลุ่ม คือ พระสงฆ์ควรกระตุ้นให้คนร่วมกันคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน[109]

จึงสรุปความได้ว่า ในการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสต้องดำเนินการให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จัดการด้านศาสนสมบัติวัด จัดหรือสนับสนุนการศึกษาให้กับบุคลากรในวัด ส่งเสริมเยาวชนด้านการศึกษา เผยแผ่หลักธรรมคำสอนเพื่อให้ประชาชนเกิดการพัฒนาจิตใจ จัดการบูรณปฏิสังขรณ์สิ่งก่อสร้างในวัดให้อยู่ในสภาพมั่นคงเหมาะสม แก่การใช้งาน ทำการสงเคราะห์ประชาชนตามสมควรเช่น การสงเคราะห์คนชรา บริจาคสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย ให้ประชาชนได้ใช้สถานที่ เป็นต้น สามารถจำแนกงานดังกล่าวออกมาเป็นบทบาทด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ วัด โดยทั่วไป นั้นยังคงมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากจะเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อให้ออกมาทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนาแล้ว วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และมีบทบาทต่อการพัฒนาอาชีพของประชาชนวัดเป็นแหล่งที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาทางจิตใจไว้อย่างเหนี่ยวแน่นเสมอ

---

[109]พระมหาชูศักดิ์ น้อยสันเทียะ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทในภาคะวันออกเฉียงเหนือ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545), 27.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นเจ้าอาวาส มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

พระรังสรรค์ พิมพ์ช่างทอง วิจัยเรื่อง ไสภาพและปัญหาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดสุโขทัย" พบว่า บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดสุโขทัย ทั้ง 3 แห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณวัดและมีชื่อคล้ายกับวัดที่ตั้งอยู่ มีพื้นที่ระหว่าง 3 งาน 50 ตารางวา ถึง 1 ไร่ 2 งาน ตั้งมากกว่า 10 ปีแล้ว หยุดทำการสอนในวันพระและวันอาทิตย์ เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3-4 อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1:1 ถึง 1:6 มีห้องเรียน 2-6 ห้อง และมีอัตราส่วนคอมพิวเตอร์ต่อนักเรียน 1:1 ถึง 1:16 สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีการดำเนินการตามกรอบการบริหารงาน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านงานบริหารงานทั่วไป ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียน ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดสุโขทัย ในทัศนะของผู้บริหาร ครู และกรรมการ ปัญหาด้านวิชาการได้แก่ การจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ปัญหาด้านงบประมาณ ได้แก่ ปัญหาการยกย่องเชิดชูเกียรติ และปัญหาด้านงานบริหารทั่วไป ได้แก่ ปัญหาดำเนินการด้านธุรกิจของโรงเรียน ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนตามทัศนะของนักเรียน พบว่ามี ปัญหาด้านวิชาการอันดับแรก ได้แก่ ปัญหาการวัดผลประเมินผลโดยเน้นให้นักเรียนปฏิบัติจริง ปัญหาด้านงบประมาณ ได้แก่ ปัญหาการแสวงหาแหล่งทุนการศึกษาและทุนเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความพอเพียงของครูผู้สอนและปัญหาด้านงานบริหารทั่วไป คือ ปัญหาการบำรุง ดูแลรักษาและพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง ปลอดภัย[110] พระมหาปรีชา ฉัตรแก้ว ได้ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 12 ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการการบริหารงานวิชาการโดย

---

[110]พระรังสรรค์ พิมพ์ช่างทอง, สภาพและปัญหาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดสุโขทัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 2548), บทคัดย่อ.

ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง[111] พระมหาปรีดี สีหาวัตร ได้ศึกษาและเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 12 จำแนกตามสถานะ ตำแหน่งงาน วุฒิการศึกษาและสถานภาพในการปฏิบัติงาน ตามแนวคิดทฤษฎีสององค์ประกอบของเฮิร์ซเบิร์ก คือ ปัจจัยค้ำจุน ได้แก่ นโยบายและการบริหารงาน การปกครองบังคับบัญชาค่าตอบแทนและผลประโยชน์เกื้อกูล สภาพการทำงานและความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน พบว่า ทั้งโดยรวมและรายปัจจัยอยู่ในระดับปานกลาง[112] พระปลัดชัยวัฒน์ ธรรมบันเทิง พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 โดยรวมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ คือ การบริหารงานทั่วไป การบริหารงบประมาณและการบริหารงานวิชาการ ส่วนปัญหาการบริหารโรงเรียนตามความเห็นของผู้บริหารและครู พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานทั่วไปและการบริหารงานบุคคล ผลการเปรียบเทียบ เมื่อนำสภาพและปัญหาในภาพรวม 4 ด้านไม่แตกต่างกัน[113] พระปลัดมนัสชัย เมตฺตจิตฺโต พบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้านเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง มีระดับปัญหาการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ งบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการวางแผนงานวิชาการมีน้อยงบประมาณของโรงเรียนมีน้อยทำให้ปฏิบัติตามแผนงานวิชาการไม่ได้ มีสื่อการสอนและห้องสมุดสนับสนุนการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ไม่มีงบประมาณในการตรวจสอบการปฏิบัติงาน วิชาการงบประมาณในการแก้ไขปัญหางานวิชาการมีน้อยทำให้เกิดปัญหาเมื่อเปรียบเทียบโดยรวม พบว่า ไม่แตกต่าง

---

[111]พระมหาปรีชา ฉัตรแก้ว, “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 12” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2548), บทคัดย่อ.

[112]พระมหาปรีดี สีหาวัตร, “ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 12” (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2548), บทคัดย่อ.

[113]พระปลัดชัยวัฒน์ ธรรมบันเทิง, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2548).

กัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายข้อ พบว่าส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน[114] และงานวิจัยของพระครูสุตวิสุทธิคุณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมากที่สุดตามลำดับมีดังนี้ หลักสูตร พฤติกรรมครู สิ่งแวดล้อม และน้อยที่สุดคือ การสนับสนุนของชุมชน การพิจารณาในรายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตร พบว่า ปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือ เนื้อหา น้อยที่สุดคือ การนำหลักสูตรไปใช้ในเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่มีผลน้อยที่สุดคือ การสนับสนุนของชุมชน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียน พบว่า ครูต้องการวิธีการวัด การประเมินผล นักเรียนเห็นว่าไม่มีผล นักเรียนต้องการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้สามารถสร้าง สติปัญญาได้ ในเรื่องวิธีสอนพบว่า การประเมินผลก่อนสอนสำคัญมากต่อการประเมินความรู้ มีผลน้อยที่สุดคือ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีผลน้อยต่อการจัดกิจกรรมในชั้น และการวางแผนหลักสูตร ต่อความสนใจและการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของวิชาเรียนการสนับสนุนของชุมชนคือการให้ทุนให้รางวัล พบว่าสามารถช่วยให้นักเรียนประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้[115] ในทำนองเดียวกันกับและงานวิจัยของพระมหาบุญทอง เหลาฉลาด ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 11 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า 1. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 11 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาการบริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านงานสื่อการเรียนการสอน 2. การศึกษาเปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 11 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร และครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการ

---

[114]พระปลัดมานัสชัย เมตฺตจิตฺโต, “ การศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2548), บทคัดย่อ.

[115]พระครูสุตวิสุทธิคุณ, “ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียน วัดดมลีโลกยาราม กรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2549), บทคัดย่อ.

บริหารงานวิชาการโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนงานวิชาการ และด้านหลักสูตรการเรียนการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล ไม่แตกต่างกันทางการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุและคฤหัสถ์ต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระภิกษุและคฤหัสถ์ มีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน [116]

ปัญญา สละทองตรง วิจัยเรื่องการศึกษาสังเคราะห์งานวิจัยรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พบว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังขาดความต่อเนื่องในการบริหารงาน งบประมาณที่ได้รับแต่ละปีน้อย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ส่วนใหญ่ ยังขาดบุคลากรเฉพาะด้าน ทำให้หน้าที่และงานยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การเรียนการสอน ขาดการส่งเสริมกำลังใจภายในองค์กร และปัจจัยที่เป็นผลกระทบต่อการพัฒนาการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ คือ เรื่องการจัดระบบงานภายในศูนย์ ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียน การปรับปรุงพฤติกรรมของครู การส่งครูผู้สอนเข้าอบรมสัมมนาในการพัฒนาคุณภาพครูผู้สอน ครูผู้สอนยังขาดแคลนสื่อในการสอน เอกสาร ตำรา และวัสดุอุปกรณ์ ขาดการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพครู อาจารย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ครู อาจารย์ ส่วนใหญ่ เป็นพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาสอนด้วยศรัทธา แต่อาจจะขาดความรู้เรื่องเทคนิควิธีการสอน จิตวิทยาการสอน อีกอย่างอาจจะมีข้อจำกัดหลายประการ ชุมชนยังขาดความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สำหรับรูปแบบแนวทางการดำเนินงานที่ส่งผลต่อสำเร็จของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จากการสังเคราะห์ผลงานวิจัยของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พบว่า ศักยภาพในการบริหารภายในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้ การบริหารจัดการภายในองค์กรที่ดี คือ จะต้องมีการวางแผน การรายงาน การจัดรูปแบบโครงสร้าง การประสานงาน การวินิจฉัยสั่งการ และการจัดทำงบประมาณความร่วมมือของชุมชน คือ จะต้องได้รับความร่วมมือในกิจกรรมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งเสริมและสนับสนุน

---

[116]พระมหาบุญทอง เหลาฉลาด, “การศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 11 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2550), บทคัดย่อ.

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทุกรูปแบบความพร้อมของผู้ศึกษา คือ จะต้องมีแรงจูงใจที่ดี กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ดี หลักสูตรการเรียนการสอน คือ มีความชัดเจนในเนื้อหา ความทันสมัยของเนื้อหา และความเหมาะสมของเนื้อหา/ระยะเวลาในการสอน ประสิทธิภาพของผู้สอน คือ ความรู้ความชำนาญในการสอน มีสื่อและอุปกรณ์ในการสอนที่ดี และขวัญกำลังใจของผู้สอน[117]

พระมหาสรพงษ์ การุญ ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้าจังหวัดนครสวรรค์มาจาก ด้านปัจจัยนำเข้า เช่น ผู้บริหาร ซึ่งมีลักษณะเป็นพระนักบริหาร นักพัฒนานักการศึกษามีความสามารถในการวางแผนงาน มีความเสียสละ ตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ครูมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบเข้าใจหลักสูตร และเป็นแบบอย่างที่ดี หลักสูตรครูเตรียมหลักสูตรก่อนใช้และประเมินผล อาคารสถานที่มีการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างดี งบประมาณ มีการใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ สื่อการเรียนการสอน มีการนำสื่อมาใช้งานได้เหมาะสม ด้านกระบวนการ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนมอบงานตามถนัด ตรวจสอบงานประชุมแนะนำครูจัดหางบประมาณอาคารสถานที่อุปกรณ์เพียงพอและแก้ปัญหารวดเร็ว ครูเตรียมเนื้อหาเหมาะใช้สื่อในการเรียนการสอนดี มีรายงานผล และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีการนิเทศครูเป็นการภายในประเมินผลโดยเยี่ยมชั้นเรียน และแนะนำรายบุคคล ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือบริจาคทรัพย์สิ่งของ มาช่วยงาน และเป็นลูก จ้างรายเดือน กลุ่มคนที่มีส่วนร่วมคือกลุ่มบุคคลในชุมชน ได้แก่ ประชาชนทุกหน่วยงานในอำเภอตากฟ้า กลุ่มบุคคลนอกชุมชนได้แก่ประชาชนนอกอำเภอตากฟ้า และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่มีส่วนร่วมโดยสมัครใจและถูกชักชวน[118]

---

[117]ปัญญา สละทองตรง, **การศึกษาสังเคราะห์งานวิจัยรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์** (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2550), บทคัดย่อ.

[118]พระมหาสรพงษ์ การุญ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2551), บทคัดย่อ.

พระพีระพงศ์ ฐิตธมฺโม (โชตินอก) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการด้านการศึกษาของโรงเรียนโรงเรียนปริยัติสามัญวัดไพรสณฑ์ศักดารามกลุ่มที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการศึกษาของโรงเรียนปริยัติสามัญวัดไพรสณฑ์ศักดาราม แสดงถึงอายุกับระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการศึกษาไม่ได้มีส่วนในเรื่องการตัดสินใจในการแสดงความคิดเห็นเพราะ แม้จะอายุมากขึ้นก็สามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนใดก็ได้, ชั้นปีที่เรียนกับอุปกรณ์ เครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนมีความทันสมัย นักเรียนเห็นด้วย อาจเนื่องมาจากเมื่อนักเรียนได้อยู่ในระดับชั้นที่น้อย ทำให้เครื่องมือต่างๆมีความทันสมัยขึ้นไปตามระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีความพึงพอใจน้อย และส่งผลไปถึงเรื่องผลการเรียนของนักเรียนที่น่าพอใจน้อย[119]

นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร ศึกษาเรื่อง การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้ ผู้บริหารได้บริหารงานตามแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมืองเชียงใหม่ ทุกด้าน แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ผู้บริหารได้บริหารงานที่เน้นการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารตน ตามหลักของสัปปุริสธรรม (ธรรมของคนดี) ทั้ง 7 ประการ คือ ธัมมัญุตา (รู้จักเหตุ)อัตถัญุตา (รู้จักผล) อัตตัญุตา รู้จักตน มัตตัญุตา (รู้จักประมาณ) กาลัญุตา (รู้จักกาล) ปริสัญุตา (รู้จักชุมชน) และปโรปรัญุตา (รู้จักเลือกคบคน) การบริหารคน ตามหลักพลธรรม (ธรรมเป็นกำลังในการบริหารงาน) ทั้ง 4 ประการคือ ปัญญาพละ (ใช้ปัญญา) วิริยพละ (ใช้ความเพียร) อนวัชชพละ (ใช้ความสุจริต) สังคหพละ (ใช้มนุษย์สัมพันธ์) และการบริหารงาน ตามหลักอิทธิ บาทธรรม(ธรรมที่นำทางสู่ความสำเร็จ) ทั้ง 4 ประการคือ ฉันทะ (มีความสนใจ) วิริยะ (มีความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) วิมังสา (หมั่นทบทวนการงาน) รวมถึงการบริหารงานตามหลักฆราวาสธรรม(ธรรมสำหรับผู้ครอง

---

[119]พระพีระพงศ์ โชตินอก, “การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการด้านการศึกษาของโรงเรียนกรณีศึกษา: โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญวัดไพรสณฑ์ศักดาราม” (การค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติจังหวัดเพชรบูรณ์, 2551), 79.

เรือน) ทั้ง 4 ประการ คือ สัจจะ (มีความจริงใจ) ทมะ (มีความข่มใจ) ขันติ (มี ความอดทน) และจาคะ (มีการเสียสละ)[120]

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล และด้านการบริหารและการปกครอง ตามลำดับ ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานด้านการบริหารจัดการศึกษาของเจ้าอาวาส พบว่า ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ขาดแคลนครู มีไม่เพียงพอ และไม่มีการอบรมครูที่จะสอน ทำให้เกิดการขาดแคลนครูที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลี แผนกธรรมและแผนกสามัญ แนวทางแก้ไขคือควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนทั้งทางโลกและทางธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอน และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก 6 เดือน[121]

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมฺโม ได้ศึกษาเรื่อง วัดศูนย์ การเรียนรู้เพื่อจัดการความขัดแย้งทางสังคม พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ของวัดในภาคตะวันออก ส่วนใหญ่มีพัฒนาการเก่าแก่กว่า 200 ปี การเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้ มีสาเหตุเกิดจากวัดมีความต้องการให้คนในชุมชนได้พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต วัดจึงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมการถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ อันสนองความต้องการของสังคมและเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการพัฒนาสังคม ปัญหาของศูนย์การเรียนรู้ของวัดด้านเศรษฐกิจคือขาดงบประมาณ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับทำให้ไม่มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน ส่วนปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากการไม่อาจคัดกรองบุคลากรที่เข้ามาพึ่งวัดโดยการปฏิเสธผู้ที่ไม่มีคุณภาพหรือเป็นภาระจากสังคมได้ และไม่มีพระราชบัญญัติเฉพาะศูนย์การเรียนรู้ของวัด ความต้องการศูนย์การเรียนรู้ ของวัดเพื่อบริการชุมชนในภาคตะวันออก พบว่า มีความต้องการด้านการบริหารจัดการด้านวิชาการ

---

[120]นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร, “การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอำเภอเมืองเชียงใหม่” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552), บทคัดย่อ.

[121]พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), บทคัดย่อ.

และด้านเครือข่าย โดยต้องการการสนับสนุนเชิงนโยบาย ต้องการพัฒนาคน ต้องการกฎหมายรองรับ เพื่อจะได้จัดสรรงบประมาณดำเนินการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาวิชาการ ต้องการให้มีการพัฒนาครูผู้สอน พัฒนาสื่อและหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน ต้องการสารสนเทศที่ทันสมัยและการประเมินผลที่วัดความก้าวหน้าของการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านเครือข่าย ต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและให้องค์กรภาคเอกชนมีส่วนร่วมวางแผนจัดการและประเมินผล การพัฒนารูปแบบ พบว่า ควรมีลักษณะสำคัญ 6 ด้าน คือ (1) สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน โดยมี การให้บริการที่สนองตอบการเรียนรู้และการพัฒนาประชาชนในชุมชน (2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคัดเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริม และพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ชุมชนในวัด (4) เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน (5) มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวามีกิจกรรมบันเทิงที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม และได้เรียนรู้จากสาระบันเทิง (6) เป็นเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้เสมือนจริงวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรมและความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น รูปแบบการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแล้วนำไปพัฒนาจิตใจและสร้างดุลยภาพในการดำรงชีวิตของประชาชน[122] และพระมหาสมพงษ์ สมจิตฺโต (แซ่ลิ้ม) ศึกษาเรื่องสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม พบว่า 1. สภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมากที่สุดคือ ด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านผู้สอน และน้อยที่สุด คือ ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน 2. ปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมากที่สุดคือ ด้านหลักสูตร รองลงมาคือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และน้อยที่สุดคือ ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน 3.เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ โดยรวมและรายด้านมีความเห็น

---

[122]พระมหาเรืองเดช ถาวรธมฺโม (ศรีประสม), “วัด : ศูนย์การเรียนรู้เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคม” (งานสัมมนาวิชาการ ภาคภาษาไทย วันวิสาขบูชาโลก 2553 ครั้งที่ 7, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย พระนครศรี อยุธยา, 2553), 203-206.

ไม่แตกต่างกัน และ ระดับการศึกษา (วุฒิทางธรรม) ด้านเปรียญธรรม พบว่า สภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. เปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ โดยรวมและรายด้าน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน และ พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ โดยรวมทุกด้าน มีความเห็นแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05สามารถช่วยให้นักเรียนประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้[123]

และพระมหาประมาณ สายเปลี่ยน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนศรีนภเขตวิทยา (พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา) อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า 1.ภาพรวมผลการประเมินด้านปฏิกิริยา อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินที่ต้องการ เมื่อพิจารณาเป็น รายองค์ประกอบย่อย พบว่า อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ 2. ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการประเมินความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลัก พรหมวิหาร 3 ไตรสิกขา ศีล 10 และวิธีการเจริญเมตตาในชีวิตประจำวัน ในภาพรวมตามความคิดเห็นของนักเรียนพบว่า นักเรียนเห็นว่า ตนเองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร 3 ไตรสิกขา ศีล 10 และวิธีการเจริญเมตตาในชีวิตประจำวัน ในช่วงหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 3. ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนผู้เข้าร่วมโครงการ ระหว่างร่วมกิจกรรมในโครงการ ในภาพรวมในด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนอดกลั้น ความเมตตากรุณา ความกล้าหาญ และความเคารพและยอมรับตนเองและผู้อื่นพบว่า นักเรียนเห็นว่าตนเองมี

---

[123]พระมหาสมพงษ์ สมจิตฺโต (แซ่ลิ้ม) , “สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553),บทคัดย่อ.

พฤติกรรมทุกด้านในช่วงหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด[124] เสมอจิต ชูหอยทอง ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน: ศึกษากรณีวัดห้วยเกี๋ยงอำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กิจกรรมพื้นฐาน 4 ประการอันได้แก่การวางแผน(Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำและสั่งการ(Leading and Directing) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารจัดการ และใช้ชุมชนเป็นฐาน เน้นปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านวัดโรงเรียนและส่วนราชการหรือ “บวร” เป็นหลักเมื่อเกิดปัญหาในการบริหารงาน จะใช้วิธีการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาและสร้างความเข้าใจ เพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต และเจ้าอาวาสมีใจรักและความมุ่งมั่นทุ่มเทที่จะพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ กลางการเรียนรู้ในชุมชนอย่างแท้จริง มีการเตรียมความพร้อมของวัดในด้านต่าง ๆ เน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนสนใจปัญหาของชุมชน จัดแหล่งและกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆขึ้นในวัดเพื่อให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ คิดนอกกรอบประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและศรัทธาในกิจกรรมที่วัดทำ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนประเทศชาติและเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อวงการพระพุทธศาสนาสืบไป[125] พระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญโญ(บุญวงศ์) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นฐานรองรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ดี การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาในระบบตามพระราช บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อสนองนโยบายของรัฐ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ประชากรของชาติให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข และมีทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม ให้เป็นสุข พัฒนาภูมิความรู้ของพระภิกษุ-สามเณร ให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การ

---

[124]พระมหาประมาณ สายเปลี่ยน, “การประเมินโครงการการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนศรีนภเขตวิทยา (พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา) อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553), บทคัดย่อ.

[125]เสมอจิต ชูหอยทอง, “การบริหารจัดการวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน : ศึกษากรณีวัดห้วยเกี๋ยงอำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), บทคัดย่อ.

บริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นองค์กรหลักที่ควบคุม และส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง[126]

จริยา จัตุพร ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ ดร.พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล พบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยทำหน้าที่ด้านการศึกษาของชาติด้วยทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับ บ้าน วัด โรงเรียน และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์[127]

พระมหาเมธา อภินนฺโท (ดวงคุณ). ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมี ดังนี้ ผู้บริหารและครูสอนมีความเห็นว่าปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือด้านการบริหารทั่วไป รองลงมาด้านพฤติกรรมการสอนของครู ด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเรียงตามลำดับ ส่วนนักเรียนมีความเห็นต่อระดับปัจจัยที่มีผลด้านพฤติกรรมการสอนของครูมากที่สุด รองลงมาด้านสภาพแวดล้อม ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารทั่วไปและด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามลำดับ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสอนกับความคิดเห็นของนักเรียน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05[128] พระครูชัยกิจจารักษ์ ฐิตธมฺโม (เทวินทร์) ศึกษาเรื่องประสิทธิผลการจัดการ ศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า ประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการใน

---

[126]พระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญฺโญ(บุญวงศ์), “ รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงศ์ชวลิตกุล, 2554), บทคัดย่อ.

[127]จริยา จัตุพร, “บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ ดร.พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล” (วิทยานิพนธ์ปริญญาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), บทคัดย่อ.

[128]พระมหาเมธา อภินนฺโท (ดวงคุณ), “ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554),บทคัดย่อ.

อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรีอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านการจัดการศึกษา ด้านหลักสูตรการเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการประเมินผลการเรียน ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ดังนี้ 1. ขาดความพร้อมในการจัดระบบการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องของการจัดหลักสูตร 2. ขาดงบประมาณ ในการดำเนินการจัดการศึกษา 3. ขาดแคลนครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ 4. ขาดระบบในการจัดการศึกษา 5. การจัดเวลาเรียนยังไม่เป็นระบบไม่แน่นอน 6. มีเวลาเรียนน้อยเกินไป จึงไม่สามารถทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งสำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษา ดังนี้ ควรคัดเลือกเนื้อหาเพื่อนำมาสอนให้สัมพันธ์กับผู้เรียน จัดตารางการศึกษาให้ตรงกับหลักสูตร ควรสรรหางบประมาณมาดำเนินการให้เพียงพอต่อความต้องการด้านการจัดการศึกษา ควรสรรหาครูที่มีความรู้ ภูมิความรู้แตกฉานและเข้าใจทั้งทางโลกทางธรรม เป็นระบบที่ดี และควรแบ่งเวลาเรียนให้เหมาะสม ควรจัดให้เรียนตลอดทั้งปี และมีการสับเปลี่ยนเรียนวิชาอื่นด้วย[129]

พระไพศาล ปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง) ศึกษาเรื่อ ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลากร ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสื่ออุปกรณ์การสอน อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ พระที่สอนพระปริยัติธรรมมีจำนวนน้อย ที่สอนอยู่ก็สอนหลายวิชา ใช้วิธีการสอนแบบไม่ทันสมัย ไม่มีเทคนิคใหม่ๆ ทำให้ขาดความน่าสนใจในการเรียน ขาดอุปกรณ์ที่จะมาช่วยสอน เพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียน สถานที่เรียนอยู่ที่แออัด ไม่สงบ และมีเสียงรบกวนจากภายนอก ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอน ได้แก่ ด้านบุคลากร สรรหาพระที่ทำหน้าที่สอนพระปริยัติธรรมรุ่นใหม่เพิ่มขึ้น โดยทดสอบวัดความรู้และทดลองปฏิบัติหน้าที่การสอนจริง, ด้านเทคนิคและวิธีการสอน เพิ่มแรงจูงใจในการท่องจำอาจจะ

---

[129]พระครูชัยกิจจารักษ์ ฐิตธมฺโม (เทวินทร์), “ประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ ในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555),บทคัดย่อ.

เป็นค่าตอบแทนหรือรางวัล เพื่อให้เกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น, ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน เพิ่มอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยสอนเพิ่มมากขึ้น เช่น สื่อรูปภาพ สื่อเสียง, ด้านสภาพแวดล้อม จัดสถานที่เรียนให้เหมาะสม มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก[130]

พระปลัดสมควร อธิปุญฺโญ (วงค์วรรณ) ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาครพบว่า 1.ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาครนั้น พบว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง/หน้าที่ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรมมีความสัมพันธ์กันซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้ 3. ผลการสัมภาษณ์ พบว่า การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นความจำเป็นเพราะผู้เรียนจะได้ความรู้พระธรรมวินัย ได้ปฏิบัติตามคำสอนให้ถูกต้องเหมาะสม และปฏิบัติการสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติตามได้ด้วยปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรงสำนักเรียนบาลีประจำจังหวัดยึดหลักบริหารจัดการที่ว่าทุกคนมีส่วนร่วมและมีส่วนสำคัญในการจัดการการศึกษา ทั้งฝ่ายคณะผู้บริหาร และฝ่ายผู้เรียนจะต้องร่วมกันพัฒนาศักยภาพตามขีดความสามารถ ต้องร่วมแรงและร่วมใจกันรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ ตัวเองรับผิดชอบเมื่อถึงวาระการประชุมตามเกณฑ์ที่วางไว้ทุกฝ่ายจะต้องมาประชุมร่วมกันเพื่อให้รู้ข้อบกพร่อง วางแผนแก้ไขและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ 4. ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดความดูแลเอาใจใส่จากเจ้าคณะพระสังฆาธิการชั้นปกครองสูงสุดที่สำนักเรียนบางสำนักเรียนสามารถดำรงอยู่ได้ก็เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลและจัดสรรงบประมาณมาให้ใช้จ่ายและจัดการศึกษาด้วยศรัทธาของเจ้าอาวาสและคณะครูสอนข้อเสนอแนะ

---

[130] พระไพศาล ปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง) ,ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2555.บทคัดย่อ.

พระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสาคร ควรเยี่ยมเยือนดูแลสำนักเรียน ให้คำแนะนำและข้อคิดถึงการเรียนว่าดีมีประโยชน์ ให้กำลังใจเจ้าอาวาสและครูสอน ช่วยหาทุนรอนมาสนับสนุน[131]

พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ) ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ไม่มีความสัมพันธ์กันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ทั้งพระสงฆ์และประชาชน สามารถสรุปได้ดังนี้ พระสังฆาธิการส่วนมากไม่มีการวางกฎระเบียบที่แน่นอนสำหรับการปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในปกครอง, พระสังฆาธิการไม่มีมาตราการรองรับความผิดในเรื่องบทลงโทษ ขาดการวางแผนในเรื่องแผนปฏิบัติงานประจำปี ขาดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในเรื่องตัวบุคลากรผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้, บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมและบาลียังใช้หลักการสอนแบบเดิมๆ, ยังขาดการสร้างแรงจูงใจ สำหรับทั้งผู้ที่จะเรียน และผู้ที่สอบได้เปรียญธรรม และขาดเงินงบประมาณสนับสนุนการเรียนในการศึกษาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานีนั้นมีการบริหารงาน 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์[132]

พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว) ศึกษาบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มี

---

[131]พระปลัดสมควร อธิปุญฺโญ (วงค์วรรณ), “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556),บทคัดย่อ.

[132]พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านและสรุปได้ดังนี้โดยภาพรวม งานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมากเพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุน ช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดีในการพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการทำให้การทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะพลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอ และข้อเสนอแนะในบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์ คือ ควรมีการวางแผนที่ดีในการบริหารจัดการ การกระจายงานและการประชาสัมพันธ์ ควรสนับสนุนเฉพาะบางกิจกรรมที่มีความสำคัญและไม่ต้องใช้พื้นที่ในการจัดกิจกรรมมากนักเนื่องด้วยสถานที่ทางวัดไม่ค่อยพอเพียงและควรมีการจัดตั้งกองทุนสำรองเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติและจัดให้มีการเปิดรับอาสาสมัครช่วยเหลือกิจกรรมที่อาจจะมีมากขึ้นในอนาคต[133] พระครูพิทักษ์สังฆกิจ (โกสุม ติกฺขวีโร) ศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนศึกษาของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ) พบว่า การจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์เป็นส่วนหนึ่งในการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ได้จัดการศึกษาให้พระภิกษุ-สามเณร และประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย พระปริยัติธรรมแผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และ ระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุตร-ธิดาของชาวจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียง มีโอกาสในการศึกษาและท่านได้มองเห็นประโยชน์ของการศึกษา จึงได้มีนโยบายในการพัฒนาการศึกษา โดยพระภิกษุสามเณรในวัด จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการได้รับการศึกษาเพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้นำความรู้และประสบการณ์ที่มีนั้นมาปฏิบัติสนองงานกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง และให้มีโอกาสได้ดำรงตำแหน่งในระดับเจ้าอาวาส ระดับตำบล ระดับอำเภอ และจังหวัดผลสำเร็จของแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนศึกษานั้น ส่งผลให้พระภิกษุสามเณรได้รับความรู้จากการศึกษา สามารถพัฒนา

---

[133]พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว), “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

คุณภาพชีวิตของตนเองอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติ ความคิด พฤติกรรมในเชิงลบเป็นไปในเชิงบวก พระสังฆาธิการได้มีโอกาสพัฒนาตนเองในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ จนสามารถนำหลักธรรมไปเผยแผ่อย่างกว้างขวาง อันเป็นการประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมตลอดไป[134]

พระสุภาพ อภิชาโต (โทนหงส์สา) ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภยันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต ที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขสอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน การส่งเสริมให้เกิดการสร้างธรรมาภิบาลนั้น มาจากความร่วมมือของทั้งวัด และชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหาและบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล พบว่า 1.หลักนิติธรรม พระสงฆ์นั้นเป็นบุคคลของส่วนรวมเป็นผู้ที่ไม่สามารถจะกระทำตามใจตัวเองได้และถือกฎหมายทั้งสองด้านคือทั้งทางพระวินัยและกฎหมายทางบ้านเมืองเผยแผ่ด้วยความถูกต้องปัญหาในด้านการสื่อสารในหมู่คณะสงฆ์ 2.หลักคุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องมีในเผยแผ่ เมื่อมีคุณธรรมเกิดขึ้นการเผยแผ่ก็เป็นไปด้วยดีใช้หลักในการเผยแผ่ให้ถูกกับสถานการณ์ปัจจุบัน ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในการนำไปใช้ ผู้ปฏิบัติไม่มีแบบแผนในการปฏิบัติ 3.หลักความโปร่งใส ไม่สามัคคีเป็นส่วนที่ทำให้การบริหารไม่สำเร็จและเกิดการแตกร้าวในหมู่คณะ 4.หลักการมีส่วนร่วม พระสงฆ์นั้นมีส่วนร่วม กับสังคมงานที่จะกระทำนั้นขึ้นอยู่กับสถานที่และเวลาด้วย 5.หลักความรับผิดชอบมอบหมายงานทำงานตามหน้าที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามหน้าที่รับผิดชอบ 6.หลักความคุ้มค่ามีการกระจายงานให้ทำตามความถนัด เพื่อความคุ้มค่าและประโยชน์อันพึงจะได้รับซ้ำซ้อน ที่ไม่มีแบบแผน เผยแผ่โดยไม่มีหลักการไม่ถนัดในงานที่ทำ การบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล พบว่า การบริหารวัด

---

[134]พระครูพิทักษ์สังฆกิจ (โกสุม ติกฺขวีโร), “แนวทางการส่งเสริมการศึกษาด้าน ศาสนศึกษาของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

โดยใช้หลักธรรมาภิบาลนั้นต้องอาศัยหลักการมีเหตุผลและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับวัดควรให้เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพราะถือว่าทั้งสองฝ่ายเป็นผู้นำในการบริหารวัดและหมู่บ้านให้มีการบริหารจัดการได้อย่างมีระบบควรมีการพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์และสามเณรโดยนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้เพื่อพระสงฆ์ และสามเณรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นไปและสนับสนุนเกี่ยวสาธารณูปโภคในเรื่องการรักษาพยาบาลเวลาพระสงฆ์ และสามเณร ด้วยการตั้งกองทุนไว้สำหรับสนับสนุน[135]

พระอธิการสุรินทร์ ฐานวโร (นราแหวว) ศึกษาเรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังนี้ ด้านหลักสูตร ควรให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อที่จะทำให้หลักสูตรนั้นเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด รวมถึงเนื้อหาวิชามีความสอดคล้องกับหลักสูตรของสถานศึกษาน้อยมาก ด้านการเรียนการสอน มีความทันสมัย และเป็นปัจจุบันน้อยมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาเก่า ที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนไม่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบันได้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ขาดการนำผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาช่วยในการผลิตสื่อสำหรับการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนน้อย ด้านการวัดและประเมินผล ครูผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนของนักเรียนตามสภาพเป็นจริงนั้นน้อยมาก แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ คือ ควรจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนของโรงเรียนในแต่ละระดับชั้น และเหมาะสมกับวัยควรจัดการเรียนการสอนอย่างมีแผนการสอนที่ชัดเจนเพื่อให้นักเรียนใช้ศึกษาต่อได้ สื่อการสอนควรมีหลากหลาย เหมาะสมกับเนื้อและมีการใช้เทคโนโลยีประกอบการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนควรใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ เช่น สถานที่ สำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา และ การวัดและประเมินผล ควรวัดให้หลากหลายวิธี และแจ้งผลการสอบให้เร็วเพื่อให้นักเรียนได้ปรับปรุงตนเอง และสามารถนำผลการเรียนไปเทียบผลการเรียนที่โรงเรียน

---

[135]พระสุภาพ อภิชาโต (โทนหงส์สา), “บทบาทพระสังฆาธิการกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

ประจำได้[136] พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ทั้งพระสงฆ์และประชาชน สามารถสรุปได้ดังนี้ พระสังฆาธิการส่วนมากไม่มีการวางกฎระเบียบที่แน่นอนสำหรับการปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในปกครอง, พระสังฆาธิการไม่มีมาตราการรองรับความผิดในเรื่องบทลงโทษ ขาดการวางแผนในเรื่องแผนปฏิบัติงานประจำปี ขาดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในเรื่องตัวบุคลากรผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้, บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมและบาลียังใช้หลักการสอนแบบเดิมๆ, ยังขาดการสร้างแรงจูงใจ สำหรับทั้งผู้ที่จะเรียน และผู้ที่สอบได้เปรียญธรรม และขาดเงินงบประมาณสนับสนุนการเรียนในการศึกษาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สำหรับประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี นั้นมีการบริหารงาน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์[137]

ณฐพัชร์ แนมบัว ศึกษาเรื่อง การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ฉันทะ ความพร้อมที่จะกระทำงาน วิริยะ การลงมือทำตามแผนงาน จิตตะ การเอาใจใส่กวดขันในงาน และวิมังสา การติดตามประเมินผลงาน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ข้อเสนอแนะต่อ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา คือ ผู้บริหารควรติดตามความก้าวหน้าของงานที่ได้มอบหมาย และควรมีจุดยืนที่ชัดเจน นอกจากนั้นควรจัดให้มีการประชุมประจำเดือนขึ้น เพื่อรับทราบปัญหาภายในองค์กรและควรมีการพัฒนา

---

[136]พระอธิการสุรินทร์ ฐานวโร (นราแหวว), “การศึกษาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

[137]พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556),บทคัดย่อ.

บุคลากรให้ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน[138] พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธ์ ปภสฺสโร), ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า พระสงฆ์มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับ การใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวจากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานีอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดถึงกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิตศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพื่อให้สังคมได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ คือทาน ศีล ภาวนา ส่วนผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป ได้แก่ผลด้านสาธารณประโยชน์ ทำให้ได้สิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น สถานีอนามัย หอสมุด ศาลาประชาคม ซึ่งส่งผลให้เกิดแหล่งรักษาโรค และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ด้านจิตใจทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสาธารณสงเคราะห์ และเกิดศรัทธายิ่งขึ้น[139]

พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แย้มเดช) พบว่า การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตทวีวัฒนา ทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านสื่อการเรียนการสอน, ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน, ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน, และ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เห็นว่า ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารที่ชัดเจนและควรมีการจัดการเรียนรู้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ด้านกิจกรรมการ

---

[138]ณฐพัชร์ แนมบัว, “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

[139]พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธ์ ปภสฺสโร), “บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

เรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมที่ประกอบการเรียนรู้และน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรเพิ่มสื่อการเรียนการสอนให้มากและทันสมัย ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนควรนำผลการเรียนของนักเรียนมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น[140]

สุปรียา ธีรสิรานนท์ พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ได้ยึดแนวการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โผฏฐัพพะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้น เมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้ง 3 ประจวบพร้อมกันจึงเกิดผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้ทางอารมณ์ต่างๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถทดลองได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความดีใจ พอใจ เสียใจ เป็นต้น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 หรือกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสำคัญเท่าๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามนุษย์จะมีความสมบูรณ์เมื่อชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ครบ 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิต และปัญญา[141]

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารการจัดการศึกษาของสงฆ์ข้างต้น จึงควรได้รับความสนใจและช่วยปรับปรุงพัฒนาการบริหารและการจัดการศึกษาของสงฆ์ เพื่อให้เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการศึกษามีความสำคัญกับบุคคลทุกเพศ วัย และทุกสังคม ของประเทศชาติ พระภิกษุและสามเณรก็เป็นบุคคลที่อยู่ในสังคม เป็นประชากรของประเทศชาติ ที่รัฐต้องให้การดูแลและให้การสนับสนุนด้านการศึกษาอย่างจริงจังและเข้าใจ เพราะการจัดการเรียนการสอนของสงฆ์ในปัจจุบัน มีอุปสรรค ข้อขัดข้อง อันเป็นปัญหาต่อระบบการ

---

[140]พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แย้มเดช), “การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

[141]สุปรียา ธีรสิรานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

จัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ มากมาย ดังนั้น การจัดการศึกษาของสงฆ์ จึงมีอุปสรรคและปัญหามาก การที่จะนำการศึกษาของสงฆ์เข้าสู่มาตรฐานการศึกษา ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาสภาพและปัญหาให้รู้แจ้ง แล้วนำมาสู่กระบวนการปรับปรุงแก้ไขเพื่อหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของสงฆ์ ในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นไปตามที่รัฐกำหนดต่อไป

สรุป

สภาพการดำเนินงานบริหารจัดการศึกษาในวัดดังกล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าวัดเป็นสถานที่สำคัญในการจัดการศึกษาทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักร โดยมีเจ้าอาวาสแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการบริหารการจัดการศึกษา และเป็นผู้มีความสำคัญในฐานะที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมโดยการมีส่วนร่วมทั้งในฐานะที่เป็นประธานกรรมการสถานศึกษาและเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารการจัดการศึกษาของวัดดังกล่าว จะพบสภาพปัญหา แนวทางแก้ไข บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารการจัดการศึกษาในสถานศึกษาของวัด

ดังนั้นการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส” จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถสร้างนวัตกรรมในการบริหารการจัดการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์ ให้ขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการศึกษาให้เกิดผลผลิตและผลลัพธ์ที่มีคุณภาพนั้น โดยสำนักเรียนต้องใช้บทบาทของเจ้าอาวาสเป็นตัวขับเคลื่อน เพราะเจ้าอาวาสนับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริหารการจัดการศึกษาในวัด ผู้บริหาร/เจ้าอาวาสจัดว่าเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญโดยใช้บทบาทของเจ้าอาวาส ทั้งในด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลในการประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้ผู้ร่วมงานมีความเชื่อถือ ศรัทธา สร้างแรงบันดาลใจให้ครูและบุคลากรมีความกระตือรือร้น กระตุ้นให้เกิดการพัฒนางานบนพื้นฐานความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทุ่มเทการปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การบริหารการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ. 2545)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่รวบรวมข้อมูลในลักษณะพหุวิธี (Multi-Method) ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1)การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 2)รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และ3)รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะ เจ้าคณะภาค 15 ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม) ซึ่งเป็นบุคลากรหลักสำคัญ รวมทั้ง ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมและผู้เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม)ในฐานะเจ้าคณะภาค 15(จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งประกอบด้วย แผนแบบการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็นสองขั้นตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย

ผู้วิจัยจัดเตรียมโครงการวิจัยอย่างเป็นระบบตามระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย เริ่มต้นด้วยการกำหนดกรณีศึกษา ในการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส” ครั้งนี้ การเลือกกรณีศึกษาเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่ง เพราะผู้วิจัยต้องเลือกกรณีศึกษาที่มีความเหมาะสมที่สุดสำหรับเรื่องที่จะศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยโดยความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาจึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้องานวิจัย ผู้วิจัยจึงเลือกกรณีศึกษาเพียงตัวอย่างเดียว เพื่อสามารถที่จะศึกษาตัวแปรที่เกิดขึ้นในการวิจัยอย่างหลากหลาย (Bogan and BiKlen)[1] สำหรับการเลือกกรณีศึกษานั้น ผู้วิจัยโดยความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาเลือกกรณีศึกษาโดยวิธีเจาะจง(purposive sampling) ซึ่งพิจารณาจากคุณสมบัติที่ตั้งไว้ (criterion –based sampling) ประกอบด้วย

1. เป็นวัดที่มีการจัดการศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ และได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ทั้งในสถาบันสงฆ์และสถาบันทางสังคมอื่น เป็นอย่างดี

2. มีผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะภาคขึ้นไป

3. มีผลงานเป็นที่ปรากฏในการบริหารการจัดการศึกษา ทั้งที่เป็นเอกสาร และเป็นที่ยอมรับของสาธารณะ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรณีศึกษา คือ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร สมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส เพราะเป็นวัดขนาดใหญ่ชนิดราชวรมหาวิหารและจัดการศึกษามาเป็นระยะเวลานานรวมทั้งมีผลงานด้านการจัดการศึกษาเป็นที่ปรากฏ ประกอบกับพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างยิ่งในเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของสงฆ์และมีคุณูประการที่สำคัญต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งของการจัดการศึกษาของสงฆ์ และการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ รวมทั้งมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากมายที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญของท่านในเรื่องการบริหารจัดการศึกษา

เมื่อได้กรณีศึกษาแล้วผู้วิจัยศึกษาสภาพการบริหารการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นโดยวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร โดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา

---

[1]Bogan and BiKlen, 1982: 58, อ้างถึงใน นพดล เจนอักษร, “การใช้อำนาจในการบริหารของผู้นำทางการบริหารการศึกษาไทย กรณีศึกษาเชิงคุณภาพ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), 19.

บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการศึกษาในวัด จากหนังสือในห้องสมุด บทความวิชาการ วารสาร และจากอินเตอร์เน็ตทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค 15 และเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในด้านประวัติ และรูปแบบวิธีการบริหารจัดการศึกษา และคุณูประการในการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาของท่าน

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย

เพื่อให้ตอบข้อคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์เอกสาร บทความทางวิชาการ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาโดยสงฆ์และบทบาทของเจ้าอาวาสในการจัดการศึกษาในวัด ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาประวัติและผลงานด้านการบริหารการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมและเจ้าคณะภาค 15

2. นำข้อสรุปที่ได้มาจากการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารการจัดการศึกษาในวัดใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง(Semi-Structured Interview)

ขั้นที่ 2 เก็บข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยเก็บข้อมูลจากบุคคลหลัก (key informant) คือพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค 15 เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ต้องการในระดับลึกได้มากที่สุด รวมทั้ง และผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมและในฐานะเจ้าคณะภาค 15จนได้ข้อมูลที่ซ้ำกันมากพอสมควร พอที่จะรวบรวมเป็นแนวคิด และอธิบายรูปแบบ /แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการศึกษาเอกสารเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบในเรื่องประวัติและคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามวิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ[2] ดำเนินการ3วิธีการ คือ 1) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล(Data triangulation) คือการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)และการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยใช้แนวคำถามที่ตอบวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัยแล้ว ก็ไปสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ ต่อไป โดยใช้การสัมภาษณ์จากคำถามชุดเดียวกัน แล้วนำข้อมูลมาประมวลผล ข้อมูลคำตอบใดที่ขัดแย้งกันก็จะรวบรวมคำตอบที่ได้ไปย้อนถามผู้ให้ข้อมูลเรียงตามลำดับลงมา โดยเริ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลักก่อน คือพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จนได้คำตอบที่ตรงกัน เพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล 2) การตรวจสอบด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นเมื่อใช้แนวคิดทฤษฎีต่างกัน การแปลความหมายที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร 3) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อใช้วิธีการต่างๆ เก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันได้แก่ การศึกษาถึงแบบแผนการปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดย การสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และรวมทั้งการตรวจสอบด้าน ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล พิจารณาว่าเมื่อผู้เก็บรวบรวมข้อมูลหลายคนเก็บในประเด็นเดียวกันจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

ขั้นที่ 4 การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจะนำมาจัดระเบียบโดยการแยกประเภทข้อมูล (data classification) เป็นประเภทต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างบทสรุป และการรายงานผล จะกระทำควบคู่กันไปในระหว่างการออกภาคสนาม (field work) โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปและนำเสนอในรูปของวิธีการเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทฤษฎีหรือข้อมูลทางวิชาการที่ผู้วิจัยยกมาเป็นแนวคิดหลักของการวิจัยในครั้งนี้

จากรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิที่ 12

---

[2]สุภางค์ จันทวานิช, **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 34-36.

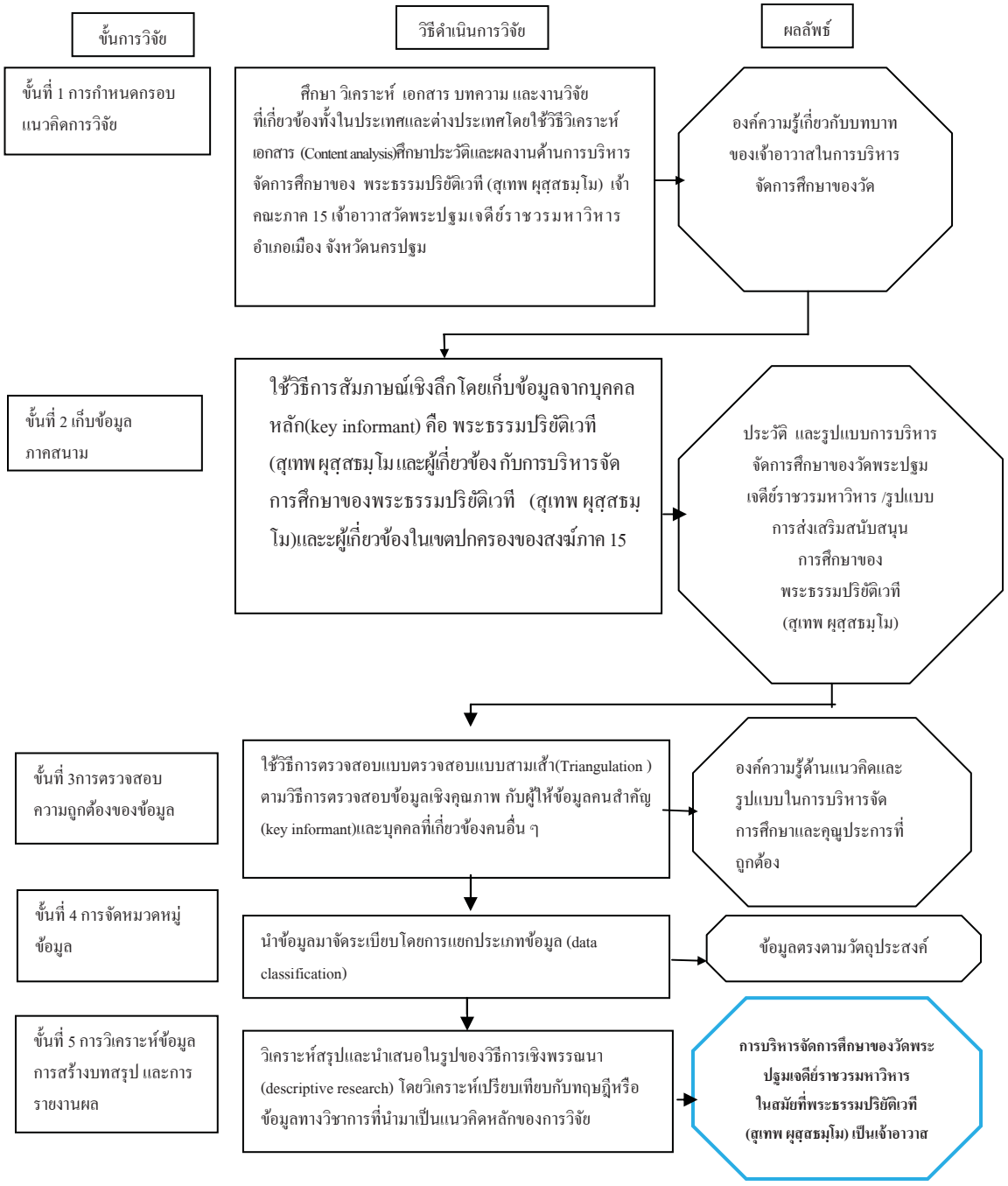

แผนภูมิที่ 12 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย โดยประกอบด้วยแผนแบบการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แผนแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)โดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

พลวิจัย(Subjects)ที่ใช้วิจัยในครั้งนี้ คือ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมเจ้าคณะภาค 15 และผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ในจังหวัดนครปฐมและเขตปกครองสงฆ์ภาค 15

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษา ในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และ เจ้าคณะภาค 15ประกอบด้วย 1)การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นเจ้าอาวาสและ 2) รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 3)และรูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

แบบสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง (Open Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อให้ทราบข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับการบทบาทของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เจ้าคณะภาค 15 เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมในการบริหารการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร 2) รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสและ 3) รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 รวมทั้งอัตตะชีวประวัติ และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนการสร้าง ดังต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้างโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง (Open Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อให้ทราบข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในการบริหารการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมมีวิธีการสร้างดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ภาระงานตามกรอบการจัดการศึกษาโดยสงฆ์

2. กำหนดกรอบแนวคิด ขอบเขต ของการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยการจัดการศึกษาด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนด

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบประเด็นการสัมภาษณ์ว่าครอบคลุมหรือไม่

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยเหตุที่การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนลุ่มลึกความชัดเจนเพียงพอสำหรับการตอบปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ผู้ โดยวิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลถึงพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนี้ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ว่าผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร รวมทั้งชี้แจงขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ในการศึกษาข้อมูลทางเอกสารจะกระทำก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม และในขณะระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลที่ทำการศึกษา ได้แก่ เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ข้อมูลจากหน่วยงานราชการ และแหลงข้อมูลอื่น ๆ

2. เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ข้อมูลเชิงกายภาพใช้วิธีสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน และสภาพแวดล้อมทั่วไป

3. รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) สำหรับข้อมูลพื้นฐาน และคำถามที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการเก็บข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของแต่ละสถานการณ์

4. ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งสิ้น 5เดือน คือ ตั้งแต่เดือนเมษายน – สิงหาคม พ.ศ. 2557

5. ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการศึกษาด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling Method) เพื่อให้ได้พื้นที่มีลักษณะการผสมผสานครอบคลุมในจังหวัดนครปฐมและภาคการปกครองสงฆ์ภาค 15 เพื่อให้ได้พลวิจัย ที่หลากหลาย [3]

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสารนั้น ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดกระทำข้อมลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 ใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ ออกเป็นหมวดหมู่ โดยยึดหลักเกณฑ์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยเป็นหลัก

---

[3]บุญใจ ศรีสถิตนรากูร, **ระเบียบวิธีการวิจัยทางพยาบาลศาสตร์** (กรุงเทพฯ: บริษัท ยูแอนด์ไอ อินเตอร์มีเดีย จำกัด, 2547), 270.

1.2 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์การสังเกต แบบสามเส้า (Triangulation) คือ ตามวิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ[4] ดำเนินการ3วิธีการ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล(Data triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)และการสอบถามเกี่ยวกับทัศนะในการบริหารการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ มีความแตกต่างกันหรือสอดคล้องกันอย่างไร 2) การตรวจสอบด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นเมื่อใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างกัน การแปลความหมายที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร 3) การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อใช้วิธีการต่างๆ เก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันได้แก่ การศึกษาถึงแบบแผนการปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และรวมทั้งการตรวจสอบด้านผู้เก็บรวบรวมข้อมูล พิจารณาว่าเมื่อผู้เก็บรวบรวมข้อมูลหลายคนเก็บในประเด็นเดียวกันจะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นำเสนอผลการวิเคราะห์มูลตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในรูปของการพรรณนา (Descriptive Analysis) จำแนกประเด็นเนื้อหาตามความมุ่งหมายและพื้นที่ของการวิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามควบคู่กันไป โดยมีการตรวจสอบและตีความข้อมูลตลอดเวลาขณะที่ปฏิบัติการภาคสนาม มีการจัดทำบันทึกภาคสนามไว้อย่างละเอียดและเป็นระบบ พร้อมทั้งได้มีการทำดัชนี (Index) ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้เพื่อตอบปัญหาการวิจัย และผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุป ดังนี้

2.1 เนื้อหา(Content Analysis) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่จำแนกตามประเด็นของกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปเบื้องต้นจากข้อมูลที่เป็นเอกสารของโรงเรียน

2.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกประเภทข้อมูลเป็นชนิด ๆ ทั้งโดยใช้แนวคิดทฤษฎี และไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี

---

[4]สุภางค์ จันทวานิช, **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 34.

2.3การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison) โดยการนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่ได้จากการที่ผู้วิจัยสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์เพื่อหาความสัมพันธ์ ความสอดคล้อง หรือความขัดแย้งของข้อมูลนำมาเปรียบเทียบข้อมูลโดยทำเป็นตารางหาความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ เป็นต้น

2.4 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น ถ้าข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการยืนยันก็ถือเป็นสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis)

หลังจากที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว และมีข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วนเพียงพอต่อการตอบคำถามของการวิจัยและเพียงพอต่อการนำมาสร้างข้อสรุปเบื้องต้นตามกรอบแนวคิดของการวิจัยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสรุปเป็นบทบาท/ รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ในการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ต่อไป

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล ดำเนินการโดย ใช้วิธีการการตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามวิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ[5] ดำเนินการ3วิธีการ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล(Data triangulation) คือการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)และการสอบถามเกี่ยวกับทัศนะในการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)จากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ว่ามีความแตกต่างกันหรือสอดคล้องกันอย่างไร 2) การตรวจสอบด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นเมื่อใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างกัน การแปลความหมายที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร 3) การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อใช้วิธีการต่างๆ เก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันได้แก่ การศึกษาถึงแบบแผนการปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จะมีความ

---

[5]สุภางค์ จันทวานิช, **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 34.

เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และรวมทั้งการตรวจสอบด้านผู้เก็บรวบรวมข้อมูล พิจารณาว่าเมื่อผู้เก็บรวบรวมข้อมูลหลายคนเก็บในประเด็นเดียวกันจะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

การสังเคราะห์ผลการวิจัย

เป็นการบรรยายสรุปข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย โดยผู้วิจัยบรรยายให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างผลการวิจัย จากค้นพบมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นข้อความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยนำข้อสรุปต่างๆ มาเชื่อมโยงจนเป็นโครงสร้างของข้อสรุปที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ ประกอบด้วย การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสรูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และรูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15ตลอดจนและอัตตะชีวประวัติ และ คุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

สรุป

การวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1)การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 2)รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และ 3)รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย5ขั้นตอน คือการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย การเก็บข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยเก็บข้อมูลจากบุคคลหลัก (key informant) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างบทสรุป และการรายงานผล โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปและนำเสนอในรูปของวิธีการเชิงพรรณนา(descriptive research)

ด้วยเหตุที่การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนลุ่มลึกความชัดเจนเพียงพอสำหรับการตอบปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อขอความ

อนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลถึงพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนี้ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ว่าผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร รวมทั้งชี้แจงขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ในการศึกษาข้อมูลทางเอกสารจะกระทำก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม และในขณะระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลที่ทำการศึกษา ได้แก่ เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ข้อมูลจากหน่วยงานราชการ และแหลงข้อมูลอื่น ๆ

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งสิ้น 5 เดือน นับตั้งแต่เดือนเมษายน – สิงหาคม พ.ศ. 2557 ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการศึกษาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้พื้นที่มีลักษณะการผสมผสานครอบคลุมในจังหวัดนครปฐมและภาคการปกครองสงฆ์ภาค 15 เพื่อให้ได้คำตอบที่หลากหลาย

บทที่ 4

การบริหารจัดการศึกษา ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและรูปแบบ/แนวทาง การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

การบริหารจัดการศึกษา ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

การจัดการศึกษาโดยวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารได้มีการพัฒนาการดำเนินงานและเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด ก็ด้วยวิธีการบริหารจัดการด้านการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) อันเนื่องมาจาก ความเป็นนักบริหารจัดการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่งท่านนับเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทของการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งในทางพระพุทธศาสนา และการบริหารจัดการศึกษาในทางโลกธรรมด้วยวิธีการดำเนินการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สมดังที่ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า ถ้าคนมีการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ก็จะทำให้คนทันสถานการณ์ คนจะเข้าใจอะไร ๆ ได้ดีขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็จะดีขึ้น[1] ดังจะเห็นได้จากวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารที่จัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ให้ภิกษุสามเณร และบุคคลทั่วไป ดังต่อไปนี้

ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดพระปฐมเจดีย์เปิดขึ้นเมื่อ วันที่ 24 เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2536 โดยใช้อาคารโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร)เป็นสถานที่เปิดทำการสอน ช่วงเวลา 08.30 -11.30 น.ระหว่างเดือน มิถุนายน ถึง เดือน พฤศจิกายน ของทุกปี หลักสูตรการสอน ธรรม ประวัติพระพุทธศาสนา ศาสนปฏิบัติ และเบญจศีลเบญจธรรม

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์ ได้เปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา โดยมีพระเดชพระคุณฯ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค 15 เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นผู้อำนวยการ พระมหาสุวิทย์ ปวิชฺชญฺญ ป.ธ.9 เป็นเลขานุการ โดย

---

[1]ประเวศ วะสี, **ฝึกฝนคมความคิด**, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2545), 29.

ได้เปิดสอนที่โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (มหินทรศึกษาคาร) เป็นสถาบันแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2540 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดพระปฐมเจดีย์ (ศพอ.พจ.) ได้รับการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการจากกรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการเรียนการสอน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและให้มีการสอนธรรมศึกษาสนามหลวงเป็นประจำทุกปี และในปีเดียวกันนี้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์วัดพระปฐมเจดีย์ฯ ได้สนองนโยบายสอนธรรมศึกษาตามโรงเรียน เพื่อต่อต้านยาเสพติด สร้างภูมิคุ้มกันชีวิตแก่เยาวชน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้ส่งพระอาจารย์ไปสอนตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งมี สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครปฐม ให้ความสะดวก มีนักเรียน นิสิต นักศึกษา สอบได้เป็นจำนวนมาก ในปีพุทธศักราช 2543 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดพระปฐมเจดีย์ฯ ได้รับคัดเลือกให้เป็น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาดีเด่น สร้างความปีติให้เกิดแก่ผู้มีส่วนร่วมเป็นอย่างยิ่ง ในปีการศึกษา 2551 นี้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดพระปฐมเจดีย์ฯ ได้เปิดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาชั้น ตรี โท เอก ใน 18 สถาบันการศึกษา มี ปีการศึกษา 2552 ได้เปิดขยายการเรียนการสอนเปิดรับสมัครนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ เปิดสอนในภาคเช้า สอนธรรมศึกษา (ป.5 ขึ้นไป) และความรู้คู่คุณธรรม ป.1 ถึง ป.4 ในภาคบ่ายเปิดสอนวิชาเรียนเสริมพิเศษ วิชาเลือกเสรี 6 วิชา คือ ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ดนตรีและร้องเพลง สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ภาษาอังกฤษ ศิลปะการประดิษฐ์ ศิลปะการถ่ายภาพเบื้องต้น และศิลปะการวาดภาพ

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดพระปฐมเจดีย์ เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษาและวิชาความรู้คู่คุณธรรม โดยเป็นการเน้นที่เยาวชนและประชาชนที่สนใจให้เรียนฟรีตลอดหลักสูตร นักเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการเป็นนักเรียนจากโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ และโรงเรียนอื่น ๆ ในเขตเทศบาลจังหวัดนครปฐม โดยกำหนดวันและเวลาเรียนทุกวันอาทิตย์ แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา ดังนี้ ภาคเช้า กิจกรรมห้องประชุมมีสวดมนต์ทำสมาธิ นันทนาการ ตั้งแต่เวลา 07.30 น.-11.00 น.ชั้น ป. 1-3 เรียนความรู้คู่คุณธรรม ชั้น ป.4 ขึ้นไปเรียนธรรมศึกษาตรี โท เอก ภาคบ่าย เวลา 12.30 น. – 15.00 น.กิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาสามัญ แบ่งเป็นแต่ละชมรมในแต่ละปีการศึกษาจะเปิดทำการเรียนการสอน

วิสัยทัศน์

1. เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กและเยาวชนประจำจังหวัดนครปฐม
2. อบรม ปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของเด็กและเยาวชน
3. สร้างเสริมความรู้รักสามัคคี ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
4. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัด-บ้าน-โรงเรียน

5. สนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมของวัดและพระพุทธศาสนา

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์ฯ ได้กำหนดนโยบายไว้ดังนี้

1. ด้านอาคารสถานที่ วัสดุและอุปกรณ์ ใช้อาคารโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (อาคารแก้ว – กุณโสภณ) เป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนและ/หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ เช่น ซุ้มตะเคียนทอง ศาลาการเปรียญ หอสมุดวัดฯ และที่อื่น ๆ ตามความเหมาะสม จัดหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ที่จำเป็นและทันสมัยให้เพียงพอแก่การเรียนการสอน

2. ด้านบุคลากร คัดเลือกบุคลากรเพิ่มเติม ซึ่งเป็นพระภิกษุ-สามเณร เปรียญธรรม ภายในและนอกวัด อบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอส่งเสริมสวัสดิการเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร

3. ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมและทันสมัยอยู่เสมอ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4. ด้านการบริหารและการจัดการ ปรับปรุงระบบการบริหารงานของศูนย์ฯ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พัฒนาระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์ภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและอำนวยประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน[2]

ปัจจุบันได้เปิดขยายการเรียนการสอนเปิดรับสมัครนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ และสอนธรรมศึกษา (ป.5 ขึ้นไป) และความรู้คู่คุณธรรม ป.1 ถึง ป.4 ในภาคบ่ายเปิดสอนวิชาเรียนเสริมพิเศษ วิชาเลือกเสรี 6 วิชา คือ ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ดนตรีและร้องเพลง สวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ ภาษาอังกฤษ ศิลปะการประดิษฐ์ ศิลปะการถ่ายภาพเบื้องต้น และศิลปะการวาดภาพ เป็นต้น[3]

การดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในรูปลักษณ์ใหม่ ซึ่งจะมีการบริหารจัดการในเชิงรุก โดยมีการปรับบทบาทใหม่แตกต่างจากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอดีต เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ กล่าวคือ จะมีบทบาทอันหลากหลาย กว้างขวางสามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มของสังคม กล่าวคือ นอกจากจะพัฒนาเด็กและเยาวชนแล้ว ยังมีบทบาทที่จะพัฒนากลุ่มข้าราชการและกลุ่มประชาชนทั่วไป

---

[2]งานประชาสัมพันธ์ สพป. นครปฐมเขต 1, **มุทิตาจิต “อายุวัฒนมงคล” เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร**, เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2556, เข้าถึงได้จาก http://prfa1.wordpress.com/

[3]วัดพระปฐมเจดีย์, **ประวัติศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์**, เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2556, เข้าถึงได้จาก http://watphrapathomchedi.com

เพื่อสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ให้กับประชาชน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในวิชาการต่างๆ แบบไม่มีวันหยุด ทั้งวันเสาร์ วันอาทิตย์ วันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแนวทางในการดำเนินงานจึงจำเป็นต้องการดำเนินการไปตามขั้นตองนับตั้งแต่เริ่มจัดตั้งไปจนถึงขั้นตอนของการดำเนินงานให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง เพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้กับคนในชุมชนและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นี้จะเป็นศูนย์รวมกิจกรรมในมิติศาสนาและวัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงามผู้ที่จะจัดตั้งและดำเนินการจะต้องเป็นบุคคลที่เสียสละเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม ในระเบียบใหม่ของกรมการศาสนาได้เปิดกว้างให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการจำเป็นต้องยึดตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ.2550 ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) สถานที่จัดตั้งศูนย์เช่น วัด มูลนิธิ สมาคม สถานศึกษา หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น 2) การบริหารจัดการศูนย์โดยมีคณะกรรมการบริหารศูนย์ 3) การขอจัดตั้งศูนย์ในกรุงเทพมหานครยื่นขอจดทะเบียนต่อกรมการศาสนา โดยความเห็นชอบของเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเขตและเจ้าคณะจังหวัด ในส่วนภูมิภาคยื่นขอจดทะเบียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดโดยความเห็นชอบของเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอและเจ้าคณะจังหวัดโดยให้วัฒนธรรมจังหวัดเป็นนายทะเบียนและเมื่อจดทะเบียนแล้วให้รายงานไปยังกรมการศาสนา[4]

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในรูปลักษณ์ใหม่ จะเป็นพลังสำคัญที่จะพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนแบบครบวงจร ภายใต้การสนับสนุนของประชาชนในชุมชนเองอย่างเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาคุณภาพทุกช่วงวัยของชีวิตของประชาชนให้เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุขยิ่งขึ้น

โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์

โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2494 โดยการริเริ่มและดำเนินการในเบื้องต้น ของท่าน พระครูปลัดธรรมจริยวัตร อดีตเลขานุการเจ้าคณะตรวจการภาค 7 ปัจจุบัน เป็นพระราชาคณะที่ พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิโท ป.ธ.6) เจ้าคณะภาค 3 พร้อมด้วยคณะสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปในเขตอำเภอเมืองนครปฐม ประชุมปรึกษา หารือกันเรียบร้อยแล้ว นำเสนอพระเดชพระคุณ พระธรรมปิฎก (โชติ ธมฺมปฺโชติโก) เจ้าอาวาสวัด

---

[4]วัดพระปฐมเจดีย์, **ประวัติศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์**, เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2556, เข้าถึงได้จาก http://watphrapathomchedi.com

พระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร โดยตั้งชื่อว่า "โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์" ซึ่งพระเดชพระคุณฯได้เห็นชอบและอนุมัติทันที พร้อมกับรับเป็นผู้อำนวยการในฐานะที่เป็นเจ้าสำนักเรียน ต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ "พระธรรมวโรดม" ในเบื้องต้น ได้กราบอาราธนาพระเดชพระคุณฯ ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ มหาเถระ) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมดิลก เจ้าคณะตรวจการภาค 7 วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร มาเป็นประธานเปิดโรงเรียน ในการต่อมา พระเดชพระคุณฯ พระธรรมสิริชัย (ชิต ชิตวิปุโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร และอดีตเจ้าคณะภาค 14 ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสมุทรคุณากร เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ได้รับเป็นผู้อำนวยการ จนกระทั่งมรณภาพเมื่อปี พ.ศ. 2527 ต่อมา พระเดชพระคุณฯ พระราชสิริชัยมุนี (โชติ ฐิตโชติ) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ได้รับเป็นผู้อำนวยการ จนกระทั่งมรณภาพเมื่อปี พ.ศ.2535

ปัจจุบัน โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ มีคณะผู้บริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลี ดังต่อไปนี้ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 14 วัดไร่ขิง เป็นอาจารย์ใหญ่ พระธรรมเสนานี เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม วัดวังตะกู เป็นอาจารย์ใหญ่ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค 15 เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร เป็นเลขานุการ พระมหาสุวิทย์ ปวิชฺชญฺญ เลขานุการเจ้าคณะภาค 15 เป็นผู้ช่วยเลขานุการ เจ้าอาวาส ทุกวัดในเขตจังหวัดนครปฐม เป็นกรรมการบริหาร[5]

งานอุปถัมภ์ศาสนศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารดำเนินการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ หลายรูปแบบ เช่น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองนครปฐม มีสถานศึกษาที่ให้บริการจัดการศึกษาในระบบอย่างทั่วถึงทุกระดับ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 7 แห่ง ได้แก่ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ฯลฯ จัดการศึกษาในระบบที่โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ (สอนระดับชั้นอนุบาล – มัธยมศึกษาปีที่ 3)[6]

---

[5]พระมหาสมพงษ์ สมจิตฺโต (แซ่ลิ้ม), **"สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม"** (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2554), 212-213.

[6]อาทร ดีรื่น, **ข้อมูลทั่วไป กศน. อำเภอเมืองนครปฐม**, เข้าถึงเมื่อ 11 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้จาก http:// muangchedi.blogspot.com/p/blog-page_3157.html

วัดพระปฐมเจดีย์ ให้ความอุปถัมภ์สนับสนุนการเรียน การสอนและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดใกล้เคียง เป็นไปด้วยดี จัดส่งจตุปัจจัย พร้อมด้วยสิ่งของไทยธรรมต่างๆ เข้าไปดูแล ช่วยเหลือให้การสนับสนุนในกิจกรรมทุกอย่างด้านการศึกษา ดังนี้

จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี

มอบรางวัลให้กับนักเรียน นักศึกษา แผนกธรรม และแผนกบาลีที่สอบได้

จัดตั้งสำนักงานฝ่ายวิชาการขึ้นในวัดเพื่อสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรทุกระดับชั้น จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน มอบให้นักเรียนและครูเพื่อสะดวกในการเรียนการสอนให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามโอกาส มอบเงินอุดหนุนในการอบรม / บริจาคให้สถานศึกษา ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนสนับสนุนการจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในจังหวัดนครปฐม เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเหล่ากาชาด (สวัสดิ์-สุเทพ) ศูนย์พัฒนาเด็กม่วงตารศ ศูนย์พัฒนาเด็กสระแก้ว ศูนย์พัฒนาเด็กเทศบาลนครปฐม ศูนย์พัฒนาเด็กวัดห้วยจระเข้ เป็นต้น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ในสถานศึกษาต่าง ๆ โรงเรียนอนุบาลสุธีธร โรงเรียนอนุบาลสริมปัญญา โรงเรียนอนุบาลนครปฐม โรงเรียนเทศบาล 1 (วัดพระงาม).โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดเสนหา) โรงเรียนเทศบาล 3 (สระกะเทียม) โรงเรียนเทศบาล 4 (เชาวนปรีชาอุทิศ) โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดพระปฐมเจดีย์) เป็นต้น[7]

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระปฐมเจดีย์

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระปฐมเจดีย์ ตั้งอยู่ที่ถนน ขวาพระ ตำบล พระปฐมเจดีย์อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัด นครปฐม รหัสไปรษณีย์ 73000โทรศัพท์ 034-254453 โทรสาร สถานะภาพศูนย์ กรมการศาสนา อาคารเรียน 1 หลัง 2 ชั้น 4 ห้องเรียน คอมพิวเตอร์สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 เครื่องพระสุธรรมเมธี หัวหน้าศูนย์ชื่อ นางจุฬารัตน์ ศรีสุวัฒนานันท์ วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร กำหนดแนวทางหลักการดำเนินการไว้ดังนี้ 1) การเป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อการกุศล ไม่เก็บค่าธรรมเนียม 2) สอนเด็กก่อนเกณฑ์ทั้งชายและหญิง อายุตั้งแต่ 3-5 ปี 3) ครูสอน คือ พระภิกษุ สามเณร ฆราวาส ครูช่วยสอนและครูพี่เลี้ยง

การจัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เพื่อ เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยรวมในการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีหลักเกณฑ์ในการจัดตั้งดังต่อไปนี้ 1)มีคณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 2)เจ้าอาวาสเป็นผู้เสนอรายงานขออนุญาตจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 3) ครูผู้สอนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

---

[7]พระครู, **เกี่ยวกับวัด**, เข้าถึงเมื่อ 11 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://wathuaykp.com/index.php/

4) มีครูพี่เลี้ยง อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์และวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 5) วัดจะต้องพร้อมในด้านบุคลากร อาคาร สถานที่ และงบประมาณในการบริหารศูนย์ 6) เจ้าอาวาสจะต้องเป็นประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์ 7) มีอาคารสถานที่เหมาะสมปลอดภัย และเพียงพอกับจำนวนเด็ก 8) มีเด็กที่พร้อมจะเข้ามารับการดูแลอบรม จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน 9) เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย 10)บริเวณที่จัดตั้ง ไม่มีหน่วยงานอื่นดำเนินการจัดตั้งศูนย์ในลักษณะเดียวกันและไม่ ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น ผู้บริหารศูนย์ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดที่ดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งศูนย์ การดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์ อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดอาศัยแนวทางจากกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการหรือพระภิกษุดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ไว้ข้อหนึ่งว่า 'ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา ความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินการไปด้วยดี [8]

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กและประชาชนให้มีความรู้ขั้นอ่านออกเขียนได้ ให้ทั่วถึงแบบโรงเรียน ซึ่งวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารจัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์นี้เพื่อเป็นการศึกษาสงเคราะห์เด็ก และการสาธารณสงเคราะห์ประการหนึ่ง ซึ่งกรมศาสนากล่าวว่า การจัดการศึกษาประเภทใดหรือระดับใดก็ตาม ถ้าสามารถจัดโดยวัดหรือพระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการแล้วนับเป็นการทำให้เด็กหรือประชาชนได้ใกล้ชิดหรือเข้าวัดมากขึ้น มีการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและประชาชนให้มีความรู้ขั้นอ่านออกเขียนได้ ให้ทั่วถึงแบบโรงเรียนวัดที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนเด็กก่อนเกณฑ์นี้จัดได้ว่า เป็นการศึกษาสงเคราะห์เด็ก และการสาธารณสงเคราะห์ประการหนึ่ง และการจัดการศึกษาประเภทใดหรือระดับใดก็ตาม ถ้าสามารถจัดโดยวัดหรือพระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการแล้วนับเป็นการทำให้เด็ก หรือประชาชนได้ใกล้ชิดหรือเข้าวัดมากขึ้น มีศีลธรรม และเป็นคนโดยสมบูรณ์ มากกว่าเด็กหรือประชาชนที่ไม่มีโอกาส ดังกล่าว[9] ดังที่พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) กล่าวว่า

“การจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารนั้น ในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที นับว่าเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มากขึ้น คือ ท่านเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัด ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ พระนักเรียน แม้กระทั่งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก เช่น

---

[8]โครงการความร่วมมือทางวิชาการ, **ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระปฐมเจดีย์**, เข้าถึงเมื่อ 11 ตุลาคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.dusitcenter.org/schools/

[9]กรมการศาสนา, **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2542), 36.

อาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน การติดตาม และการประเมินผลการจัดการศึกษาของวัด และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษา ไว้อย่างชัดเจน.นอกจากนี้ พระธรรมปริยัติเวทียังได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการด้านการศึกษา จัดเพิ่มเติมขึ้น จากที่เคยจัดอยู่เดิม คือ เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลี ก่อนสอบบาลีสนามหลวง แก่นักเรียนบาลี ชั้นประโยค1-2 ถึง ประโยค ป.ธ. 7 ณ วัดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นโครงการของโรงเรียนสหบาลีศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนครปฐม มีพระภิกษุสามเณร เข้ารับการอบรมเป็นจำนวนมาก เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก ก่อนเกณฑ์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็ก ก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ โดยอยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดพระปฐมเจดีย์ และยังดำเนินการอยู่ ถึงปัจจุบันนี้ ด้านหน้าที่ผู้บริหารการศึกษาโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นสำนัก เรียนส่วนกลางแผนกบาลีของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม นับตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง เป็นเลขานุการโรงเรียนสหศึกษาบาลีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 พระธรรมปริยัติเวทีได้พัฒนาโรงเรียน ให้เจริญรุ่งเรืองโดยลำดับมา จะเห็นได้ว่าพระธรรมปริยัติเวที เป็นแบบอย่างของการศาสนศึกษาได้ เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะท่านเป็นผู้มีความสมบูรณ์ด้วยความรู้ คู่คุณธรรม ทั้งทางด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการพัฒนาตนและช่วยเหลือสังคม ส่วนรวมให้เกิดสันติสุข” [10]

และในเรื่องนี้พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) กล่าวเพิ่มเติมว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านดำเนินการการจัดการศึกษาในวัด พระปฐมเจดีย์ได้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" โดย ท่านเจ้าคุณฯมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ฯ 3 ระดับ คือ ระดับ ที่ 1 จัด เพื่อตัวบุคคล ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา และ ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษา เพื่อ ตัวบุคคล นั้นคือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารจะต้องศึกษาหลัก เบื้องต้นคือพระวินัย ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณร ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึง ธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำได้ถูกต้อง ตลอดถึงศึกษา เพื่อเอาตัวให้รอด หลุดพ้นจากความทุกข์ สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา นั้นท่านเจ้าคุณฯ จัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี และการจัดการศึกษาเพื่อสังคม ท่านเจ้าคุณฯ จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ สังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรม สามารถใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปได้ สำหรับการจัดการศึกษา

---

[10]สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

สงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น ท่านเจ้าคุณฯจัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การทำแบบนี้นับเป็นการนำเด็กเข้าวัดและนำให้ห่างยาเสพติดที่ห่วงกันอยู่ได้ด้วย”[11]

เช่นเดียวกับ พระเทพมหาเจติยาจารย์ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ดังนี้

“ท่านเจ้าคุณฯ เป็นพระเถระที่บริหารงานแบบมีวิสัยทัศน์ มีการทำงานที่เป็นระบบ ทั้ง ๆ ที่มีภารกิจที่รับผิดชอบมากมายในด้านการจัดการศึกษา ทั้งด้าน การศาสนศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษา ด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีการจัดการศึกษา ด้านพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การมอบทุนการศึกษา การจัดสร้างอาคารสถานที่ การมอบอุปกรณ์การศึกษา และการให้ศึกษาประเภทอื่น ๆ ท่านเจ้าคุณ ฯ จะทำงานโดยมีการวางระเบียบประชุมปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงานเสมอ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และที่สำคัญใช้คนได้ถูกกับงาน จึงทำให้มีทีมงานที่เข้มแข็ง สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ ท่านเจ้าคุณฯ จะสั่งงานเป็นระบบหมด ประชุมมอบหน้าที่แก่พระเณร คนงานของวัดทุกคน พอสั่งแล้วก็จะไม่ไปยุ่งอีก ให้ความไว้วางใจ ถือว่าเป็นผู้แทนเจ้าอาวาสไปเลย ท่านจึงไปไหนมาไหนได้อย่างหมดห่วง ไม่ต้องกังวลกลัวว่างานจะไม่เรียบร้อย”[12]

พระธรรมเสนานี กล่าวถึง การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ของ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันประเสริฐ มีจริยวัตรงดงาม มีผลงานซึ่งเกิดจากความมุ่งมั่นบำเพ็ญกรณียกิจ เป็นมหาคุณานุประโยชน์แก่ พระบวรพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติอย่างหาที่สุดมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารนั้นอาจกล่าวได้ว่าพระคุณท่านเป็นพระนักบริหารจัดการศึกษาที่มีผลงานดีเด่น มีลักษณะการทำงานที่มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนในงานทุกประเภท ทำให้การบริหารจัดการศึกษาของวัด เกิดการพัฒนา เพราะท่านเจ้าคุณ ได้รับภารธุระพระพุทธศาสนา เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นนักปราชญ์แห่งวงวิชาการ ดำรงตำแหน่งเจ้าสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ จัดการเรียนการสอน

---

[11]สัมภาษณ์พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

[12]สัมภาษณ์พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปัญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม 15, 7 เมษายน 2557.

พระปริยัติธรรมและแผนกบาลี โดยกำหนดให้วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นศูนย์กลางการศึกษา จำนวนนักเรียนที่สอบบาลีสนามหลวงได้มีสถิติมากทุกปี" [13]

"ท่านเจ้าคุณฯ จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรม สามารถใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปได้ สำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น ท่านเจ้าคุณฯจัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การทำแบบนี้นับเป็นการนำเด็กเข้าวัดและนำให้ห่างยาเสพติดที่ห่วงกันอยู่ได้ด้วย"[14]

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เพราะถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง การมีนโยบายการพัฒนาวัดด้านการศึกษาอย่างแท้จริงของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ดังนี้ คือ พระภิกษุสามเณรวัดพระปฐมเจดีย์ จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด รับพระภิกษุสามเณรต่างวัด เข้าศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี จัดเงินบำรุงการศึกษานักธรรมหรือบาลีให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา ให้รับพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวัด และจัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมชั้น "นวกภูมิ" ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที ได้จัดให้มีกิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการและประชาชนทั่วไป โดยท่านได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ ด้านการศึกษา จัดเพิ่มเติมขึ้นจากที่เคยจัดอยู่เดิมคือ เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลีก่อนสอบบาลีสนามหลวงแก่นักเรียนบาลี ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก ก่อนเกณฑ์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดพระปฐมเจดีย์ โดยดำเนินการการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ได้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 จัดเพื่อตัวบุคคล ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา และ ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล นั้นคือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา นั้น จัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ใน

---

[13]สัมภาษณ์พระธรรมเสนานี, เจ้าอาวาสวัดวังตะกู, 7 เมษายน 2557.

[14]สัมภาษณ์พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

เชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี และการจัดการศึกษาเพื่อสังคม ดำเนินการให้โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรมสำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น จัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ให้เป็นแหล่งการศึกษาเล่าเรียนอย่างแท้จริง ทั้งด้าน การศาสนศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การมอบทุนการศึกษา การจัดสร้างอาคารสถานที่ การมอบอุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น

รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

งานด้านการจัดการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์ ที่ทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระเถระรูปหนึ่ง ที่มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส มีมโนปณิธานอันแรงกล้า ได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ได้ให้ดวงปัญญา ได้แสดงศักยภาพของความเป็นนักบริหารจัดการศึกษา จึงทำให้ท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการศึกษา ผลงานในด้านการบริหารจัดการศึกษาของท่านนั้น มีปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ท่านเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ การปกครอง การจัดการศึกษา และการสาธารณประโยชน์ เป็นยอด จึงเป็นที่ยอมรับของบรรดาพุทธศาสนิกชน สำหรับด้านการศึกษานั้นท่านมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการศึกษา ที่เหมาะสมกับยุคสมัยและสถานการณ์ปัจจุบัน พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเห็นความสำคัญกับการบริหารจัดการศึกษา เป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะการจัดการศึกษาในวัดเพื่อภิกษุ สามเณร และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งในการจัดการศึกษานั้นบางอย่างสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ในความเป็นจริงการจัดการศึกษาต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ต้องดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้นในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาประเภทใดสังกัดใดก็ตาม ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง และเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหาร

การศึกษา[15] ดังที่ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียน คือ บุคคลที่มีคุณลักษณะเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม คือ เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้ประสานงานและให้บริการที่ดี และ เป็นผู้มีอิทธิพล เป็นที่ยอมรับเชื่อถือในหมู่ครูในการที่จะรักษาความสามัคคี กลมเกลียวของสมาชิกในโรงเรียนหรือในหมู่คณะ[16] สุเมธ แสงนิ่มนวล กล่าวว่า ผู้บริหาร คือ บุคคลที่สามารถในการปกครองบังคับบัญชา หรือผู้ได้รับการยกย่องมอบหมายให้เป็นหัวหน้า หรือผู้ตัดสินใจแทนกลุ่ม และเป็นผู้นำในการดำเนินการให้กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันทำงานให้สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์[17] สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้ให้ความหมายคำว่าผู้บริหารสถานศึกษา คือ บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน[18]

จากแนวคิดและทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปว่า ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำและบริหารจัดการภารกิจของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ความรู้ความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา สร้างความสามัคคีในหมู่คณะประสานงาน และตัดสินใจ ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่พระธรรมปริยติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ใช้บริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารให้เป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาสำหรับสงฆ์ และฆราวาส อย่างแท้จริง ท่านได้พัฒนาปรับปรุง การจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารให้มีประสิทธิภาพ โดยที่วัดซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนา ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม ตลอดจนการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นไปตามบทบาทและหน้าที่ของสงฆ์ตลอดจนเป็นไปตามแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารอย่างกลมกลืน[19]

---

[15]บูรชัย ศิริมหาสาคร, **Knowledge Management to Exellence Organezation Vol 3,** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, 2550), 87.

[16]นพพงษ์ บุญจิตราดุล, **ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา** (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2540), 75

[17]สุเมธ แสงนิ่มนวล, **ทำอย่างไรจึงจะเป็นนักบริหารชั้นยอด,** พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บุ๊คแบงก์, 2540), 45.

[18]สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542** (กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, 2543), 17.

[19]กรมการศาสนา**, หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์** (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2550), 86-87.

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และนำมาสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อค้นพบที่ได้นี้ผู้วิจัยไม่ได้มีเจตนาที่จะชี้ว่าการบริหารจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยนี้ จะเป็นเช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยค้นพบเท่านั้น แต่ผู้วิจัยมีเจตนาที่ต้องการให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในแนวทางในการบริหารจัดการศึกษา และปัจจัยหลักของความเป็นนักบริหารมืออาชีพ บนฐานของศักยภาพ ความพร้อมและความเป็นไปได้ของการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ซึ่งได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบันการมาดำรงตำแหน่งของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส นับว่าเป็นการก้าวสู่ยุคของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอย่างแท้จริง เพราะจากเดิมการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร นอกจากจะขาดแคลนทรัพยากรในการบริหารเกือบทุกด้าน นักเรียนก็ลดลงเรื่อย ๆ แต่เมื่อพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส สภาพดังกล่าวข้างต้นมีสภาพจากหน้ามือเป็นหลังมือ นั่นคือ กลายเป็นแนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ที่ได้รับ ความศรัทธาและได้รับการสนับสนุนการจัดการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ดังที่ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) กล่าวว่า

การจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร นั้น ในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที นับว่าเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มากขึ้น คือ ท่านเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัด ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ พระนักเรียน แม้กระทั่งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก เช่น อาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน การติดตาม และการประเมินผลการจัดการศึกษาของวัด และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ พระธรรมปริยัติเวทียังได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการด้านการศึกษา จัดเพิ่มเติมขึ้นจากที่เคยจัดอยู่เดิม คือ เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลีก่อนสอบบาลีสนามหลวง แก่นักเรียนบาลี ชั้นประโยค1-2 ถึง ประโยค ป.ธ. 7 ณ วัดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นโครงการของโรงเรียนสหบาลีศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนครปฐม มีพระภิกษุสามเณรเข้ารับการอบรมเป็นจำนวนมาก เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก ก่อนเกณฑ์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ โดยอยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดพระปฐมเจดีย์และยังดำเนินการอยู่ถึงปัจจุบันนี้ ด้านหน้าที่ผู้บริหารการศึกษาโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์เป็นสำนักเรียนส่วนกลางแผนกบาลีของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐมนับตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการโรงเรียนสหศึกษาบาลี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 พระธรรมปริยัติเวทีได้พัฒนาโรงเรียนให้เจริญรุ่งเรืองโดยลำดับมา จะเห็นได้ว่าพระธรรมปริยัติเวที เป็นแบบอย่างของการศาสนศึกษาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะท่านเป็นผู้มีความสมบูรณ์ด้วยความรู้ คู่คุณธรรม ทั้ง

ทางด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการพัฒนาตนและช่วยเหลือสังคมส่วนรวมให้เกิดสันติสุข"[20]

และในเรื่องนี้พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) กล่าวเพิ่มเติมว่า

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านดำเนินการการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ได้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" โดยท่านเจ้าคุณฯมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ฯ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 จัดเพื่อตัวบุคคล ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา และ ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล นั้นคือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณร ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำได้ถูกต้อง ตลอดถึงศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอด หลุดพ้นจากความทุกข์ สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา นั้นท่านเจ้าคุณฯ จัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี และการจัดการศึกษาเพื่อสังคม ท่านเจ้าคุณฯ จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรม สามารถใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปได้ สำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น ท่านเจ้าคุณฯจัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การทำแบบนี้นับเป็นการนำเด็กเข้าวัดและนำให้ห่างยาเสพติดที่ห่วงกันอยู่ได้ด้วย"[21]

นอกจากนี้พระมหาวีระ วีระปัญโญ[22] กล่าวเพิ่มเติมว่า

"เมื่อท่านเจ้าคุณดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสและในขณะเดียวกันท่านก็บริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์อย่างเต็มรูปแบบไม่ว่าจะเป็นด้านโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี – แผนกธรรม โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ และการศึกษาสงเคราะห์เป็นต้น"

เช่นเดียวกับ พระเทพมหาเจติยาจารย์ ได้กล่าวว่า

"ท่านเจ้าคุณฯ เป็นพระเถระที่บริหารงานแบบมีวิสัยทัศน์ มีการทำงานที่เป็นระบบทั้ง ๆ ที่มีภารกิจที่รับผิดชอบมากมายในด้านการจัดการศึกษา ทั้งด้าน การศาสนศึกษา ได้แก่

---

[20]สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

[21]เรื่องเดียวกัน, 7 เมษายน 2557.

[22]สัมภาษณ์ พระพระมหาวีระ วีระปัญโญ, วัดพระงาม , 18 เมษายน 2557.

การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การมอบทุนการศึกษา การจัดสร้างอาคารสถานที่ การมอบอุปกรณ์การศึกษา และการให้ศึกษาประเภทอื่น ๆ ท่านเจ้าคุณ ฯ จะทำงานโดยมีการวางระเบียบประชุมปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงานเสมอ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และที่สำคัญใช้คนได้ถูกกับงาน จึงทำให้มีทีมงานที่เข้มแข็ง สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ ท่านเจ้าคุณฯ จะสั่งงานเป็นระบบหมด ประชุมมอบหน้าที่แก่พระเณร คนงานของวัดทุกคน พอสั่งแล้วก็จะไม่ไปยุ่งอีก ให้ความไว้วางใจ ถือว่าเป็นผู้แทนเจ้าอาวาสไปเลย ท่านจึงไปไหนมาไหนได้อย่างหมดห่วง ไม่ต้องกังวลกลัวว่างานจะไม่เรียบร้อย”[23]

ทำนองเดียวกับ พระธรรมเสนานี กล่าวถึงการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีจริยวัตรงดงาม มีผลงานซึ่งเกิดจากความมุ่งมั่นบำเพ็ญกรณียกิจเป็นมหาคุณานุประโยชน์แก่พระบวรพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติอย่างหาที่สุดมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารนั้น อาจกล่าวได้ว่า พระคุณท่านเป็นพระนักบริหารจัดการศึกษาที่มีผลงานดีเด่น มีลักษณะการทำงานที่มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนในงานทุกประเภท ทำให้การบริหารจัดการศึกษาของวัด เกิดการพัฒนา เพราะท่านเจ้าคุณ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ เช่น พระปริยัติธรรมแผนกธรรม พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการศึกษาสงเคราะห์ เพิ่มเติมจากการศึกษาแผนก พระปริยัติธรรมแผนกบาลี นอกจากนี้ท่านยัง รับภารธุระพระพุทธศาสนา เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยกำหนดให้วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นศูนย์กลางการศึกษา”[24]

“ท่านเจ้าคุณฯ จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรม สำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น ท่านเจ้าคุณฯจัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้

---

[23]สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปัญญาสิริ), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม15, 7 เมษายน 2557.

[24]สัมภาษณ์ พระธรรมเสนานี, เจ้าอาวาสวัดวังตะกู, 7 เมษายน 2557.

เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การทำแบบนี้นับเป็นการนำเด็กเข้าวัดและนำให้ห่างยาเสพติดที่ห่วงกันอยู่ได้ด้วย”[25]

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคคลในชุมชนที่อยู่รอบ ๆ วัด และพ่อค้าแม่ค้าที่ขายของรอบ ๆ วัดพบว่า มีข้อมูลสำคัญ ๆ ในแง่มุมที่หลากหลาย ดังนี้

“ท่านเจ้าคุณเป็นพระที่เจ้าระเบียบ เข้มงวดมาก ท่านจะว่ากล่าวพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่เป็นระเบียบ วางของเกะกะ แม้กระทั่งพระเณร ที่วางตนไม่เหมาะสม ท่านจะเดินตรวจดูบ่อย ๆถ้าท่านอยู่วัด แต่ฉันก็ชอบเพราะดูแล้วเป็นระเบียบดีอย่าบอกชื่อฉันนะว่าฉันเป็นคนบอก”[26]

“ดิฉันค้าขายที่ตรงนี้หลายปีแล้วเห็นว่าการเก็บค่าเช่าแผงเก็บเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผู้มาเก็บเงินบอกว่าท่านนำเงินไปใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของพระ เณร ของลูกหลานทั้งที่อยู่ในวัดและรอบๆวัด ฉันก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่ก็เห็นว่า การจัดการศึกษาต่าง ๆ ในวัดก็ดูเจริญขึ้นมาก มีพระเณรเพิ่มขึ้นเด็กเล็ก ๆ ก็มาเรียนมากขึ้น” [27]

“ในแต่ละปีฉันไม่อยากให้มีงานวัดมากวันเลย ฉันขายของไม่ได้เลยค่าที่ก็แพงมาก ท่านเจ้าคุณคงไม่รู้ ฉันไม่กล้าบอกท่านเดี๋ยวกรรมการวัดไม่ให้ฉันขายของที่นี่อีกแต่ฉันก็ทนเอาตาก็เสียดายรายได้ที่หดหายไปมากอยู่ วัดคงนำเงินไปจัดการด้านต่าง ๆ ของวัดนะฉันว่า เห็นได้จากวัดเจริญขึ้นคนมาเที่ยวมากขึ้น ฉันวานบอกคุณไปบอกเจ้าคุณด้วยนะอย่าเก็บค่าที่แพงมากนะแต่อย่าบอกว่าฉันบอกนะ” [28]

“ฉันพูดได้จริง ๆ นะอย่าบอกว่าฉันพูดนะ พระเณรบางรูปก็ไม่ค่อยเรียบร้อยเท่าไร เด็ก ๆ ที่มาเรียนวันอาทิตย์เรียบร้อยกว่ามาก แต่ในแต่ละปีพระเณรสอบได้มากนะ ฉันชอบให้ถึงวันอาทิตย์ไว ๆ จะได้ขายของให้เด็กได้มาก ๆ เด็กมาเรียนเยอะ ฉันเห็นเจ้าคุณแจกของอุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้า ทุนให้พระเณรเป็นประจำในวันสำคัญต่าง ๆ พอนะฉันจะขายของแล้ว”[29]

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เพราะถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่าง

---

[25]สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 9 เมษายน 2557.

[26]สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม คนที่ 1, 9 เมษายน 2557.

[27]สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม คนที่ 2, 9 เมษายน 2557.

[28]สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม คนที่ 3, 19 กรกฎาคม 2557.

[29]สัมภาษณ์ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม คนที่ 4, 19 กรกฎาคม 2557

ยิ่ง การมีนโยบายการพัฒนาวัดด้านการศึกษาอย่างแท้จริงของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม) ดังนี้ คือ พระภิกษุสามเณรวัดพระปฐมเจดีย์ จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด รับพระภิกษุสามเณรต่างวัด เข้าศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี จัดเงินบำรุงการศึกษานักธรรมหรือบาลีให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา ให้รับพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวัด และจัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมชั้น “นวกภูมิ” ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที ได้จัดให้มีกิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป โดยท่านได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการด้านการศึกษา จัดเพิ่มเติมขึ้นจากที่เคยจัดอยู่เดิมคือ เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลีก่อนสอบบาลีสนามหลวงแก่นักเรียนบาลี ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดพระปฐมเจดีย์ โดยดำเนินการการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ได้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 จัดเพื่อตัวบุคคล ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา และ ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล นั้นคือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา นั้นจัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี และการจัดการศึกษาเพื่อสังคม ดำเนินการให้โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรมสำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น จัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ให้เป็นแหล่งการศึกษาเล่าเรียนอย่างแท้จริง ทั้งด้าน การศาสนศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การมอบทุนการศึกษา การจัดสร้างอาคารสถานที่ การมอบอุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น

ซึ่งพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) กล่าวถึงเรื่องที่ท่านเริ่มดำเนินการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ว่า

“ก้าวแรกที่อาตมาได้รับมอบหมายให้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ และต้องรับผิดชอบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ในเวลาเดียวกันด้วยนั้น เห็นแล้วรู้หนักใจมาก เพราะสภาพต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ของวัดขาดแคลน

มาก แต่อาตมาคิดว่าไหน ๆ ก็ได้รับมอบหมายและได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์แล้ว ก็จะทำอย่างสุดความสามารถ เพราะดูแล้วถ้ามีการบริหารจัดการที่ดี มันไม่ยากลำบากเลย จึงเริ่มคิดหาวิธีที่จะพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารตั้งแต่วันนั้น โดยการศึกษาสภาพต่าง ๆ แล้วนำมาจัดทำเป็นข้อมูลในเบื้องต้นในการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร"[30]

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้มองเห็นประโยชน์ของการศึกษาหาความรู้ว่าเปรียบเสมือนขุมทรัพย์อันประเสริฐเป็นบ่อเกิดของความชำนาญ สานคุณค่าของชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงมีนโยบายการพัฒนาวัดด้านการศึกษา ดังนี้ คือ

"พระภิกษุสามเณรวัดพระปฐมเจดีย์ จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด รับพระภิกษุสามเณรต่างวัด เข้าศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี จัดเงินบำรุงการศึกษานักธรรมหรือบาลี ให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา ให้รับพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี อันเป็นการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวัด และจัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมชั้น "นวกภูมิ" ตลอดทั้งปี เพื่อให้พระภิกษุสามเณรผู้บวชเพียงเจ็ดวันหรือสิบวัน ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรม"[31]

และในเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารนี้ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) กล่าวว่า

"ด้านการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ ท่านเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัด ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ พระนักเรียน แม้กระทั่งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก เช่น อาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน การติดตาม และการประเมินผลการจัดการศึกษาของวัด และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน" [32]

และพระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) กล่าวเพิ่มเติมว่า

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านดำเนินการบริหารการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ได้สอดคล้องกับรูปแบบการบริหารของทางโลก เช่น ท่านจะมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการ

---

[30]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวนมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[31]เรื่องเดียวกัน, 1 เมษายน 2557

[32]สัมภาษณ์พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

บริหารจัดการศึกษาเป็นหลัก ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง"[33]

การบริหารการจัดการศึกษาโดยพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เริ่มต้นด้วยการวางแผนการบริหารจัดการศึกษา ประชุมผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการศึกษาของวัด แล้วกำหนดแผนพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกัน ท่านจะออกเยี่ยมครูผู้สอน พระภิกษุสามเณรที่เล่าเรียนหนังสือ และผู้นำของชุมชนอยู่เสมอเมื่อมีเวลาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และที่สำคัญก็คือท่านเป็นผู้มีจิตที่แน่แน่วอย่างแท้จริงในการที่จะพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของวัด โดยนิมนต์เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนครปฐม มาเป็นองค์ที่ปรึกษาทั้งนี้เพื่ออาศัยบารมีของพระคุณเจ้าที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวของชุมชน และผู้เกี่ยวข้องของทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัด ร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาให้ทุกฝ่ายรับทราบสภาพปัญหาของการบริหารการจัดการศึกษาของวัด และร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาที่อยู่บนพื้นฐานของบริบทของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ซึ่งพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) กล่าวตอนหนึ่งว่า

"อาตมาคงต้องเริ่มดำเนินการปรับปรุงการบริหารจัดการแนวใหม่ โดยต้องเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ทีดีต่อกันกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แล้วประชุมผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อต้องการหาแนวทางในการพัฒนา เป็นการให้ผู้เกี่ยวข้องรู้ว่าโรงเรียนประสบปัญหาอะไร และจะแก้ไขด้วยวิธีใดบ้าง บนฐานแนวคิด ของผู้เกี่ยวข้องเอง"[34]

สำหรับความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นั้น พระเทพมหาเจติยาจารย์ กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้ใช้หลักธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ คือ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และมีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ให้เป็นแหล่งการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ท่านจะทำบริเวณวัดให้สะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามและมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของวัด"[35]

---

[33]เรื่องเดียวกัน, 7 เมษายน 2557.

[34]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวนมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[35]สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม,7 กรกฎาคม 2557.

การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์โดยพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน อย่างแท้จริงนั้น ภายในระยะเวลาไม่กี่ปีต่อมา ส่งผลให้การจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นที่รู้จักและยอมรับของวงการสงฆ์ ชุมชน และสาธารณะโดยทั่วไปทั้งนี้เพราะทุกฝ่ายทั้งในวัดและนอกวัด ได้ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงาน นับว่าเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในการทำงานของครูผู้สอนการศึกษาประเภทต่าง ๆ ในวัดให้ดีขึ้น ทุกคนมองเห็นเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน ใช้เป้าหมายเป็นจุดประสงค์แล้วเดินไปให้ถึงเป้าหมาย อันเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังที่พระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม กล่าวว่า

“การที่วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารได้พัฒนาการจัดการศึกษาขึ้นอย่างที่เห็นนี้ เนื่องจากพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นผู้นำ ให้ทุกฝ่ายทั้งในและนอกวัดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ได้มีส่วนในการร่วมกันวางแผนการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา มอบหมายหน้าที่ และแบ่งงานกันอย่างชัดเจน มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ ที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ท่านเจ้าคุณยังได้ส่งครูอาจารย์ที่เป็นผู้สอนเข้ารับการอบรมการจัดการเรียนการสอน และวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ที่สถาบันสงฆ์และสถาบันต่าง ๆ จัดขึ้น แล้วนำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ จนประสบผลสำเร็จนั้นถือว่าเป็นผลเกิดจากที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างเต็มที่ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารซึ่งมีพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นผู้บริหารจัดการสนับสนุนและส่งเสริมให้คำแนะนำปรึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นตามเป้าหมายที่ได้ร่วมกันตั้งไว้” [36]

ในทำนองเดียวกันนี้ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) ได้กล่าวถึงความเป็นพระนักบริหารในการจัดการศึกษาของปกครองพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่มีคุณภาพไว้ว่า

“ท่านเจ้าคุณฯ เป็นพระเถระที่บริหารงานแบบมีวิสัยทัศน์ มีการทำงานที่เป็นระบบทั้ง ๆ ที่มีภารกิจที่รับผิดชอบมากมาย ท่านเจ้าคุณ ฯ จะทำงานโดยมีการวางระเบียบในการทำงาน มีการประชุมปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงานเสมอ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และที่สำคัญใช้คนได้ถูกกับงาน จึงทำให้มีทีมงานที่เข้มแข็ง สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ ท่านเจ้าคุณฯ จะสั่งงานเป็นระบบหมด ประชุมมอบหน้าที่แก่พระเณร

---

[36]เรื่องเดียวกัน, 17 เมษายน 2557.

คนงานของวัดทุกคน พอสั่งแล้วก็จะไม่ไปยุ่งอีก ให้ความไว้วางใจ ถือว่าเป็นผู้แทนเจ้าอาวาสไปเลย ท่านจึงไปไหนมาไหนได้อย่างหมดห่วง ไม่ต้องกังวลกลัวว่างานจะไม่เรียบร้อย" [37]

ในประเด็นเดียวกันนี้พระครูสุธีเจติยานุกูล ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้เป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทของการศาสนศึกษา และได้ดำเนินการบริหารจัดการศึกษา โดยท่านเจ้าคุณฯ ได้ใช้การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้ผู้เกี่ยวข้องได้ดำเนินการอย่างอิสระ และท่านเจ้าคุณ ฯ จะติดตามเป็นระยะ ๆ จึงทำให้การศาสนศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารพัฒนาขึ้นตามลำดับจนปัจจุบัน จำนวนนักเรียนที่สอบบาลีสนามหลวงได้มีสถิติมากทุกปี" [38]

เช่นเดียวกับ นายวิโรจน์ อุ่นทรัพย์ กล่าวถึงการบริหารจัดของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ว่า

"การจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเจริญและพัฒนาขึ้นอย่างพริบตาก็ว่าได้ ประการแรกคือพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ทุ่มเทให้กับการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง คณะครูผู้สอนก็ดำเนินตาม เพราะมีหัวเรือที่ดีเมื่อการจัดการศึกษาของวัดดีแล้ว ชุมชนก็นิ่งอยู่ไม่ได้ ผมจึงชวนอุบาสก อุบาสิกา และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อช่วยกันพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค 15 อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ท่านศรัทธาและเข้าใจในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง จึงทุ่มเทงบประมาณและเป็นหัวแรงอีกทางหนึ่งที่ดำเนินการอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย" [39]

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันประเสริฐ มีจริยวัตรงดงาม มีผลงานซึ่งเกิดจากความมุ่งมั่นบำเพ็ญกรณียกิจ เป็นมหาคุณานุประโยชน์แก่พระบวรพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติอย่างหาที่สุดมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารนั้น อาจกล่าวได้ว่า พระคุณท่านเป็นพระนักบริหารจัดการศึกษาที่มีผลงานดีเด่น มีลักษณะการทำงานที่มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนในงานทุกประเภท ทำให้การบริหารจัดการศึกษาของวัด เกิดการพัฒนา เพราะท่านเจ้าคุณ ได้รับภารธุระพระพุทธศาสนา เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นนักปราชญ์แห่ง

---

[37]สัมภาษณ์พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

[38]สัมภาษณ์ พระครูสุธีเจติยานุกูล, 7 เมษายน 2557.

[39]สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ อุ่นทรัพย์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, 15 เมษายน 2557.

วงวิชาการ ดำรงตำแหน่งเจ้าสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมและแผนกบาลี โดยกำหนดให้วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นศูนย์กลางการศึกษา"[40]

เช่นเดียวกับพระครูสุธีเจติยานุกูล กล่าวว่า

"พระธรรมปริยติเมธี(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ใช้การบริหารจัดการศึกษาปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาวัตถุสู่การพัฒนาคน เพราะการพัฒนาที่แท้จริงและสำคัญที่สุดคือการพัฒนาคน พัฒนาองค์กรให้สู่ความเป็นเลิศโดยใช้วิธีการและรูปแบบการบริหารเป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ"[41]

พระครูสังฆรักษ์(เสริมศักดิ์ ผาสุกธมฺโม) กล่าวทำนองเดียวกันว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้มองเห็นประโยชน์ของการศึกษาหาความรู้เปรียบเสมือนขุมทรัพย์อันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดของความชำนาญสานคุณค่าของชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้มีนโยบายการพัฒนาวัดด้านการศึกษา ดังนี้ คือ พระภิกษุสามเณรวัดพระปฐมเจดีย์ จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด รับพระภิกษุสามเณรต่างวัด เข้าศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด จัดเงินบำรุงการศึกษานักธรรมหรือบาลี ให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา ให้เจ้าคณะรับพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี อันเป็นการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวัด และจัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมชั้น "นวกภูมิ" ตลอดทั้งปี เพื่อให้พระภิกษุสามเณรผู้บวชเพียงเจ็ดวันหรือสิบวัน ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรม" [42]

จะเห็นได้ว่าการที่ทุกอย่างจะพัฒนาได้นั้นจะต้องเริ่มต้นพัฒนาคนจากพื้นฐานการศึกษาตั้งแต่ระดับต้นเพื่อให้มั่นคงแน่นแฟ้น มีความรู้รอบ หรือความรู้รอบตัวทั่วไปเข้ามามีส่วนด้วย จึงทำให้เกิดความรู้กว้างขวางเป็นประโยชน์แก่การศึกษาและสำเร็จผลตามปรารถนา ซึ่งในเรื่องนี้ พระเทพมหาเจติยาจารย์ กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้ใช้หลักธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารการจัดการศึกษา คือ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละและมีความมุ่งมั่นในการที่จะบริหารจัดการการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ให้มีประสิทธิภาพ โดยใช้หลัก 5 ป. 1)ป.ปริยัติ หมั่นศึกษาเรียนรู้หาประสบการณ์อยู่เนืองๆให้สมกับภาวะเป็นผู้นำ แล้วนำอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในปกครอง ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ 2)ป.ปฏิบัติ ปฏิบัติตนเองให้ดีงาม อยู่ในศีล ในธรรม ให้สม

---

[40]สัมภาษณ์ พระธรรมเสนานี, เจ้าอาวาสวัดวังตะกู, 7 เมษายน 2557.

[41]สัมภาษณ์ พระครูสุธีเจติยานุกูล, เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, 26 เมษายน 2557.

[42]สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์(เสริมศักดิ์ ผาสุกธมฺโม), 29 พฤษภาคม 2557.

กับภาวะเป็นผู้นำ แล้วนำมาอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในปกครองทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ 3)ป.ปฏิเวธ นำผลของความสำเร็จจากการปริยัติและปฏิบัติ มาเป็นเหตุในการอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในปกครองทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ 4)ป.ปฏิสังขรณ์ จัดการปรับปรุงเสนาสนะเก่าให้มั่นคง ถ้าสร้างเสนาสนะใหม่ก็ให้เป็นแถวเป็นแนว จัดวัดให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยทุกพื้นที่ในวัด 5)ป.ปกครอง ดูแลพระสงฆ์สามเณร ศิษย์วัด และผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้ได้รับความเป็นธรรม ได้รับการอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากเรา และหมั่นอบรมสั่งสอนให้เป็นกิจวัตร เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม นับตั้งแต่ท่านได้รับพระบัญชาให้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส” [43]

นอกจากนี้พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์) ได้กล่าวสนับสนุนถึงการแสดงบทบาทด้านการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ดังนี้

“ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทของการเป็นผู้บริหารการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพโดยท่านได้นำหลักธรรมเรื่องไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการบริหารการศึกษาด้วย”[44]

สอดคล้องกับที่ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า ถ้าคนมีการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ก็จะทำให้คนทันสถานการณ์ คนจะเข้าใจอะไร ๆ ได้ดีขึ้นความสัมพันธ์ระหว่างกันก็ จะดีขึ้น[45]

การบริหารจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสนั้น ท่านเจ้าคุณเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพราะ ภายในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ท่านได้ทำหน้าที่บริหารจัดการศึกษาในวัดในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านบาลี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านเด็กก่อนเกณฑ์ หรือแม้กระทั่งการเรียนการสอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งผลให้โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นที่รู้จักและยอมรับของหน่วยงานต่าง ๆ ชุมชน และสาธารณะโดยทั่วไปทั้งนี้เพราะทุกฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียน ได้ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงาน นับว่าเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในการทำงานของเจ้าอาวาสในการจัดการศึกษาในวัดให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง ทุกคนมองเห็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาร่วมกัน ใช้เป้าหมายเป็นจุดประสงค์แล้วเดินไปให้ถึง

---

[43]สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 7 เมษายน 2557.

[44]สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์), เลขานุการเจ้าคณะภาค 15, 7 เมษายน 2557.

[45]ประเวศ วะสี, ฝึกฝนคมความคิด, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โกมล คีมทอง, 2545), 29.

เป้าหมาย อันเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการศึกษาของเจ้าอาวาสที่หลากหลายขึ้น ดังที่ พระมหาวีระ วีรปัญโญ กล่าวว่า

"การที่การจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารมีการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาขึ้นอย่างที่เห็นนี้ เนื่องจาก พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นผู้นำ ให้ทุกฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัดร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษา มีการมอบหมายหน้าที่ และแบ่งงานกันอย่างชัดเจน มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ ที่จะพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอยู่เสมอ นอกจากนี้ท่านเจ้าคุณยังพัฒนาคณะครูผู้สอนทุกประเภท เช่น ครูสอนนักธรรม ครูสอนเด็กก่อนเกณฑ์ โดยส่งเข้ารับการอบรมที่สถาบันต่าง ๆ

จัดขึ้น แล้วก็นำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร นี่คือความมีประสิทธิภาพด้านการศาสนศึกษาที่มีประสิทธิภาพของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ซึ่งถือว่าเป็นผลเกิดจากที่ทุกฝ่ายร่วมมือกับพวกเราอย่างเต็มที่ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นผู้กำกับ สนับสนุนและส่งเสริมให้คำแนะนำปรึกษาหารือเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นตามเป้าหมายที่ตั้งไว้" [46]

"พวกเราที่อยู่รอบ ๆ องค์พระไม่ค่อยได้เข้าไปร่วมประชุมหรือมีบทบาทในการจัดการศึกษาในวัดมากนัก นอกจากเสียค่าที่อย่างเดียว ท่านเจ้าคุณคงเกรงใจว่าเราคงไม่มีทรัพย์มากพอก็ดีเหมือนกันเราจะได้มีเงินเหลือเยอะหน่อยค่าที่ก็แพงแล้ว แต่เพื่อการศึกษาของวัดถ้าท่านขอมาเราก็พร้อมนะครับ" [47]

ในส่วนของนักเรียนเองไม่ว่าจะเป็นแผนกบาลี พุทธศาสนาวันอาทิตย์ ก็ตามที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ที่สำคัญ ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายจากผู้สอน เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ตั้งแต่การวางแผนการเรียนร่วมกับครู ตลอดจนถึงการประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน นักเรียนจึงมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและครูผู้สอน รู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในวัด อย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุด หรือสื่อคอมพิวเตอร์ นักเรียนจึงเพิ่มขึ้นทุกปีและสอบไล่ได้เพิ่มขึ้น การที่โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการบริหารของโรงเรียนทำให้ ๆทุกฝ่ายให้ความร่วมมือและตั้งเป้าหมายในการพัฒนางานร่วมกัน ตลอดจนการให้ชุมชนรอบ ๆ วัดเข้ามามีส่วนร่วมตลอดจนทั้งภาครัฐและเอกชนด้วยการให้ความสำคัญกับการบริหารด้วย

---

[46]สัมภาษณ์ พระมหาวีระ วีรปญโญ, 26 เมษายน 2557.

[47]สัมภาษณ์ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม คนที่ 5 , 19 กรกฎาคม 2557

การมีส่วนร่วมเป็นอันดับแรก มีการทำงานอย่างเป็นระบบและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน สำหรับบูรณาการให้เป็นวัฒนธรรมการทำงานของโรงเรียนดังคำกล่าวของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ว่า

"จากการที่โรงเรียนของเราได้รับความศรัทธา เชื่อถือจากชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ นั้น ชี้ให้เห็นคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนได้เป็นอย่างดียิ่งทั้งนี้เพราะได้ดำเนินการพัฒนาสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอาตมาและผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียนจึงร่วมกันวิเคราะห์ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นและผนวกกับมาตรฐานการศึกษาของสงฆ์ มาจัดทำเป็นโครงการสำหรับการพัฒนาโรงเรียนในแต่ละประเภทของการจัดการศึกษาทั้งนี้ได้ยึดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาขึ้น" [48]

และพระศรีปริยัติมุนี (สมบูรณ์ ทสสธมโม) กล่าวถึงการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติ เวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ว่า

"ท่านได้มี นโยบายการด้านการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังนี้ คือ (1)พระภิกษุสามเณรวัดพระปฐมเจดีย์จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด (2)รับพระภิกษุ สามเณรต่างวัด เข้าศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี (3) จัดเงินบำรุงการศึกษานักธรรมหรือบาลี ให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา (4)ให้เจ้าคณะรับพระภิกษุ สามเณร ผู้ที่มีความประสงค์ จะศึกษาพระปริยัติ ธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี อันเป็นการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวัด (5) จัดให้มี การเรียนการสอนนักธรรมชั้น "นวกภูมิ " ตลอดทั้งปี เพื่อให้พระภิกษุ สามเณรผู้บวชเพียงเจ็ดวันหรือสิบวัน ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติ ธรรม" [49]

นอกจากนี้ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ยังได้ริเริ่มดำเนินการด้านการศึกษาจัดเพิ่มเติม ขึ้นจากที่ เคยจัดอยู่เดิม คือ เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลีก่อนสอบบาลี สนามหลวง แก่นักเรียนบาลี ชั้นประโยค1-2 ถึง ประโยค ป.ธ.7 ณ วัดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นโครงการของโรงเรียนสหบาลีศึกษา สำนักเรียนคณะจังหวัดนครปฐม มี พระภิกษุ สามเณรเข้ารับการอบรมเป็นจำนวนมาก เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ โดยอยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดพระปฐมเจดีย์ และยังดำเนินการอยู่ถึงปัจจุบันนี้ ด้านหน้าที่ผู้บริหารการศึกษาโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์เป็นสำนักเรียนส่วนกลางแผนกบาลีของคณะสงฆ์ จังหวัด

---

[48]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[49]สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติมุนี (สมบูรณ์ ทสสธมโม), เจ้าอาวาสวัดพระงาม, 5 เมษายน 2557.

นครปฐม นับตั้งแต่ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการโรงเรียนสหศึกษาบาลี ท่านเจ้าคุณ ได้พัฒนาโรงเรียนให้เจริญรุ่งเรืองโดยลำดับมา จะเห็นได้ว่าท่านเจ้าคุณ เป็นแบบอย่างของนักบริหารด้านการศาสนศึกษาได้ เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพราะท่านเจ้าคุณเป็นพระสงฆ์ผู้มีความสมบูรณ์ด้วยความรู้คู่คุณธรรม ทั้งทางด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญาในการพัฒนาตนและช่วยเหลือสังคมให้เกิดสันติสุข[50]

พระมหาฉัตรชัย กล่าวว่า พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านลงมือปฏิบัติจริงในการบริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการศึกษาสมัยใหม่ โดยแนวดำเนินการของท่านประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้ คือ

“1) การสร้างค่านิยมให้เกิดขึ้นในโรงเรียนสหบาลี ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ตัวท่านเองด้วย และผู้ที่เกี่ยวข้องที่อยู่ในโครงสร้างของการบริหารโรงเรียนด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติ เป็นไปในทางระบบ แบบแผนที่ ได้วางไว้ 2) การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้ เหมาะสมเป็นไปตามเป้าหมาย ที่ท่านได้วางไว้ 3) จัดระบบงานที่เหมาะสม ไม่เกิดความสับสนในการดำเนินงาน และเป็นระเบียบ 4) มีการวางตัว บุคลากร เหมาะสมกับงาน มีการเลือกบุคคลให้ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ 5) พัฒนาครูที่สอนให้มีความรู้เพิ่มขึ้นด้วยการจัดอบรม เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ” [51]

ในทำนองเดียวกันนี้ พระมหาวีระ กล่าวว่า

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการศึกษาที่ดีซึ่งสิ่งสำคัญที่นักบริหารต้องมีคือมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ท่านเจ้าคุณมักกล่าวเสมอว่า เราควรให้ความสำคัญกับการให้ ความเคารพต้อนรับผู้มาเยือน มาติดต่อ ต้องมีปฏิสันถารที่ดี มีความอ่อนน้อม พูดจาไพเราะ มีจิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตา มีจิตใจที่เยือกเย็น มีความจริงใจ โดยที่ถ้าเราให้ความสำคัญต่อเขา เขาก็ จะให้ความสำคัญต่อเรา จุดเด่นของท่านเจ้าคุณในด้านนี้ คือการมี มนุษยสัมพันธ์ที่ดี ใช้หลักธรรมพรมวิหารธรรม มี ความอดทน [52]

สอดคล้องกับพระเทพสุวรรณโมลีที่กล่าวว่า

---

[50]สัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์ (เสริมศักดิ์ ผาสุกธมฺโม), หัวหน้ากองงานเจ้าคณะภาค15, 15 มิถุนายน 2557.

[51]สัมภาษณ์พระมหาฉัตรชัย, ครูผู้สอนโรงเรียนสหบาลีวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, 5 เมษายน 2557.

[52]สัมภาษณ์ พระมหาวีระ, ครูผู้สอน วัดพระงาม, 9 เมษายน 2557.

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) มองเห็นว่าการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะในฐานะพระสงฆ์เป็นผู้สืบพระพุทธศาสนา ท่านจึงให้ความรู้ด้านการศึกษา ทั้งภิกษุ สามเณร และประชาชนอยู่หลายด้าน ด้วยกัน คือ ด้านสติปัญญา ความรู้ ท่านเป็นพระสงฆ์ที่ดี สามารถแนะนำหาทางออก ชี้แนะการแก้ไขปัญหา ให้แก่สังคม ด้านจิตวิญญาณ ท่านเป็นพระสงฆ์ที่สร้างแรงบันดาลใจเป็นสัญลักษณ์แห่งธรรม แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาเป็นตัวอย่างที่ดีแก่วงการสงฆ์รูปหนึ่ง” [53]

พระครูวิบูลย์เจติยานุรักษ์ ยังได้กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า

“ในการบริหารงานของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นหลัก ในการบริหารงาน โดยจะเน้นในเรื่องการวินิจฉัยสั่งการ และการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานตามลำดับ ตามขั้นตอนตามสายการปกครอง ก็คือ 1) การปกครองบังคับบัญชาโดยหลักธรรม 2)หน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ต้องยึดมั่นในศีลธรรม 3) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างลักษณะผู้นำและ 4) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับหลักมนุษยสัมพันธ์ในการบริหาร 5) หลักการเป็นผู้นำ ท่านเป็นผู้ที่กล้าแสดงออกทำการตัดสินใจด้วยการให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม จะเห็นได้จากการประชุมผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้นำที่ดีมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการ ท่านดำเนินการวางแผนงาน มีข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูลมีความคิดสร้างสรรค์ จนทำให้ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งในวัดพระปฐมเจดีย์ และวัดในภาค 15 รวมทั้งบุคคลภายนอกอื่น ๆ สามารถยอมรับการบริหารการเป็นเจ้าคณะภาค 15 และการบริหารโรง เรียนของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน ครู และชุมชน” [54]

เช่นเดียวกับผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม กล่าวเพิ่มเติมว่า

“พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในการบริหารงานนั้นท่านบริหารงานในเชิงบวกบูรณาการกับการบริหารแนวพุทธ คือ 1)ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2) สร้างพฤติกรรมในการร่วมมือของบุคลากรในองค์กร 3)แสดงพฤติกรรมในเชิงบวกหรือพฤติกรรมในเชิงลบอยู่ภายใต้ความคิดเชิงบวก ทำให้คนอยู่ใกล้ได้รับอิทธิพลของกรอบแนวคิด มองในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ คล้อยตามเหตุผล 4)สอนให้มีความคิดในเชิงบวกด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้ผู้ รับคำสั่ง สั่งสมความคิด ในภาพเชิงบวก ทำให้พฤติกรรมที่ แสดงออกเป็นพฤติกรรมบวกด้วย คือ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นผู้ที่มีความคิดดี ปฏิบัติดี ก่อให้เกิดความสุข ความพอใจ ยอมรับ

---

[53]สัมภาษณ์พระเทพสุวรรณโมลี, เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี, 19 มิถุนายน 2557.

[54]สัมภาษณ์พระครูวิบูลย์เจติยานุรักษ์, เจ้าอาวาสวัดดอนเจดีย์, 20 ,มิถุนายน 2557.

วิธีการนั้นเป็นค่านิยม และยึดถือเป็นเกณฑ์ในการประพฤติ ปฏิบัติต่อไป จนกลายเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมพลังบวกทั้งของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) และบุคคลอื่น ๆ ในโรงเรียนเป็นต้น” [55]

จากแนวคิดและแนวปฏิบัติของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในการบริหารจัดการศึกษานั้นจะเห็นได้ว่าท่านในฐานะเจ้าอาวาสได้ทำหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้เพราะสถานศึกษาที่จัดการศึกษาจนประสบผลสำเร็จได้ดี และมีคุณภาพส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีผู้บริหารที่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารอย่างถ่องแท้ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับบทบาทของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังที่ พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพบูลย์) กล่าวถึงความเป็นพระนักบริหารที่มีคุณภาพของพระธรรมปริยัติเวที พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ไว้ว่า

เจ้าคุณฯ เป็นพระเถระที่ทำงานแบบคนมีวิสัยทัศน์ มีการวางระเบียบประชุมปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนร่วมในการทำงานเสมอ และใช้ข้อมูลในการตัดสินใจในการทำงานโดยพิจารณาข้อมูลด้วยเหตุผลเป็นธรรม และที่สำคัญเจ้าคุณสามารถใช้คนให้ถูกกับงาน ท่านเจ้าคุณไม่มีอคติในการบริหารงาน ซึ่งท่านเจ้าคุณยึดถือเสมอมา คติประจำใจที่ว่า ไม่ว่าเจ้านาย ไม่ทำลายลูกน้องให้โอกาสลูกน้อง ไม่เคยตำหนิลูกน้องให้ผู้อื่นฟัง จึงไม่มีลูกน้องคนใดถูกตำหนิโทษอย่างไม่มีเหตุผล การที่ท่านมีคุณธรรมอย่างนี้ ทำให้ลูกน้องรักเคารพและจงรักภักดีไม่เสื่อมคลาย ท่านเจ้าคุณ ไม่เคยรังเกียจผูกโกรธลูกน้อง มีแต่อบรมแนะนำสั่งสอนให้เขาทำงาน ให้โอกาสเขา จึงทำให้มีทีมงานที่เข้มแข็ง ท่านจะสั่งงานเป็นระบบหมด ประชุมมอบหน้าที่แก่ผู้เกี่ยวข้อง พอสั่งแล้วก็จะไม่ไปยุ่งอีก ให้ความไว้วางใจ ถือว่าเป็นผู้แทนเจ้าอาวาสไปเลย ท่านจึงไปไหนมาไหนได้อย่างหมดห่วง ไม่ต้องกังวลกลัวว่างานจะไม่เรียบร้อย” [56]

ทำนองเดียวกับ สาลิณี ชนะแสวง ได้กล่าวถึงการเป็นนักบริหารการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวทีพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ไว้ว่า

---

[55]สัมภาษณ์วิโรจน์ อุ่นทรัพย์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, 15 เมษายน 2557.

[56]สัมภาษณ์พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพบูลย์), เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, 17 พฤษภาคม 2557.

“พระคุณท่านเป็นนักปกครองชาญฉลาดในการบริหารคน บริหารงาน ที่สามารถรวบรวมแรงศรัทธาของพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ และประชาชน ดำเนินการให้งานสำเร็จได้อย่างดียิ่งจนเป็นที่กล่าวขวัญถึง กระทั่งพระเถระผู้ใหญ่ไว้วางใจให้ดำรง เจ้าคณะภาค 15”[57]

พระวชิรธรรมคณี กล่าวเพิ่มเติมว่า

“หลวงพี่เป็นนักบริหารการศึกษาที่แท้จริง เพราะท่านเป็นผู้นำทางการศึกษา ที่มีความรู้เทคนิคต่าง ๆ ของการบริหาร มีความสามารถในการชักนำและกระตุ้นคน เป็นนักวางแผนที่ดี ตลอดจนมีความสามารถในการตัดสินใจที่ดี ที่อยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง มีความสามารถในการจัดองค์กร และเป็นผู้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นนักสื่อสารที่ดี นอกจากนี้หลวงพี่ยังเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง สามารถบริหารบุคคล บริหารทรัพยากร และสามารถเป็นผู้นำในสังคมได้”[58]

ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังที่ พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ) กล่าวไว้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ระเบียบวินัยก่อน เป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียนแผนกปริยัติธรรมขึ้น เช่น นักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็กที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคมก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาพึ่งพระสงฆ์พระสงฆ์ก็มีบทบาท ช่วยเหลือเด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือลูกหลาน ชาวบ้านที่ออกไปประกอบอาชีพเมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดต่อพระพุทธศาสนา ก็บังเกิดกับประชาชนจึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 “ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ ปกครอง

---

[57]สัมภาษณ์สาลิณี ชนะแสวง, ผู้อำนวยการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1, 27 เมษายน 2557.

[58]สัมภาษณ์พระวชิรธรรมคณี,เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, 23 พฤษภาคม 2557.

คณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์[59]

ในเรื่องดังกล่าวนี้พระครูอนุกูลวชิรกิจ (อำนวย) ได้กล่าวถึงความเป็นนักบริหารมืออาชีพของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ไว้ว่า

“ท่านเจ้าคุณเป็นพระเถระที่เป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถในการจัดระบบ และใช้สารสนเทศและการสื่อสาร การจัดระบบเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ รวมทั้งมีความสามารถด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ท่านเจ้าคุณยังเป็นการวางแผนกลยุทธ์ ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ใช้ทรัพยากรทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ท่านเจ้าคุณจึงผู้นำสังคมและชุมชน ในเรื่องการบริหารจัดการด้านการศาสนศึกษาเพื่อชุมชนและสังคมในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ท่านเจ้าคุณยังเป็นผู้นำในเชิงบริหาร ในเรื่องการพัฒนาตนเอง เพื่อเป็นผู้บริหารมืออาชีพอย่างแท้จริง” [60]

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จัดว่าเป็นเพชรเม็ดงามรูปหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน ที่มีอุดมคติในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประชาชนเป็นผู้นำด้านการจัดการศึกษา เป็นผู้นำทางจิตและวิญญาณที่ได้แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม ทำหน้าที่ของความเป็นพระสงฆ์ที่ดีในการบริหารจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมด้วยการจัดการศึกษาทั้งการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ นับ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญ ดังที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้มีมติให้เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ฯลฯ มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี [61] ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับการปฏิบัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ท่าน ให้สัมภาษณ์ว่า

---

[59]พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ), “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม” (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), 37-38.

[60]สัมภาษณ์ พระครูอนุกูลวชิรกิจ(อำนวย), รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, 23 พฤษภาคม 2557.

[61]กรมการศาสนา, **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา , 2536), 121.

“ท่านได้แสดงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาด้วยการ มีความเป็นผู้นำ มีความรู้และประสบการณ์ ด้วยศักยภาพที่ท่านผ่านการศึกษาให้มีความรู้ลึกซึ้งทางด้าน (ปริยัติ) จนจบนักธรรมชั้นเอก พระอภิธรรมิกะโท เปรียญธรรม 9 ประโยค อันเป็นการศึกษาสูงสุด ในคณะสงฆ์ไทย และสำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา การลงมือทำ(ปฏิบัติ) วิปัสสนากรรมฐานฝึกหัดตนให้เป็นพระสงฆ์ดีมีคุณภาพและคุณธรรม และรู้แจ้งเห็นจริง (ปฏิเวธ) เป็นคุณสมบัติที่เกี่ยวกับงานในอาชีพของผู้บริหารโดยเฉพาะ เช่น มีความรู้และประสบการณ์ มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของงานและรู้เท่าทันเหตุการณ์ มีมนุษย์สัมพันธ์ดี และท่าน ได้อาศัยหลักการดังกล่าวนี้มาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาท่านได้ใช้หลักธรรมะคือใช้สังคหวัตถุผูกมัดจิตใจ ไม่ใช้แต่อำนาจและอารมณ์ ท่านได้หมั่น อบรมสั่งสอนชี้ผิดชี้ถูกให้เข้าใจ ด้วยความเมตตาธรรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีซึ่งประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ ๆ คือ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเสมอต้นเสมอปลาย ยกย่องชมเชย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความยืดหยุ่น เปิดเผยและเป็นกันเองจึงทำให้การบริหารจัดการมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม” [62]

ในทำนองเดียวกันนี้พระวชิรธรรมคณี เจ้าอาวาสวัดหนองจอก เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี กล่าวว่า

“ผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับบุคคลทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษาดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องมีคุณธรรมสูง สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ท่านดำเนินการด้วยการแนะนำ สั่งสอน การเป็นผู้ให้คำปรึกษา โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ในผลงานที่ท่านได้ทำไว้ในพระพุทธศาสนาทำคนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม แนะนำหลักศีล ให้ประชาชนได้ยินหลักคำสอนทางศาสนา ตามหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทาน ศีล ภาวนา และสอนให้ยึดมั่นในหลักความกตัญญูกตเวทิตา สร้างศรัทธาในหลักปฏิบัติ สื่อพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ออกมานำเสนอบทบาทที่คณะสงฆ์มอบหมาย เพื่อชี้ทางออก บอกทางสว่างให้แก่ประชาชน เป็นการประยุกต์พุทธธรรมที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตนและคนส่วนรวม เพื่อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการศึกษา” [63]

---

[62]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[63]สัมภาษณ์พระวชิรธรรมคณี เจ้าอาวาสวัดหนองจอก, เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, 23 พฤษภาคม 2557.

“นอกจากนั้นท่านยังใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่คุณธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อกันในการเป็นนักบริหารที่ดี คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมทั้งธรรม 4 อย่างเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีโอกาสสร้างความสงบสุขให้กับสังคมได้มาก ในฐานะเป็นผู้บริหารและหลักธรรมที่สำคัญ เพราะเป็นสื่อของพรหมวิหาร ให้ปรากฏชัดมากขึ้น ได้แก่สังคหวัตถุ 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตา คุณธรรมเหล่านี้ที่ท่านใช้นับเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ อันเป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนโดยทั่วไป จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมประจำใจของผู้บริหาร ทั้งนี้เพื่อความสามัคคี ปฏิบัติต่อกันอันก่อให้เกิดไมตรีจิตมิตรภาพ ไม่ทอดทิ้งกันในยามทุกข์และสุข” [64]

ด้วยเหตุนี้ ภาวะผู้นำและแบบผู้นำของเจ้าอาวาสนั้น มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติหน้าที่ศาสนกิจและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการศึกษา เพราะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีความรู้ความสามารถ มีบารมี และคุณธรรม มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ ดีแล้ว จะต้องมีรูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและพฤติกรรมการยอมรับนับถือการให้ความอุปถัมภ์บำรุงในกิจการของวัดจากพุทธศาสนิกชน เจ้าอาวาสนั้นนอกจากจะเป็นผู้นำของวัดแล้วยังได้ชื่อว่า “ เป็นผู้นำทางวิญญาณ” ของประชาชนในถิ่นนั้นๆ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน[65]

ในขณะเดียวกันพระเทพมหาเจติยาจารย์ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวว่า

“ถ้าดูจากการบริหารตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นว่าพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นพระที่ให้ความสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการมากโดยบูรณาการหลักธรรมเข้ากับหลักทฤษฎีการบริหารทางตะวันตกได้อย่างกลมกลืนสอดคล้องกับบริบทของไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านการเป็นผู้นำ การให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารงานจัดการศึกษา นอกจากนี้ท่านยังได้พัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็เพราะท่านเจ้าคุณ ดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการประชุมคณะครู ผู้เกี่ยวข้อง ตัวแทนนักเรียน เพื่อให้ได้มาซึ่งทิศทางในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง”[66]

---

[64]เรื่องเดียวกัน, 23 พฤษภาคม 2557.

[65]พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ** (กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์, 2549), 74.

[66]สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 15 เมษายน 2557.

อย่างไรก็ตามจากการพูดคุยกับผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ ท่าน ให้ทราบว่าการบริหารของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นั้นท่านเจ้าคุณปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบททางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาแต่จุดเน้นก็ยังคงไว้เป็นหลักในด้านการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มวางแผน การกำหนดวิธีการพัฒนา การนิเทศติดตามตรวจสอบและการปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น ดังที่พระเมธีธรรมานันท์ กล่าวว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านจะทำหน้าที่เหมือนผู้จัดการบริษัท ซึ่งมีหน้าที่ บริหารงานให้เจริญก้าวหน้าแข่งขันกับที่อื่น ๆ ได้ ให้โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดใน การทำงาน หากครูผู้สอน ท่านใดไม่สามารถดำเนินการไปตามเกณฑ์ได้ท่านจะเรียกประชุมทุก ฝ่ายเพื่อหาทางช่วยเหลือให้ดีขึ้น ท่านไม่เคยปล่อยให้ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยไม่ได้แก้ไข ไม่มี ทำให้ผลดีจึงตกแก่ภิกษุ สามเณร ที่เล่าเรียนหนังสือ เป็นคนดี คนเก่งในที่สุด ท่านเจ้าคุณจะเรียกคณาจารย์ที่สอนหนังสือทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นแผนกบาลี หรือธรรมะวันอาทิตย์ หรือแม้กระทั่งครูผู้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ประชุมหาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนในด้านการจัดการเรียนการสอน การกำหนดแนวทางพัฒนาจะหาแนวทางพัฒนาอย่างไร ใครช่วยด้านใดได้บ้างท่านเจ้าคุณจะประชุมเพื่อหาแนวคิดของผู้เกี่ยวข้องอยู่เสมอ” [67]

นายสุทธิรักษ์ หนูฉ้ง ได้กล่าวว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นับเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ท่านเจ้าคุณนำเข้ามาสู่การปฏิบัติในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการบริหารงานโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การบริหาร โดยใช้หลักธรรมาภิบาล ดังจะเห็นได้ว่า ในการบริหารจัดการการบริหารสู่ความสำเร็จนั้น เพราะท่านเจ้าคุณ มีสมรรถภาพของผู้บริหารที่มากไปด้วยประสิทธิภาพ ดังนี้ สามารถสร้างศรัทธาให้แก่ครูและผู้ร่วมงาน ทำงานเป็นทีม เป็นผู้นำทางวิชาการ มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความรักความสามารถในการบริหาร กล้าตัดสินใจและรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ โปร่งใส เป็นผู้ประสานงานที่ดี เป็นนักประชาธิปไตย เป็นผู้อำนวยความสะดวกสนับสนุน และ เป็นแบบอย่างที่ดี” [68]

เช่นเดียวกับนายสนธยา เสนเอี่ยม ที่กล่าวว่า

---

[67]สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมานันท์, เจ้าอาวาสวัดดอนหวาย , 10 พฤษภาคม 2557.

[68]สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉ้ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี, 20 เมษายน 2557.

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นแบบอย่างของผู้บริหารที่ดีงามมีความเป็นผู้บริหารและผู้นำในขณะเดียวกัน เพราะท่านเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่ มีบุคลิกดี คือ มีศีลาจารวัตรที่ดี มีความรู้ดี ท่านจะ เพิ่มพูนความรู้ในทุกด้านให้ตนเองอยู่เสมอ มีความสามารถดี คือ รู้จักวิธีการทำงานเป็นอย่างดี มีวิสัยทัศน์ คือ มองการณ์ไกล มองปัญหาเป็น มีใจหนักแน่น คือ มีความอดทนสูงกว่าใคร มีความยุติธรรม คือ วางตัวเป็นกลาง เป็นแบบอย่างได้ คือ ท่านจะวางตัวให้ดีในทุกด้านเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้ รู้จักใช้คนให้ตรงกับงาน แบ่งงานให้ทุกคนทำ” [69]

นายฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์ กล่าวว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ท่านเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นนักบริหารการศึกษาที่น่ายกย่องและนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีได้ เพราะท่านเป็นนักวางแผนพัฒนางานของโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และวางแผนการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ ทำงานแบบประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานทุกฝ่าย กล้าตัดสินใจและเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหาร ท่านจะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสหายธรรม ครู นักเรียน และชุมชนรอบ ๆ วัด ส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตามผลการดำเนินงานของโรงเรียนสถานศึกษา” [70]

ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะผู้บริหารของโรงเรียน ที่ว่า

“ท่านได้แสดงบทบาทหน้าที่ตอบแทนรัฐด้วยการแนะนำ สั่งสอน การเป็นผู้ให้คำปรึกษา โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยศักยภาพที่ท่านผ่านการศึกษาให้มีความรู้ลึกซึ้งทางด้าน (ปริยัติ) จนจบนักธรรมชั้นเอก พระอภิธรรมิกะโท เปรียญธรรม 9 ประโยค อันเป็นการศึกษาสูงสุด ในคณะสงฆ์ไทย และสำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา การลงมือทำ (ปฏิบัติ) วิปัสสนากรรมฐานฝึกหัดตนให้เป็นพระสงฆ์ดีมีคุณภาพและคุณธรรมและรู้แจ้งเห็นจริง (ปฏิเวธ) ในผลงานที่ท่านได้ทำไว้ในพระพุทธศาสนา ได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน จึงได้ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรม ทำคนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม แนะนำหลักศีลธรรม หลักคำสอนทางศาสนา

---

[69]สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 27 พฤษภาคม 2557.

[70]สัมภาษณ์นายฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, 24 พฤษภาคม 2557.

ตามหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทาน ศีล ภาวนา และสอนให้ยึดมั่นในหลักความกตัญญูกตเวทิตา สร้างศรัทธาในหลักปฏิบัติ สื่อพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ออกมานำเสนอ บทบาทที่คณะสงฆ์มอบหมาย เพื่อชี้ทางออก บอกทางสว่างให้แก่ประชาชน เป็นการประยุกต์พุทธธรรมที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตนและคนส่วนรวม เพื่อสนองงานตามพุทธบัญชาและมหาเถรบัญชา ทั้งบทบาทการบริหาร บทบาทศาสนศึกษา และบทบาทการศึกษาสงเคราะห์" [71]

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

"การศึกษา คือ การจัดสภาพการเรียนรู้ทั้งในและ นอกหลักสูตร เน้นการเรียนการสอนวิชาการตามหลักสูตรเป็นงานหลัก และมีการอบรมเป็นงานรอง ภายใต้หลักการศึกษา 3 ประการ 1) ศีล เรียนเรื่องศีล คือ ระเบียบวินัย เพื่อใช้เป็นเครื่องในการพัฒนาพฤติกรรมให้สะอาด 2) สมาธิ เรียนเรื่องสมาธิ คือวิธีทำจิตใจให้สงบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสภาพจิตใจ 3) ปัญญา เรียนเรื่องปัญญาคือความรู้ทั่วไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติให้ถูกต้อง โดยเฉพาะการเจาะลงลึกสู่การทำความเข้าใจพระไตรปิฎก"[72]

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม)ได้เป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทของการศาสนศึกษาทั้งคันถธุระวิปัสสนาธุระทางพระพุทธศาสนาและได้ดำเนินการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สอดคล้องกับนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า ถ้าคนมีการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ก็จะทำให้คนทันสถานการณ์ คนจะเข้าใจอะไร ๆ ได้ดีขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็จะดีขึ้น[73]

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ พระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ที่กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้รับภารธุระพระพุทธศาสนา เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นนักปราชญ์แห่งวงวิชาการ ดำรงตำแหน่งเจ้าสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมและแผนกบาลี โดยกำหนดให้วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นศูนย์กลางการศึกษา จำนวนนักเรียนที่สอบบาลีสนามหลวงได้มีสถิติมากทุกปี ท่านเป็นพระเถระกอปรด้วยศีลาจารวัตรดีงามและมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส สงเคราะห์อนุเคราะห์

---

[71]สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 15 เมษายน2557.

[72]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[73]ประเวศ วะสี**, แนวคิดปฏิรูปการศึกษา**, 28.

พุทธบริษัท ทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย กล่าวคือ ปฏิบัติหน้าที่อบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่พ่อค้าประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นประจำมิได้ขาด ได้จัดหาทุนทรัพย์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ปูชนียวัตถุภายในวัดพระปฐมเจดีย์ และบริจาคทรัพย์เป็นสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในเขตจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนจังหวัดในเขตปกครองของคณะสงฆ์ ภาค 15 เช่น ได้บริจาคทรัพย์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสำคัญ เพื่อซื้ออุปกรณ์การศึกษา รวมทั้งให้ทุนการศึกษาแก่นิสิต นักศึกษา นักเรียน เป็นประจำ นับได้ว่าท่าน เป็นพระเถระ ที่ได้บำเพ็ญหิตนุประโยชน์แก่สถานศึกษาต่าง ๆ มากมาย เป็นอเนกอนันต์ ควรแก่การยกย่องเชิดชูเกียรติคุณนับว่าท่านเป็นนักบริหารสถานศึกษามืออาชีพอย่างแท้จริง” [74]

สอดคล้องกับพระมหาฉัตรชัย ที่กล่าวว่า

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นผู้บริหารที่กล้าตัดสินใจโดยการใช้ข้อมูลที่ท่านมีอยู่ นอกจากนี้ท่านยังเป็นนักศึกษาหาความรู้อย่างแท้จริงท่านจะติดตามข่าวด้านการจัดการศึกษาทั้งทางหนังสือ หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ แล้วนำมาประยุกต์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ฯ อยู่เสมอ นอกจากนี้ท่านยังสามารถจูงใจผู้ร่วมงานกับท่านได้ดี จึงทำให้ทุกรูป ทุกคนมีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความรับผิดชอบต่อการทำงานมากขึ้น” [75]

พระมหาวีระที่กล่าวสนับสนุนและเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า

“พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านมีความอดทน ต่อปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ท่านสามารถแก้ไขปัญหา ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อย่างสันติสุข ไม่หนีปัญหา และไม่หมักหมมปัญหาไว้ ท่านจะยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ ท่านยึดหลักดำเนินการในสายกลาง สิ่งที่สำคัญอีกประการก็คือท่านจะบริหารงานแบบมีส่วนร่วม โดยให้ทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบร่วมกัน” [76]

พระเทพมหาเจติยาจารย์ ที่กล่าวว่า

“ท่านเป็นนักบริหารยุคใหม่จริง ๆ ผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านจะกระตือรือร้นในการทำงาน ท่านเป็นนักบริหารแบบประชาธิปไตยจึงได้รับการยอมรับของผู้ร่วมงาน เพราะท่านจะรู้จักครูผู้สอนในโรงเรียนทุกท่าน และท่านจะให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานทุกเรื่อง เป็นห่วงเป็นใยตลอดเวลา จะประสานงานกับหน่วยงานอื่น เพื่อขอความช่วยเหลือผู้ร่วมงาน การพัฒนาบุคลากรจะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้ทุกคน ทุกรูปมีความรู้ในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นอยู่เสมอ เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชา

---

[74] สัมภาษณ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, 1 เมษายน 2557

[75] สัมภาษณ์พระมหาฉัตรชัย, ครูผู้สอนโรงเรียนสหบาลีวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, 5 เมษายน 2557

[76] สัมภาษณ์พระมหาวีระ, ครูผู้สอนโรงเรียนสหบาลีวัดพระปฐมเจดีย์ฯ, 5 เมษายน 2557.

ของท่านกระทำผิด ท่านจะไม่มีการตักเตือนอย่างรุนแรง ผู้ร่วมงานจะมีความสุขมากในการทำงาน ท่านจะเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน" [77]

พระเทพมหาเจติยาจารย์ กล่าวเพิ่มเติมว่า

"ท่านเป็นผู้บริหารมืออาชีพ ท่านจะมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ ฯ อย่างแท้จริง ท่านมี คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ คุณลักษณะด้านความรู้ทางวิชาการ และ คุณลักษณะด้านความสามารถในการบริหาร"[78]

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้น สอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ ที่พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดย ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์[79] และ พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)ที่พบว่า แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในด้านเทคนิค ด้านมนุษย์สัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิดและด้านการสอน พบว่า การพัฒนาทักษะด้านต่างๆของเจ้าอาวาสจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมหรือจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการการแลกเปลี่ยนทางความคิดตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณบุคลากร เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าถึงวิทยาการสมัยใหม่ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น[80]

จากที่ได้นำเสนอข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าผู้บริหารเปรียบได้ว่า เป็นจอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์กร ให้ก้าวไปได้อย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรี พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) น่าจะเปรียบได้กับ" ผู้บริหารมืออาชีพ " จึงจะเหมาะสมกับท่าน ที่ท่านสามารถทำหน้าที่สำคัญ

---

[77]สัมภาษณ์พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, 15 เมษายน2557.

[78] เรื่องเดียวกัน, 15 เมษายน2557.

[79]พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ, "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ :ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี " (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิ ทยาลัย, 2551), 1.

[80]พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดปทุมธานี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 11.

ในด้านการบริหารจัดการศึกษา ให้ไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ โดยการปฏิบัติที่แสดงให้เห็นศักยภาพ คุณภาพ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการศึกษา ภายในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส มีรูปแบบประกอบด้วย ความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนมี มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีเอกภาพของทีม และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปฏิบัติงาน มีความสามารถในเชิงพัฒนานวัตกรรม และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง มีผลงานเชิงคุณภาพ มีการสื่อสารที่ดี และมีส่วนร่วมในการทำงานสูง คำนึงถึงการมีส่วนร่วม และกระจายอำนาจ ใช้ความไว้วางใจในการสร้างเสริมบรรยากาศเป็นมิตร เน้นการพัฒนาครูผู้สอน เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และการจัดสภาพการเรียนรู้โดยมีการปรับปรุงยุทธศาสตร์การจัดการเรียนการสอน และการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นำมาบูรณาการในการบริหารจัดการตลอดเวลา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนั้นพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ยังนำรูปแบบ/แนวทางในการครองตน ครองคน และครองงาน พัฒนาตน พัฒนาคนและ พัฒนางาน ที่ทันเหตุการณ์และทันสมัย และที่สำคัญคือการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 และ อัตชีวประวัติ คุณูปการ

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารและสังเคราะห์ความคิดเห็นแล้วนำเสนอ อัตตะชีวประวัติ คุณูปการ และรูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ตลอดจน ข้อเสนอแนะและคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 และข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 2 อัตชีวประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ตอนที่ 3 คุณูปการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ตอนที่ 1 รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 และข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

ด้วยความรู้ความสามารถ ในการแสดงบทบาทของความเป็นพระสงฆ์ที่ดำรงมั่นในสัจธรรม พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้มุ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติบ้านเมืองในด้านการศึกษา เป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด โดยยึดอุดมคติที่ว่า ให้มีความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จึงได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค 15 ซึ่งปกครองสงฆ์ในเขตจังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์[1] ท่านจัดว่าเป็นเพชรเม็ดงามรูปหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบัน ที่มีอุดมคติในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประชาชนเป็นผู้นำด้านสติปัญญา ความรู้ เป็นผู้นำทางจิตและวิญญาณที่ได้แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่

---

[1]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี สหายพัฒนาการพิมพ์, 2555), 33.

ของความเป็นพระสงฆ์ที่ดีในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษา การปฏิบัติธรรม[2] เช่นเดียวกับส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 15 ตรี กำหนดหน้าที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ในด้านการศึกษาคือ การศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์[3] คือ จะสังเกตเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของสงฆ์ในด้านการศึกษา เป็นอย่างยิ่ง[4] พระสงฆ์ในฐานะที่ได้รับการคุ้มครองดีแล้วจากรัฐ ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐ 2 ประการคือ[5] 1)หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (education) 2)หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (advisor) ซึ่งในด้านนี้นับว่าสอดคล้องกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้ให้ข้อเสนอแนะในหลายทัศนะเกี่ยวกับรูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ว่า หากองค์กรทางการศึกษาใดก็ตามที่มีผู้บริหารที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ องค์กรนั้น ๆ จะประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล เพราะการบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ผู้บริหารต้องเรียนรู้และนำไปบูรณาการใช้ในองค์กรของตน เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

จากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย พบว่า พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระสงฆ์ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีเหตุผล และท่านมีการครองตนในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ที่ดี สามารถเป็นเป็นแบบอย่างที่ดีต่อพระภิกษุสงฆ์ และศาสนิกโดยทั่วไปในด้านการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา ท่านมีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และมีการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งในการบริหารงานของสงฆ์ให้ประสบผลสำเร็จนั้นผู้บริหารระดับเจ้าคณะภาคจะต้องมีความรู้ทางการบริหารประกอบด้วย จึงทำให้การส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ เช่น มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารโดยยึดประชาธิปไตย มีการสร้างทีมงาน และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงาน เป็นต้น นอกจากนี้พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านยังมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใส เป็นที่ศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่ง พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่สมบูรณ์แบบด้วยการตอบแทนรัฐ โดยการเป็นเจ้าคณะ

---

[2]พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **ตามทางพุทธกิจ** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2543), 32.

[3]พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2549), 56.

[4]เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **ธรรมะสู้ชีวิต** (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549), 87.

[5]พระสุธีวรญาณ, **พุทธศาสตรปริทรรศน์รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), 144.

ภาค 15 ที่ แนะนำ สั่งสอน การเป็นผู้ให้คำปรึกษา และทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา เป็นการประยุกต์ พุทธธรรมที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตนและคนส่วนรวม เพื่อสนองงานตามพุทธบัญชาและมหาเถรบัญชา ทั้งบทบาทการบริหาร บทบาทศาสนศึกษา และบทบาทการศึกษาสงเคราะห์ อย่างสมบูรณ์

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้แสดงบทบาทหน้าที่ ตอบแทนรัฐด้วยการแนะนำสั่งสอนการเป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้การส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของวัด และสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดนครปฐมและต่างจังหวัดโดยเฉพาะในเขตปกครองสงฆ์ ภาค 15 ด้วยศักยภาพที่มีของท่าน จึงได้ทำหน้าส่งเสริม สนับสนุนการศึกษา ทั้งทางโลกและทางธรรม ทำคนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ตามหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งท่านได้กล่าวไว้ว่า

“นับตั้งแต่เข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ตั้งใจศึกษาหาความรู้อย่างไร้จุดหมาย เพราะตอนนั้นไม่เข้าใจเลยว่า เรียนไปทำไม เรียนแล้วได้อะไร เพียงแต่มีความรู้สึกว่าบวชแล้วต้องเรียนและเรียนทุกอย่างที่มีโอกาสได้เรียน เพื่อชดเชยในชีวิตที่หยุดเรียนยาวนานถึงแปดปีเต็ม ในขณะที่ท่านบวชได้ทำหน้าที่หรือกิจวัตรของพระอย่างครบถ้วน ตื่นเช้าออกบิณฑบาตโปรดญาติโยม ตอนเช้าทำวัตร กลางวันเรียนหนังสือ ตกเย็นทำวัตรเย็น พอฟ้ามืดบรรยากาศเงียบสงัดก็ท่องตำราเรียน ท่องบทสวดมนต์ ทำแบบนี้เรื่อยมาจนในพรรษาที่ 2ท่านได้ฝึกท่องปาฏิโมกข์จนจำได้ขึ้นใจ เรียนหลักวิปัสสนากรรมฐาน เข้าปฏิบัติกรรมฐานชั้นต้น เรียนนักธรรมตรี โท และเอกตามลำดับ และได้เรียนพระอภิธรรมจบ 9 ปริเฉทในสำนักอุปัชฌาย์ ที่วัดปราสาททอง ต่อมาได้เป็นครูสอนพระอภิธรรมที่วัดปราสาททองเป็นเวลา 3 ปี และเป็นอาจารย์สอนหลักวิปัสสนากรรมฐาน” [6]

ผลจากการศึกษาวิปัสสนาธุระ ทำให้พระธรรมปริยัติเวทีเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)มีกำลังศรัทธาซาบซึ้งในหลักการปฏิบัติ มีการเรียนรู้ที่ดีและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ แล้วท่านได้นำมาถ่ายทอด โดยทำหน้าที่ พระอาจารย์สอนกัมมัฏฐาน และให้การสนับสนุน ส่งเสริมด้านการศึกษาอย่างจริงจัง ดังนี้

พ.ศ.2508-ปัจจุบันได้ให้การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมด้วยความเมตตา ส่วนใหญ่จะเน้นสอนให้แก่ผู้ที่มารักษาศีล ฟังธรรม คือ อุบาสก อุบาสิกา ที่มาทำบุญในวันธรรมสวนะได้ให้การสนับสนุนสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานของวัดปฐมเจดีย์ที่มีอยู่เดิมให้ดำเนินการต่อไปและส่งเสริมให้ผู้เข้าฝึกปฏิบัติมากยิ่งขึ้นโดยมีพระอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่ประจำสำนักได้ให้การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดพระปฐมเจดีย์

---

[6]สัมภาษณ์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค 15, 8 เมษายน 2557.

โดยเน้นพระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ทุกรูปให้เข้าร่วมฝึกปฏิบัติทุกวันตลอดเวลาที่ยังบวชอยู่ และได้รับอาราธนาจากสถานศึกษาต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครปฐม ให้ไปอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่เยาวชนคือ นักเรียน นักศึกษา ได้เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรแก่ เจ้าอาวาสต่าง ๆ และพระภิกษุครูสอนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นตัวแทนจากวัดต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครปฐม และเขตปกครองสงฆ์ภาค 15 [7]

ดร. อภิชาต เลนะนันท์ กล่าวว่า

“งานส่งเสริมการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นงานที่ท่านสนับสนุนและส่งเสริมให้สถานศึกษาต่าง ๆ สามารถจัดการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยท่านจะเน้นให้มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา ท้องถิ่นใช้ในการเรียนการสอน ท่านจะจัดให้มีกองทุนเพื่อการศึกษา ที่จะเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนปกติ ด้อยโอกาส พิการ และมีความสามารถพิเศษ ทั้งภิกษุ สามเณร และฆราวาส” [8]

ทำนองเดียวกับนายชาญ กรองจันทร์ดี ที่กล่าวว่า

“ได้แวะไปหาท่านเจ้าคุณที่วัดหลายครั้งและได้ข้อคิดมาใช้ในการบริหารศูนย์การศึกษานอกเรียนอำเภอเขาย้อย ทำให้สามารถพัฒนาการศึกษาได้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เช่นท่านเสนอแนะว่า ควรให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยการเรียนการสอน จัดหาทุนให้นักเรียนที่ขัดสน สอนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เป็นต้น ซึ่งหลังจากนำแนวคิดของท่านเจ้าคุณปฏิบัติแล้วได้รับความชื่นชอบจากชุมชนเป็นอย่างดียิ่งและชุมชนให้การสนับสนุนศูนย์ดียิ่ง” [9]

สอดคล้องกับนักวิชาการศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ท่านหนึ่งที่กล่าวว่า

“ท่านเจ้าคุณ ได้ส่งเสริม สนับสนุนให้หน่วยงานทางการศึกษาทั้งของวัดและเอกชนตลอดจนวัดต่าง ๆ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้มีกิจกรรมด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยท่านใช้วันสำคัญทางศาสนาเป็นวันที่วัด บ้าน และสถานศึกษาร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งเป็น

---

[7]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี สหายพัฒนาการพิมพ์, 2555), 22-26.

[8]สัมภาษณ์ อภิชาต เลนะนันท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลอำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม, 28 พฤษภาคม 2557.

[9]สัมภาษณ์ ชาญ กรองจันทร์ดี, ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี, 31 พฤษภาคม 2557.

กิจกรรมที่ ครอบคลุมถึงพระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป นับว่าเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการส่งเสริมของท่านเจ้าคุณ..."[10]

นอกจากนี้ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม)โดยตรงแล้วท่านยังทำหน้าที่ ด้านการส่งเสริมสนุนการศึกษาอีกด้วย ดังที่ ดร. ชวน ภารังกูล กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที ได้จัดให้มีกิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ในการอบรมพระภิกษุสามเณร ได้เน้นข้อปฏิบัติศีลาจารวัตรที่เป็นพุทธบัญญัติ และให้ตระหนักในหน้าที่หลัก คือ (1)การทำวัตรเช้า-เย็น เป็นกิจวัตรหลัก (2) การศึกษา เล่าเรียนเป็นกิจกรรมรอง (3) การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของวัด เป็นกรรมเสริม (4)การออกบิณฑบาตโปรดญาติโยม และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน"[11]

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ พระเทพมหาเจติยาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ที่กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้รับภารธุระพระพุทธศาสนา เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นนักปราชญ์แห่งวงวิชาการ ดำรงตำแหน่งเจ้าสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมและแผนกบาลี โดยกำหนดให้วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นศูนย์กลางการศึกษา จำนวนนักเรียนที่สอบบาลีสนามหลวงได้มีสถิติมากทุกปี ท่านเป็นพระเถระกอปรด้วยศีลาจารวัตรดีงามและมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส สงเคราะห์อนุเคราะห์พุทธบริษัท ทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย กล่าวคือ ปฏิบัติหน้าที่อบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่พ่อค้าประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นประจำมิได้ขาด ได้จัดหาทุนทรัพย์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ปูชนียวัตถุภายในวัดพระปฐมเจดีย์ และบริจาคทรัพย์เป็นสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในเขตจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนจังหวัดในเขตปกครองของคณะสงฆ์ ภาค 15 เช่น ได้บริจาคทรัพย์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสำคัญ เพื่อซื้ออุปกรณ์การศึกษา รวมทั้งให้ทุนการศึกษาแก่นิสิต นักศึกษา นักเรียน เป็นประจำ นับได้ว่าท่าน เป็นพระเถระ ที่ได้บำเพ็ญหิตนุประโยชน์แก่สถานศึกษาต่าง ๆ มากมาย เป็นอเนกอนันต์ ควรแก่การยกย่องเชิดชูเกียรติคุณ"[12]

ในเรื่องดังกล่าวนี้นายฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์ กล่าวว่า

---

[10]สัมภาษณ์สานิตย์ เชยชุ่ม, นักวิชาการศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 3 พฤษภาคม 2557.

[11]สัมภาษณ์ ชวน ภารังกูล, อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 30 พฤษภาคม 2557.

[12]สัมภาษณ์พระเทพมหาเจติยาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม, 11 พฤษภาคม 2557.

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ท่านเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นนักบริหารการศึกษาที่น่ายกย่องและนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีได้ เพราะท่านเป็นนักวางแผนพัฒนางาน และวางแผนการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ ทำงานแบบประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานทุกฝ่าย กล้าตัดสินใจและเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหาร ท่านจะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสหายธรรม ครู นักเรียน และชุมชนรอบ ส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตามผลการดำเนินงานของท่านด้วย”[13]

เช่นเดียวกับนายวิโรจน์ อุ่นทรัพย์ กล่าวว่า

“ท่านเจ้าคุณได้สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาโดยจัดให้มีกิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแก่พระภิกษุ สามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ในการอบรมพระภิกษุ สามเณร ได้เน้นข้อปฏิบัติศีลาจารวัตรที่เป็นพุทธบัญญัติ และให้ตระหนักในหน้าที่หลัก คือ (1)การทำวัตรเช้า-เย็น เป็นกิจวัตรหลัก (2) การศึกษาเล่าเรียนเป็นกิจกรรมรองลงมา (3) การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของวัด และโรงเรียน เป็นกิจกรรมเสริม ทั้งนี้ได้กำหนดไว้เป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน” [14]

ดร. พิชญาภา ยืนยาว กล่าวเพิ่มเติมว่า

“พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเถระที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา ได้นำวิชาความรู้มาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง เป็นการ นำความรู้ของตนมาใช้และถ่ายทอดให้ผู้อื่น นับว่าเป็นการเพิ่มคุณค่าแห่งความรู้นั้นด้วย และนำมาใช้ประโยชน์อยู่ตลอดเวลา”[15]

นอกจากการบริหารจัดการศึกษาที่เป็นงานในบทบาทหน้าที่ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม) โดยตรงแล้วท่านยังทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมสนุนการศึกษาอีกด้วย ซึ่งพระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต (ป.ธ. 9) กล่าวว่า

---

[13]สัมภาษณ์ ฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี, 11 พฤษภาคม 2557.

[14]สัมภาษณ์วิโรจน์ อุ่นทรัพย์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม, 11 พฤษภาคม 2557.

[15]สัมภาษณ์ พิชญาภา ยืนยาว, ผู้อำนวยการสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 11 พฤษภาคม 2557.

"พระธรรมปริยัติเวทีได้จัดให้มีกิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ในการอบรมพระภิกษุสามเณร ได้เน้นข้อปฏิบัติศีลาจารวัตรที่เป็นพุทธบัญญัติ และให้ตระหนักในหน้าที่หลัก คือ (1)การทำวัตรเช้า-เย็น เป็นกิจวัตรหลัก (2) การศึกษา เล่าเรียนเป็นกิจกรรมรอง (3) การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของวัด เป็นการเสริม (4)การออกบิณฑบาตโปรดญาติโยม และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน"[16]

นับตั้งแต่ที่ได้รู้จักและเคยได้รับการสนับสนุนจากท่านเจ้าคุณอยู่เสมอ ตั้งแต่ท่านได้เป็นเจ้าคณะภาค 15 ท่านทำหน้าที่ของความเป็นเจ้าคณะภาคได้อย่างดียิ่งทั้งในด้านพระศาสนาและด้านการศึกษาโดยเฉพาะการสนับสนุนส่งเสริมในด้านการศึกษาของทั้งสถานศึกษา และวัดต่าง ๆ ในเขตปกครองสงฆ์ภาค 15

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร และเจ้าคณะภาค 15 เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันประเสริฐ มีจริยวัตรงดงาม มีผลงานซึ่งเกิดจากความมุ่งมั่นบำเพ็ญกรณียกิจ เป็นมหาคุณานุประโยชน์แก่พระบวรพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติอย่างหาที่สุดมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า พระเดชพระคุณท่านเป็นพระเถระที่มีผลงานดีเด่น มีลักษณะการทำงานที่มุ่งให้ประชาชนและพระภิกษุ มีส่วนในการสนับสนุน ส่งเสริมงานด้านการศึกษาทุกประเภท ทำให้การศาสนศึกษาเกิดความเจริญอย่างมั่นคงถาวร"[17]

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้สร้างความยอมรับจากวงการสงฆ์และประชาชนทุกระดับ เพราะท่าน มิใช่เพียงแต่ให้นโยบายแล้วให้คณะสงฆ์ในสังกัดไปดำเนินการกันเอง เห็นได้จาก พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)มีการถ่ายทอดนโยบายที่ชัดเจนแก่ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ในการที่จะส่งเสริมสนับสนุนด้านการจัดการศึกษา และในการประชุมพระสังฆาธิการของภาค 15 ทุกครั้ง ท่านจะเข้าร่วมประชุมโดยตลอด คอยรับฟังการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติการของพระสังฆาธิการ มีการซักถาม แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นการกระตุ้น ให้ทุกคนต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา นอกจากนี้ท่าน

---

[16]สัมภาษณ์พระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต (ป.ธ. 9), รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, 18 พฤษภาคม 2557.

[17]สัมภาษณ์อภิชาต เลนะนันท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลอำเภอบางคณฑีจังหวัดสมุทรสงคราม, 28 พฤษภาคม 2557.

ได้กระจายงบประมาณที่ได้รับในแต่ละปีเป็น สัดส่วนที่ชัดเจนให้กับจังหวัดต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา โดยเน้นประโยชน์ที่จะเกิดต่อคณะสงฆ์ และประชาชน เป็นสำคัญ" [18]

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะเยาวชนที่กำลังเจริญเติบโตท่านจึงก่อตั้งทุนการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาซึ่ง ปัจจุบันมีเงินในกองทุนประมาณ 8 ล้านบาท และได้แจกทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา ภิกษุ สามเณร ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา โดยเฉพาะใน 10 ปีหลังสุด ได้ดำเนินการแจกทุนไปแล้วเป็นเงิน ประมาณ 35 ล้านบาท[19] นอกจากนี้พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ยังได้จัดสร้างอาคารเรียน มอบให้ทางราชการ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อนักเรียน 30 หมู่บ้าน ซึ่ง อาคารเรียนเหล่านั้น ได้แก่ อาคารศรีสุธรรม อาคารพระธรรมสิริชัย อาคารเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ห้องประชุมโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ สนับสนุนปรับปรุง ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย บริจาคทุนให้ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลบางเลน บริจาคทรัพย์ให้โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัยปรับปรุงห้องสมุด บริจาคทรัพย์ปรับปรุงอาคาร เอนกประสงค์โรงเรียนกำแพงแสนวิทยา บริจาคทรัพย์ปรับปรุงห้องปฏิบัติธรรมวัดบางสะแก จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทุนทรัพย์ทั้งสิ้นประมาณ 25 ล้านบาท" [20]

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านส่งเสริม สนับสนุนให้วัดต่างๆ ในเขตการ ปกครองของสงฆ์ภาค 15 ได้พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีนโยบายที่ชัดเจนให้เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าอาวาส ใช้แหล่งเรียนรู้ในวัดทั้งที่เป็นสถานที่และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ในการจัดการศึกษา รวมทั้งท่านได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาโดยประสานกับศาสนิกชน เพื่อสนับสนุน การจัดการศึกษาทั้งของภิกษุ สามเณร และฆราวาส ท่านจะประชุมให้ความรู้ กับเจ้าคณะจังหวัด และพระสังฆาธิการในระดับรองลงมา โดยมีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ในด้านการจัดการศึกษา และให้แต่ละจังหวัดร่วมกับวัดในจังหวัดนั้น ๆ จัดทำเป็นโครงการพัฒนาและส่งเสริมในการใช้วัด ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้ท่านสนับสนุนรวมทั้งส่งเสริมให้มีการใช้ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของวัด โดยยึดแนวทางการใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

---

[18]สัมภาษณ์ ประพจน์ อยู่ทิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสงคราม, 20 พฤษภาคม 2557.

[19]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี สหายพัฒนาการพิมพ์, 2555), 30.

[20]เรื่องเดียวกัน, 30-31.

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)สนับสนุนและส่งเสริมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในวัด เช่น ปรับปรุงบริเวณวัดให้ร่มรื่น จัดให้มีอาคารแสดงเรื่องต่าง ๆ ของวัด

นอกจากนี้ท่านยังช่วยหา คอมพิวเตอร์ให้ครูผู้สอนของโรงเรียนของวัดต่าง ๆ ใช้ในการเรียนการสอน ตลอดจน การนำคติเตือนใจ คำขวัญ ต่าง ๆ ติดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัด "[21]

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการจัดการศึกษาของวัดต่าง ๆ ในภาค 15 ของสงฆ์ อย่างเต็มที่ หางบประมาณจากภายนอกมาเข้าช่วยดำเนินการด้วย เป็นต้น" [22]

"พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นอกจากท่านจะสนับสนุนส่งเสริมให้วัดจัดการศึกษาแล้ว ท่านยังส่งเสริมให้ชุมชนรอบ ๆ วัดมีความเข้มแข็งทางด้านวิชาการด้วย โดยท่านให้วัดต่าง ๆ ให้บริการแก่ชุมชนทั้งด้านความรู้ โดยใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้แล้ว วัดยังให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชนทั้งด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคคล โดยให้พระภิกษุสงฆ์ไปเป็นครูสอนหนังสือ และวัดต่าง ๆ สนับสนุนงบประมาณ และร่วมมือกับสถานศึกษาที่อยู่รอบ ๆ วัด ร่วมมือกัน ให้การศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ ให้วัดเป็นสถานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน วัดจัดห้องสมุด คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตไว้บริการชุมชน เป็นต้น" [23]

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้วางแนวทางสำหรับให้วัดในเขตปกครองสงฆ์ภาค 15 ให้บริการการจัดการศึกษา แก่ชุมชน ทั้งด้านวิชาการ อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าว ท่านได้กำหนดเป็นนโยบายโดยให้วัด จัดการศึกษาร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน ชุมชน ครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ดังที่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาท่านหนึ่ง กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้กำหนดเป็นนโยบายให้วัดต่าง ๆ ในเขตการปกครองสงฆ์ภาค 15 ให้บริการด้านการจัดการศึกษา แก่ประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนบริการให้สถานที่ของวัดเป็นสถานที่ในการฝึกอบรม แก่ชุมชน ตลอดจนให้พระภิกษุบางรูป ไปเป็น

---

[21]สัมภาษณ์ สนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 27 พฤษภาคม 2557.

[22]สัมภาษณ์ณฐกร จิรภัคพงษ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 20 พฤษภาคม 2557.

[23]สัมภาษณ์ สุทธิรักษ์ หนูฉ้ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, 20 เมษายน 2557.

วิทยากรให้ความรู้แก่ประชาชนเสมอๆ ทั้งที่ไปสอนที่โรงเรียนต่าง ๆ และให้ประชาชนมาเข้าวัดใช้สถานที่ของวัด แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน” [24]

เจ้าคณะจังหวัดรูปหนึ่งในเขตปกครองสงฆ์ภาค 15 กล่าวว่า

“พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) กำหนดให้วัดต่าง ๆ ให้บริการแก่ชุมชน โดยใช้สถานที่ของวัด ให้ความรู้ตามความสนใจของชุมชน ไม่ว่า จะเป็น ด้านอาชีพ ด้านสาธารณสุข ก็เรียนเชิญอนามัยตำบลมาให้ความรู้ ทางด้านกฎหมายก็เชิญทนายความมาให้ความรู้ ชุมชน พอใจมาก” [25]

การดำเนินการในด้านการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการของ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ทำให้ชุมชนและวัดต่าง ๆ มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ชุมชนจึงสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดโดยเฉพาะด้านการศาสนศึกษาอย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้นด้วยความเต็มใจและความภาคภูมิใจ ซึ่งพระรัตนเวที (ชำนาญ) กล่าวว่า

“การที่วัดต่าง ๆ ส่งเสริม สนับสนุนชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการด้วยวิธีการมีส่วนร่วม จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนนั้นนอกจากชุมชนจะเข้มแข็งแล้ว วัดต่าง ๆ ก็ได้รับผลกระทบที่ดีด้วยนั่นคือชุมชนหันมาให้การสนับสนุนในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มากขึ้น” [26]

ผลการดำเนินงานของวัดในเขตปกครองสงฆ์ภาค 15 ที่มีพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าคณะภาค ดังกล่าว ทำให้ท่านได้รับการยอมรับจากชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน ให้วัดต่าง ๆ ให้บริการด้านการศึกษาแก่ประชาชนโดยทั่วไป ประชาชนและศาสนิกชนจึงศรัทธาในตัวท่าน และให้ความร่วมมือตลอดจนสนับสนุนปัจจัยในการพัฒนาส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัดต่าง ๆ อย่างเต็มศักยภาพ

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างวัดต่าง ๆ กับสถานศึกษาและองค์กรอื่นโดยกำหนดให้เป็นโครงการหนึ่งของวัดต่าง ๆ ทั้งนี้ท่านให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของวัดต่าง ๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ท่านได้กำหนดให้วัดต่าง ๆ ร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มร่วมกันใน

---

[24]สัมภาษณ์ณฐกร จิรภัคพงษ์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม , 20 พฤษภาคม 2557.

[25]สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, 6 พฤษภาคม 2557.

[26]สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชำนาญ) วัดกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤษภาคม 2557.

ระดับตำบลเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนและส่งเสริมซึ่งกันและกันในการจัดการศึกษาของวัดต่าง ๆ ในเรื่องนี้เจ้าคณะจังหวัดรูปหนึ่งกล่าวสนับสนุนว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมด้านการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างวัดและสถานศึกษาของรัฐ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานประกอบการขอสนับสนุนด้านทรัพยากร วัสดุ ให้กับวัดต่าง ๆ นอกจากนี้ท่านยังมีนโยบายให้วัดต่าง ๆ ที่จัดการศึกษามีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันในวัดที่อยู่ในตำบลเดียวกันมีการหมุนเวียนครูพระที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ไปสอนยังวัดต่าง ๆ ด้วย" [27]

รองเจ้าคณะจังหวัดรูปหนึ่ง กล่าวว่า

"พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้ประชุมและชี้แจงให้วัดต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาทุกประเภท ช่วยกันประสานกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัด ก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาของวัดอย่างเต็มที่" [28]

"ท่านเจ้าคุณจะประสานงานกับหน่วยงานที่จัดการศึกษาต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือและ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัดต่าง ๆ ในภาคปกครองสงฆ์ ภาค 15 ท่านจะส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ นั้นมีการกำหนดวิธีการและแนวทางดำเนินการจัดการศึกษาศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น" [29]

"ท่านจะร่วมวางแผนและกำหนดแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัดต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ การจัดการศึกษาของวัดมีประสิทธิภาพมากขึ้น ท่านจะประสานงานกับหน่วยงานที่จัดการศึกษาทั้งนอกระบบในระบบ หรือผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ได้จัดการศึกษาอย่างทั่วถึง และที่สำคัญท่านท่านจะติดตาม ประเมินผล การจัดการของวัดต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงการจัดการศึกษาของวัดให้ทั่วถึงมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ" [30]

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งของวัด และองค์กรอื่น ๆ หรือหน่วยงานต่าง ๆที่จัดการศึกษา ด้วยการประชุม

---

[27]สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล, เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2 พฤษภาคม 2557.

[28]สัมภาษณ์ พระครูอนุกูลวชิรกิจ,รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, 23 พฤษภาคม 2557.

[29]สัมภาษณ์ สุทธิรักษ์ หนูฉ้ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, 20 เมษายน 2557 .

[30]สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, 6 พฤษภาคม 2557.

พระเถระชั้นผู้ใหญ่ แล้วกำหนดเป็นโครงการของวัด พร้อมกับกำหนดบทบาทหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายดำเนินการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อทุกภาคส่วน ด้วยการจัดประชุมและเผยแพร่เสียงตามสายของวัด นอกจากนี้ท่านยังขอความร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการหรือสถาบันสังคมอื่น ในการช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า

“พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านจะมอบให้วัดขอความร่วมมือกับสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในการนำความรู้ มาเผยแพร่ให้กับพระภิกษุสามเณรที่เรียนหนังสืออยู่ตามวัดต่าง ๆ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือด้วยดี จากหน่วยงานต่าง ๆ ใหม่ ๆ ก็มีอุปสรรคบ้างเนื่องจากวัดมีพระภิกษุที่มีความสามารถด้านนี้น้อย การทำความ เข้าใจจึงไม่ทั่วถึงสำหรับการประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เมื่อมีการประชาสัมพันธ์อย่าง ต่อเนื่องตลอดจนดำเนินการอย่างจริงจังของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายผลสำเร็จจึงเกิดขึ้น” [31]

“ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วิทยาลัยการอาชีพสมุทรสงคราม มาใช้สถานที่ของวัดจัดการศึกษา ให้ความรู้แก่ชุมชน โดยพระสงฆ์บางรูปก็ร่วมเป็นวิทยากรด้วย พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านสนับสนุน ทุกอย่างและอำนวยความสะดวกให้พระภิกษุไปเป็นวิทยากรได้” [32]

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อฐานรากของการศึกษาโดยคณะสงฆ์ที่เป็นผลมาจากความไม่สมดุลในด้านต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาของการจัดการศึกษาโดยวัดที่สะสมมานาน ประกอบกับวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในชนบทห่างไกลทุรกันดารยังคงประสบปัญหาในด้านการขาดโอกาสในการศึกษา ขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ขาดข้อมูลข่าวสารและความรู้ของภิกษุสงฆ์ และฆราวาส ที่ศึกษาในวัดต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่นำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งในเรื่องเหล่านี้ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้ แก้ไขโดยการส่งเสริมและสนับสนุน ให้วัดต่าง ๆ ในภาคปกครองสงฆ์ ภาค 15สามารถดำเนินการพัฒนาและจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

---

[31]สัมภาษณ์ ชวน ภารังกูล, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 30 พฤษภาคม 2557.

[32]สัมภาษณ์ อภิชาติ เลนะนันท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลบางคณฑี, 28 พฤษภาคม 2557.

“พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เข้ามาร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาของวัด ทำให้วัดต่าง ๆ ในเขตการปกครองของสงฆ์ภาค 15 จัดการศึกษามีคุณภาพมากขึ้น” [33]

สรุปแนวทางจากการให้ข้อเสนอแนะ ของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ควรศึกษาหาความรู้จากแหล่ง อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกเพื่อยืนยันความหนักแน่นของข้อมูล เช่น ศึกษาบ้านเกิดของท่าน สหายทางธรรมของท่าน เป็นต้น

2. การจะเป็นผู้บริหารการสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น นอกจากต้องมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ดีแล้ว ยังต้องมีคุณลักษณะหรือเทคนิควิธีการในการบริหารอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การใช้โรงเรียนเป็นฐานในการบริหาร การบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริหารโดยการมีส่วนร่วมเป็นต้น

3. ผู้บริหารการศึกษาต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้วยการเข้าร่วมอบรมสัมมนาทางวิชาการ การศึกษาดูงาน หรือการพัฒนาตนเอง เป็นต้น

นอกจากนี้จากการศึกษาบันทึกช่วยจำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) งานด้านส่งเสริมสนับสนุนศึกษา ในฐานะเจ้าคณะภาค พบว่า

พ.ศ. 2511 เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวงจังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2512 เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2513 เป็นพระอนุจรนำข้อสอบธรรมศึกษาสนามหลวง เปิดสอบที่โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2514 เป็นพระอนุจรนำประโยคบาลีสนามหลวง ไปเปิดสอบที่สนามสอบ จังหวัดสุพรรณบุรี

พ.ศ. 2516 เป็นกรรมการคุมห้องสอบธรรมสนามหลวง วัดลาดปลาเค้า จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2517 เป็นครูสอนบาลีประจำโรงเรียนสหศึกษาบาลี วัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2518 เป็นกรรมการโรงเรียนสหศึกษาบาลี วัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2519- ปัจจุบัน เป็นวิทยากรอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง ณ วัดไร่ขิง สามพราน จังหวัดนครปฐม

---

[33] สัมภาษณ์ สนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 27 พฤษภาคม 2557.

พ.ศ. 2520 เป็นเลขานุการโรงเรียนสหศึกษาบาลี วัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2520 เป็นผู้ช่วยสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2511-2514 เป็นผู้นำประโยคบาลีสนามหลวง ไปเปิดสอบตามสนามสอบ ประจำจังหวัด เขตภาค 14

พ.ศ. 2522 เป็นกรรมการคุมห้องสอบธรรมสนามหลวง วัดปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2522-2527 เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง

พ.ศ. 2525- ปัจจุบัน เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบาลีสนามหลวง

พ.ศ. 2535 เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2536 เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2535- ปัจจุบัน เป็นประธานพระปริยัติ์นิเทศก์ ภาคกลาง เป็นกรรมการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีวัดพระปฐมเจดีย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำจังหวัดนครปฐม แห่งที่ 1

พ.ศ. 2520-2535 เป็นผู้ช่วยเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2535 - ปัจจุบัน เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2537 เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์ และต่อมาได้แจ้งให้กรมการศาสนาทราบ ได้รับการขึ้นทะเบียนไว้เมื่อปี 2540

พ.ศ. 2540 เป็นผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. 2541 เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง แก่คณะนักเรียนบาลี ชั้น ป.ธ. 6 – ป.ธ. 7 ณ วัดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นโครงการของโรงเรียนสหศึกษาบาลี สำนักเรียนคณะจังหวัดนครปฐม

พ.ศ.2541 ได้รับแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้เป็นประธานสภาวิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

พ.ศ.2542 เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ [34]

นอกจากนี้พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ยังได้ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในด้านต่าง ๆ จากที่เคยดำเนินการอยู่เดิม คือ งานเผยแผ่ด้านการศึกษา พ.ศ. 2518 – ปัจจุบัน

1. เป็นพระธรรมทูต

2. เป็นผู้บรรยายธรรมตามสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ

3. แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม ทางสถานีวิทยุ และสถานีโทรทัศน์

---

[34]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2555), 21-22.

4. เรียบเรียงสำนวนพระธรรมเทศนา ธรรมบรรยาย ปาฐกถาธรรมบทความและเขียนบันทึกเรื่องราว ประวัติต่าง ๆ เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ จำนวนมากกว่า 80 เรื่อง

5. เป็นวิทยากรถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 ภาค 15 กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด

6. จัดตั้ง โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไดเปิดดำเนินการครั้งแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 ได้รับการจดทะเบียนไว้ในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา เมื่อปี พ.ศ. 2540 ตามทะเบียนเลขที่ 1236 ชื่อ ศพอ. วัดพระปฐมเจดีย์ และยังเปิดดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ได้รับการยกย่องจากกรมการศาสนา เมื่อปี พ.ศ. 2544 ให้เป็น “ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช 2543”

7. ส่งเสริมสำนักวิปัสสนากรรมฐาน ให้เป็นที่ปฏิบัติธรรมแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น “สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ลงวันที่ 29 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2544 โดยอนุมัติของมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ 16/๒2544 เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2544

8. ได้จัดส่งพระภิกษุจากวัดพระปฐมเจดีย์ จำนวน 5 รูป ไปเข้ารับการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ที่ประเทศพม่า เพื่อประกอบเป็นแนวทางสนใจในการปฏิบัติธรรมทั้งหลาย งานสาธารณูปการ (ก่อสร้าง ปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ และพัฒนาวัด)

พ.ศ.2535-2543 ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างถาวรวัตถุ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน 120,313,663 บาท (หนึ่งร้อยยี่สิบล้านสามแสนหนึ่งหมื่นสองพัน หกร้อยหกสิบสามบาทถ้วน)

พ.ศ.2544 ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างถาวรวัตถุ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น เป็นเงิน15,427,979 บาท (สิบห้าล้านสี่แสนสองหมื่นเจ็ดพันเก้าร้อยเจ็ดสิบเก้าบาท)

พ.ศ.2545ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างถาวรวัตถุ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น เป็นเงิน 26,381,977 บาท (ยี่สิบหกล้านสามแสนแปดหมื่นหนึ่งพันเก้าร้อยเจ็ดสิบเจ็ดบาท)

พ.ศ.2546 ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ก่อสร้างถาวรวัตถุ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน 23,798,147 บาท (ยี่สิบสามล้านเจ็ดแสนเก้าหมื่นแปดพันหนึ่งร้อยสี่สิบเจ็ดบาท)

พ.ศ.2547 ได้ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ก่อสร้าง ถาวรวัตถุ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน 27,842,622 บาท (ยี่สิบเจ็ดล้านแปดแสน

สี่หมื่นสองพันหกร้อยยี่สิบสองบาท) งานศึกษาสงเคราะห์ พ.ศ. 2537 – 2544 บริจาค 2,499 ทุน เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 5,668,600 บาท

พ.ศ. 2542 เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ ณ วัดพระปฐมเจดีย์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยอยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดพระปฐมเจดีย์ และยังดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ มีนักเรียนประมาณปีละ 200 คน

พ.ศ.2545 ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ตามคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ 6/2545 (6 กรกฎาคม 2545) ให้มีหน้าที่ช่วยงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้อง แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมต่อไป และบริจาค 500 ทุน เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,494,770 บาท

พ.ศ.2547 บริจาค 723 ทุน เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,993,255 บาท งานสาธารณสงเคราะห์ พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน ได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรอาพาธในเขตจังหวัดนครปฐม ที่มาขอความอนุเคราะห์ และเริ่มให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ ตั้งแต่ปี 2537 – ปัจจุบัน ได้สงเคราะห์ไปรวม 11 ปี จำนวน 328 ราย เป็นเงิน 2,666,088 บาท

พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน ได้จัดตั้งหน่วยบรรเทาสาธารณสงเคราะห์ของวัดพระปฐมเจดีย์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย และภัยต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 11 ปี เป็นเงิน 6,690,916 บาท

พ.ศ.2545 ได้รับแต่งตั้งเป็น คณะกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติและอุบัติภัย ตามคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ 9/2545 (11 พฤศจิกายน 2545) ให้มีหน้าที่จัดหาเงินเข้ากองทุน “ทุนวัดช่วยวัด” และพิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติและอุบัติภัย พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลเสนอ เจ้าคณะใหญ่ เพื่อนำเสนอมหาเถรสมาคม

พ.ศ.2546 ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการฝ่ายการ สาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ตามคำสั่งมหาเถรสมาคมที่ 2/2546 (12 กรกฎาคม 2546) ให้มีหน้าที่ช่วยงานการสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้อง แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมต่อไป[35]

บริจาคช่วยเหลือการกุศลสงเคราะห์และการสาธารณะสงเคราะห์ต่าง ๆ ดังนี้

พ.ศ. 2536 – 2542 บริจาคเป็นเงิน 96,428,132 บาท

พ.ศ. 2543 - 2547 บริจาคเป็นเงิน 92,137,660 บาท

พ.ศ. 2548- ปัจจุบัน บริจาคเป็นเงิน 109,209,825 บาท[36] การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

---

[35]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ**, 23-24.

[36]เรื่องเดียวกัน, 25.

พ.ศ.2535 - 2543 ได้บริจาคทรัพย์เป็นทุนการศึกษาสงเคราะห์ให้การช่วยเหลือการกุศลและสาธารณประโยชน์ต่างๆ แก่นักเรียน นักศึกษาแก่ส่วนวัดวาอาราม ส่วนราชการ โรงเรียน สถานศึกษา องค์กรกุศลและผู้ที่ประสบทุกข์ภัย เป็นเงินรวม 6,428,132 บาท (เก้าสิบหกล้านสี่แสนสองหมื่นแปดพัน หนึ่งร้อยสามสิบสองบาท)

พ.ศ.2544 -2547ได้ให้การช่วยเหลือการกุศลและสาธารณประโยชน์ต่างๆ แก่ส่วน วัดวาอาราม ส่วนราชการ โรงเรียน สถานศึกษา องค์กรกุศล และผู้ที่ประสบทุกข์ภัย เป็นเงิน 89,910,479 บาท (แปดสิบเก้าล้านเก้าแสน หนึ่งหมื่นสี่ร้อยเจ็ดสิบเก้าบาท)[37]

พ.ศ.2548- ปัจจุบัน ได้ให้การช่วยเหลือการกุศลและสาธารณ-ประโยชน์ต่างๆ แก่ส่วนวัดวาอาราม ส่วนราชการ โรงเรียน สถานศึกษา องค์กรกุศล และ ผู้ที่ประสบทุกข์ภัย เป็นเงิน 102,267,105 บาท (หนึ่งร้อยสองล้านสองแสนหกหมื่นเจ็ดพันหนึ่งร้อยห้าบาท) การมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์

พ.ศ.2537 – 2547 มอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ แก่นักเรียน นักศึกษา จำนวน 4,149 ทุน เป็นเงิน 11,452,900 บาท (สิบเอ็ดล้านสี่แสน ห้าหมื่นสองพันเก้าร้อยบาท)[38]

กิจกรรมพิเศษ

1. จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรชัย ถวายเป็นพระราชกุศลทุกวัน

2. จัดพิธีอุปสมบทนาคหมู่ถวายเป็นพระราชกุศล ในเทศกาลก่อนเข้าพรรษา เป็นประจำทุก ๆ ปีละประมาณ 70 – 80 รูป

3. จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ และเวียนเทียนประทักษิณองค์พระปฐมเจดีย์เป็นกรณีพิเศษ เพื่อถวายพระพรชัยมงคล ถวายเป็นพระราชกุศล โดยเป็นโครงการร่วมกันกับคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม ในวันแรม 7 ค่ำ เป็นประจำทุกปี

4. จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ และเวียนเทียนประทักษิณองค์ พระปฐมเจดีย์เป็นกรณีพิเศษ เพื่อถวายพระพรชัยมงคล ถวายเป็นพระราชกุศล โดยเป็นโครงการร่วมกันกับคณะสงฆ์ภาค 15 ในวันแรม 14 ค่ำ เป็นประจำทุกปี

5. จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรชัย เป็นกรณีพิเศษ และร่วมกับทางราชการจังหวัดนครปฐม จัดพิธีราชสดุดีถวายพระพรชัยมงคล โดยเชิญชวนบรรดาข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนร่วมประกอบพิธีและทำบุญใส่บาตรถวายเป็นพระราชกุศล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม เป็นประจำทุกปี

---

[37]เรื่องเดียวกัน, 26.

[38]เรื่องเดียวกัน, 27.

6. จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรชัย ร่วมกับทางราชการจังหวัดนครปฐม จัดพิธีราชสดุดีถวายพระพรชัยมงคล โดยเชิญชวนบรรดาข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ร่วมประกอบพิธีและทำบุญใส่บาตรถวายเป็นพระราชกุศล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม เป็นประจำทุกปี

7. เป็นคณะทำงานสนับสนุนการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการฯ จังหวัดนครปฐม ในการจัดงานเฉลิมฉลองพระชนมายุครบ 84 พรรษา ของสมเด็จญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในระดับจังหวัด

8. เป็นประธานกรรมการมูลนิธิกรรมฐานวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นกรรมการอำนวยการฝ่ายวัด ในพิธีมอบพัดและเกียรติบัตร อ.ป.ต. ดีเด่น ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มาขอใช้สถานที่วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นสถานที่จัดพิธีฯ และสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงมอบหมายให้ สมเด็จพระมหาธีราจารย์ วัดชนะสงคราม เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ เป็นองค์ประธานในการประทานพัดและเกียรติบัตร อ.ป.ต. ดีเด่น แก่วัดทั้งหลายที่ได้รับคัดเลือกจากทั่วประเทศ

9. เป็นกรรมการที่ปรึกษาสร้างวัดไทยสิริราชคฤห์ ในประเทศอินเดีย เป็นกรรมการอุปถัมภ์ฝ่ายบรรพชิต ในโครงการบูรณวัดพระอารามหลวง วัดโมลีโลกยาราม

10. ได้รับอาราธนาจากผู้อำนวยการศูนย์บริหารการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

11. ได้รับอาราธนาจากผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม แต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการกำหนดบริเวณที่ควบคุมอาคารบริเวณโดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ได้ให้ความอนุเคราะห์แก่มูลนิธิขาเทียมในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ให้ใช้สถานที่ของวัด เพื่อตั้งหน่วยทำขาเทียมพระราชทานเคลื่อนที่มาให้การบริการแก่ผู้พิการขาขาด ตลอดจนให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องอาหาร เครื่องดื่ม และบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

12. ได้รับอาราธนาจากมูลนิธิร่วมจิตต์น้อมเกล้าฯ เพื่อเยาวชน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์โครงการบรรพชาสามเณรเพื่อปฏิบัติธรรมถวายเป็นพระราชกุศล สมด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และเป็นประธานคณะอนุกรรมการฝ่ายบรรพชาสามเณร ศึกษาปฏิบัติธรรมในการนี้ด้วย พร้อมให้ความอุปถัมภ์โดยตลอด

13. ได้รับอาราธนาจากผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม (นายนาวิน ขันธหิรัญ) ให้เป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการจัดขบวนแห่พระบรมสารีริกธาตุและฝ่ายจัดกิจกรรมสัมมนา “ พระพุทธศาสนากับอารยธรรมทวารวดี” ซึ่งจัดขึ้นในบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์

14. ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระศาสนาแห่งประเทศไทย ตามประกาศกระทรวงวัฒนธรรม เรื่องตั้งสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระศาสนาแห่งประเทศไทย ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการอำนวยการจัดงานปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติฝ่ายสงฆ์ เป็นประธานกรรมการฝ่ายรับบริจาคและฝ่ายประชาสัมพันธ์[39]

ตอนที่ 2 อัตชีวประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) มีนามเดิม สุเทพ นามสกุล บุษบก เกิดวันพฤหัสบดี ที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2484 ณ บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 12 บ้านคลองขุน ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรคนที่ 10 ของคุณพ่อบัว บุษบก คุณแม่ตุ้ย บุษบก มีพี่น้องร่วมสายโลหิต 12 คน[40] **พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม บุษบก)** เป็นบุตรลำดับที่ 10

เรื่องราวชีวิตของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านได้กล่าวว่า[41] เมื่อท่านยังเล็กเป็นเด็กที่อ่อนแอ ขี้โรคมาก จึงต้องยกให้เป็นลูกพระก่อน แล้วลื้อขอมาเลี้ยง ซึ่ง พระอาจารย์เล้งตั้งชื่อให้ด้วยว่า “เทพ”

“นับตั้งแต่วันที่ได้ชื่อว่า “เทพ” อาการป่วยที่เคยทำให้เจ็บกระเสาะกระแสะก็ดูเหมือนจะค่อย ๆหายไปราวกับว่าสร้างบารมีร่วมกันมาในความทรงจำของชีวิต ท่านบอกว่าเมื่ออายุประมาณ 3-4 ขวบเห็นจะได้ โดยเหตุที่แม่มีลูกหลายคนคือมีลูกทั้งหมด 12 คน ตายไป 3 คน ก็เหลืออีก 9 คน ต้องกินข้าวขยำไข่เหยาะน้ำปลาพอแก้เลี่ยนทุกวัน นาน ๆ ถึงจะกินของดี ๆ กันสักที ยามลูกเจ็บไข้ก็อาศัยยาแผนโบราณ เคี้ยวกินเองบ้าง กวาดคอให้บ้าง แม่ตุ้ยจะเป็นคนกวาดยาให้ แม้แต่ลูก ๆ ของชาวบ้านใกล้เรือนเคียง ก็จะพามาให้แม่ตุ้ยกวาดยาให้เสมอ ๆ เมื่ออายุ 7 ขวบ แม่ตุ้ยนำไปเข้าโรงเรียนประชาบาลวัดปราโมทย์ เมื่อปี พ.ศ. 2490 เริ่มเรียนชั้นต้นคือชั้นเตรียม และ ป.1 ถึง ป. 2 เรียนกับครูน้อย พอขึ้น ป.3 เรียนกับครูเจริญ ป.4 เรียนกับครูดำรง พ.ศ.2495 ก็จบ ป.4 นอกจากนี้ ท่านเล่าว่าเคยเจ็บหนักแทบปางตายครั้งหนึ่ง คือ ประมาณ พ.ศ.2494ป่วยเป็นโรคไข้รากสาด ตัวร้อนเป็นไฟ

---

[39]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ**, 28-30.

[40]วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร, **พระราชสุธรรมเมธี วัดพระปฐมเจดีย์ฯ นครปฐม 5 ธันวาคม** (กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2537), 55.

[41]พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), **อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี: ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา)** (กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2536), 29-33.

แม่ต้มยาหมอหนูให้กิน กินอยู่ 9หม้อ ไข้ก็ไม่มีทีท่าว่าจะหาย แม่ก็พาท่านที่กำลังมีอาการเพียบหนักไปหา “หมอเหลียง” นอนพักฟื้นอยู่ 2 เดือนจึงหายเป็นปกติ พอหายแล้วก็ได้เข้าเรียน ป.3 ต่อ[42]

ท่านเจ้าคุณได้เล่าเพิ่มเติมว่า

“จำได้ว่าหลังจากเรียนจบ ป.4 ก็อยากเรียนต่อ ม.1 ตั้งใจจะไปเรียนที่โรงเรียนโสภณ แต่ก็ไม่สามารถเรียนต่ออย่างที่ตั้งใจไว้ ก็เลยช่วยแม่ทำงาน ประมาณ พ.ศ. 2496 พี่ชายของท่าน 2 คน บวชพระ แม่จึงให้ท่านไปเป็นศิษย์วัดที่วัดปราโมทย์ คอยรับใช้พระพี่ชาย โดยไม่ได้เรียนอะไร ท่านเกิดป่วยอีกป่วยอยู่ประมาณ 15 วัน จึงหายเป็นปกติ พ.ศ.2497 – 2498 ก็ช่วยแม่ทำงานในสวนชีวิตเด็กสวนก็ทำงานสนุกไปตามประสาเด็ก วันหนึ่งเล่นหยอดหลุมกันกับพี่น้อง ถูกตำรวจจับและส่งฟ้องศาล เด็กชายเทพอายุ 14 ปี ปรับ 15บาท ลดเหลือ 7.50 บาท พ.ศ. 2499 ถึง พ.ศ. 2503 ก็ทำงานให้แม่ทุกอย่าง ทำงานสวน ทำน้ำตาลมะพร้าว รับจ้างทำงานทุกอย่างที่จะได้สตางค์มาจุนเจือครอบครัว พ.ศ. 2504 อายุครบบวช และในวันที่ 27 มิถุนายน 2504 ก็ได้บวชที่วัดปราโมทย์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงครามโดยมีพระวิกรมมุนี(ผล อุปติสฺโส) เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี วัดปราสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เล้ง ปทีโป วัดปราโมทย์ จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูสมุห์วรินทร์ วัดปราโมทย์ จังหวัดสงคราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เวลา 6.00 น. เศษ ก็ได้มีพระภิกษุบวชใหม่บังเกิดขึ้นในบวรพระพุทธศาสนารูปหนึ่ง ได้รับฉายาทางบาลีว่า “ผุสฺสธมฺโม” จากนั้นเดินทางเข้าสู่วัดปราสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อเรียนพระธรรมวินัยและวิปัสสนากัมมัฏฐานจากอุปัชฌาย์อาจารย์” [43]

การศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในด้านนี้ ท่านกล่าวว่า

“ได้เรียนวิปัสสนา และพระอภิธรรม และขณะเดียวกันก็ศึกษาทางโลกไปพร้อม ๆ กัน ท่านมีความมุ่งมานะมากกว่าคนอื่นเป็นหลายเท่า ตั้งใจเรียนทุกอย่างที่ขวางหน้าท่านบอกว่าเมื่อตั้งใจเรียนแล้วความรู้จะเกิดขึ้นเอง” [44]

“ได้เรียนวิปัสสนา และพระอภิธรรม และขณะเดียวกันก็ศึกษาทางโลกไปพร้อม ๆ กัน ท่านมีความมุ่งมานะมากกว่าคนอื่นเป็นหลายเท่า ตั้งใจเรียนทุกอย่างที่ขวางหน้าท่านบอกว่าเมื่อตั้งใจเรียนแล้วความรู้จะเกิดขึ้นเอง” [45]

---

[42]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวนมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[43]เรื่องเดียวกัน, 1 เมษายน 2557.

[44]เรื่องเดียวกัน, 1 เมษายน 2557.

[45]เรื่องเดียวกัน, 1 เมษายน 2557.

ซึ่งการศึกษาของท่านได้แสดงเป็นลำดับดังนี้

พ.ศ. 2505 หลังสอบพระอภิธรรมได้แล้ว ยังเรียนนักธรรมตรีเพิ่ม และเรียนวิปัสสนากรรมฐานทุกวัน สามารถสอบนักธรรมตรี และสอบอภิธรรมโทได้ ในขณะเดียวกันนั้นก็เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดปราสาททอง และท่องปาติโมกข์ได้ในปีนั้นเอง

พ.ศ. 2506 ต้นปีเรียนพระอภิธรรมเอก และสอบได้ที่ 1 คะแนนเต็ม 125 คะแนน เรียนพระอภิธรรมชั้นมัชฌิมตรี และสอบได้ในปีนั้น

พ.ศ.2507 เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดปราสาททองฤดูเข้าพรรษาสอบนักธรรมโทได้พ.ศ. 2508 ประมาณเดือนมิถุนายน ท่านได้ไปอยู่วัดพระปฐมเจดีย์ อยู่ที่กุฏิสันติธรรม หลวงลุงเลียบรับไว้ ตั้งหน้าเรียน พอปีถัดมาก็สอบนักธรรมเอกได้ พ.ศ.2510 สอบประโยค 3 ได้ แล้วไปเข้ากรรมฐานที่วัดปราสาททองได้อีก 7 วัน

พ.ศ. 2511 สอบประโยค ป.ธ.4 ได้ พ.ศ. 2513 สอบประโยค ป.ธ.5 ได้

พ.ศ.2515 ไปเรียน ป.ธ.6 ที่วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ ขึ้นรถไปเรียนทุกวันและสอบได้

พ.ศ. 2516–2520 ทำหน้าที่เป็นเลขานุการโรงเรียนสหศึกษาบาลี ช่วยงานพระศาสนาอย่างเต็มที่ ตามที่พระธรรมสิริชัย เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ให้ปฏิบัติ

พ.ศ. 2521 ท่านจึงได้กลับมาเรียนต่อ ก็สอบได้ ป.ธ. 7 และในปี พ.ศ.2522สอบ ป.ธ. 8ได้ และสอบ ป.ธ. 9 ได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2525[46]

การงานของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) กล่าวว่า

“นับตั้งแต่ท่านเข้ามาสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ท่านได้ศึกษา และเรียนทุกอย่างที่มี โอกาสได้เรียน เพื่อชดเชยในชีวิตที่หยุดเรียนยาวนาน และเมื่อมีโอกาสได้เข้ามารับบทบาทในการจัดการศึกษาท่านได้ใช้หลักการจัดการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ดำรงตนอยู่ในสมณเพศ ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ ที่เรียกว่า ไครสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา” [47]

พระพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้ลำดับการทำงานของท่าน ดังนี้

---

[46]พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2555), 2-3.

[47]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

"พ.ศ. 2525 ได้เดินทางประเทศอเมริกา ทำให้ได้ข้อคิดจากต่างแดนมาก ได้นำข้อคิดมาใช้ในการทำงาน พ.ศ. 2526 ท่านได้เป็นพระราชาคณะที่ "พระศรีสุธรรมเมธี" ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ พ.ศ. 2527 ปฏิบัติหน้าที่ภายในวัดเป็นคณะผู้ทำงานแทนเจ้าอาวาส ปี 2528 ถึง ปี2529 ได้ปฏิบัติ งานต่าง ๆเป็นไปอย่างเป็นระบบและได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ไม่ เฉพาะงานในโรงเรียนสหบาลีศึกษาเท่านั้น แต่ถึงอย่างนั้นงานนอกวัด ก็ยังมีปฏิบัติอยู่ไม่ใช่น้อยเช่นเดียวกัน ปี 2530 สอนบาลีเช้าบ่ายสอน อบรมบาลีวัดไร่ขิง ตรวจบาลีสนามหลวง ตรวจนักธรรมเป็นงานประจำที่จะต้องทำ ส่วนงานเทศน์สอนเทศน์โปรดโยมก็มีบ้างประปราย ปี 2531 ไปสมัครเข้าเข้าเรียนต่อ ปริญญาโทที่มหาจุฬา ฯ ปี พ.ศ. 2535 เจ้าอาวาสมรณภาพลง จึงจำเป็นต้องรับหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาส และในปี พ.ศ. 2536 ท่านได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร งานพระศาสนาก็เพิ่มทวีมากขึ้นตามลำดับ แต่ได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แบบด้วยความอดทนพากเพียรพยายาม และในปีเดียวกันนี้ ท่านได้สำเร็จเป็นพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การทำงานด้านพระศาสนาตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมานั้น รวมถึงการศึกษาทางธรรมและการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ ที่ได้ใช้ความพากเพียรอย่างหนักมาตลอด จนกระทั่งประสบความสำเร็จในปัจจุบัน แม้จะมีปัญหาอุปสรรคเพียงใดก็ไม่หวาดหวั่นหรือย่อท้อ คงเป็นเพราะท่านมีหลักปฏิบัติอยู่เสมอว่าต้องคิดว่า ...ทุกอย่างเป็นอนิจจัง ทุกคนตั้งใจทำดี แต่การตั้งใจทำดีนั้น เมื่อไม่เป็นไปตามขั้นตอน ก็อาจผิดได้ตามที่เป็นอยู่ และต้องแก้ไขจนกว่าจะสำเร็จ โดยไม่ต้องไปโทษผู้ใด เพียงแต่ว่า ผู้ใดมีหน้าที่ก็รับทำหน้าที่นั้น ให้แล้วเสร็จไปก็แล้วกัน" [48]

การทำงานและอุทิศตนเพื่อการศึกษาและการศาสนาอย่างแท้จริงของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ซึ่งแนวคิดในการทำงานของท่านนั้นสอดคล้องกับแนวคิดในการทำงานเพื่อสังคม ที่ว่าการทำงานนั้น ผลที่ออกมา มันเป็นไปไม่ได้ที่จะถูกใจไปเสียทุกคน ถูกใจก็มี ไม่ถูกใจก็มาก ทำถูกอกถูกใจก็ยกย่องสรรเสริญ ถ้าตรงกันข้าม ก็ติฉินนินทากันไปต่าง ๆ นานา จำต้องยึดหลักของโลกธรรม 8 เอาไว้เสมอว่า มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศมีสรรเสริญ มีนินทา มีสุข มีทุกข์ เป็นของคู่โลก ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งเหล่านี้ ได้มาก็ดีใจ เสียไปทำใจ อีกคติที่ยึดไว้เป็นหลักประจำใจก็คือเกิดมาทั้งที ทำดีให้ได้ จากไปทั้งที ฝากดีเอาไว้ไม่มีมิตรคนใดที่จะติเตียนมิตร และไม่มีศัตรูคนใดที่จะยกย่องศัตรูด้วยกัน และคติที่ว่าจงทำดีเอาไว้เถิด อีกไม่ถึงร้อยปี เราก็จะจากโลกนี้ไปสู่

---

[48]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

ปรโลกกันทั้งนั้น จงทำงานเพื่อชาติ เพื่อพระพุทธศาสนา และเพื่อองค์พระมหากษัตริย์ [49] และท่านได้ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา ดังนี้

อนุญาตให้ใช้ที่ธรณีสงฆ์ของวัดเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียน(ให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ซึ่งเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ฯอุทิศถวาย) และได้มอบเงินส่วนหนึ่งอุปถัมภ์โรงเรียนเป็นประจำทุกปี

พ.ศ. 2537 เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์ นครปฐม

พ.ศ.2539 เป็นผู้อุปถัมภ์ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วัดพระปฐมเจดีย์ หมู่บ้านปฐมทอง(ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำตำบลห้วยจรเข้ ต.ห้วยจรเข้ อ.เมือง จ.นครปฐม โดยอนุญาตให้ใช้ที่ธรณีสงฆ์ของวัดเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์ฯและดำเนินการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจนแล้วเสร็จ และได้มอบให้แก่ทางราชการรับไปดำเนินการต่อไป [50]

“เพราะการทำงานที่ถูกต้อง คือตั้งใจทำ รับผิดชอบในสิ่งที่ตนทำ และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จากคำกล่าวนี้ คงไม่น่าสงสัยเลยว่า เหตุใดท่านจึงประสบผลสำเร็จในทุก ๆ ด้าน และผลจากการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ในวิชาการทางโลก ทำให้มีความสามารถพิเศษในการใช้ภาษาต่างประเทศ ความเชี่ยวชาญในการแสดงธรรมเทศนา บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม งานก่อสร้าง งานสารบัญ งานศาสนพิธีเป็นเถระที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา ได้นำวิชาความรู้มาใช้ในการพัฒนา” [51]

สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดมีความรู้แล้วนำความรู้ของตนมาใช้และถ่ายทอดให้ผู้อื่น ผู้นั้นจะยิ่งเกิดความชำนาญและเป็นการเพิ่มคุณค่าแห่งความรู้นั้นด้วย เปรียบเสมือนดาบที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์และได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้คงไว้ซึ่งความคมตลอดเวลา” [52]

“ด้านการส่งเสริมการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้จัดให้มีกิจกรรมด้านส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ในการอบรมพระภิกษุสามเณร ได้เน้นข้อปฏิบัติศีลาจารวัตรที่เป็น

---

[49]พระราชสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), **ที่ระลึกเนื่องในพิธีถวายปริญญาบัตร ศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ พระราชสุธรรมเมธี** (กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2540), 65.

[50]เรื่องเดียวกัน, 70.

[51]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

[52]ศุภนิตย์ โชครัตนชัยและคณะ, **ปรัชญาการทำงานและการดำเนินชีวิตของ ดร.เทียม โชควัฒนา** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2547), 11.

พุทธบัญญัติ และให้ตระหนักในหน้าที่หลัก คือ (1)การทำวัตรเช้า-เย็น เป็นกิจวัตรหลัก (2) การศึกษาเล่าเรียนเป็นกิจกรรมรอง (3) การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของวัด เป็นกรรมเสริม (4)การออกบิณฑบาตโปรดญาติโยม และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ยังได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการด้านการศึกษา โดยจัดทุนสำหรับภิกษุสามเณรในเขตปกครองสงฆ์ ภาค 15 ได้เล่าเรียนบาลี และระดับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นแบบอย่างของการศาสนศึกษาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะท่านเป็นผู้มีความสมบูรณ์ด้วยความรู้คู่คุณธรรมทั้งทางด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญาในการพัฒนาตนและช่วยเหลือสังคมส่วนรวมให้เกิดสันติสุข จากงานที่พระธรรมปริยัติเวทีได้ทำนั้น ทั้งด้านการให้ทุน การให้ธรรม การสร้างคน สร้างอาคาร อุปกรณ์การศึกษา สร้างคนให้มีคุณธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สังคม ประเทศชาติ ศาสนา ดังนั้นเกียรติคุณความดีที่พระธรรมปริยัติเวที ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจจึงได้ปรากฏเด่นชัดมากขึ้น ทำให้ท่านเป็นพระเถระที่เคารพรักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป” [53]

จากอัตตะชีวประวัติของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ทั้งด้านชาติภูมิ การศึกษา และการงานของท่านนั้น ทำให้ทราบถึงความมานะพยายาม ความอดทน ความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติทั้งในทางโลกและทางธรรมอันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สังคม ประเทศชาติ และศาสนา ดังนั้นเกียรติคุณความดีที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจและการศาสนศึกษาจึงได้ปรากฏเด่นชัดมากขึ้นทำให้ท่านเป็นพระเถระที่เคารพรักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ดังปรากฏคุณูประการของ พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะที่ท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในด้านการบริหารจัดการศึกษาทั้งในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และเจ้าคณะปกครองของสงฆ์ภาค 15 (จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และสมุทรสงคราม)ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับในความเป็นนักบริหารทั้งในวงการพระพุทธศาสนาและในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง ความเป็นนักการศึกษาที่ศึกษาเรียนรู้เป็นแบบอย่างที่ดี โดยมีการศึกษาเรียนรู้และสะสมประสบการณ์อย่างต่อเนื่องตลอด เป็นนักสาธารณสงเคราะห์ด้วยจิตวิญญาณโดยแท้ โดยเป็นผู้นำการจัดหาสิ่งของไปสงเคราะห์หมู่บ้านชุมชนต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาด้านการศึกษา เป็นนักการศึกษาสงเคราะห์ที่ประเสริฐยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคเงิน มอบโต๊ะเก้าอี้ หนังสือ ทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาเรียนรู้ให้แก่หน่วยงานการศึกษามากมาย พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จึงได้รับความ

---

[53]สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15, 1 เมษายน 2557.

ไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค 15 และได้รับการ ยกย่องประกาศเกียรติคุณอย่างมากมาย เฉพาะที่โดดเด่นและสำคัญ ดังนำเสนอในตอนที่ 3 ต่อไปนี้

ตอนที่ 3 คุณูปการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พ.ศ. 2528 ได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรและเกียรติบัตร รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประเภทส่งเสริมการศึกษา จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. 2537 ได้รับถวายพัดเกียรติคุณสำนักนายกรัฐมนตรี ชั้นที่ 1 จากทางราชการเป็นหลายครั้ง ในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์ฝ่ายสงฆ์

พ.ศ.2537 ได้รายงานผลการพัฒนาวัด และได้รับเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ปี 2537

พ.ศ. 2538 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเสาเสมาธรรมจักรและเกียรติบัตร รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเภทส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา

พ.ศ. 2539 ได้รับพระราชทานโล่และเข็มเครื่องหมาย ในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับเชิญเป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิ (สมัยที่1)

ได้รับพระราชทานพัดกาชาดสมนาชั้นที่ 1 จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ องค์สภานายิกาสภากาชาดไทย

พ.ศ. 2539 เป็นกรรมการโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ฯ ตามประกาศของสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองนครปฐม

พ.ศ. 2540 ได้รับถวายปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศศ.บ.)สาขาพัฒนาชุมชน จากสถาบันราชภัฏนครปฐมได้รับเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์พิเศษในสถาบันราชภัฏนครปฐม

พ.ศ. 2541 ได้รับพระราชทานปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พธ.ด.) สาขาสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ได้รับถวายปริญญาบัตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. ได้รายงานผลการพัฒนาวัด และได้รับเลือกจากกรมการศาสนา ให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ปี 2541[54]

พ.ศ. 2542 ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ได้รับถวายใบประกาศสดุดีเกียรติคุณและรับเครื่องหมาย “กิตติกรรมประกาศ” จากคณะสงฆ์ประเทศศรีลังกา

1. เป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิฯ (สมัยที่ 2)

พ.ศ.2543 ได้รับพระราชทานโล่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักดุสิดาลัย

1. ได้รับพระราชทานโล่มหิดลวรานุสรณ์ จากพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาธินัดดามาตุ ณ ตำหนักสวนกุหลาบ

2. ได้รับอาราธนาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการที่ปรึกษา ในวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม จังหวัดนครปฐม

3. เป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิฯ (สมัยที่ 3)

4. ได้รับอาราธนาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

5. ได้รับใบประกาศ “กิตติบัตรจากสมเด็จพระสังฆราช และนายกรัฐมนตรี” ในฐานะที่ได้สนับสนุนงานปฏิบัติธรรมเฉลิม พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2543

พ.ศ. 2545 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชทานโล่และเข็มเครื่องหมายในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์ฯ มูลนิธิราชประชานุเคราะห์

1. ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม (สมัยที่ 2)

2. ได้รับโล่เกียรติคุณ เนื่องในโอกาสที่วัดพระปฐมเจดีย์ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นองค์กรดีเด่น ด้านการสนับสนุนคนพิการของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะประธาน คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

---

[54]พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2555), 32-33.

3. พ.ศ. 2547 เป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชา นุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิฯ (สมัยที่ 4)

4. ได้รับแต่งตั้งจากมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระเทพโสภณ) ให้เป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการจัดงาน วันมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.2549 ได้รับอาราธนาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม

พ.ศ.2551 ได้รับอาราธนาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2553 รับรางวัลเชิดชูเกียรติทางวัฒนธรรมจากสมาคมผู้นับถือพุทธศาสนโลก

พ.ศ.2554 ได้รับถวายรางวัลเหรียญเชิดชูเกียรติ คำประกาศเกียรติคุณ และตราธรรมจักรพุทธศาสนา ซึ่งเป็น 1 ใน 9 ท่านจากทั่วโลกที่ได้รับรางวัลครั้งนี้

พ.ศ. 2555 ได้รับถวายปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษาตลอดชีวิต และการพัฒนามนุษย์ (ศษ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร[55]

ด้านสมณศักดิ์

พ.ศ. 2526 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในพระราชทินนามว่า “พระศรีสุธรรมเมธี”

พ.ศ. 2537 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในพระราชทินนามว่า “พระราชสุธรรมเมธี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

พ.ศ.2542 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในพระราชทินนามว่า “พระเทพปริยัติมุนี พุทธมหาเจดีย์ วรกิจดิลก ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

พ.ศ.2547 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในพระราชทินนามว่า “พระธรรมปริยัติเวที ศีลาจารวิสุทธิ์ พุทธมหาเจติยปูชิต ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

นอกจากนี้ในด้านการปกครองของสงฆ์ในฐานะที่ท่านเป็นเจ้าคณะภาค 15 ท่านใช้การปกครองแบบพ่อปกครองลูก ให้ความเมตตา ยกย่องชมเชย พระสงฆ์ที่สร้างคุณงามความดี สนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งของพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ

---

[55]พระธรรมปริยัติเวที, **บันทึกช่วยจำ** (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี สหายพัฒนาการพิมพ์, 2555), 34-35.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์มีลักษณะเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ครูอาจารย์ปกครองศิษย์อันสืบเนื่องเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงปกครอง คณะสงฆ์ทรงจัดตั้งวางระเบียบต่าง ๆ ก็เพื่อให้บริษัท คือ พระสงฆ์ ประชาชนได้ประโยชน์จากพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอน[56]

จากคุณความดี และผลงานอเนกอนันต์นานัปการในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการจัดการศึกษา และด้านการสงเคราะห์อื่น ๆ ของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ได้ปฏิบัตินั้น ทั้งด้านการให้ทุน การให้ทาน การให้ธรรม การสร้างคน สร้างอาคาร อุปกรณ์การศึกษา สร้างคนให้มีคุณธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สังคม ประเทศชาติ ศาสนา ดังนั้นเกียรติคุณความดีที่พระธรรมปริยัติเวที ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจจึงได้ปรากฏเด่นชัดมากขึ้น ทำให้ท่านเป็นพระเถระที่เคารพรักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ผู้วิจัยจึงทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ขึ้น เพื่อเผยแพร่การบริหารจัดการและรูปแบบในการบริหารจัดการศึกษาและการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาของท่าน ให้เป็นที่แพร่หลาย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของสงฆ์ และประชาชน เพื่อยืนยันให้เห็นว่าสังคมของเรามีคนดีที่ยึดมั่นในการทำความดี และประกอบกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน สังคม ประเทศชาติอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุด คือ ความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาให้อยู่คู่สถาบันสงฆ์ตลอดกาลนาน

---

[56]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2545), 68.

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส มีจุดประสงค์เพื่อทราบ 1)การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส 2) รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และ3)รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สรุป ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส สามารถสรุปผลเป็นภาพรวมได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส พบว่า การจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน การมาดำรงตำแหน่งของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส นับว่าเป็นการก้าวสู่การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอย่างแท้จริง ท่านมีนโยบายการพัฒนาด้านการศึกษา ดังนี้ คือ พระภิกษุสามเณรวัดพระปฐมเจดีย์ จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ตามระเบียบที่กำหนด รับพระภิกษุสามเณรต่างวัด เข้าศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี จัดเงินบำรุงการศึกษานักธรรมหรือบาลีให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา ให้รับพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี อันเป็นการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายหลักของวัด และจัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมชั้น “นวกภูมิ” ตลอดทั้งปี เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม นอกจากนี้ด้านการบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆของพระธรรมปริยัติเวที ได้จัดการศึกษากว้างขวางครอบคลุมพระภิกษุ สามเณร นักศึกษา ข้าราชการและประชาชนทั่วไป

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการด้านการศึกษา จัดเพิ่มเติมขึ้นจากที่เคยจัดอยู่เดิมคือ เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้ดำเนินการอบรมบาลีก่อนสอบบาลีสนามหลวงแก่นักเรียนบาลี ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ และเป็นประธานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดพระปฐมเจดีย์ โดยดำเนินการการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ ได้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 จัดเพื่อตัวบุคคล ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา และ ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล นั้นคือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา นั้นจัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี และการจัดการศึกษาเพื่อสังคม ดำเนินการให้โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือ เรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรมสำหรับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ในวัดพระปฐมเจดีย์นั้น จัดให้แก่เยาวชน เป็นการดึงเยาวชนเข้ามาเรียนในวัด โดยเปิดวัดให้เป็นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเป็นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ให้เป็นแหล่งการศึกษาเล่าเรียนอย่างแท้จริง ทั้งด้าน การศาสนศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลีการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การมอบทุนการศึกษา การจัดสร้างอาคารสถานที่ การมอบอุปกรณ์การศึกษา เป็นต้น ท่านได้เป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทของการศาสนศึกษา และได้ดำเนินการบริหารจัดการศึกษาตามขอบเขตของการบริหารจัดการศึกษาของสงฆ์ในภาพรวมของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร โดยท่านใช้การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้ผู้เกี่ยวข้องได้ดำเนินการอย่างมีอิสระ

2. รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้มุ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติบ้านเมืองในด้านการศึกษา เป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด โดยยึดอุดมคติที่ว่า ให้มีความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละ ท่านมีอุดมคติในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประชาชนเป็นผู้นำด้านสติปัญญาความรู้ เป็นผู้นำทางจิตและวิญญาณที่ได้แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม ท่านเป็นผู้บริหารการศึกษาที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีเหตุผล และท่านมีการครองตนในฐานะผู้บริหารที่ดี สามารถเป็นเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมงาน มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และมีการคิดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการมีความรู้จริงและปฏิบัติจริง ของท่านจึงทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จ เช่น มี

การบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารโดยยึดประชาธิปไตย มีการสร้างทีมงาน และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ท่านยังมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใส เป็นที่ศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป ท่านได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่สมบูรณ์แบบด้วยการตอบแทนรัฐ โดยการเป็นผู้บริหารโรงเรียน แนะนำ สั่งสอน การเป็นผู้ให้คำปรึกษา และทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา เป็นการประยุกต์พุทธธรรมที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตนและคนส่วนรวม เพื่อสนองงานตามพุทธบัญชาและมหาเถรบัญชา ทั้งบทบาทการบริหาร บทบาทศาสนศึกษา และบทบาทการศึกษาสงเคราะห์ อย่างสมบูรณ์

จากการวิเคราะห์บทบาทและรูปแบบในการการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร พบว่า สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี มีประโยชน์ และนำไปเป็นแบบอย่างในการแสดงบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี เพราะท่านมีแนวทางในการบริหารการจัดการตามบทบาทและหน้าที่ ในฐานะผู้บริหารโรงเรียน การใช้ความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรมของท่านก็มีความหลากหลาย ทันสมัย เข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนให้การทำหน้าที่ในแต่ละบทบาทประสบความสำเร็จ โดยสามารถสรุปเป็น ภาพรวมได้ ดังนี้รูปแบบ/แนวทางการการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส มีลักษณะเด่นด้านความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น ผู้นำด้านการจัดระบบ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคมและชุมชน และด้านพัฒนาตนเองผสมผสานกัน เพื่อบริหารสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมาย มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ได้ ตลอดเวลา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนั้นพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ยังมีความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน พัฒนาตน พัฒนาคนและ พัฒนางาน ให้ทันเหตุการณ์และทันสมัย มีอุดมการณ์ มีความเสียสละ และเป็นประชาธิปไตย เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และที่สำคัญคือการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม)ในฐานะเจ้าคณะภาค 15

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้มุ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติบ้านเมืองในด้านการศึกษา เป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด โดยยึดอุดมคติที่ว่า ให้มีความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละ ท่านมีอุดมคติในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประชาชนเป็นผู้นำด้านสติปัญญา

ความรู้ เป็นผู้นำทางจิตและวิญญาณที่ได้แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม ท่านเป็นผู้บริหารการศึกษาที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีเหตุผล และท่านมีการครองตนในฐานะผู้บริหารที่ดี สามารถเป็นเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมงาน มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และมีการคิดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการมีความรู้จริงและปฏิบัติจริง ของท่านจึงทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จ เช่น มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารโดยยึดประชาธิปไตย มีการสร้างทีมงาน และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ท่านยังมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใส เป็นที่ศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป ท่านได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่สมบูรณ์แบบด้วยการตอบแทนรัฐ โดยการเป็นผู้บริหารโรงเรียน แนะนำ สั่งสอน การเป็นผู้ให้คำปรึกษา และทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา เป็นการประยุกต์พุทธธรรมที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตนและคนส่วนรวม เพื่อสนองงานตามพุทธบัญชาและมหาเถรบัญชา ทั้งบทบาทการบริหาร บทบาทศาสนศึกษา และบทบาทการศึกษาสงเคราะห์ อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ท่านได้ส่งเสริมสนับสนุน การบริหารจัดการศึกษาด้วยการวางแผน การกระจายอำนาจ การอำนวยการ การประสานงาน การจัดสรรงบประมาณ รวมทั้งมีการรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

การดำเนินการของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 นั้นท่านให้การสนับสนุนส่งเสริมการบริหารการศึกษาทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจนก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในการจัดการศึกษาของสงฆ์ในภาคปกครองสงฆ์ 15 ซึ่ง นับว่าพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นพระเถระที่รอบรู้ ทั้งคันถธุระ วิปัสสนาธุระ มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสบการณ์ ปณิธาน ได้ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักบริหารจัดการศึกษาที่ดีทำบทบาทหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ด้วยความเรียบร้อยมีความรักเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยความเป็นเยี่ยมเปี่ยมด้วยคุณธรรม ท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส ปฏิภาณว่องไว รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่นำมาใช้ง่าย ๆ ใกล้ตัว ตรงประเด็น เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยสงฆ์อย่างแท้จริง

4. อัตชีวประวัติ คุณูปการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ชีวประวัติของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) สามารถสรุปได้ดังนี้ ทั้งด้านชาติภูมิ การศึกษา และการงานของท่านนั้น ทำให้ทราบถึงความมานะพยายาม ความอดทน ความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติทั้งในทางโลกและทางธรรมอันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สังคมประเทศชาติและศาสนา ดังนั้นเกียรติคุณความดีที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจและการศาสนศึกษาจึงได้ปรากฏเด่นชัดมากขึ้นทำให้ท่านเป็นพระเถระที่เคารพรักของพุทธศาสนิกชนทั่วไป พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในด้าน

การบริหารจัดการศึกษาของวัดในเขตปกครองของสงฆ์ภาค 15 (จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และสมุทรสงคราม) เป็นนักบริหารทั้งทางธรรมและทางโลกที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง ซึ่งเป็นที่ยอมรับในความเป็นนักบริหารทั้งในวงการพระพุทธศาสนาและในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง จึงได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค 15 และได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณอย่างมากมาย เฉพาะที่โดดเด่นและสำคัญ ดังนี้ ได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรและเกียรติบัตร รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประเภทส่งเสริมการศึกษาจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับพระราชทานโล่และเข็มเครื่องหมายในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับเชิญเป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิ ราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิ (สมัยที่1) ได้รับพระราชทานพัดกาชาดสมนาชั้นที่1 จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ องค์สภานายิกาสภากาชาดไทย ได้รับถวายปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศศ.บ.)สาขาพัฒนาชุมชน จากสถาบันราชภัฏนครปฐม ได้รับพระราชทานปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พธ.ด.) สาขาสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ได้รับถวายใบประกาศสดุดีเกียรติคุณและรับเครื่องหมาย “กิตติกรรมประกาศ” จากคณะสงฆ์ประเทศศรีลังกา ได้รับพระราชทานโล่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ จากพระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว เป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิฯ (สมัยที่ 2) ได้รับพระราชทานโล่มหิดลวรานุสรณ์ จากพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาธินัดดามาตุ เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการที่ปรึกษา ในวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม จังหวัดนครปฐม และจังหวัดในเขตปกครองสงฆ์ ภาค 15 ได้รับถวายปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษาตลอดชีวิต และการพัฒนามนุษย์ (ศษ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร รับรางวัลเชิดชูเกียรติทางวัฒนธรรมจากสมาคมผู้นับถือพุทธศาสนโลก และรับรางวัล คำประกาศเกียรติคุณและตราธรรมจักรพุทธศาสนาจากประธานแห่งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่ค้นพบจาก การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส และในฐานะที่ท่านเป็นเจ้าคณะภาค 15 ท่านมีรูปแบบการบริหารการศึกษาและส่งเสริมสนุบสนุน

การศึกษา ตลอดจนคุณูปการของท่านในด้านการศึกษา สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. จากข้อค้นพบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส มีการบริหารจัดการศึกษา ในรูปของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการจัดการศึกษาระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนการให้การศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล และการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเช่น การให้ทุนสงเคราะห์เด็กยากจน การมอบวัสดุอุปกรณ์ การสร้างอาคารสถานที่ การบริจาคทรัพย์ เพื่อการจัดการศึกษา และการอบรมต่าง ๆ เป็นต้น นับว่าเป็นการก้าวสู่ยุคของการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอย่างแท้จริง ดังที่ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ควรตระหนักมั่นอยู่เสมอในหน้าที่เดิมแท้ของตนตามธรรมวินัย และจากฐานะนี้จึงเริ่มบทบาทใหม่ หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง 3 อย่าง คือ การศึกษา การเผยแพร่ และการสงเคราะห์เมื่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมในอดีต เป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมให้ใกล้ชิดกัน ในลักษณะที่พระสงฆ์เป็นผู้นำทางปัญญา เป็นผู้สอนวิชาการต่าง ๆ ให้แก่คนในสังคม สอดคล้องกับ พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แย้มเดช) พบว่า การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านสื่อการเรียนการสอน, ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน, ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน, และ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เห็นว่า ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนควรจัดให้มีคณะกรรมการบริหารที่ชัดเจนและควรมีการจัดการเรียนรู้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมที่ประกอบการเรียนรู้และน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรเพิ่มสื่อการเรียนการสอนให้มากและทันสมัย ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนควรนำผลการเรียนของนักเรียนมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เช่นเดียวกับพระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธ์ ปภสฺสโร) พบว่า พระสงฆ์มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับ การใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานีอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้ง

ของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดถึงกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิตศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพื่อให้สังคมได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ คือทาน ศีล ภาวนา ส่วนผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป ได้แก่ผลด้านสาธารณประโยชน์ ทำให้ได้สิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น สถานีอนามัย หอสมุด ศาลาประชาคม ซึ่งส่งผลให้เกิดแหล่งรักษาโรค และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ด้านจิตใจทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสาธารณสงเคราะห์และเกิดศรัทธายิ่งขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้ พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ) พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานีนั้นมีการบริหารงาน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และพระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญฺโญ (บุญวงศ์) พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นฐานรองรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ดี การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาในระบบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อสนองนโยบายของรัฐ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ประชากรของชาติให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข และ มีทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม ให้เป็นสุข พัฒนาภูมิความรู้ของพระภิกษุ-สามเณร ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นองค์กรหลักที่ควบคุม และส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วน พระสุภาพ อภิชาโต (โทนหงส์สา) พบว่า การบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลนั้นต้องอาศัยหลักการมีเหตุผลและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับวัดควรให้เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพราะถือว่าทั้งสองฝ่ายเป็นผู้นำในการบริหารวัดและหมู่บ้านให้มีการบริหารจัดการได้อย่างมีระบบควรมีการพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์และสามเณร โดยนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้เพื่อพระสงฆ์ และสามเณรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นไปและสนับสุนนเกี่ยวสาธารณูปโภคในเรื่องการรักษาพยาบาลเวลาพระสงฆ์ และสามเณร ด้วยการตั้งกองทุนไว้สำหรับสนับสนุน ก่อนหน้านี้ จริยา จัตุพร พบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยทำหน้าที่ด้านการศึกษาของชาติด้วยทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับบ้าน วัด โรงเรียน และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ และพระมหาเมธา อภินนฺโท (ดวงคุณ) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีดังนี้ ผู้บริหารและครูสอนมีความเห็นว่าปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือด้านการบริหารทั่วไป รองลงมาด้านพฤติกรรมการสอนของครู ด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเรียงตามลำดับส่วนนักเรียนมีความเห็นต่อระดับปัจจัยที่มีผลด้านพฤติกรรมการสอนของครูมากที่สุด รองลงมาด้านสภาพแวดล้อม ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารทั่วไปและด้านการสนับสนุนจากชุมชน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามลำดับ นอกจากนี้ พระครูชัยกิจจารักษ์ ฐิตธมฺโม (เทวินทร์) พบว่า ประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ พบว่า ประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านการจัดการศึกษา ด้านหลักสูตรการเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการประเมินผลการเรียน สำหรับพระไพศาล ปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง) พบว่า ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ด้านบุคลากร ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสื่ออุปกรณ์การสอน อยู่ในระดับปานกลาง ทำนองเดียวกับ พระปลัดสมควร อธิปุญฺโญ (วงค์วรรณ) พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง/หน้าที่ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรมมีความสัมพันธ์กันและ การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นความจำเป็นเพราะผู้เรียนจะได้ความรู้พระธรรมวินัย ได้ปฏิบัติตามคำสอนให้ถูกต้องเหมาะสม และปฏิบัติการสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติตามได้ด้วยปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง สำนักเรียนบาลีประจำจังหวัดยึดหลักบริหารจัดการที่ว่าทุกคนมีส่วนร่วมและมีส่วนสำคัญในการจัดการการศึกษาทั้งฝ่ายคณะผู้บริหารและฝ่ายผู้เรียนจะต้องร่วมกันพัฒนาศักยภาพตามขีดความสามารถต้องร่วมแรงและร่วมใจกันรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ตัวเองรับผิดชอบเมื่อถึงวาระการประชุมตามเกณฑ์ที่วางไว้ทุกฝ่ายจะต้องมาประชุมร่วมกันเพื่อให้รู้ข้อบกพร่อง วางแผนแก้ไขและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ) พบว่า พระสงฆ์และประชาชน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนานั้นมีการบริหารงาน 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ส่วน พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว) พบว่า งานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมากเพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดีในการพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการทำให้การทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะพลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอ ซึ่งในเรื่องนี้ พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ สุปรียา ธีรสิรานนท์ พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในสถาบันสงฆ์ ได้ยึดแนวการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โผฏฐัพพะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้น เมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้ง 3 ประจวบพร้อมกันจึงเกิดผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้ทางอารมณ์ต่างๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถทดลองได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความดีใจ พอใจ เสียใจ เป็นต้น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 หรือกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสำคัญเท่าๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามนุษย์จะมีความสมบูรณ์เมื่อชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ครบ 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิต และปัญญา

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเมธี(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสนั้น ประกอบด้วย การศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร หรือ การสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุ รวมทั้งการส่งเสริมทุกทางที่จะทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณร ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาการต่าง ๆ ทุก ๆ วิธี ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการศึกษาสงเคราะห์

2. รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส พบว่า สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี มีประโยชน์สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการแสดงบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

ประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี เพราะท่านมีทั้งรูปแบบและแนวทางในการบริหารการจัดการตามบทบาทและหน้าที่ ในฐานะผู้บริหารโรงเรียน การใช้ความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรมของท่านก็มีความหลากหลาย ทันสมัย เข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ เป็นปัจจัยส่งเสริม สนับสนุนให้การทำหน้าที่ในแต่ละบทบาทประสบความสำเร็จ โดยสามารถสรุปเป็น ภาพรวมได้ ดังนี้

รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส มีลักษณะเด่นด้านความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น ผู้นำด้านการจัดระบบ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคมและชุมชน และด้านพัฒนาตนเองผสมผสานกัน เพื่อบริหารสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมาย มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ได้ ตลอดเวลา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม นอกจากนั้นพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ยังมีความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน พัฒนาตน พัฒนาคนและ พัฒนางาน ให้ทันเหตุการณ์และทันสมัย มีอุดมการณ์ มีความเสียสละ มีทักษะการบริหารที่มีประสิทธิภาพ และเป็นนักประชาธิปไตย เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดจนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และที่สำคัญคือการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระเถระนักบริหารและนักจัดการ เปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม มีลักษณะเด่นด้านความเป็นผู้นำ และมีความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน พัฒนาตน พัฒนาคนและ พัฒนางาน ให้ทันเหตุการณ์และทันสมัย ดังที่ พระธรรมโกศาจารย์ ไว้ว่าการบริหารที่ดีต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ อย่าเป็นผู้ตกข่าว บริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำการจะแก้ไขปัญหาใดๆ นั้นต้องแก้ในขณะนั้น ให้ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง อุปมาเปรียบว่าตีเหล็กต้องตีตอนเหล็กร้อน การบริหารต้องมีการจัดระบบให้ดีลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสม และการทำงานเชิงรุก รู้ทัน รู้คน รู้งาน รู้การ พิจารณาความคิดความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำ นั่นคือ การส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงานสอดคล้องกับ

พระมหาปรีดี สีหาวัตร พบว่า นโยบายและการบริหารงาน การปกครองบังคับบัญชา ค่าตอบแทนและผลประโยชน์เกื้อกูล สภาพการทำงานและความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน นั้นมีผลโดยตรงต่อการบริหารจัดการ และพระครูสุตวิสุทธิคุณ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมากที่สุดคือ การสนับสนุนของชุมชน และพระมหาสรพงษ์ การุญ พบว่า ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มาจาก ด้านปัจจัยนำเข้า เช่น ผู้บริหารซึ่งมีลักษณะเป็นพระนักบริหาร นักพัฒนานักการศึกษามีความสามารถในการวางแผนงาน มีความเสียสละ ตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ครูมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ

เข้าใจหลักสูตร และเป็นแบบอย่างที่ดี หลักสูตรครูเตรียมหลักสูตรก่อนใช้และประเมินผล อาคารสถานที่มีการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างดี งบประมาณ มีการใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ สื่อการเรียนการสอน มีการนำสื่อมาใช้งานได้เหมาะสม ด้านกระบวนการ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนมอบงานตามถนัด ตรวจสอบงานประชุมแนะนำครูจัดหางบประมาณอาคารสถานที่อุปกรณ์เพียงพอและแก้ปัญหารวดเร็ว ครูเตรียมเนื้อหาเหมาะใช้สื่อในการเรียนการสอนดี มีรายงานผล และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีการนิเทศครูเป็นการภายในประเมินผลโดยเยี่ยมชั้นเรียน และแนะนำรายบุคคล ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือบริจาคทรัพย์สิ่งของ มาช่วยงาน และเป็นลูก จ้างรายเดือน กลุ่มคนที่มีส่วนร่วมคือกลุ่มบุคคลในชุมชน ได้แก่ ประชาชนทุกหน่วยงานในอำเภอตากฟ้า กลุ่มบุคคลนอกชุมชนได้แก่ประชาชนนอกอำเภอตากฟ้า และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่มีส่วนร่วมโดยสมัครใจและถูกชักชวน สอดคล้องกับ นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร พบว่า ผู้บริหารได้บริหารงานที่เน้นการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารตน ตามหลักของสัปปุริสธรรม (ธรรมของคนดี) ทั้ง 7 ประการ คือ ธัมมัญุตา (รู้จักเหตุ)อัตถัญุตา (รู้จักผล) อัตตัญุตา รู้จักตน มัตตัญุตา (รู้จักประมาณ) กาลัญุตา (รู้จักกาล) ปริสัญุตา (รู้จักชุมชน) และปโรปรัญุตา (รู้จักเลือกคบคน) การบริหารคน ตามหลักพลธรรม (ธรรมเป็นกำลังในการบริหารงาน) ทั้ง 4 ประการคือ ปัญญาพละ (ใช้ปัญญา) วิริยพละ (ใช้ความเพียร) อนวัชชพละ (ใช้ความสุจริต) สังคหพละ (ใช้มนุษย์สัมพันธ์) และการบริหารงานตามหลักอิทธิ บาทธรรม(ธรรมที่นำทางสู่ความสำเร็จ) ทั้ง 4 ประการคือ ฉันทะ (มีความสนใจ) วิริยะ (มีความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) วิมังสา (หมั่นทบทวนการงาน) รวมถึงการบริหารงานตามหลักฆราวาสธรรม(ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน) ทั้ง 4 ประการ คือ สัจจะ (มีความจริงใจ) ทมะ (มีความข่มใจ) ขันติ (มี ความอดทน) และจาคะ (มีการเสียสละ) และพระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) พบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนทั้งทางโลกและทางธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอน และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก 6 เดือน สำหรับพระมหาเรืองเดช ถาวรธมฺโม พบว่า การจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้นั้น ควรมีลักษณะสำคัญ 6 ด้าน คือ (1) สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน โดยมี การให้บริการที่สนองตอบการเรียนรู้และการพัฒนาประชาชนในชุมชน (2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคัดเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริม และพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ชุมชนในวัด (4) เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน (5) มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวามีกิจกรรมบันเทิงที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม และได้เรียนรู้จากสาระบันเทิง (6) เป็นเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้เสมือนจริงวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งใน

ด้านศาสนธรรมและความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น รูปแบบการศึกษาในระบบนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแล้วนำไปพัฒนาจิตใจและสร้างดุลยภาพในการดำรงชีวิตของประชาชน และเสมอจิต ชูหอยทอง พบว่า เจ้าอาวาส ควรดำเนินกิจกรรมพื้นฐาน 4 ประการอันได้แก่การวางแผน(Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำและสั่งการ(Leading and Directing) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารจัดการ และใช้ชุมชนเป็นฐาน เน้นปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านวัดโรงเรียนและส่วนราชการหรือ “บวร” เป็นหลักเมื่อเกิดปัญหาในการบริหารงานจะใช้วิธีการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาและสร้างความเข้าใจ เพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต และเจ้าอาวาสมีใจรักและความมุ่งมั่นทุ่มเทที่จะพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ กลางการเรียนรู้ในชุมชนอย่างแท้จริง มีการเตรียมความพร้อมของวัดในด้านต่าง ๆ เน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนสนใจปัญหาของชุมชน จัดแหล่งและกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆขึ้นในวัดเพื่อให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ คิดนอกกรอบ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและศรัทธาในกิจกรรมที่วัดทำ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนประเทศชาติและเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อวงการพระพุทธศาสนาสืบไป สอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญโญ (บุญวงศ์) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นฐานรองรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ดี การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาในระบบตามพระราช บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อสนองนโยบายของรัฐ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาภูมิความรู้ของพระภิกษุ-สามเณร ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทำนองเดียวกับ พระมหาเมธา อภินนฺโท (ดวงคุณ) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมากที่สุดคือด้านการบริหารทั่วไป รองลงมาด้านพฤติกรรมการสอนของครู ด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านการสนับสนุนจากชุมชน ซึ่งในเรื่องนี้ พระครูชัยกิจจารักษ์ ฐิตธมฺโม (เทวินทร์) พบว่า วิธีแก้ปัญหาที่ดี คือ ควรสรรหางบประมาณมาดำเนินการให้เพียงพอต่อความต้องการด้านการจัดการศึกษา ควรสรรหาครูที่มีความรู้ ภูมิความรู้แตกฉานและเข้าใจทั้งทางโลกทางธรรม เป็นระบบที่ดี สอดคล้องกับ พระปลัดสมควร อธิปุญฺโญ (วงค์วรรณ) เสนอแนะว่า ควรยึดหลักบริหารจัดการที่ว่าทุกคนมีส่วนร่วมและมีส่วนสำคัญในการจัดการการศึกษา ทั้งฝ่ายคณะผู้บริหาร และฝ่ายผู้เรียน เจ้าอาวาสและครูสอนควรจัดหางบประมาณมาสนับสนุน สำหรับพระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว) พบว่า โดยภาพรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมากเพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์นั้นต้องอาศัยยึด

หลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการทำให้การทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็จะพลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอและข้อเสนอแนะในบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัด คือควรมีการวางแผนที่ดีในการบริหารจัดการ การกระจายงานและการประชาสัมพันธ์ ควรสนับสนุนเฉพาะบางกิจกรรมที่มีความสำคัญและไม่ต้องใช้พื้นที่ในการจัดกิจกรรมมากนักเนื่องด้วยสถานที่ทางวัดไม่ค่อยพอเพียงและควรมีการจัดตั้งกองทุนสำรองเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติและจัดให้มีการเปิดรับอาสาสมัครช่วยเหลือกิจกรรมที่อาจจะมีมากขึ้นในอนาคต

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านทำบทบาทและหน้าที่ ของผู้บริหารและจัดการ ศึกษาที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีประสิทธิภาพสามารถประยุกต์ใช้หลักการบริหาร ท่ามกลางสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรหมแดน ท่าน เป็นพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ปฏิบัติหน้าที่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มุ่งพัฒนาให้เป็นคนดีในอนาคต ด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดียิ่งทำให้การบริหารจัดการของท่านสำเร็จตามเป้าหมาย ท่านเป็นนักบริหารการจัดการศึกษาที่ดี ที่ทำประโยชน์ต่อวงการศึกษาโดยทั่วไป ในการได้รับเกียรติความไว้วางใจให้ทำบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญผ่านภารกิจด้านการบริหารการจัดการศึกษา การศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์อันเป็นกิจการงานที่สำคัญของท่านโดยท่านแสดงความเป็นผู้นำที่ดี ที่มีความสามารถในการครองตน ครองคนและครองงาน รวมทั้งการพัฒนาตน พัฒนาคนและพัฒนางาน ตลอดจนได้นำการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ภาพที่ชัดเจนในการบริหารจัดการศึกษาของสงฆ์ว่า สถานศึกษาควรดำเนินตามแนวทางของพุทธ คือ ท่านผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน นั่นคือ นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ สอดคล้องกับ สุมน อมรวิวัฒน์ ที่กล่าวว่าไตรสิกขาเป็นระบบและกระบวนการของชีวิตซึ่งครอบคลุมหลักการพัฒนามนุษย์ โดยใช้ชีวิตวิถีชีวิต และการพัฒนาชีวิตที่ครอบคลุมทุกมิติ ทุกกลุ่มสาระ ทุกพื้นฐานของสังคม กลมกลืนได้สัดส่วน สมดุลและเชื่อมโยงกับธรรมชาติ มีลักษณะเป็นองค์รวม หล่อหลอมเกิดประโยชน์ นำไปสู่การพัฒนาเต็มศักยภาพผู้เรียนพัฒนาทั่วทั้งกาย จิต และปัญญา ดังนั้น หลักไตรสิกขา จึงถือว่า เป็นหลักการบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนควรนำมาใช้ในการบริหารโรงเรียน เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ของโรงเรียน คือ (1) การมีทัศนคติ และค่านิยมที่ดีงามต่อตนเอง สังคมและโลกที่ตนอยู่ (2) การตระหนักรู้ว่า ทุกคนต่างก็อยู่ในฐานะผู้ที่ต้องเรียนรู้ มิใช่เพียงการให้การศึกษาแก่เด็ก พัฒนาแต่เด็กเท่านั้น (3) การเป็นกัลยาณมิตรระหว่างกัน เช่นเดียวกับ วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์ กล่าวว่า หลักพุทธธรรม ที่สอดคล้องกับหลักการบริหาร

จำนวน 7 หลักธรรม ได้แก่ ธรรมอันทำให้งาม 2 สุจริต 3 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 กัลยาณมิตร 7 สัปปุริสธรรม 7 และโยนิโสมนสิการ 10 เป็นต้น ซึ่ง แนวคิดดังกล่าวนับว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกับรูปแบบที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ใช้ในการบริหารการจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นนักบริหารการศึกษาที่รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ท่านบริหารจัดการศึกษาโดยมีการประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบความเป็นไปในบทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาทำให้ประชาชนทั่วไปทราบและสนับสนุนตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารมากขึ้น สอดคล้องกับพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่กล่าวว่า การทำงานเรื่องการบริหารการศึกษานั้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์และวางแผนงานที่ดี เพราะสังคมในปัจจุบันเราอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขันสูงในทางพระพุทธศาสนาต้องมีมิตรแท้เพื่อประโยชน์ที่จะได้จากการเป็นคนดีมีคุณธรรม สามารถผูกมิตรกับผู้อื่น นับเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจชาวพุทธ การมีคุณธรรมนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ต้องเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ทั้งทางโลกและทางธรรม ด้วยการจัดการเรียนการสอนมิใช่เฉพาะปริยัติเท่านั้นแต่ยังมีสอนปฏิบัติและจะส่งผลถึงปฏิเวธในอนาคต นอกจากนั้นในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษายังมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ทันสมัยจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับพระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต) กล่าวว่า พระสงฆ์ในฐานะผู้นำในสังคมไทย มี 2 ด้าน คือ 1) การเป็นผู้นำด้านศีลธรรม จิต วิญญาณ ศาสนา ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ 2 อย่าง คือ ความแม่นยำในพระพุทธพจน์ พระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องความลึกซึ้งในจิตภาวนา มีสมาธิและฉลาดในเรื่องจิตของตนและผู้อื่น รวมทั้งมีศิลปะในการถ่ายทอด เช่น บรรยาย ปาฐกถา เขียนบทความ หนังสือ และตำรับตำรา 2) ความเป็นผู้นำทางด้านสติปัญญา จะต้องทราบศาสตร์สมัยใหม่ เช่นวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา ศาสนาเปรียบเทียบ การเมืองระหว่างประเทศ และสถานการณ์โลกปัจจุบัน รวมทั้งสามารถสื่อสารผ่านภาษาต่างประเทศได้อย่างน้อยหนึ่งภาษาถึงสองภาษา และใช้เทคโนโลยีสมัยปัจจุบัน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเตอร์เน็ตเพื่อความงอกงามแห่งสติปัญญา และนำไปใช้ในการบริหารการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร นับว่า เป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัว สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลจริงในชีวิตประจำวันและสามารถนำไปใช้ปรับปรุงแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาของสถาบันสงฆ์โดยทั่ว ๆ ไปได้ รูปแบบวิธีการบริหารจัดการศึกษาของท่านที่นำเสนอนั้นได้ชี้ให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาของสงฆ์ และท่านได้ใช้วิธีการบริหารจัดการแก้ปัญหา โดยที่ท่านมีรูปแบบการ

บริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ท่านเป็นพระเถระที่มีทุนทางปัญญา ทุนทางธรรม และทุนทรัพย์ในการบริหารจัดการศึกษา หากพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน ที่ทำหน้าการบริหารจัดการศึกษาในสำนักเรียนต่าง ๆ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ดำรงตนอยู่ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีความกตัญญูกตเวทิตา มีความศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า ใช้หลักพุทธวิธีบูรณาการกับหลักการและทฤษฎีในการบริหารการศึกษา เช่น ความเป็นผู้นำใน ด้านต่าง ๆ เช่น ผู้นำด้านการจัดระบบ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคมและชุมชน ด้านพัฒนาตนเองผสมผสาน มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ได้ตลอดเวลา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม ความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน พัฒนาตน พัฒนาคนและ พัฒนางาน ให้ทันเหตุการณ์และทันสมัย มีอุดมการณ์ มีความเสียสละ มีทักษะการบริหาร ที่มีประสิทธิภาพ และเป็นนักประชาธิปไตย เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดจนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และที่สำคัญคือการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการเข้าใจ เข้าถึง และนำไปพัฒนา ทำงานในการบริหารการจัดการศึกษาทั้งโดยตรง และโดยอ้อมด้วยการส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาทั้งเชิงรับและเชิงรุก ดั่งที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้ปฏิบัติมาแล้ว เชื่อมั่นว่า กิจการงานด้านการศึกษาที่จัดโดยสงฆ์ จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น และนำสังคมไทยให้ได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขอย่างแน่นอน สอดคล้องกับแนวคิดของประยุทธ เจริญสวัสดิ์ กล่าวว่า การบริหาร เป็นภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่ม หรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าว สามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ วัชรี บูรณสิงห์ กล่าวว่าการบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น3 ทาง คือ (1)ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา (2) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย (3) ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

3. รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพผุสฺสธมฺโม)ในฐานะเจ้าคณะภาค 15

พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)ได้มุ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติบ้านเมืองในด้านการศึกษา เป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด โดยยึดอุดมคติที่ว่า ให้มีความขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละ ท่านมีอุดมคติในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประชาชนเป็นผู้นำด้านสติปัญญา

ความรู้ เป็นผู้นำทางจิตและวิญญาณที่ได้แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม ท่านเป็นผู้บริหารการศึกษาที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีเหตุผล และท่านมีการครองตนในฐานะผู้บริหารที่ดี สามารถเป็นเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมงาน มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และมีการคิดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการมีความรู้จริงและปฏิบัติจริง ของท่านจึงทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จ เช่น มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารโดยยึดประชาธิปไตย มีการสร้างทีมงาน และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ท่านยังมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใส เป็นที่ศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป ท่านได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่สมบูรณ์แบบด้วยการตอบแทนรัฐ โดยการเป็นผู้บริหารโรงเรียน แนะนำ สั่งสอน การเป็นผู้ให้คำปรึกษา และทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา เป็นการประยุกต์พุทธธรรมที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตนและคนส่วนรวม เพื่อสนองงานตามพุทธบัญชาและมหาเถรบัญชา ทั้งบทบาทการบริหาร บทบาทศาสนศึกษา และบทบาทการศึกษาสงเคราะห์ อย่างสมบูรณ์ นับว่าสอดคล้องกับบทบาทของสงฆ์ดังที่ พระอธิการสุนทร อาภาธโร (แสวงมิ้ม) กล่าวว่า บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ 2 ประการ คือ บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง และบทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น พระสงฆ์จึงมีบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ใช้บทบาทตามภาวะที่มีอยู่เข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมกับพระสงฆ์และประชาชน ตามภารกิจของพระสงฆ์ใน 6 ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ เพื่อการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนั้นใช้วิธีการส่งเสริมลดความขัดแย้งโดยทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักผาสุกวิหารธรรมมีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนธรรม เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีเกียรติและความสุขตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ย่อมก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชนนานัปการ ปัญหาต่างๆ ก็ลดน้อยลงไปเพราะอาศัยกำลังของพระสงฆ์ เช่นเดียวกับที่ปัญญา สละทองตรง พบว่า แนวทาง การส่งเสริมการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้แก่การ การสนับสนุนงบประมาณ การอบรมบุคลากรเฉพาะด้าน การส่งเสริมกำลังใจภายในองค์กร การเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพครู อาจารย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องที่เป็นนอกจากนี้ ยังต้อง มีการสร้างแรงจูงใจที่ดี กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ดีมีสื่อและอุปกรณ์ในการสอนที่ดี และขวัญกำลังใจของผู้สอนที่ดี ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวทางการบริหารของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ซึ่งท่าน ได้ส่งเสริมสนับสนุน การบริหารจัดการศึกษาด้วยการวางแผน การกระจายอำนาจ การอำนวยการ การประสานงาน การจัดสรรงบประมาณ รวมทั้งมีการรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ สอดคล้องกับ พระครูพิทักษ์สังฆกิจ (โกสุม ติกฺขวีโร) พบว่า

การจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีนโยบายในการพัฒนาการศึกษา โดยพระภิกษุสามเณรในวัด จะต้องศึกษาเล่าเรียนนักธรรมหรือบาลี ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการได้รับการศึกษา เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้นำความรู้และประสบการณ์ที่มีนั้นมาปฏิบัติสนองงานกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง และให้มีโอกาสได้ดำรงตำแหน่งในระดับเจ้าอาวาส ระดับตำบล ระดับอำเภอ และจังหวัดผลสำเร็จของแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนศึกษานั้น ส่งผลให้พระภิกษุสามเณรได้รับความรู้จากการศึกษา สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ทัศนคติ ความคิด พฤติกรรมในเชิงลบเป็นไปในเชิงบวก พระสังฆาธิการได้มีโอกาสพัฒนาตนเองในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ จนสามารถนำหลักธรรมไปเผยแผ่อย่างกว้างขวาง อันเป็นการประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมตลอดไป สอดคล้องกับ พระสุภาพ อภิชาโต (โทนหงส์สา) พบว่า บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภยันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต ที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน การส่งเสริมให้เกิดการสร้างธรรมาภิบาลนั้น มาจากความร่วมมือของทั้งวัด และชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล นั้นต้องอาศัยหลักการมีเหตุผลและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับวัดควรให้เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพราะถือว่าทั้งสองฝ่ายเป็นผู้นำในการบริหารวัดและหมู่บ้านให้มีการบริหารจัดการได้อย่างมีระบบควรมีการพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์และสามเณร โดยนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้เพื่อพระสงฆ์ และสามเณรได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นไปและสนับสุนนเกี่ยวสาธารณูปโภคในเรื่องการรักษาพยาบาลเวลาพระสงฆ์ และสามเณร ด้วยการตั้งกองทุนไว้สำหรับสนับสนุน ทำนองเดียวกันกับพระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ) พบว่า พระสังฆาธิการควรมีการวางกฎระเบียบที่แน่นอนสำหรับการปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในปกครอง มีการวางแผนในเรื่องแผนปฏิบัติงานประจำปีร่วมกัน มีการสร้างแรงจูงใจ สำหรับทั้งผู้ที่จะเรียนและผู้ที่สอบได้เปรียญธรรม จัดหาเงินงบประมาณสนับสนุนการเรียนเพื่อการมีประสิทธิภาพของการบริหารงานของวัดพัฒนา 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการ

สาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ นอกจากนี้ ณฐพัชร์ แนมบัว พบว่า การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ฉันทะ ความพร้อมที่จะกระทำงาน วิริยะ การลงมือทำตามแผนงาน จิตตะ การเอาใจใส่กวดขันในงาน และวิมังสา การติดตามประเมินผลงาน ข้อเสนอแนะต่อ การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา คือผู้บริหารควรติดตามความก้าวหน้าของงานที่ได้มอบหมาย และควรมีจุดยืนที่ชัดเจน นอกจากนั้น ควรจัดให้มีการประชุมประจำเดือนขึ้น เพื่อรับทราบปัญหาภายในองค์กรและควรมีการพัฒนาบุคลากรให้ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน

การดำเนินการของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 นั้นท่านให้การสนับสนุนส่งเสริมการบริหารการศึกษาทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจนก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในการจัดการศึกษาของสงฆ์ในภาคปกครองสงฆ์ 15 ดังที่ พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธ์ ปภสฺสโร) พบว่า พระสงฆ์มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับ การใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานีอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดถึงกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิตศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพื่อให้สังคมได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ คือทาน ศีล ภาวนา ส่วนผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป ได้แก่ผลด้านสาธารณประโยชน์ ทำให้ได้สิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น สถานีอนามัย หอสมุด ศาลาประชาคม ซึ่งส่งผลให้เกิดแหล่งรักษาโรค และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ด้านจิตใจทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสาธารณสงเคราะห์ และเกิดศรัทธายิ่งขึ้น สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับ พระอนุชา ธมฺมวโร (วงษ์ประพันธ์) พบว่า การแก้ปัญหาการจัดการศึกษาของสงฆ์ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องหลักๆที่จะพัฒนาคณะสงฆ์เช่นเรื่องการศึกษาธรรมศึกษาบาลีซ่อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไวชัดเจนจัดการให้เจ้าอาวาสทุกวัดพาลูกวัดทำการสวดมนต์ทุกวันลงปาฏิโมกข์เป็นประจำไม่เพียงแค่ในพรรษาเท่านั้นหาวิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้านอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกันรู้จักมีการพัฒนาสิ่งใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์หาวิธีป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติดช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง ดังที่ พระมหาอุทัย

วชิรเมธี (นิยม) พบว่า เจ้าอาวาสควรเพิ่มบทบาทด้านการพัฒนาองค์ความรู้ในหลักธรรมด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ให้สามารถนำหลักธรรมมาใช้และประยุกต์ใช้ในการพึ่งพาตนเองได้ ควรแต่งตั้งคณะกรรมการในด้านการร่วมมือขึ้นมาให้คณะการบริหารงานร่วมมือกับสำนักพุทธศาสนาประจำจังหวัด จัดหลักสูตรฝึกอบรมหลักอิทธิบาท 4 ให้กับประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่และหมู่บ้านได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจถึงหลักธรรมการใช้อิทธิบาท 4 ในการดำเนินชีวิต ควรสนับสนุนงบประมาณให้บุคลากรได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาหลักธรรมคำสอนนำพาชีวิตเพื่อเป็นการส่งเสริมและผลักดันในด้านการบริหารเกี่ยวกับหลักธรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติและส่งเสริมให้เป็นนโยบายต่อไป ซึ่งพระปริญญา ฝากกาย (รตนปญฺโญ) พบว่า พระสงฆ์ควรให้การสนับสนุนการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา และให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดโดยมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการเรียนรู้อย่างบูรณาการและควรจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาที่สนองตอบต่อการพัฒนาชุมชนจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเช่นเดียวกับ พระมหาฤทัย สิริคุตฺโต (เสาวรักษ์) ศึกษาเรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการอำเภอพนมสารคามจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า พระสังฆาธิการต้องมีการวางแผนนโยบายในการทำงานและควรสร้างความน่าเลื่อมใสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ สร้างความน่าเชื่อถือให้กับประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุและพระพุทธศาสนาอยู่ตลอด และพระสังฆาธิการเองควรมีความประพฤติดี ในการเทศน์บรรยายควรรู้จักการเลือกใช้หัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับผู้ฟัง และควรเรียนรู้ในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการเทศน์อยู่ตลอดในทันกับเหตุการณ์และสถานการณ์ปัจจุบัน และควรรู้จักที่จะเรียนรู้และศึกษาผู้ฟังก่อนรับนิมนต์เทศน์ในทุก ๆ ครั้ง และควรที่เรียนรู้และศึกษาเพิ่มเติมให้มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอนและเทศน์อยู่ตลอดและควรสร้างส่งเสริมเรียนรู้ยกวิทยาฐานะตัวเองให้มีวุฒิการศึกษาที่เหมาะสมกับบทบาทและควรที่จะสร้างส่งเสริมพลักดันให้ตนเองมีภูมิความรู้ที่น่าเชื่อถือ และรู้จักการเลือกใช้หัวข้อธรรมที่ฟังแล้วจรรโลงใจอยู่ตลอด และควรมีการเรียนรู้ที่จะเลือกใช้สื่อสมัยใหม่ประกอบการเทศน์อยู่ตลอดและควรที่จะรู้จักการเลือกใช้หัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับวัยผู้ฟังอยู่เสมอ และการที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการและส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาในฐานะเจ้าคณะภาค 15 นั้น นับว่าท่านทำหน้าที่บริหารหลายประการในคราวเดียวกัน ทั้งการบริหารการศึกษาและการบริหารบุคคล สอดคล้องกับ พระพงษ์ศักดิ์ ฐิตเวที (อ่อนอุทัย) พบว่าบทบาทขององค์กรภาครัฐกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีความสามารถในด้านการปกครอง การสาธารณสงเคราะห์ ด้าน

การเผยแผ่มีค่าเฉลี่ย ด้านการสาธารณูปการมี ด้านการศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งจะเป็นการบริหารงานและการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาได้อย่างแท้จริงซึ่ง นับว่าบทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบการบริหารจัดการของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นอย่างยิ่ง

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นพระเถระที่รอบรู้ ทั้งคันถธุระ วิปัสสนาธุระ มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสบการณ์ ปณิธาน ได้ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักบริหารจัดการศึกษาที่ดีทำบทบาทหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ด้วยความเรียบร้อยมีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาเป็นยอด มีความรักเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยความเป็นเยี่ยม เปี่ยมด้วยคุณธรรม ท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส ปฏิภาณว่องไว รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่นำมาใช้ง่าย ๆ ใกล้ตัว ตรงประเด็น เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยสงฆ์อย่างแท้จริง

4. อัตชีวประวัติและ คุณูปการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระเถระที่มีความเมตตาธรรม มีศีลาจารวัตรที่ดีงามตามแบบฉบับสมณศากยบุตรในพระพุทธศาสนา เดิมทีก่อนที่จะมีบุญวาสนามาถึงปัจจุบันเป็นเพียงเด็กที่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนอยู่เป็นนิตย์ แต่ได้อาศัยความรักความเอ็นดูจากมารดาอันเป็นที่รัก ช่วยทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยงดูเป็นอย่างดี ผนวกกับได้ใกล้ชิดวัด ช่วยฝึกหัดขัดเกลาอุปนิสัยให้เป็นคนดีมีความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละมาตั้งแต่ ท่านจึงเป็นกำลังหลักสำคัญของครอบครัว พออายุได้ 20 ปี ได้บวชตอบแทนบุญคุณมารดาให้ชื่นชมบุญบารมีตามประเพณี แต่เนื่องด้วยบุญวาสนาหนุนนำ ทำให้ท่านมีโอกาสได้ศึกษาพระธรรมวินัยทั้งปริยัติและปฏิบัติ จากชีวิตเด็กชาวบ้านที่มีโอกาสเรียนรู้เพียงภาคบังคับ กลับพลิกตำนานชีวิตด้วยการเรียนรู้แสวงหาโอกาสให้กับตนเองด้วยการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ได้ศึกษาพระธรรมด้วยการใช้ความเพียรพยายามอย่างหนัก จนสอบได้ระดับสูงสุด คือ เปรียญธรรม 9 และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และเจ้าคณะภาค 15

พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัดในเขตปกครองของสงฆ์ภาค 15 (จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และสมุทรสงคราม) ตลอดจนสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วไป นับว่าท่านได้ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับในความเป็นนักการศึกษาของท่านทั้งในวงการพระพุทธศาสนาและในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง ได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณอย่างมากมาย ดังที่ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวร

มหาวิหาร ได้แสดงถึงคุณูปการของ พระเทพปริยัติมุนี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ไว้ว่า ท่านได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรและเกียรติบัตร รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประเภทส่งเสริมการศึกษา ได้รับพระราชทานโล่และเข็มเครื่องหมาย ในฐานะผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ ได้รับพระราชทานพัดกาชาดสมนาชั้นที่1 ได้รับถวายปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศศ.บ.)สาขาพัฒนาชุมชน ได้รับพระราชทานปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พธ.ด.) สาขาสังคมศาสตร์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ได้รับถวายใบประกาศสดุดีเกียรติคุณและรับเครื่องหมาย “กิตติกรรมประกาศ” จากคณะสงฆ์ประเทศศรีลังกา ได้รับพระราชทานโล่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ได้รับพระราชทานโล่มหิดลวรานุสรณ์ เป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการที่ปรึกษา ทั้งในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดในเขตปกครองสงฆ์ ภาค 15 ได้รับถวายปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษาตลอดชีวิต และการพัฒนามนุษย์ (ศษ.ด.) รับรางวัลเชิดชูเกียรติทางวัฒนธรรมจากสมาคมผู้นับถือพุทธศาสนโลก และรับรางวัลคำประกาศเกียรติคุณและตราธรรมจักรพุทธศาสนาจากประธานแห่งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เป็นต้น

นี่คืออัตตลักษณ์ทางชีวิต การศึกษา และคุณูประการที่เห็นได้ เป็นเชิงประจักษ์จากการวิจัยครั้งนี้

5. ข้อเสนอแนะและคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา และคุณูประการด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระเถระนักบริหารการจัดการศึกษาที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม ดำรงอยู่ในพระธรรมวินัย มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีศีลาจารวัตรงดงาม มีปฏิปทา น่าเลื่อมใสมากด้วยบริวาร เป็นพระสงฆ์ที่มองการไกลมองเห็นความก้าวหน้าของการศึกษา ท่านส่งเสริมสนับสนุนในด้านการศึกษาให้เกิดความเจริญความก้าวหน้าแก่เด็กนักเรียนและคณะครูทั้งในจังหวัดนครปฐมและในภาคการปกครองของสงฆ์ ภาค 15 ซึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่า การจะเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพนั้น นอกจากต้องมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ดีแล้ว ยังต้องมีคุณลักษณะหรือเทคนิควิธีการในการบริหาร อื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การใช้โรงเรียนเป็นฐานในการบริหาร การบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริหารโดยการมีส่วนร่วมเป็นต้น ผู้บริหารต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้วยการเข้าร่วมอบรมสัมมนาทาง วิชาการ การศึกษาดูงาน หรือการพัฒนาตนเอง เป็นต้น ดังที่ พระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญฺโญ (บุญวงศ์) พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นฐานรองรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนต้องมุ่งที่ผลสัมฤทธิ์ และบริหารโดยการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา

ต้องมีการพัฒนาตน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน และการพัฒนางานในที่สุด สำหรับการบริหารและการส่งเสริมการจัดการศึกษา นับว่าสอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ซึ่งท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่าง (Lead by Example) การเป็นนักบริหารที่มีอยู่ในตัวของท่าน ท่านเป็นผู้ที่ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นตัวอย่าง มิใช่แต่เพียงหน้าที่สั่งงานอย่างเดียวงานที่ท่านได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาในระดับสูงกว่าท่านหรือได้รับมอบหมายนโยบายเรื่องใดก็ตาม ท่านจะลงมือกระทำด้วยตนเองท่านมีความเป็นอัจริยภาพของท่านในการดูบุคลิกคนว่าเป็นเช่นไร ลักษณะ กิริยา ท่วงทีวาจา ความรู้ความสามารถ ท่านสามารถวิเคราะห์ด้วยตัวของท่านเองว่าพื้นฐานเดิมมาจากไหน ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ท่านจะจำแนกได้เก่งมาก สามารถมาช่วยงานกับท่านโดยมิต้องร้องขอ ทุกคนที่มามาด้วยความเต็มใจ มาด้วยความศรัทธา มิได้เห็นแก่อามิสสินจ้างรางวัลแต่ประการใด ท่านเป็นผู้บริหารที่ รู้คน รู้งาน รู้ตนและรู้เท่า รู้ทัน พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือและเป็นผู้แก้ปัญหาของชาวบ้าน เช่นปัญหาความยากจน ปัญหาครอบครัว และการจัดการศึกษา ตลอดถึงการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

หน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบในการบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ของวัดที่จัดโดยสงฆ์ควรนำ รูปแบบ/แนวคิดที่ได้จากการบริหารการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปพิจารณาเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาหรือเจ้าสำนักเรียนต่อไปโดย

1.1 ส่งเสริมให้ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียนได้ศึกษาหาความรู้หรือพัฒนาตนเองเพิ่มเติมในเรื่องการบริหารโรงเรียน

1.2 จัดอบรมหรือพัฒนาเพื่อให้ความรู้แก่ เจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนักเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนต่าง ๆ ที่จัดโดยวัดหรือสถาบันสงฆ์

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียนทุกระดับควรนำแนวทางการบริหารการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนรูปแบบ/วิธีการบริหารการจัดการศึกษาในโรงเรียนของตน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมั่นใจ และมีรูปแบบแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาไปสู่ผู้บริหารการศึกษาที่มีคุณภาพและส่งผลต่อการจัดการศึกษาโดยสงฆ์อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่องการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส ผู้วิจัยศึกษาได้ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศาสนศึกษา (การบริหารจัดการศึกษาในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ และเจ้าคณะภาค 15) และพบว่ายังมีด้านอื่น ๆ ที่น่าสนใจนอกเหนือจากที่ได้ศึกษามาแล้ว คือ

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบในการทำบทบาทและหน้าที่ ของนักบริหาร ผู้นำ ซี.อี.โอ. (CEO) ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) กับ พระสงฆ์รูปอื่น ๆเพื่อจะได้ทราบบทบาทรูปแบบและแนวทางในการบริหารการจัดการศึกษาเพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษา

2. ควรศึกษาเทคนิคการสื่อพุทธธรรมในบันทึกช่วยจำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

3. ควรได้มีการศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับคุณลักษณะและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ต่อไปในอนาคต

4. ควรศึกษาบทบาทด้านอื่น ๆ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เพิ่มเติม

5. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นผู้บริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

รายการอ้างอิง

กรมการศาสนา. **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2541.

_____. **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2542.

_____. **คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2542.

_____. **คู่มือการดำเนินงานวัดพัฒนาตัวอย่าง**. กรุงเทพฯ: กองพุทธศาสนสถาน, 2545.

_____. **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2542.

_____. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

กรมการศาสนา. **ประวัติการศึกษาคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2551.

_____. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา , 2536.

_____. **วัดพัฒนา56**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2556.

_____. **หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2550.

กรมการศาสนา. กองแผนงาน, **คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

กระทรวงศึกษาธิการ. **การจัดการศึกษาไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติอดีต – ปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542.

_____. **200 ปีของการศึกษาไทย**. กรุงเทพ: องค์การค้าคุรุสภา, 2526.

กล้า สมตระกูล. "วัด : สถาบันการศึกษาที่ถูกลืม" **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน** 18, 102 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2524): 42.

กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา. **โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา**. เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2555. เข้าถึงได้จาก http://www.karnkusol.org/index7.html.

กองพุทธศาสนสถาน. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, 2548.

กองพุทธศาสนสถาน. **วัดพัฒนา 48**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548.

_____. **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

กีรติ ศรีวิเชียร. **วัดพัฒนา 28**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2528.

ขบวน พลตรี. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544.

คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. **ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนเล่ม 129 ตอนพิเศษ 84 ง ราชกิจจานุเบกษา 23 พฤษภาคม 2555**. เข้าถึงเมื่อ 19 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2555/E/084/21.PDF

คณะสงฆ์อำเภอบ้านหมอ. **การศึกษาสงเคราะห์ที่จัดขึ้นในวัด**. เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://songbanmoh.myreadyweb.com/article/topic-11535.html

คนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.

คนึงนิตย์ จันทรบุตร. **สถานะและบทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2530.

คูณ โทขันธ์. **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2537.

ครูบ้านนอก. **ประวัติความเป็นมาของการศึกษาไทย**. เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://blog.eduzones.com/lovely401/33203.

โครงการความร่วมมือทางวิชาการ. **ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระปฐมเจดีย์**. เข้าถึงเมื่อ 11 ตุลาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.dusitcenter.org/schools/

งานประชาสัมพันธ์ สพป. นครปฐมเขต 1. **มุฑิตาจิต "อายุวัฒนมงคล" เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร**. เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2556. เข้าถึงได้จาก http://prfa1.wordpress.com/

งามพิศ สัตย์สงวน. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

จริยา จัตุพร. "บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ ดร.พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล." วิทยานิพนธ์ปริญญาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

จันทรานี สงวนนาม. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์, 2545.

จันทรานี สงวนนาม. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2536.

จำนง อดิวัฒนสิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

จำรัส ในเสนา. "สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ ภาค 4." วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2539.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536.

ฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2557.

ฉวีวรรณ สุวรรณาภาและคณะ. "การมีส่วนร่วมของประชาชนและพระสังฆาธิการ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของพระนิสิตในจังหวัดแพร่." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย.2553.

ฉันทนา จันทร์บรรจง. **การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของวัดคลองโพธิ์จังหวัดอุตรดิตถ์**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผน กระทรวงศึกษาธิการ,2547.

เฉียบ ไทยยิ่ง. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2541.

เฉลิมพล โสมอินทร์. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, 2546.

ฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2557.

ชวน ภารังกูล. อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2557.

ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ. **ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ชาติ**. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, 2545.

ชาญชัย อาจิณสมาจาร. **ศัพท์การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2540.

ชาญณรงค์ หินเกิด. "บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา-เน้นสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,2542.

ชาย โพธิสิตา. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547.

ชาญ กรองจัทร์ดี. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2557.

ฐิติพร สะสม. "ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเวียง จังหวัดน่าน." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

ณฐกร จิรภัคพงษ์. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2557.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, 2541.

ณฐพัชร์ แนมบัว. "การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

ดนัย ไชยโยธา. **พัฒนาการของมนุษย์กับอารยธรรมในราชอาณาจักรไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2543.

ติณ ปรัชญพฤทธิ์. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

เติมศักดิ์ ทองอินทร์. **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

ทวี ขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสารคาม, 2547.

ทวี บุญมี. “สภาพการจัดหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน และผลการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535.

ทวีศักดิ์ นพเกสร. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ: คู่มือปฏิบัติการวิจัยประยุกต์เพื่อพัฒนาคนองค์การ ชุมชน สังคม**. นครราชสีมา: โชคเจริญมาร์เก็ตติ้ง, 2548.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: หจก.สหายบล็อกและการพิมพ์, 2549.

ทิศนา แขมมณี และคณะ. **รายงานการวิจัย : การวิจัยและพัฒนารูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์, 2546.

_____. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2537.

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงศ์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

ธนจรส พูนสิทธิ์. **การจัดการองค์การและการบริหาร**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2541.

ธนู ศรีทอง และคณะ. "การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11." รายงาการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, 2549.

_____."การศึกษาสภาพและเนื้อหาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11" วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

ธีรโชติ เกิดแก้ว. **พระพุทธศาสนากับปัญหาสังคม**. ปทุมธานี: สื่อตะวัน, 2547.

ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์. "การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด." วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: อักษรปริทรรศน์, 2534.

ธีระ รุญเจริญ. **การบริหารเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: เยลโล่การพิมพ์, 2545.

นพดล เจนอักษร. "การใช้อำนาจในการบริหารของผู้นำทางการบริหารการศึกษาไทย กรณีศึกษาเชิงคุณภาพ." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. **การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

_____. **ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2540.

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยมและวลัยพร ศิริภิรมย์. **แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานศาสนากับการเรียน สกศ, 2545.

นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร."การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมืองเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2543.

นิพนธ์ กินาวงศ์. **หลักการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก: ตระกูลไทย, 2543.

เนตร์พัณณา ยาวิราช. **การจัดการสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, 2546.

บุญใจ ศรีสถิตนรากูร. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางพยาบาลศาสตร์**. กรุงเทพฯ: บริษัท ยูแอนด์ไอ อินเตอร์มีเดีย จำกัด, 2547.

บุญช่วย จันทร์เฮ้า. "พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

บุญรับ ศักดิ์มณี และโสภณ เสือพันธ์. **หนังสือเรียน พระพุทธศาสนา 3 ชรล. 0003**. กรุงเทพฯ: เอมพันธ์ จำกัด, 2538.

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

บูรชัย ศิริมหาสาคร. **Knowledge Management to Exellence Organezation Vol 3**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด, 2550.

“ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมสังฆการี เรื่อง จัดระเบียบพระอารามหลวง.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 32, ตอน 20 ก (3 ตุลาคม พ.ศ. 2458): 284.

ประทีป ศรีนาค. "การศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในกลุ่มโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนและครู." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2546.

ประพันธ์ สุริหาร. **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร**. ขอนแก่น: ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.

ประพจน์ อยู่ทิม. ผู้อำนวยการโรงเรียนสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2557.

ประไพ เอกอุ่น. **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2542.

ประมูล สารพันธ์, "การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ: กรมพลศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2540.

ประเวศ วะสี. **ฝึกฝนคมความคิด**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โกมล คีมทอง, 2545.

_____. **แนวคิดปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2539.

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์. **การพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2538.

ปัญญา สละทองตรง. **การศึกษาสังเคราะห์งานวิจัยรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.), 2550.

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542.

พนัส หันนาคินทร์. **หลักการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

พรชุลี อาชวอำรุง. **การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของวัดสุทธิวารี จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, 2547.

พระครู. **เกี่ยวกับวัด**. เข้าถึงเมื่อ 11 ตุลาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://wathuaykp. com/index.php/

พระครูชัยกิจจารักษ์ ฐิตธมฺโม (เทวินทร์). "ประสิทธิผลการจัดการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการในอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระครูใบฎีกาบุญชู ชุติปญโญ(บุญวงศ์). " รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงศ์ชวลิตกุล, 2554.

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์). "ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

พระครูปทุมเขตวิกรม (สมพงษ์ รวิวณฺโณ). "ประสิทธิภาพการบริหารงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธ์ ปภสฺสโร). "บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที. "การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค 2." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

พระครูพิทักษ์สังฆกิจ (โกสุม ติกฺขวีโร). "แนวทางการส่งเสริมการศึกษาด้าน ศาสนศึกษาของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ)." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ). "ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย). "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดปทุมธานี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

พระครูวิบูลย์เจติยานุรักษ์. เจ้าอาวาสวัดดอนเจดีย์. สัมภาษณ์, 20 ,มิถุนายน 2557.

พระครูศรีปริยัติวิกรม. "ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระเทพสิงหบูราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระครูสังฆรักษ์ (เสริมศักดิ์ ผาสุกธมฺโม). หัวหน้ากองงานเจ้าคณะภาค15. สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2557.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญฺโญ. "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี." วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พระครูสังฆรักษ์สุชาติ เขมกาโร (แย้มเดช). "การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์, 2549.

พระครูสุตวิสุทธิคุณ. "ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียน วัดดมลีโลกยาราม กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2549.

พระครูสุธีเจติยานุกูล. เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2557.

พระครูสุธีเจติยานุกูล. เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2557.

พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ. **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: สามลดา, 2549.

พระครูอนุกูลวชิรกิจ(อำนวย). รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2557.

พระจิวะนนท์ จันทุสอน. "การบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 10 จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และนครพนม." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2553.

พระชาตรี ชุตินฺธโร (อนุเคราะห์). "การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครสวรรค์." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, 2554.

พระฐิติรัฐฐิตเปโม (รินสาร). "ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมา." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ เชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระเทพปริยัติสุธี. **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย, 2540.

พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ชัยวัฒน์ ปัญญาสิริ). เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม15. สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2557.

พระเทพมหาเจติยาจารย์. เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร. สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2557.

พระเทพมหาเจติยาจารย์. เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2557.

_____. เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2557

_____. เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2557.

_____. เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2557.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก,2537.

พระเทพเวที. **คู่มือการศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2531.

พระเทพสิทธิวิมล. เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2557.

พระเทพสุวรรณโมลี. เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี. 19 มิถุนายน 2557.

พระธรรมโกศาจารย์. **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15. สัมภาณ์, 8 เมษายน 2557.

_____. เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารและเจ้าคณะภาค 15. สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2557.

_____. **บันทึกช่วยจำ**. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2555.

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพบูลย์). เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี. 17 พฤษภาคม 2557.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2541.

_____. **บทบาทพรสงฆ์ในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยามนคร, 2540.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2541.

_____. ***ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย***. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2545.

พระธรรมเสนานี. เจ้าอาวาสวัดวังตะกู. สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2557.

พระนันทชัยจตฺตมโล (จันทร์เพ็ง). "การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยพระสงฆ์ในจังหวัดปทุมธานี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว. "สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาจังหวัดนครสวรรค์." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2549.

พระปริญญา ฝากกาย (รตนปญฺโญ). "ประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระปลัดชัยวัฒน์ ธรรมบันเทิง. "การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2548.

พระปลัดมานัสชัย เมตฺตจิตฺโต. "การศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราช-นครินทร์, 2548.

พระปลัดสมควร อธิปุญฺโญ (วงค์วรรณ). "การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร." วิทยานิพนธ์ปริญญา-พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระพงษ์ศักดิ์ ฐิตเวที (อ่อนอุทัย). "บทบาทขององค์กรภาครัฐกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ในอำเภอเมืองปราจีนบุรีจังหวัดปราจีนบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ-ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช-วิทยาลัย, 2556.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

พระพีระพงศ์ โชตินอก. "การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการด้านการศึกษาของโรงเรียนกรณีศึกษา: โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญวัดไพรสณฑ์ศักดาราม." การค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดเพชรบูรณ์, 2551.

พระพีระพล ปภากโร. "บทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดและชุมชน: กรณีศึกษาวัดอาวุธวิกสิตาราม และวัดสร้อยทอง กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550.

พระไพฑูรย์ ศรีบุรินทร์. "บทบาทของเจ้าอาวาสในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

พระไพศาล ปญฺญาวุฑฺโฒ (หมวดแดง). "ประสิทธิภาพการจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ของวัดในอำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2546.

พระมหาวีระ วีระปัญโญ. วัดพระงาม. สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2557.

พระมหาไกรวรรณ ปุณขันธ์. "ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม." ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.

พระมหาฉัตรชัย. ครูผู้สอนโรงเรียนสหบาลีวัดพระปฐมเจดีย์ฯ. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2557

พระมหาชลอชยสิทฺโธ (กาไชยา). "ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี : ศึกษากรณีวัดจองคำตำบลบ้านหวดอำเภองาวจังหวัดลำปาง." วิทยานิพนธ์ปริญญา-ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2550.

พระมหาชูศักดิ์ น้อยสันเทียะ. "บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทในภาคะวันออกเฉียงเหนือ." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมุนี (เสริมแก้ว). "บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาทนงชัย บูรณพิสุทธิ์. "บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหิดล, 2544.

พระมหาไทย. **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการจัดการศึกษาไทย**. เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://mcucri.igetweb.com/articles/480978/html

พระมหาธีรสุข ธมฺมสาโร (อุปไชย). “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเมธี. “การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารหารศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

พระมหาบุญเกิด มะพารัมย์. "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา: บทบาทหลวงพ่อเม้า อิสฺสโร วัดป่าเลไลย์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.

พระมหาบุญทอง เหลาฉลาด. "การศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 11 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2550.

พระมหาประมาณ สายเปลี่ยน. "การประเมินโครงการการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนศรีนภเขตวิทยา (พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา) อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553.

พระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต (ป.ธ. 9). รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2557.

พระมหาปรีชา ฉัตรแก้ว. "การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 12." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2548.

พระมหาปรีดี สีหาวัตร. " แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 12." ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2548.

พระมหาปัญญา สุขสงค์. "บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี :พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ)." ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2541.

พระมหาเมธา อภินนฺโท (ดวงคุณ). "ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

พระมหารัตนพล ก้านเพ็ชร. "บทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์กลุ่มสหธรรม เพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2548 .

พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล. "รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า." วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมฺโม (ศรีประสม). "วัด : ศูนย์การเรียนรู้เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคม." งานสัมมนาวิชาการ ภาคภาษาไทย วันวิสาขบูชาโลก 2553 ครั้งที่ 7, มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย พระนครศรี อยุธยา, 2553.

พระมหาฤทัย สิริคุตฺโต (เสาวรักษ์). "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์. "ปัญหา อุปสรรค และผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2453 - 2527)." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

พระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว. "สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. "บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ลด เลิกอบายมุข: ศึกษากรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม กิตฺติสีโล)." วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

พระมหาวีระ วีรปญโญ. ครูผู้สอน วัดพระงาม. สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2557.

_____. ครูผู้สอน วัดพระงาม. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2557.

พระมหาวีระ. ครูผู้สอนโรงเรียนสหบาลีวัดพระปฐมเจดีย์ฯ. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2557.

พระมหาศิริสิทธิ์ วรโงน. "การจัดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 5 เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

พระมหาสง่า สุภาโร(ณ ระนอง). "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาส ภิกขุเพื่อพัฒนาสังคมไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

พระมหาสมพงษ์ สมจิตฺโต (แซ่ลิ้ม). "สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

พระมหาสรพงษ์ การุญ. "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2551.

พระมหาสุริยา หอมวัน. "บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์: กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสรีสะเกษ." สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารองค์การ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2544.

พระมหาสุวรรณ กระแสเทพ. “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.

พระมหาสุวิทย์ คงช่วย. "บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคม เปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ" ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการแรงงานและสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2543.

พระมหาเสน่ห์ กลฺยาณธโร. "การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอปากช่อง." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,2547.

พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์. "ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม." รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

พระมหาอาคม ปญฺญาธโร. "ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน: กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2546.

พระมหาอุทัย วชิรเมธี (นิยม). "การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าอาวาสในอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระเมธีธรรมานันท์. เจ้าอาวาสวัดดอนหวาย. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2557.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2549.

พระรังสรรค์ พิมพ์ช่างทอง. สภาพและปัญหาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดสุโขทัย." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 2548.

พระรัตนเวที (ชำนาญ). วัดกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2557.

พระราชรัตนมุนีและคณะ. **บันทึกช่วยจำ ดร.พระธรรมปริยัติเมธี**. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2555.

_____. **ที่ระลึก "งานทำบุญครบรอบ", 59 ปี, โรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์**. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, 2553.

พระราชวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต). **การคณะสงฆ์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

พระราชวรมุนี (พล อาภากโร). "พัฒนาการการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ปัจจุบัน." ใน **65 ปี คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, 78. กรุงเทพฯ: มหาจุฬา-ลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระราชสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). **ที่ระลึกเนื่องในพิธีถวายปริญญาบัตร ศิลปศาสตร บัณฑิต กิตติมศักดิ์ พระราชสุธรรมเมธี**. กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2540.

พระรุ่งโรจน์ชยานนฺโท (เทวินบุรานุวงศ์). "กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ ธรรม: กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์อำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระวชิรธรรมคณี เจ้าอาวาสวัดหนองจอก. เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2557.

พระวชิรธรรมคณี, เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี. 23 พฤษภาคม 2557.

พระศรีปริยัติมุนี (สมบูรณ์ ทสสธมโม). เจ้าอาวาสวัดพระงาม. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2557.

พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ตามทางพุทธกิจ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2543.

พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์). เลขานุการเจ้าคณะภาค 15. สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2557.

_____. เลขานุการเจ้าคณะภาค 15. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2557.

พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). **อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี: ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา)**. กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2536.

พระสมุทรธรรมคณี. เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2557.

พระสุธีวรญาณ. **พุทธศาสตรปริทรรศน์รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พระสุภาพ อภิชาโต (โทนหงส์สา). "บทบาทพระสังฆาธิการกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระสุวรรณฐา อินฺทฺริยสำวโร (ลึม). "ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชา." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

พระอธิการประวัติ กัณหะคุณ. "ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลนายม อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2550.

พระอธิการวีระพัฒน์ ฐิตสาโร (ทุ้ย จันทร์ศรีนาค). **การศึกษาในพระพุทธศาสนา**. เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://mcucri.igetweb.com/articles/480973/html.

_____. **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**. เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.watthasai.org/song_educat.htm.

พระอธิการสุนทร อาภาธโร (แสวงมิ้ม). "บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระอธิการสุรินทร์ ฐานวโร (นราแหวว). "การศึกษาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระอนุชา ธมฺมวโร (วงษ์ประพันธ์). "ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระอวยชัย อินทร์ศรีเมือง. "ปัจจัยที่ช่วยส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี: วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม." วิทยานิพนธ์ปริญญา-ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

พวงเพชร สุรัตนกวิคุลม. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: พรานนกการพิมพ์,2542.

พัทยา สายหู. **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**. กรุงเทพฯ: พิฆเนศ, 2516.

พิชญาภา ยืนยาว. ผู้อำนวยการสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2557.

พิณสุดา สิริธรังศรี. **ความสำเร็จของวัดจองคำ จังหวัดลำปางที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีดีเด่น**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, 2547.

พินิจ ลาภธนานนท์. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

พิมลจรรย์ นามวัฒน์. **การบริหารจัดการองค์การของรัฐ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สบายใจการพิมพ์, 2552.

_____. **เอกสารการสอน องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: สุโขทัยธรรมาธิราช, 2549.

ไพฑูรย์ เจริญพันธุวงศ์. **พฤติกรรมองค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์,2550.

ภิญโญ สาธร. **หลักการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2539.

มงคล สิทธิหล่อ. "การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญในจังหวัดเชียงราย." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.

มงคลชัย ศรีสะอาด. "รูปแบบการบริหารงานสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม - แผนกบาลี." **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรฉบับพิเศษ โครงการเผยแพร่งานวิจัย** (2555): 59-60.

มนัส ภาคภูมิ และคณะ. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

รัตนะ บัวสนธ์. "วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา." **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร** 1, 2 (2539): 23-38.

มนัส ภาคภูมิ, รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ และคณะ. **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

มนัส ภาคภูมิ. **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2538.

มหา, **ประวัติโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา.** เข้าถึงเมื่อ 16 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=5dd33052f7483602&pli=1

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์, 2551.

มาณพ พลไพรินทร์. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, ม.ป.ป.

รังษี สุทนต์. "จากการศึกษาในอดีตถึงการศึกษาที่บัณฑิตวิทยาลัย." ใน **รวมบทความทางวิชาการ 20 ปีบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, 172. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2551.

รัฐพล เย็นใจมา. "การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2539.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2546.

_____. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2532.

รุ่ง แก้วแดง. **ปฏิวัติวัฒนธรรมการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542.

รุจา ภู่ไพบูลย์. "การพยาบาลครอบครัว: แนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้." วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. "บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา กลุ่มสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

วนัสรา เชาว์นิยม. "ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในการพัฒนาคุณภาพโรงพยาบาลของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลศูนย์ / โรงพยาบาลทั่วไป จังหวัดราชบุรี สังกัดกระทรวงสาธารณสุข." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2544.

วรเชษฐชัยวรพล. "สถานภาพการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย." **วารสารศาสนาและวัฒนธรรม** 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2550): 172-173.

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์. "หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม." **วารสารศึกษาศาสตร์** 18, 2 (พฤศจิกายน 2549 - มีนาคม 2550): 73.

วราลี วิริยานันตะ. "การรับรู้บทบาทและบทบาทที่เป็นจริงของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชน ภาคตะวันออก." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลชุมชน บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา, 2547.

วสันต์ นาวเหนียว. "แนวทางการจัดการที่เป็นเลิศของโรงเรียนเร่งสู่ฝัน." วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2550.

วัชรี บูรณสิงห์. **การบริหารหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร. **พระราชสุธรรมเมธี วัดพระปฐมเจดีย์ฯ นครปฐม 5 ธันวาคม**. กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์, 2537.

วัดพระปฐมเจดีย์. **ประวัติศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระปฐมเจดีย์**. เข้าถึงเมื่อ 18 กันยายน 2556. เข้าถึงได้จาก http://watphrapathomchedi.com

วิชัย ปานจันทร์. "บทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลเด็กและเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในวัดศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ในเขตธนบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6**. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2533.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา o413 พุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า, 2542.

วิทยากร เชียงกูล. **รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี2542 : วิกฤตและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง, 2542.

วินัย เก่งสุวรรณ. "รายงานการวิจัยเรื่องศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 10." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานประสานงานบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2540 .

วินัย สมมิตรและ สมัย รื่นสุข. **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา, 2549.

วิโรจน์ สารรัตนะ. **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ์, 2542.

วิโรจน์ อุ่นทรัพย์. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2557.

_____. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2557.

ศจี อนันต์นพคุณ. **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ**. สงขลา: ชลบุตรกราฟฟิก, 2542.

ศิริกาญจนา อิศรางกูร ณ อยุธยา. "เหตุปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการศึกษาที่ 1." วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2544.

ศิริพร สกุลเจริญพร. "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษา กรณีศึกษาหลวงพ่อ วิริยังค์ สิรินธโร เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาศึกษา วิทยาลัยศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ศุภนิตย์ โชครัตนชัยและคณะ. **ปรัชญาการทำงานและการดำเนินชีวิตของ ดร.เทียม โชควัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2547.

สงเคราะห์ ปัสนานนท์. "ศึกษาปัญหาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดตราด." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2543.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ: ส่งเสริมวิชาการ, 2525.

สงวนศรี วิรัชชัย. **จิตวิทยาเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศึกษาพร, 2527.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. **กรณีศึกษา:Best Practicesการบริหารกระบวนการ**. กรุงเทพฯ: เรดเฟิร์น ครีเอชั่น, 2546.

สถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา. สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา, 2548.

สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

_____. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์, 2549.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ). **เรื่องสอบบาลีสนามหลวงแผนกบาลี**. กรุงเทพฯ: แผนกบาลีสนามหลวง), 2550.

สนธยา เสนเอี่ยม. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2557.

สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนากับการศึกษา**. กรุงเทพฯ: นิลนาราการพิมพ์, 2551.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วงวรปุญฺโญ). **เรื่องสอบบาลีสนามหลวงแผนกบาลี**. กรุงเทพฯ: แผนกบาลีสนามหลวง, 2550.

สมปอง มากแจ้ง. **การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2544.

สมศักดิ์ บุญปู่. **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

_____. **การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย**. เข้าถึงเมื่อ 21 มกราคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent&articlegroup_id=157, 4.

สมหมาย จันทร์เรือง. **พัฒนาการศึกษาไทย อดีต ปัจจุยันและในสหัสวรรษใหม่**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาบรรณาคาร, 2544.

สานิตย์ เชยชุ่ม. นักวิชาการศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สัมภาษ์, 3 พฤษภาคม 2557.

สาลิณี ชนะแสวง. ผู้อำนวยการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1. สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2557.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด:ศึกษาเฉพาะกรณี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, 2546.

_____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กลุ่มงานศาสนา. **รายงานการเสวนาเรื่อง บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. **การปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ข้อมูลด้านการศาสนาประจำปี 2556 จังหวัดนครปฐม**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2556.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. **สอบธรรม ของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2550**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

_____. **เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2551.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดอนงคาราม**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548.

_____. **รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม :ศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญานันทาราม**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548.

_____. **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดใหญ่ชัยมงคล**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548.

_____. **รายงานการสงเคราะห์การวิจัย รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษา ของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีจัดการศึกษาตามอัธยาศรัย**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2548.

สุทธิรักษ์ หนูฉ้ง. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2557.

สุปรียา ธีรสิรานนท์. "การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

สุภา อุทโท. "บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า (2541-2560)." วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

สุเมธ แสงนิ่มนวล. **ทำอย่างไรจึงจะเป็นนักบริหารชั้นยอด**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คแบงก์, 2540.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **ธรรมะสู้ชีวิต**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2549.

เสมอจิต ชูหอยทอง. "การบริหารจัดการวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน : ศึกษากรณีวัดห้วยเกี๋ยงอำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.

อภิชาต เลนะนันท์. ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลอำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2557.

อาทร ดีรื่น. **ข้อมูลทั่วไป กศน. อำเภอเมืองนครปฐม**. เข้าถึงเมื่อ 11 ตุลาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http:// muangchedi.blogspot.com/p/blog-page_3157.html?

Channarongs 22. **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการจัดการศึกษาของไทย**, เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2556, เข้าถึงได้จาก http://channarongs22.wordpress.com/2011/07/24/

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอสัมภาษณ์งานวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์

(สำเนา)

ที่ ศธ 0520.203.2/.....

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 7300

10 มีนาคม 2557

เรื่อง ขอสัมภาษณ์งานวิจัย

นมัสการ.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด

ด้วย พระครูพิมลสีลสังวร รหัสนักศึกษา 54252801 นักศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การบริหารการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสสธมโม)เป็นเจ้าอาวาส”

ในการนี้ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ ใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิให้นักศึกษา สัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมโม) เป็นเจ้าอาวาส เพื่อนำไปประกอบการพัฒนางานวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จึงเป็นพระคุณยิ่ง

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร
(นพดล เจนอักษร)
หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา

งานธุรการ
โทรศัพท์/โทรสาร 034-219136

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลการสัมภาษณ์

ชื่อ	ตำแหน่ง	วัด / สถานที่ทำงาน
พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ป.ธ.9	เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร , เจ้าคณะภาค 15	วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
พระเทพมหาเจติยาจารย์(ชัยวัฒน์ ปัญญาสิริ) ป.ธ.9	เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
พระธรรมเสนานี (ชุณห์ กิตฺติวณฺโณ)	เจ้าอาวาส	วัดวังตะกู จังหวัดนครปฐม
พระเมธีธรรมานันท์ ป.ธ.7	เจ้าอาวาส	วัดดอนหวาย
พระศรีปริยัติมุนี(สมบูรณ์ ทสสธมโม) ป.ธ.9	เจ้าอาวาส	วัดพระงาม จังหวัดนครปฐม
พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพบูลย์ ป.ธ.7) เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี	เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี	วัดมหาธาตุ (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองราชบุรี
พระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต (ป.ธ.9)	รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี	วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม อำเภอดำเนินสะดวก
พระวชิรธรรมคณี (ผ่อง ป.ธ.5)	เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี	วัดหนองจอก อำเภอท่ายาง
พระครูอนุกูลวชิรกิจ (อำนวย)	รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี	วัดพระรูป อำเภอเมืองเพชรบุรี
พระสมุทรธรรมคณี (จำลอง ป.ธ.5)	เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม	วัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที
พระเทพสิทธิวิมล (ละเอียด)	เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	วัดคลองวาฬ (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์
พระรัตนเวที (ชำนาญ) ป.ธ.7	รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	วัดกุยบุรี อำเภอกุยบุรี
พระเทพสุวรรณโมลี(สอิ้ง สิรินันโท) ป.ธ.8	อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี	วัดป่าเลไลยก์ วรวิหาร จังหวัดสุพรรณบุรี

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ (ต่อ)

ชื่อ	ตำแหน่ง	วัด / สถานที่ทำงาน
พระครูวิบูลเจติยานุรักษ์ (ประไพ ปุญญกาโม)ป.ธ.3	เจ้าอาวาส	วัดดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
พระธรรมกิตติมุนี (สายฐานมังคโล ป.ธ.7)	เจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร/เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี	วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร จ.นนทบุรี
พระศรีวิสุทธิวงศ์ (สุวิทย์ ป.ธ.9)	เลขานุการเจ้าคณะภาค 15	วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
พระมหาเอนก มหคฺฆปญฺโญ ป.ธ.9	ครูสอนประโยค ป.ธ.8 / ป.ธ.5 แต่งฉันท์ภาษามคธ / แปลมคธเป็นไทย	วัดห้วยจระเข้ จังหวัดนครปฐม
พระครูสังฆรักษ์ (เสริมศักดิ์ ผาสุกธมฺโม)	หัวหน้ากองงานเลขานุการ เจ้าคณะภาค 15 ผู้ช่วยเลขานุการ	วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
พระครูสุธีเจติยานุกูล ป.ธ.6	เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ฝ่ายประสานงาน	วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
พระมหาฉัตรชัย ภทฺทสาโร ป.ธ.8	ครูผู้ช่วยสอนประโยค 1-2 ทั้ง 2 วิชา	วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
พระมหาวีระ วีรปญฺโญ	ครูสอนประโยค ป.ธ.8 / ป.ธ.9 ปมท. ป.ธ.8 / ปทม. ป.ธ.9	วัดพระงาม จังหวัดนครปฐม
นายสุรเชน จันทร์คูณ	หัวหน้าสำนักงานจัดประโยชน์ฯ หน่วยสนับสนุนภารกิจ	
นายวิโรจน์ อุ่นทรัพย์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม	
นายสุรพล ชั่งดวงจิตร์	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์(มหินทรศึกษาคาร)	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1
นางสาลิณี ชนะแสวง	ผอ.กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ (ต่อ)

ชื่อ	ตำแหน่ง	วัด / สถานที่ทำงาน
ดร.พิชญาภา ยืนยาว	ผู้อำนวยการสำนักงาน บัณฑิตศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
นายสนธยา เสนเอี่ยม	ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนา	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
นายสุทธิรักษ์ หนูฉ้ง	ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนา	จังหวัดราชบุรี
ดร.ชวน ภารังกูล	อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง	จังหวัดราชบุรี
ดร.อภิชาติ เลนะนันท์	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาล บางคณฑี	จังหวัดสมุทรสงคราม
นายสานิตย์ เชยชุ่ม	นักวิชาการศึกษา	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ดร.ปะพจน์ อยู่ทิม	ผู้อำนวยการโรงเรียน	จังหวัดสมุทรสงคราม
นายฉัฏฐ์ปวิชญ์ จินาพงศ์	ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนา	จังหวัดเพชรบุรี
นายณฐกร จิรภัคพงค์	ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนา	จังหวัดสมุทรสงคราม
นายชาญ กรองจันทร์ดี	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอก โรงเรียน อำเภอเขาย้อย	จังหวัดเพชรบุรี

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง “การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส”

……...

ประเด็นที่สัมภาษณ์

1. การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

2. รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส

3. รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15

4. อัตตะชีวประวัติ และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

คำถาม

1. การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารมีประเภทใดบ้าง

2. รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่ พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาสเป็นอย่างไร

3. รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 เป็นอย่างไร

4. อัตตะชีวประวัติ และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)มีอะไรบ้าง

5. ข้อคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาและคุณูประการด้านการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

รายละเอียดประกอบในการสัมภาษณ์

นิยามศัพท์ที่กำหนด

การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารเป็นอย่างไร หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส ที่ดำเนินการจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ดังนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการจัดการศึกษาระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น

นิยามศัพท์ที่กำหนด

รูปแบบ/แนวทางการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นเจ้าอาวาส หมายถึง หมายถึง แบบอย่างของการบริหารจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ที่พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นำมาใช้เป็นรูปแบบ/ แนวทางในการบริหารจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดความศรัทธาและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยกระบวนการต่างๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

นิยามศัพท์ที่กำหนด

รูปแบบ/แนวทางการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 หมายถึง การที่พระธรรมปริยัติเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ดำเนินการในการศึกษา ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ทุนการศึกษา การสร้าง อาคารเรียน การอบรม

พระสังฆาธิการในด้านการศึกษา การอบรมครูพระ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือการจัดการศึกษาของภิกษุสามเณร เป็นต้น

นิยามศัพท์ที่กำหนด

อัตตะชีวประวัติ และคุณูประการที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) หมายถึง เรื่องราวประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) โดยแบ่งเป็นตอน เพื่อให้น่าอ่าน เช่น ช่วงก่อนวัยเรียน ช่วงวัยเรียน ช่วงทำงาน รวมถึง สิ่งที่ท่านเอื้อคุณ อุดหนุนทำความดีให้วงการศึกษาจนปรากฏผลงานของท่านนับเป็นคุณูปการอันใหญ่หลวงแก่วงการศึกษาเป็นต้น

นิยามศัพท์ที่กำหนด

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการบริหาร และการสนับสนุนการส่งเสริมการจัดการศึกษา และคุณูประการด้านการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) หมายถึง การที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ดำเนินการด้านการศึกษาในเรื่องการบริหาร และการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษา ทั้งในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และ ในฐานะเจ้าคณะภาค 15

.....

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

(สัมภาษณ์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมโม))

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)
(สัมภาษณ์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม)
เรื่องการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร
ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นเจ้าอาวาส

.....

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพผุสฺสธมฺโม)
ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าคณะภาค 15 และเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม
สถานที่ทำงาน.....
วันที่สัมภาษณ์.....

ประเด็นการสัมภาษณ์

ก. ชาติภูมิ การศึกษา การบรรพชา และเกียรติคุณที่ได้รับ

1. ชาติภูมิของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

.....

2. ประวัติการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

.....

3. การบรรพชาอุปสมบทของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

.....

4. การครองสมณศักดิ์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

.....

5. เกียรติคุณที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้รับ

.....

ข. แนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

1. ในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารท่านมีการบริหารจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวีมหาวิหารอย่างไรบ้างครับ

……

……

2. ท่านเจ้าคุณมีรูปแบบ แนวทางในการบริหารการจัดการศึกษาในวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหารอย่างไรบ้างครับ

.....

.....

3. ในฐานะเจ้าคณะภาค 15 ท่านมีหลักและกระบวนการในการส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษา อย่างไรครับ

.....

.....

4. พระเดชพระคุณมีวิธีการส่งเสริม สนับสนุน การบริหารจัดการศึกษาของวัดในเขตปกครองของภาค 15 อย่างไรครับ จึงได้รับการยอมรับจากสังคม

.....

……

5. พระเดชพระคุณมีวิธีการส่งเสริม สนับสนุน การบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราช วรมหาวิหารอย่างไร จึงได้รับการยอมรับจากสังคม

.....

.....

6. พระเดชพระคุณมีแนวดำเนินงานอย่างไรครับในการบริหารจัดการศึกษาจนมีผลสำเร็จเช่นปัจจุบันนี้

.....

.....

7. พระเดชพระคุณคิดว่ามีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้างครับ จึงประสบผลสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษา

……

……

8. ขอความเมตตาให้พระเดชพระคุณ ได้ชี้แนะแนวทางการบริหารจัดการศึกษาที่พระเดชพระคุณใช้ในการบริหาร และรูปแบบของการบริหารจัดการศึกษาโดยสงฆ์ในยุคปัจจุบัน แนวโน้มในอนาคต ควรเป็นไปในทิศทางใดครับ

……

.....

9. พระเดชพระคุณ มีความคิดเห็นอย่างไร กับการจัดการศึกษาโดยสงฆ์ทั้งการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ในปัจจุบัน

.....

……

10. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการศึกษาของสถาบันสงฆ์โดยมากจะมีสาเหตุมาจากอะไรบ้างครับ

……..

……..

11. ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอื่น ๆ ในการบริหารจัดการศึกษาของเจ้าอาวาส

.....

……

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)

(สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง)

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview)

(สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง)

เรื่องการบริหารจัดการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

ในสมัยที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)เป็นเจ้าอาวาส

.....

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ .....

ตำแหน่งปัจจุบัน.....

สถานที่ทำงาน.....

วันที่สัมภาษณ์.....

ประเด็นการสัมภาษณ์

ก. ชาติภูมิ การศึกษา การบรรพชา และเกียรติคุณที่ได้รับ

1.ชาติภูมิของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)**.....**

.....

2.ประวัติการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม).....

.....

3.การบรรพชาอุปสมบทของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม).....

.....

4.การครองสมณศักดิ์พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม).....

.....

5.เกียรติคุณที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้รับ.....

.....

ข. แนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

1. พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)มีหลักและกระบวนการบริหารจัดการศึกษาอย่างไรทั้งการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์.....

2. ท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษากับพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะภาค 15หรือไม่ อย่างไร และในฐานะใด

.....

.....

3. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) มีปัญหาในการดำเนินงานในด้านใด หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

4. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการศึกษาของสงฆ์ ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนหรือไม่ อย่างไร

.....

……

5. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร กับการจัดการศึกษาโดยสงฆ์ทั้งการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ในปัจจุบัน

.....

.....

6. ท่านเห็นว่าวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการบริหารจัดการศึกษา ด้านใดบ้าง อย่างไร

……

……

7. ท่านเห็นว่าการศึกษาของวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และของคณะสงฆ์ภาค 15 ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการบริหารจัดการศึกษา ด้านใดบ้าง อย่างไร

……..

……..

8. ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอื่น ๆ ในการบริหารจัดการศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที

.....

…….

ภาคผนวก จ
ภาค 15 ของการปกครองสงฆ์

ภาค 15 ของการปกครองสงฆ์(ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์)

ภาคผนวก ฉ

ภาพประกอบของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ภาพประกอบของพระธรรมปริยัติเวที

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และเจ้าคณะภาค 15 มอบทุนการศึกษา แก่นักเรียน พระภิกษุสามเณร

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล พระสายัณห์จนฺทวโส (สายัณห์ แซ่เตียว)

วัน / เดือน / ปีเกิด 20 มิถุนายน พ.ศ. 2495

สถานที่เกิด เลขที่ 114 หมู่ 4 ตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2520	สำเร็จการศึกษา นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนจังหวัดนครนายก
พ.ศ. 2529	สำเร็จการศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนปริยัติธรรม วัดอินทรวิหาร บางขุนพรหม พระนคร กรุงเทพ ฯ
พ.ศ. 2531	สอบพระปาฏิโมกข์ได้ ในสนามสอบจังหวัดนนทบุรี
พ.ศ. 2538	ได้ผ่านการถวายความรู้ตามโครงการถวายความรู้หลักสูตรการบริหารและการจัดการวัด (กรมการศาสนาและสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ)
พ.ศ. 2545	โครงการปฏิบัติธรรมนำปัญญา กองบัญชาการทหารสูงสุด
พ.ศ. 2546	โครงการสัมมนาพระวิทยากร กองทัพไทย กองบัญชาการทหารสูงสุด
พ.ศ. 2549	สำเร็จการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2550	สำเร็จการศึกษวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา (ค.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร วัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพ ฯ
พ.ศ. 2554	สำเร็จการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร วัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพ ฯ
พ.ศ. 2557	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2529	ตำแหน่ง (อธิการ) เจ้าอาวาส วัดสังวรพิมลไพบูลย์ นนทบุรี
พ.ศ. 2529	ตำแหน่ง พระกรรมวาจาจารย์ (คู่สวด) วัดสังวรพิมลไพบูลย์ นนทบุรี
พ.ศ. 2550	ตำแหน่ง ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นนทบุรี

สมณศักดิ์

พ.ศ. 2536	พระครูพิมลสีลสังวร วัดสังวรพิมลไพบูลย์ นนทบุรี